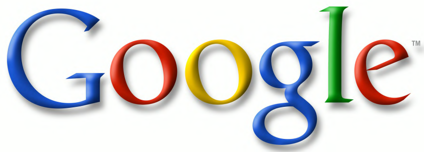

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Zwei Wallsten

1876

879.
Z16

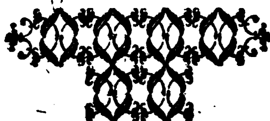
1636

GYGES GALLUS.

PETRO FIRMIANO

Authore.

Zacharie de Lisieux

PARISIIS.

ANNO M DC LXV.

[illegible]

67773

GYGES GALLUS,

SOMNIA SAPIENTIS, & GENIUS SÆCULI.

PETRO FIRMIANO Authore.

Accessere

Indices Rerum copiosissimi.

PARISIIS.

ANNO M. DC. LXV.

NOBILISSIMO ET INTEGERRIMO VIRO,

RENATO DE LONGUEIL, DOMINO DE MAISONS, IN SUPREMO GALLIARUM SENATU PRÆSIDI INFULATO.

PETRUS FIRMIANUS Salutem!

VT *suprà ceteros placeres*, Vir Nobilissime, *teq; operis huius patronum nuncuparem, effecit jam perspecta mihi singularis virtus tua, quam antehàc solâ famæ perillustris commendatione acceperam.* Non *is sum quem facilè decipiat secundus rumor: quantis imponere soleat, scio: ubi de merito statuendum est, suspiciosus senex, nec solâ æta-*

te, sed & experientiâ trepidus, expecto ocul rum suffragium. His te probavisti, V Illustrissime ! *securus te æstimo teq; co Tuus ille apud nos secessus, quem tantope doluit Lutetia, hoc mihi beneficium contuli ut tuis moribus fruerer: sciremq; haud me titam famam esse, quæ te simul ad ardua, ad quieta genitum nuntiaverat. Vidi t cum forensibus curis expeditus, eâ alacrita animi, atque constantiâ, aliis durissimam so tem excipiebas, ut strenuum, nec omnino v cuum jocis ipsa quæ perculerat fortuna suf ceret.* Comitati *tua nihil detraxit temp rum iniquitas; alterum te hominem ne vidit; cumq; te Senatûs, optimam sui pa tem, te, sine quo faustè geri non poterant, i quoque negotia expeterent, ostendisti in i otio stare posse felicitatem tuam. Quam duravit injuria, inter amicorum paucissim ita honestis remissionibus pacatissimum a mum tradidisti, ut tamen potior esset cura pi tatis, & te instaurante, quæ priùs invenu surrexerant, novâ impensâ, novoq; ingen altaria niterent. Templis dispositionem marmora, statuas dedit successio tua, ipsius*

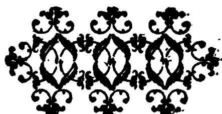
ben

beneficium haud ingrati cives agnoscunt, modicâ in urbe jam conspici, quod vel in præcipuis eximium sit. Nobilissimæ stirpis tuæ genius is est, divinis impensè studere. Magna adhuc annorum serie à viventium cœtu aberas, cùm tui maiores, Numinum simulachris infensissimi, Deorum maximum eliquabant, tot sæculis cultum, ut ex Jove Capitolino, per vos Petrum emergere Roma jam Christiana lætaretur. Stat adhuc eâ in urbe inter egregia artis miracula, cum vestris insignibus, æneum illud Principis Apostolorum signum, & ubi jam tot Cæsarum trophæa, vel edacibus annis, vel barbarorum sævitiâ periere, meliore fato, avitæ pietatis vestræ monumenta perseverant. Vt Religioni quondam officiosius esses, ostensâ quam sequereris pietate, olim antecessores tui providerunt. Verùm non tantum imitaris; præstas; & hinc tibi ingens gloria, gentilitiæ virtutis, in sacrorum cura sedulitatem, atq; magnificentiam superavisse. Nec sola, cùm remotus à turbis nobiscum degeres, pietas fulsit; mirati sunt in cæteris, quotquot te videre, integritatem tuam, simulque, (quod ardua affinita-

*tis est) sagax illud ingenium, quo aliquan
molestis plane temporibus, puero Rege aul
professis odiis conscissâ, creditum tibi a
rium ita curaveras Princeps Minister,
damnosa profusione exhaustum prius; c
nec iniquè tamen restitueres; civiumq;
nione ad publicas solutiones Regius thesau
haud sufficiens, datâ nominis tui fide;
propè rebellantes turbas sisteret, & à fo
ratis qui ad obsequium vocati martem fi
venalem habent, solita auxilia merc
tur. Fulgebat in eo secessu stirpis digni
quam per tot ætates cohonestaverunt, pu
ra civilis; hereditarium tribunal; cla
marum urbium toties commissa sollicitu
Prætores eximii, fortissima tradita sibi,
semel, Neustriæ propugnacula: legati, p
cipuâ apud exteros sapientiâ, suis Regibus c
ri: sacrorum Antistitum longus ordo: C
dinalitii deniq; culminis, in vestro Richar
Eminentia, ut nihil vobis dare augu
ipsi Reges, aut supremi Pontifices poss
Hæc sunt, quæ te mihi præ cæteris char
spectabilemq; effecere: Sed dulcius fuit, q
quæ me genuit patria, tuos etiam mai
proc*

protreavit, qui sub famosissimo Principe, & ipsi inclyti superato oceano, subactisq; primo certamine insularibus, inter victores numerantur. Nostras es, licet altera te, cum tuis, in promptius Regum consilium, jam terra possideat. Ad nos utcumq; redibis, quoties indigenæ tui opus, ad negotiorum levamentum, placebit benignè invisere. Senatoris vultus aliquando ponebat Cato, & Deos ludentes sæpe nobis poëtæ describunt, ut non erubescat præsidum gravitas, ad ingenuas relaxationes è solio suo nonnumquam descendere. Quia tamen Sapientis voluptates severæ sunt, nihil tibi liber hic proferet quod omnino à seriis sublimem animum avertat. Vbiq; videbis Gygen te dignum, & in ludicris quoque non degenerem philosophiam. Probabis viri ingenium, mores: una vobis erit de mortalium sorte, ac meritis sententia. Quod frustrà optaverint plurimi, fœlici vestigio percurres hoc opus, nam te per omnia integerrimum nihil lædet in sontes quosq; liberior insultatio: quin, gaudebis justissimâ querelâ oblique laudari æquitatem tuam, damnariq; illas cupiditates, quas rectius, ac

similis tui, Judex nullus absolverit. Nec ænigmata terrebunt, aut sistent; totus lux e vel levi acie penetrabis quodcumque humili ribus ingeniis caliginosum occurret, aut iam impervium. Ubi Gygen reliquer alius succedet noctium suarum explana haud illepidus, quo cum, si mihi fides est, non inutiliter aut injucundè somniabis. Vale!

ICON AUTHORIS.

HOminum ingenia novi, curiosa sunt: non satis est scivisse nomen Authoris; de persona quoque quæritur: nosse me omnes volent, antequam legant: nam quis mortalium os dicentis non prius libenter intuetur quàm verba percipiat? Ergò ut is ordo servetur (quod ante me forsitan nemo fecerit) ingenuus pictor adumbrabo vultus meos. Mihi quam alteri, puto, notior sum, & tot annos ipso me familiariter usus, securiùs inde ac certiùs, priusquam de Gyge narravero, quis homo, quis homo sim, dicam.

Patria mihi Gallia est, eâ parte quæ septentrionem versus extremâ Sequanâ alluitur. Sub mitissimo cœlo solum ferax, ea nutrit ingenia, quæ & cito maturescunt, & eâ sedulitate æquo student, curant sua, alienas fraudes devitant; vt apud insinceros, suspiciosos que, ac debiles non raro in crimen vocetur notissima sapientia.

Tellus hæc Maiori Britanniæ Reges dedit: Siculis Principes, justitiâ armorum, ac fortunæ fœlicitate ita Herculi per omnia æquandos, ut suas etiam fabulas à Poëtis meruerint. Hinc ortum duxere Heroës illi quorum terror ad hostium cladem olim penè sufficiens, manet

:s æterni odii materia, æternum nome
rriendæ invidiæ cibus, tot victoriarum,
atis quondam gentibus, memoria p
ans.

actiori Philosophiæ adhuc adolescens n
dedi: & illa quietissimo exceptum sin
nodum vix sentientē perduxit ad can
plurimas corporis afflictationes, jucun
tus, neq; mihi, aut aliis gravis. Ut mu
em, vidi multa: plura audivi: cætera co
oculatior meditatio, & nobile inter
es otium: neq, tamen cum illis semp
ando solus, ut æternis liberius fruar,
m habeam, me quoque fugio: quippe
aud nesciens, nisi à se homo discedat, sa
quàm alteri nocentiorem esse.

is & scire ubi habitem? in modico co
quillissima mihi sedes; ex qua ad or
inis, latè diffusam, suoque portu noti
urbem quoties lubet, conspicio, ni
s obstiterint: nam sæpè ad radices co
ti incumbunt nebulæ, & civitati nondu
tam noctem abstulit, cum jam mil
lorumque fastigiis.

rtum non situs tantummodò sed &
ia commendat. Latâ planitie facilis
ambulanti, mox ad gratissimum lab
inter densissimas arbores, callesque,
ibus haud inofficiosos, assurgit, ac
itur. Multæ voluptati accedit sæpissi
n cantus, & lusciniarum frequens æm
lat

latio, tanquam sententiam à me expectantium, utra suaviùs, aut longiùs cecinerit.

Inter hæc, ubi divina res, aut necessaria corporis cura operam meam nō postulant, libros evolvo; in hoc maximè beatus, quod semotus à negotiis, quibus tot homines dilaniantur, non ignoro fœlicitatem meam.

Novisti Firmianum: sed cùr scribis inquies, non satis est legisse? Orbi natus sum: frustrà me peperit mater, si otio quasi congelátus torpesco, neque me sentiat ætas mea utilem sibi. Parum est profuisse suo sæculo, spes altior animum subit: nasciturís volo loqui, quis viventium impediat? Et vobis igitur, ô Posteri! scribo: ad vos enim, si rectè auguratur præsaga mens, nec decipit scribentem sui operis amor, liber iste perveniet. Plurimæ veterum artificum statuæ breves, ad nos usq; manent: Rhodiorum Colossus vix ad quinquagesimum annum steterat totâ urbe excelsior, cùm tremente basi excussus est; adeò non moles æternitatem præstat operibus, sed fœlicitas sua.

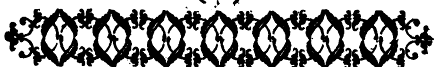
At nimiæ forsitan spei indulgeo: levè crimen est, & cunctis penè mortalibus commune, sibi grandiora de libris polliceri, illudque non perfunctoriè sperare, quod maximè cupiunt. Cæterùm, nullus mihi pudor erit de isto opere tàm liberè pronuntiasse: nam si illud posteri videant, verum dixero: sin, & pessimo fato breves annos maneat, illo penitùs extincto nemo sciet quid speraverim. De his satis: me agnito, Gygen nosce.

LECTORI.

Vere extiterit Gyges iste, an fingatu
quaeris, Lector? quid tua interest Gyg
alter homo, an calamus genuerit? Magno e
pectantium agrorum, & publicae utilitatis i
cremento sitiens Aegyptus Nilum recipit, nesci
licet cui fonti saluberrimum amnem debea
& fæcundius quolibet imbre, certiusq; bene
ciũ. Ideone aurum respuas, quòd dubius utru
sol radiorum patientiâ, an Raymundus, syde
bus ipsis diligentior, advocato in societatem o
ris igne, artemq; regente Philosophiâ, illud
musaeo suo fecerit? quid utilissimi metalli o
ginem inquietus dives scrutaris? quid dubi
frui? aurum est, illo utere. Vbi res habetu
quaeritur frustra unde illa ortum ducat. Pri
auri nativitas terram spectat, non te: illud c
cœpisti tenere, tibi natum est. Ecce narrat
nem non modò non fastidiosam, sed maxi
utilem: ultrò oblatam volens, & serenus e
cipe, nec desiderium subeat ea importunè in
stigandi, quae rei adhuc usq; tempora ignota,
dem tollant, aut faciant. Magnum tibi impo
onus si Gygen excutis. Verùm labori tuo pa
cam: etiam annuente me, crede quod lub
Commentum si existimabis, non succensebo;
historiam, & te oculatum probabis, Lector,
me veritatis candidissimum scriptorem
non agrè suscipies. Vale.

GYGE

GYGES GALLUS.

ADMIRANDA ſcire qui volet, euntem me in remotiſſimas oras vel impiger comes ſequatur, vel expectet redeuntem. Ad proavos iter facio: ea narraturus meo ſæculo, quæ prior ætas cum viderit, affirmare tamen poſteris propè non audet, vixque ipſa fatetur ſibi: ſtupendorum enim ea ferè conditio eſt, ut ſuis etiam ſpectatoribus ægrè ſe probent, & cum ſenſu referente maximè credi meruerint, hærenti tamen animo, timentique præſtigiis ludi, aliquam ſui dubitationem faciant.

Priſcis illis temporibus, cùm adhuc ſub Regum ſuorum primâ ſtirpe variè ageret, & ad meliora ſervaretur noſtra Gallia; vir fuit, perſpicaciſſimo ingenio, & morum, qui tum maximè vigebant, notitiâ clariſſimus. Nomen illi à patre, Charmion; à caſu, Gyges; à natura, ſagax animus, ſciendique quæ apud mortales agerentur, ingens cupido. Tanta meditanti ſolitudo nihilominus in deliciis fuit, quòd putaret raros eſſe, qui latentem hominem ſinceris vultibus præferant, neque tot vitiorum fucos, ipſe ingenuus, tot larvas ferre poſſet. A mortuis igitur viventium mores accipere

tutiùs ratus, omnis penè ævi philosophos, i diis velut carminibus vocatos, indefessus ctor admittebat in consiliorum secretum; c lectisque suffragiis, æquissimus judex, decer bat, sua vel vitiis supplicia, vel præmia vir tibus. In eo reconditæ vitæ, securissimæ c otio, sibi fœlix, & ad arbitrium latitans, q modo repentè mutatus, novis consiliis in buerit, referam.

Eâ adhuc tempestate plurima Druydaru qui olim suis sacris, suis legibus inclyti per tum orbem fuerant, monumenta visebant Stabant mediis in agris, & in sylvis maxin sub annosa quercu marmora, ut nec sepul sacerdotibus arbor illa deesset quam viven colucrant. Inter tot nobilissimæ vetusta opera, sub suis frondibus sepulchrum emin bat, secto lapide, ita in acumen surgens, non pyramidis præaltæ, sed depressæ mo speciem exhiberet spectantibus: impolitu opus, neque ullâ artis industriâ conspicuu nisi quòd figuris aliquot, improbâ manu d ctis, ostendebat sub ea lapidum congerie er ditos cineres delitescere, & in philosophi m moriam, plusquam sui, laborasse artifices signa enim cœlestia totam illam struem ordine, variis formis impleverant, ut non d bitares astra olim coluisse, quicumque sic m ruisset sub eis condi. In summo apice sphæ ingens videbatur intextis circulis per tot an nos propemodùm intemerata, & colore ma

.gi

gis quàm jacturâ operis, temporum victrix, fatebatur suam ætatem.

Fama erat Druydarum principem, fato illic interceptum, pias superstitum manus reposuisse; occultissimæque Philosophiæ arcana eo in loco asservari, nec magis cineres quàm sapientiam reperturum, quicumque in abdita molis, cui tot pepercerant anni, non impius admitteretur: nam funus violare summum nefas putabant, illique ab ultore Deo maxima supplicia parari, qui sepulchrum solvisset. Hinc magna busti illius apud omnes reverentia, simul & ruinæ expectatio, ut cadente scilicet vel injuriâ temporum mole, vel fulminum ictu, curiosa sciret posteritas, quid in ea majores condiderant.

Fœlicissimè Charmion in hæc loca pervenit, cum ingentibus pluviis laxata nuper humus antiquissimum monumentum adeò moverat, ut recens ex discedentium lapidum vitio meatus, qui corpori humano satis esset, virum invitaret ea quærendi quæ fortuna obtulerat. Vt se recepit in tumulum, quia à sole ad umbram venerat, primùm nihil intuitus Charmion, donec è ruina lumen erumpens caligantibus oculis suum sensim usum restitueret, formam loci aliquid insolens spirantis, utraque manu, tremente vestigio, cœcus lustravit. Ex tactu constabat ædiculam esse, fornice adeo humili, ut nec sub eo rectus incederet. Redditâ non multo post luce, effigiem

viri

viri stupens conspicit, ita jacentis ut dormi
videretur; nam & lacerto cadentem vultui
excipiebat, & quasi inexpectatus legenti sor
nus obrepsisset, liber ex altera manu flueba
quem non ex cortice confectum, aut mem
branis, sed plumbeis laminis gravem, int
marmorei senis articulos posuerant qui pr
curaverant funus.

Ad saxeum cervical adhærebat ænea pyx
quæ postquam avido Charmioni spem du
cissimam insinuasset, mox ut reserata est, nil
prætet annulum dedit: & is pariter æneus er
rudisque, palâ latiore, ut grandiusculum la
dem, sed inamœnum, dentato orbe exciper
Majora expectanti non placuit munus qu
ei so[illegible] obtulerat; confusus itaque, dolensq
frustrà avarum, se facilem qui opes expect
set à mor[illegible] [illegible]ecto volumine, & cum sua p
xide, a[illegible] [illegible]cessum parabat, cum in a
verso pariete [illegible]turam advertit.

O quisq[illegible] es mortalium, benignissin
fortunæ gratias habe, & ante cæteros adm
sus, ne contemne sortem tuam. Nemo te

Plura murus acceperat quæ posteris red
ret; sed ætas, & ex longo solis abscessu ma
gnior aër, inmadente saxo vetustissimos a
ces ita corruperat, ut non verba sed syllabas
quiddam ipsâ liturâ obscurius intuenti prop
nerent. Ingens tamen aliquod bonum eo
tumulo jacere, illique maximam fœlicitate
[illegible]ntendi qui in eum primus intrasset, cæt
scriptu

ſcriptura indicabat: verùm ultro ſe deferens beneficium non capiebat Charmion, jam licet in novam ſpem creſcens, & ſuo propemodum gaudio impar, quod primus, quod ſolus ad ſepulchrum acceſſerat, aditum opportuniſſimâ ruinâ diſponentibus fatis; Itaq; non ante exire decrevit quàm ſcripturam eiusmodi, ſuamque fœlicitatem intellexiſſet: & inter ſpem, metumque medius, iteratâ diligentiâ oculisque ex affectu, ut ſolet, acutioribus, locum ſcrutatur, exiſtimans repoſitas illic à majoribus opes, ſecundi laboris præmium fore. Sed nihil præter eum quem ex materia deſpexerat librum invenit, arculamq; æneam quæ ignobilem annulum reſerata protulerat.

Ad hæc rurſus animo cadente, quid fortunæ, inquit, gratias agam? nihil ultrà ſtimulos dedit, animumque ea inquirendi, quæ aut omnino nulla ſunt, aut improbè celat, non datura quod ſperare imperavit. Vide tamen ô Charmion! addebat ille, ne [illegible]am contumelioſus exiſtas, quam fortè propitiam habuiſti. Aurum non dat quidem, aut gemmas; ſed quid, ſi in plumbo, quid, ſi in annulo, quæ tibi adeò vilia ſunt, quam nō ſentis adhuc fœlicitatē liberaliſſimâ manu porrigit? Nec mora, rapit librum, annulum digito induit, & in philoſophi reverentiam ſalutata effigie, quanta ferret ignarus adhuc, ſepulchro digreditur.

Fortunatiſſimè illuc adveniſſe Charmionem evolutus ad ſolem liber oſtendit. Annos

quippe

quippe promittebat suo lectori, prosperum longissimæ vitæ usum, si præceptis, quæ n multà, nec gravia erant, stare vellet, sibiq imperare. Ex eo didicit Charmion, Druid qui maximè sacris dediti erant, non sacerdo tantum fuisse, sed etiam medicos; qui gene nostri charitate ducti, non questu, aut proj nominis famâ, ideò naturæ arcana penetra rant, quòd sanctius ad illa accessissent, & m steriorum abstrusiora meruisset quæ jam ap nos rara est, inquirentis scientiæ simplicit

Mira hic liber de plantis quæ apud nos tæ, viles sunt; contemptæque, eas habent tutes, quas sæpè in ignotis quærimus frui Faciles herbas, quæ agricolis tantum sunt, restituebat in suam dignitatem liber monebatque medicinam quæ tot succos bitiosâ prudentiâ miscet, infœliciter ægr optimè sibi consuluisse. Neque remedia tum ægro corpori sufficiebat utilissimus l sed animis quoque, sive innato, sive ad c tactum mutuato vitio laborantibus.

Ardua res; sed & apud multos iniur ægrotos sanare, quibus pro morbo est su luptas, aut ex temporum quibus vixer tione, admissa in animum opinio: nam nesciat ad sua passim remedia pavere, hominum genus? Ideò paucissimi inven tur qui mederi morbosis affectibus v eamque artem profiteri, cuius merces od livor, ipsiusq; beneficii maligna ut pluri

interpretatio, quasi non levare illo fomento ægritudinem velis, sed addere vires morbo, novâ insaniâ & quietis, ubi non tanguntur, vitiis dolorem excitare. Ille tamen liber docebat quâ ratione suos ægros demereri medicus posset, & suavissimo poculo ita querulam naturam conciliare, ut volens arti accederet & sanitatem pateretur.

Saluberrimæ philosophiæ cognito, ut per tempus licebat, libro, annulum quoque diligentiùs intuetur, miratusque, quod ignotis, quacumq; verteres, figuris cælatus appareret, simul ex colore Heliotropium lapidem in pala suspicatus, novo gaudio exiliit. Non candida luce ut Adamas; non ut Carbunculus, purpureo splendore oculos mulcebat rarissimus lapis: nihil quod avarum pectus sollicitaret, in eo natura posuerat; nihil quod ingentibus æquaret prædiis, levissimi sexus ambitiosa luxuries. Obscura, nec æqualis per omnia viriditas, sanguineis venis distincta, fecerat ut altiùs in eo lateret naturæ parentis, fortunæque beneficium. * Lapidem hunc, ut plerique scriptores tradidere, si flori eiusdem nominis admoveas, utriusque virtutis nexu efficies, juvantibus stellis, ut omnium oculis subductus, ipse omnes videas, & qui tibi propiores erunt, ut absentem desiderent.

O me

* *Hoc veteres, & inter recentiores Nicolaus Perrottus, Episcopus Sipontinus. Cornucop. Epigram. 2.*

O me beatum, inquiebat Charmion, si co
gnitus quidem ex authorum fide, verùm fr
strà quæsitus lapis sic se ultrò incogitanti ol
tulerit! Quis mihi vel secretissimos mores o
culat, si non visus domos penetrem, si invi
domino recedentis vitæ testis fiam, si cupidit
tes humanas abiectâ personâ, amotisque pr
stigiis, contemplari conceditur? securus pe
gam quocumque ire placuerit; nam quis c
stet, aut noceat? quas superbas fores vel ex
rem demissus, vél pulsem tremens, si non v
dear? ad accessum meum nemo admoni
se componet, aut adscititio vultu ludet ocul
qui persæpè non sinceras virtutes mirant
ubi in publico verecunda perversitas se ex a
regit, proprii dedecoris conscia, statim ut asp
ctum fugerit, ad quodcumque audax, n
Deum aut innocentiam reverita, sed fama
Benè est: quod semotus non satis didic
libris, vultus ostendent, homines noscam
figuræ istæ, quod suspicor, ad Cœlum fac
eam à benignissimis syderibus virtutem h
ferunt cuius jam spem insinuant, neque de
rior lapis coniecturam fefellerit. Stolidos,
etiam scelestos mores postquam ubique
missus certissimè cognovero, & de illis sc
tan scribam; non prius tamen id fecero, qu
ex isto volumine commodior mihi ad vi
rum insectationem pateat via. Illo, illo du
ita acer in vitia ero, ut me omnes am
omnes quærant, omnes teneant, cum vide
in

in nequitiam, non in ullum hominum armari, & absque veneno insultare sceleribus. Nulli parcam vitio, quod in notitiam venerit, neminem pungam. Ita placebunt vel amariora, & aculeos ipse laudabit qui merebit. Seria modestissimis jocis ita sæpe temperabo, ut si revocetur ab inferis tristissimus mortalium Heraclitus, non abnuat plurima esse quæ risum à viro sapiente non indecenter obtineant. Ut me æstus impulerit ostendam ætatis meæ ineptias: Voluptati suum pretium, opinioni suam tyrannidem eripiam; & hoc dilectissimæ Galliæ præstabo, ut me non mœstum authorem habeat, verum licet, infestumque iis moribus qui communi propè insania legum instar recepti sunt.

Hæc cum ille cogitaret, non fortunæ, non sibi satis gratulabatur, quod moralis philosophiæ nova instrumēta sic in manus venisse, modò votis Deus annueret, profutura moribus. Adhærentem domui hortum habebat diligentissimus florum cultor Charmion, illorum præcipuè qui amicum solem ita sequuntur, ut cum illo surgant cadantque, non invenustè imitati, quod in amplissima face, & ad orbis bonum mobili, jure miramur. Solaris & ipse Charmion erat, ideoq; amabat solaria, & Astrologiæ deditus libentissimè tuebatur in ludente humo cursus astrorum. Celeriori itaque quàm solebat pede domum reversus, in viridarium concessit: mox He

tropio Heliotropium maritans, ut ex flor
contactu adjutus lapis occultissimam virtu
tem proderet, figurisque aliàs in ære otios
etiam daretur sua potestas, levissimo vestigi
ne accedentem pedum strepitus proderet, tr
clinium intravit. Plures tum ex amicis in e
erant: nullus tamen illorum Charmioni assu
rexit, licet ille prior honestissimos viros salut
visset, & inde certissimè agnovit se non videri
Amplius tamen ad majorem lætitiam experi
mentum capturus, uni amicorum, qui remo
tus à cæteris suas volvebat cogitationes, n
scio quid in aurem insusurravit; quo ille, cum
neminem videret, tanto terrore correptus es
ut sublatâ primum voce, mox tremens amis
spiritu oculisque nihil certum contuentibu
insanire videretur. Aliquem ei loquutum cr
didit nullus, licet ad majorem fidem proten
manu, per cœlum, per sanctissimas aras sæpi
juraret, non sine stomacho repetitâ Religion
Dum trepidum auditorem omnes deriden
illeque magis irascitur, interim, eodem qu
venerat silentio, Charmion ab jucundissim
amicorum tumultu se proripuit.

In cubiculum deinde receptus, vix sua so
tia capiebat; jam sibi plusquam Charmion
debatur; & quia spirituum more ubiq; ade
non visus poterat, suâ etiam sententiâ cunc
maior, digniorque corporibus. Nunc mihi, i
quiebat ille, suum Gygen jactet Lydia, qui
milis ope annuli tot mactavit in patria host

tot illegitimæ potestatis impedimenta intrà paucos menses sustulit, ut ex vilissimo pastore Rex fieret; illius sortem quæ tot libris, tot carminibus celebrata est, mea certè fortuna æquat; verùm annuli meliore usu laudabiliorem efficiam. Ad hoc mihi tantum proderit, ut certiùs de genere meo sentiam; quid juvat elementorum qualitates, pugnas, aut mutuam in mixtis agnovisse patientiam, si hæc ipsa quæ apud nos sunt, non observes in homine? maioris momenti apud me sunt Eclipses animorum, quam syderum: quomodò, emergat, occidat, redeat ratio, mea res est; sed absque annulo major certè eorum pars me lateret, quæ expedit nosse, non ad meos tantum usus, sed &, si voluntas maneat, ad publicam utilitatem.

Exin, per varias domos Charmion cœpit errare, ut abditus testis nulli pudorem aut metum incuteret, & ita meliùs privatos cujuslibet fortunæ mores intueretur. Quia tamen in ingenti turba plura se ac maiora visurum sperabat, quàm si in modica civitate, aut in agris tantum scrutaretur occulta hominum studia, vitæque liberioris rationem; mense expleto, in urbem regiam placuit ire, ubi per aliquod tempus moratus, ea vidit quæ sine stupore mea ætas non audiet.

VIr Religiosus erat Charmion, neq; prius voluit aliquid eorum tentare quæ decreverat, quàm in templo solvisset quod Deo deberi

deberi novit ratio, & libenter pendit pietas. Ergo sacras in ædes cæterorum more receptus, ut vota concepit, licuitque adstantium ora intueri, omnes vidit unâ Religione colere Deum, & in ea consentire quæ publicè agebantur. Probaturus tamen an aliqui malignâ arte sibi illuderent, statuit, induto cum suis foliis annulo, ita in plurimorum ædes admitti, ut nescirent secretorum testem adesse, securiusque agerent quodcumque placuisset: & hoc illi prima domus spectaculum exhibuit.

HIRUDINES.

IN intimis ædibus quidam senex, humanissimum vultum præferens, & aliquot etiam in egenos largitionibus, urbi notus, cubiculum habebat, in quo quidquid literarum esset ad familiæ curam, solebat recondere; præter hæc variæ solicitudinis instrumenta nihil penitus mensa acceperat, nisi librum; & hi videbatur esse Aristotelis, erat enim de inventione; quod ut ex titulo agnovit curiosus librorum inspector Charmion; statim apud s hilaris; Iste vir, ut video, ex nostris est, inqui & certe in omen accipio, quod hâc die, quæ a inquirenda mortalium secreta, in ista civitat prima mihi est, in philosophum inciderim sed ut subitarium, ita breve gaudium fui nam titulus quidem scholæ notus: verui materiæ immanes, & de pecuniis investiga dis atrox disciplina, detexere subito virum, q

ex frontis fide, ac donationum versutia credebatur ab homine non recedere.

Dum in suo libro hæret avidus senex, quæritque inveniendarum opum compendia, & sedens animo imbibit subtilioris fortunæ varias artes, interim Charmion, sene altior, & ipse legebat quàm multiplici viâ ad facultates itur, quamque stolidè per tot pelagi errores, ventorumque minas ac pericula, Argonautæ Colchos profecti sint ad diripiendum vellus aureum, cum illud quisque in patria sua habeat, & solo propè ingenio tolli, atque dolis, toties fœlix nequitia ostenderit: Non sudores æstivos, non profectiones hybernas, non jeiunia, aut rei domesticæ sordes, tanquam opum comparandarum certissimos modos, cupidissimo seni proponebat suum volumen; tota ferè in acerbitate scientia: ut si festinanter quis vellet ditescere, servatâ ad famã quadam oris comitate, sermonũq; blanditiis; intus tamen, ne quid detrimenti negotia paterentur, aut tarde procederent, humanitatem abjiceret.

Superstitiones quoque diræ eo in libro continebantur; ex infantium cruore, ac parentum lachrymis compositionem quandam fieri, quâ si liniantur ædium postes, brevi in eas irruet tanta opum vis, ut fodinas ipsas æquent, & ad properantis fortunæ dona tabescat invidia, cæteri stupeant.

Horrebat Charmion; & à libro tantillum aversus, dum mente & oculis Numen preca-

tur, ut aut feritatem illam perderet, quod gr
tiæ erat, aut senem: servus derepentè adfu
qui domino nuntiaret instare tempus sacri
cii, compòrtatum ignem, thura, vittas quoq
& serta, quibus ex veteri ritu diis immolan
ornabantur, victimas expectare. Non mol
stum seni fuit à studiis avocari, ut ad gratio
pergeret. Sed quæ illæ apud Christianos ce
moniæ, ajebat Charmion, an forte ista in d
mo viget adhuc, sub virtutis insignibus, d
monum cultus, & extincta dudum sacra, h
ego conspiciam? heu mihi! in quas ædes m
me curiositas intulit? sed gradum revoca
non placet, neque tempus est; ultrà pergai
& ne quid eorum, quæ clam hic agentur n
lateat, senis huius, qui me adesse non sent
hærebo vestigiis.

Sub effossa terra specus erat, ad quam n
aliqui gradus ducebant; sed longo trami
sensim molliterq; desidens humus comm
dissimam viam fecerat. Talis propemodu
apud Romanos locus ille abditissimus, in q
celebrabant Consualia. Alta illic nox, qu
ut amoverent duo servuli, non sine pav
(nam metum præferebat vultus exanguis)
ces gestabant; & cogitabundus senex, silen
sequebatur, ex proximi sacri immanitate j
ipse pallidior. Ubi profundiùs in terram se
netraverat horrida specus, inter odores, q
undante fumo per multa volumina ace
ardentes spirabant, ac ferrugineos ornat

ara surrexerat, & hanc Diti sacram voluerant; ut scilicet opum dominus, quas natura invidiosissimo sinu occulit, auri subsidium cultoribus suis largiretur, & longè ab illis recederet malorum omnium gravissimum, Egestas.

Ad placandum Numen sertis coronati pueri tres, totitemque matres cum infantibus, vinctis post terga manibus, & ipso jam propè metu exanimes, mortem opperiebantur; ex ossibus quæ multa illic & plerumq; cruenta jacebant, admonitæ, frustrà misericordiam expectari, nec gemitus, aut lachrymas apud eos valere qui Diti facerent. *Mirum* est senem illum, cùm maximè sæviret, à verbis atrocioribus abstinuisse, veteres imitatum qui se in casuras pecudes mitissimè agere existimabant, si non occidi, quod crudelitatis verbum est, imperarent: sed ad rem divinam cultros illis admoveri, ut ex tactu quem jubebat Religio, postulabatque laborantis Reipublicæ salus, Deos haberent propitios.

Modico spacio sex hostiæ immanissimi viri manu cecidere: & ne pereuntium ultimæ voces miserationem facerent, datis ictibus, utraque manu senex aures obturabat, fluentesque ante aram sanguinis rivos, igneis oculis per longum tempus intuitus, abominandâ voluptate fruebatur; quin, & sumptâ paterâ sanguinem hausit, & stupentibus servulis (qui tamen præbuerant) ore cruento gustabat suum scelus. Peracto sacrificio aquam sibi dari jussit,

ut os manusque ablueret; & indice ori supp
posito, significans ne quid servi garrirent, ii
dem facibus præviis quæ accedentibus lum
fecerant, in cubiculum suum, tanquam ni
à legibus, nihil à Deo grave immineret, fri
dus revertitur.

Non plura intueri in illa domo sustin
Charmion; nam quid nisi atrox cerneret, qu
ve placaret animos, quos tot scelera, tot mi
rorum inutiles gemitus, tot funera accend
rant? abscedens igitur, nimiamque simplici
tem, quam hucusque professus fuerat, sibi c
jiciens; O me hebetem, inquiebat, quan
mihi imposuit nequitia! quandiu, ubi cæt
vident, cæcus fui! Ex vero certè mihi dict
fuerat aliquos esse divites, qui non nisi mor
bus ad illud fastigium pervenere ex quo m
destiores fortunas superbè despiciunt. Qu
solerter in egenos, & ad populi conspect
miseratio longam sævitiem celat; & mod
in divinum cultum collatæ opes, man
apud credulos absolvunt, quæ rapinis inge
bus meruit rescindi à corpore, insepultam
feris dari!

Funestissimas credebam carnificum dom
ubi in trabes, in scamna, in mensas facinoro
rum cruces transeunt, illudque omne fit
miliaris supellex, quod priùs supplicium r
rum fuerat, & legis iratæ publicum specta
lum. Aliquid hodie vidi tetrius; hominem
manu homines jugulantem, sceleratas æd

ubi quidquid surgit, funus est. Haustum ore humano sanguinem humanum, neq; perpotantis tamen attonitum pectus, ut ipso Thyeste funestior, recepto cruore, diceret,

Quis hic tumultus viscera exagitat mea?
Quid tremit intus? sentio impatiens onus.
Meumq; gemitu non meo, pectus gemit.

Mitiùs profectò in Iudæos olim sæviere Romani milites, cùm captâ urbe, aurum, quod miseri voraverant ut secretius lateret, scrutabantur ense, & insuetos in avaro stomacho cibos quærebant vulneribus. Sanguinem fuderunt milites, sed militum nullus bibit; & sævientium furorem ex parte excusabat, quòd Iudæi plùs merebant quam passi sint; quod priores sacrilegâ manu latens in domini venis pretium eruerant; & ne quid tantarum opum in extincto corpore maneret, apud mortuum quoque ferro reliquias quæsivere.

Addam & illud: sinente Principe furebat Romanus miles, & victorum licentiâ fundebat sanguinem, cui parci, cum ipsius Numinis causa ageretur, vel iniquum fuisset. Senex hic non effuso cruore placatur, nisi & potet; immeritos necat; & quia feritatem illam lex prohibet, damnarque, si sciat humanissimus princeps, specum fecit, ut à luce amotum scelus non alios testes haberet quàm qui & judicem timent, manusque ad illud horrentes licet crudeli tamen obsequio commodavere.

 Ah

Ab hoc divite ad alios qui pauperum creatores simul & tortores dici non immeritò possunt, quia cum miseris vel levissima vitæ subsidia avellunt, opus suum vexant, facilis memoriæ transitus fuit. Paucos inveniri qui eo furore suas opes consequuti sint, equidem credo, inquiebat; nam ut virtus ingens, rara est, ita & rarum, ingéns scelus; natura ex operum dignitate sibi famam ambiens, ægrè patitur aliquid ab ea discedere; ni potestas major vim inferat, sapienter quodcumque agit: & ideò monstrum omne, insolens est, quòd vix causæ illæ, quarum nexu omnia generantur, ab instituto ordine deflectunt, ut portenta non expectato ortu omen faciant, suumque sæculum infament. Idem & de moribus censeo; raro enormiter peccant: pudet enim multùm à recto desciviſſe. At visis quæ ego in divitis specu conspexi, facile adducor, ut credam aliquos esse, qui epoto sanguine, illorum scilicet facultatibus qui ab injuria se tutari nequeunt, ita saginantur, ut in prædam natos putes quoscumque eorum cupiditas voraverit.

Grammaticorum est, nominum origines investigare; curam hanc cum illis partiri certè nolim; mea me satis philosophia tenet; totus illius sum; sed in messem alienam breviter falcem misisse nullius erit injuria. Opes substantiam vocant; an quia sine illis homo non stat, & accidentium ingenium videtur induisse, quæ, si subtrahatur firmius illud cui ex na-

turæ ſuæ indigentia inhærent, illicò deficiunt? An quia ſine opibus homo inter homines ita perit, ut in vivis propemodum non cenſeatur: aut ſaltem facultatibus amiſſis ita tenuis eſt, ut dicere queas, quidquid adipis prius conceſſum fuerat, quaſi fortunæ quodam morbo evanuiſſe! Certè ſi ſubſtantia hominum illud rectiſſimè vocatur, quo vita efficitur commodior, quisquis iniuriâ alienas opes in ſuam familiam tranſtulit, hominem abſorpſit. O ſcelus! & nulla poteſtas Cyclopes hos inſectatur; ut provacato vi ſtomacho, benè vomant quod malè voraverunt: & nimium edax cupiditas, ſuas ipſa epulas horreat, dum cogetur egerere.

Quærebat deinde quâ ratione ſcelus illud quod viderat, detegeret; non placebat enim deferre judici, ut occultus teſtis ipſe fuiſſet, ne ſecretum de annulo proderetur, & ita periret conſilii utilitas, quo volebat apud neſcientes agere, ut ubique latens certiorem de moribus humanis ferret ſententiam. Talia volventi, illud potiſſimum animo ſedit.

Regis ærarium non plurima tantum bella, ſed & improvidi in variis ſumptus exhauſerant: jacturam toties reſarcire plebs non poterat, & ad iteratas calamitates quæ afflictis jam laribus graviſſimæ incumbebant, amiſerat patientiam, timendumq; erat ne eâ populi injuriâ magnatum aliquis opportunè uteretur: neque enim deerant, qui procellas movere in votis haberent, ſi commodas in excel-

sioris fastigii comparationē censuisset effrænis ambitio, ac utiles in scelera: & his qui negotiorum ministros vel ex potestatis invidià, vel ex negatis gratiis oderant, ingens voluptas fuisset, insigni aliqua calamitate regimen infamari. Vnum ad tot mala remedium, si sineretur plebs exiguis facultatibus, post tot fortunarum ærumnas, placidè frui, & apud illos qui pessimâ arte in immensas opes citò creverant, pecuniæ quærerentur: multæ enim tum spongiæ totum illud quod ad irrigandas provincias satis esset, si latè spargeretur, traxerant; & ex justitia erat suprà modum inflatas comprimere, ne siccitate deficiens imperium diutiùs laboraret.

In ea cogitatione Charmion statim ut in suam domum receptus est, corruptis de industria literis, ne authoris manus ex consueta scribendi ratione posset agnosci, pluribus in chartis hæc verba exaravit.

Pecuniam, ô Regis ministri! apud vacuam plebem quæritis: sinite impleri, ut tribuat: jam nihil præter lachrymas habet: discite ubi si quod tantoperè ardetis: dum populus gemit, dum etiam lugens laborat, ut callosa manu cibum (quo vel alii canes nolint) sibi cōparent principi opes, vobis quoque, si uti non pudet delicias: interim acervos auri qui regno debentur, præteritis. Ite, ite, ad Petiliani domum (hoc diviti nomen erat) petite speluncam vobis ostendi, ubi ingens thesaurus nuper inven-

tu

tus est; totum sibi vult, alieni appetens homo, cum major pars ad Regem pertineat, quæ si in publicos usus convertetur, nec bellum militibus, nec pax, quæ jam ex inanitate sua nutat, commodis indigebit. Si negat vir, testes ex servulorum numero duos habete, Praxeam atq; Numerium, qui descendenti in antrum comites fuerunt, facesque prætulere.

Ubi hæc scripsit Charmion sumpto ne videretur annulo, in regias ædes dirigit gressus: quò cùm pervenisset, variis in locis indices schedulas spargit, ut si quas perire contigisset, aut vanas ab obviis contemni, in tanto numero inveniretur aliquis qui regi aut ministris de invento thesauro nunciaret.

Non diù latuit divitis scelus; qui primus ex Regis cubiculariis in ejusmodi chartam inciderat, detulit, statimque missi qui referrent, verumne quod ea scriptura indicabat, & an debitis opibus regnum privaretur maligna senis hujus cupiditate, qui eas, monstrante bono Galliæ genio, non tam sibi invenisset, quàm Principi. Pecunias quidem illas audacter negabat; sed ad antri mentionem, non sibi constare vultus videbatur; & ut in latebras illas viā cæteris præire minacibus verbis jussus est, statim in genua provolutus, seque reum nō abnuens, misericordiam Regis implorabat; sed omnium judicio timor ille pro celatis pecuniis nimius, cùm ad gratiam citò promerendam sufficeret thesaurum tradidisse. Verum majora senem turba-

turbabant; ara illa quam in specu Plutoni er
xerat; sacrificiorum furor; prostrata cadaver
quæ recente adhuc religione nondum amot
fuerant, ut accipiendis novis hostiis locus ill
purgaretur: quem ut intuiti sunt qui à Reg
venerant, horror omnes & propè stupor in
vasit. Nec diu crudele spectaculum sustinuer
quasi non compotes mentis, plures in fugam
conversi per tenebras illas solem quærebant
incerti an ultrà luceret oculis qui tam nefari
conspexissent. Correpto deinde cum duobu
servis Petiliano, Regi defertur, non in totun
mentitum fuisse qui schedulas scripserat, in
ventam speluncam, maxima in ea delituisse
sed quæ furorem, non cupiditatem facerent
Cùm postea ex legum præscripto in illud cri
men diligentius quæreretur, factum est, ut pe
multa indicia judices plura nossent quàm ve
ipsi putaverant; nempe multos esse, qui simi
les aras construxissent, nec mitiùs ad ingente
divitias pervenisse, qui tam citò pervenerant

Ita unius causa plurimorum fortunas exa
gitavit, Regemque impulit, ut deinceps pleb
relictâ, quæ jam opibus omninò destitut
erat, apud eos, qui non regiâ benevolentiâ atq
donis, sed nefario ambitu tam subitò supr
principes ipsos creverant, subsidia belli pacis
que quærerentur. Mirum est quantum pecu
niarum dederit nova apud Gallos diligentia
quod vix provinciæ exangues fisco solvebant
in privatis ædibus inveniebatur, & ex paupe
run

rum malis tot bona, ut ministros ipsos pœniteret damnosas opes, ubi nequiter latebant tardè quæsivisse.

Maxima etiam inde processit utilitas; temperantiores fuere qui postea in præcipuos gradus assumpti sunt: non amplius palatia construebant quæ Regum videri possent; non hortos pensiles invitâ naturâ in domorum fastigiis locabant; non fontes ducentibus fistulis ascendebant in cubicula, ut vigilanti domino aquarum suavissimo murmure somnos efficerent; sobrie ditescebat quisquis curabat Regis negotia, & quod virtus solummodò priùs fuerat, jam fortunæ quoque securitas erat, in ipsa dignitate modestia. Multis etiam post annis nemo in egenos nisi timide atrox fuit; suam vitem lætus agricola putabat, certus uvas sibi daturam, cùm anteà præter laborem nihil, vinumque omne quæstor, aut fiscus biberet. In egente familia nemo ea quæri metuebat quæ in illa non erant; non turbabat miseros satellitum pavor; securè pascebant pecora; elementis quisque utebatur absque metu: non implebant carceres egeni, ut inopiæ suæ pœnas luerent; aut sublatâ culcitrâ ægroti cogebantur in paleis infœlicissimæ vitæ tragœdiam absolvere; omnibus quos fortuna damnaverat, concedebatur à principe quies; cavebaturque ne divitum onera in eos caderent qui portare leviora non poterant. In hac populi fœlicitate gratior apparebat prin-

Ab hoc divite ad alios qui pauperum creatores simul & tortores dici non immeritò possunt, quia cum miseris vel levissima vitæ subsidia avellunt, opus suum vexant, facilis memoriæ transitus fuit. Paucos inveniri qui eo furore suas opes consequuti sint, equidem credo, inquiebat; nam ut virtus ingens, rara est, ita & rarum, ingéns scelus; natura ex operum dignitate sibi famam ambiens, ægrè patitur aliquid ab ea discedere; ni potestas major vim inferat, sapienter quodcumque agit: & ideò monstrum omne, insolens est, quòd vix causæ illæ, quarum nexu omnia generantur, ab instituto ordine deflectunt, ut portenta non expectato ortu omen faciant, suumque sæculum infament. Idem & de moribus censeo; raro enormiter peccant: pudet enim multùm à recto descivisse. At visis quæ ego in divitis specu conspexi, facile adducor, ut credam aliquos esse, qui epoto sanguine, illorum scilicet facultatibus qui ab injuria se tutari nequeunt, ita saginantur, ut in prædam natos putes quoscumque eorum cupiditas voraverit.

Grammaticorum est, nominum origines investigare; curam hanc cum illis partiri certè nolim; mea me satis philosophia tenet; totus illius sum; sed in messem alienam breviter falcem misisse nullius erit injuria. Opes substantiam vocant; an quia sine illis homo non stat, & accidentium ingenium videtur induisse, quæ, si subtrahatur firmius illud cui ex na-

tura

turæ suæ indigentia inhærent, illicò deficiunt? An quia sine opibus homo inter homines ita perit, ut in vivis propemodum non censeatur: aut saltem facultatibus amissis ita tenuis est, ut dicere queas, quidquid adipis prius concessum fuerat, quasi fortunæ quodam morbo evanuisse! Certè si substantia hominum illud rectissimè vocatur, quo vita efficitur commodior, quisquis iniuriâ alienas opes in suam familiam transtulit, hominem absorpsit. O scelus! & nulla potestas Cyclopes hos insectatur; ut provacato vi stomacho, benè vomant quod malè voraverunt: & nimium edax cupiditas, suas ipsa epulas horreat, dum cogetur egerere.

Quærebat deinde quâ ratione scelus illud quod viderat, detegeret; non placebat enim deferre judici, ut occultus testis ipse fuisset, ne secretum de annulo proderetur, & ita periret consilii utilitas, quo volebat apud nescientes agere, ut ubique latens certiorem de moribus humanis ferret sententiam. Talia voluenti, illud potissimum animo sedit.

Regis ærarium non plurima tantum bella, sed & improvidi in variis sumptus exhauserant: jacturam toties resarcire plebs non poterat, & ad iteratas calamitates quæ afflictis jam laribus gravissimæ incumbebant, amiserat patientiam, timendumq; erat ne eâ populi injuriâ magnatum aliquis opportunè uteretur: neque enim deerant, qui procellas movere in votis haberent, si commodas in excel-

sioris fastigii comparationē censuisset effræn
ambitio, ac utiles in scelera: & his qui negoti
rum ministros vel ex potestatis invidià, vel
negatis gratiis oderant, ingens voluptas fui
set, insigni aliqua calamitate regimen infam
ri. Vnum ad tot mala remedium, si sineret
plebs exiguis facultatibus, post tot fortun
rum ærumnas, placidè frui, & apud illos q
pessimâ arte in immensas opes citò creverar
pecuniæ quærerentur: multæ enim tum spo
giæ totum illud quod ad irrigandas provinci
satis esset, si latè spargeretur, traxerant; & ex j
stitia erat suprà modum inflatas comprimei
ne siccitate deficiens imperium diutiùs lab
raret.

In ea cogitatione Charmion statim ut
suam domum receptus est, corruptis de in
dustria literis, ne authoris manus ex consue
scribendi ratione posset agnosci, pluribus
chartis hæc verba exaravit.

Pecuniam, ô Regis ministri! apud vacua
plebem quæritis: sinite impleri, ut tribuat: ja
nihil præter lachrymas habet: discite ubi
quod tantoperè ardetis: dum populus gem
dum etiam lugens laborat, ut callosæ man
cibum (quo vel alii canes nolint) sibi cōparen
principi opes, vobis quoque, si uti non pude
delicias: interim acervos auri qui regno d
bentur, præteritis. Ite, ite, ad Petiliani domu
(hoc diviti nomen erat) petite speluncam vo
bis ostendi, ubi ingens thesaurus nuper inve

ti

tus est; totum sibi vult, alieni appetens homo, cum major pars ad Regem pertineat, quæ si in publicos usus convertetur, nec bellum militibus, nec pax, quæ jam ex inanitate sua nutat, commodis indigebit. Si negat vir, testes ex servulorum numero duos habete, Praxeam atq; Numerium, qui descendenti in antrum comites fuerunt, facesque prætulere.

Ubi hæc scripsit Charmion sumpto ne videretur annulo, in regias ædes dirigit gressus: quò cùm pervenisset, variis in locis indices schedulas spargit, ut si quas perire contigisset, aut vanas ab obviis contemni, in tanto numero inveniretur aliquis qui regi aut ministris de invento thesauro nunciaret.

Non diù latuit divitis scelus; qui primus ex Regis cubiculariis in ejusmodi chartam inciderat, detulit, statimque missi qui referrent, verumne quod ea scriptura indicabat, & an debitis opibus regnum privaretur maligna senis hujus cupiditate, qui eas, monstrante bono Galliæ genio, non tam sibi invenisset, quàm Principi. Pecunias quidem illas audacter negabat; sed ad antri mentionem, non sibi constare vultus videbatur; & ut in latebras illas viã cæteris præire minacibus verbis jussus est, statim in genua provolutus, seque reum nõ abnuens, misericordiam Regis implorabat; sed omnium judicio timor ille pro celatis pecuniis nimius, cùm ad gratiam citò promerendam sufficeret thesaurum tradidisse. Verum majora senem

 turba-

anxium Majestate existimabat, ex aliena nequitia ac proprio damno jam cautior, brevi in eam rerum omnium opulentiam crevit egena principum dignitas, ut toto regno cessaret tritum illud ac Regibus injuriosum proverbium, quo miseræ plebi tolerabilior esset egestas, illam ministros in throno posuisse.

Speciosissima est mortalium oculis pecunia, facilè animos ad sui amorem allicit, & periculosè etiam in ipsis munimentis reconditur, nisi latenti dederis ministros continentes; uxorum instar quæsita regibus, suos & illa eunuchos habeat; citò enim violabitur, nisi asservandæ, velut spadones aliqui, præficiantur spectatæ integritatis viri, qui in illud probrum incurrere, quadam honoris ac innocentiæ necessitate omninò non valeant.

Ea tum vigebat circà Regis gazam castitas, ut pro miraculo haberetur, cùm anteà principes indignante plebe tulissent notum dedecùs, & tanquam fati sævitia ad inopiam compulsi, nihil eorum tentavissent quibus illa injuria in meritos authores recideret. Ita Gygis solertia mutavit rerum statum, & ex fœlici eventu patuit concessum homini fuisse mirabilem annulum, ut eo maximè in commune bonum uteretur.

Liberales artes miro affectu fovebat qui tum imperabat in Galliis, & undique collectos qui in illis excellerent, suis diplomatibus, interdumque beneficiis ad studium incenderat.

Soler-

Solerter inde acceptâ occasione (antequam Gyges in id propositum incubuisset) vir bonus, illarum nomine saluberrimum consilium Regi dare constituerat, & hæc scripti citò pervulgati summa ferebatur:

Galliarum Regi, Liberalium artium Supplicatio.

CUm ex reverentia, aut metu, quotquot homines te suum principem agnoscunt, taceant, O Rex! sine nos loqui, cives tuas. Regiâ benevolentiâ dignas credidisti, crede quoque quod à nobis accipies, neque time Regibus invisam prolixitatem sermonis; novimus quam breviter monendi sint Principes; & verbosâ oratione illud sæpissimè effici, ut in ultionem dati tædii aut tardius benefici sint, aut petitis non annuant; ne ergo tanquam loquaces respuas, eoque contemptu cadat apud te justissima causa, paucis multa diximus.

Deinde Grammatica, ut ordine prior, Regem monebat ab illis omnino hominibus abstineret, qui *literis* malè uti consueverunt; quorum tota vivendi ratio *barbarismus*; qui *præsentium* fastu & opulentiâ, *præteriti* non meminere; rogabatque quoniam malè *conjugabant*, *declinarent*.

Ostendebat Rhetorica quàm perversè *locis* abusi, ut portentosas *amplificationes* facerent; quam *figuris* sæpè apud Regem mentiti.

ut publica mala minuerent, & miſeratio ad tot vexatæ plebis querelas, in optimo principe deficeret; denique, quia improbè, & ad Regni perniciem eloquentes fuerant, aiebat deinceps non admittendos in conſilium, illisque optimè ſubſtituendos, qui vera, qui juſta, qui humana loquerentur.

Quæ in ratione tota eſt Dialectica, orabat ut expenſarum *ratio* illam noctem tolleret, quæ offuſa negotiis peccandi facit audaciam; illiq; damnarentur qui peſſimè *Argumentati*, *pramiſſis* in Regum gratiam adductis, ſuam ſemper in concluſione *fortunam* poſuerant.

Harmoniam ſolviſſe illos homines canebat Muſica; dum plus æquo *elati* aliorum voces audiri vetant: revocandos ad concentum eſſe, illisque *tonus humilior* præciperetur qui non diſſentiret à cæteris.

In ſuas regulas plurimùm erraſſe prædones illos probabat Arithmetica; urgebatque, ut Regias pecunias eodem *numero* redderent, quo acceperant.

Oſtenſis, quas modicâ pecuniâ ab fortunis humilioribus extorſerant, *terris*, & quàm latè nocuerant novi homines, nullis jus ſuum terminis paſſi circumſcribi, non ægre Geometria indicabat quid peccaſſent in *menſura*.

Aſtrologia denique nihil de ſupernis illos cogitaſſe querebatur; illudq; Regi intonabat, ut nullos in poſterum pecuniarum miniſtros haberet qui ſub Mercurio nati eſſet, quod ſy-

dus

dus illud & longos daret digitos, & ingenium ad fraudes furtumque acueret.

Non pervenit ad Regem deprecantium Artium justissima querela, prohibentibus scilicet, quorum intererat notissimam veritatem à Rege ignorari, ne quid tale Majestati traderetur. Et nisi Petiliani patefactum scelus amissos assentatorum dolis, atque malitiâ, oculos, optimo principi restituisset, publica res longâ furum illorum atrocitate omnino perierat.

Quid ab illo tempore posterioribus annis faustè actum sit in Galliis, (quia id rerum ordo postulabat) breviter quidem, & ex occasione retuli: sed jam necessaria est ad tantæ fœlicitatis exordium, & ad nostri Gygis habiles dolos reversio.

Recens adhuc erat æquissima illa administrandi Imperii ratio, cùm opportunè quæstio medica agitata est; an phlebotomiæ frequentior usus ad ægritudinum levamen sapienter admitteretur à medicis. Novæ disceptationis causa, quidam ex Germania hospes, in secanda vena, suprà quàm ad id usque tempus receptum esset in Galliis, audax; quo tamen authore ferebant plurimos ægrotos convaluisse; &, sive fortunæ ludo, temeritati non raro annuentis, sive solâ civium credulitate comparatum nomen, cæteris qui ex veteri ritu suis ægris solebant prodesse, timidiùs, totam penè fidem abstulerat.

Ad salutem multùm confert disciplina vetustior,

tustior, certissimo gradu majorum vestigiis inhærens; ad subitam famam, præceptorum novitas, verborumque insolentia; & donec ab eventis tristioribus vanam artem, noxiamque agnoveris, quæstuosissimo honore fruitur in id maximè intenta, ut si nomen perdendum est, jacturam hanc sarciat diligentiâ fortunæ, ac utilitate erroris.

Peregrini hominis recentem methodum jam probabat ex parte medicorum vulgus, & sanguinem humanum (damnato antecessorum usu qui contrà senserant) adeò vilem habebat, ut ad omnes ferè corporum casus non frequenter modò, sed & interdùm copiosè funderetur. Insanientes ægrè ferebat prudentiorum docta canicies, & in genus nostrum charitas. Ergo ut huic vitæ thesauro parcerent, monebant; & humanitatem eorum imitati qui priores mittendi sanguinis artem docuere, ostendebant sapientissimis rationibus, in ægrota carne plerumque lethaliter ferrum mergi, quam natura, aucta remediis, non subsidiis destituta, in pristinas vires absque vulnere restituisset. Verùm novitate tumultuante, ne schola diutiùs ingenti mortalium damno, à seipsa dissentiret, voluit Rex ut convocatis quotquot in urbe regia degebant medicis, illi turbines habitâ disputatione, pensatisque rationibus, quæ vario fundamento nixæ, etiam experimentis creverant, solemniter componerentur; misso quoque in disceptan-

tium

tium cætum primariæ dignitatis viro; qui Regis nomine, & sui muneris reverentiâ, clamores, ac nimios, si qui insurgerent, affectus temperaret.

Non semel visum est medicis de ea re quærere; die quem Marti veteres sacrum voluere, proposita est quæstio, & utrimque ita pugnatum, ut vix cum hebdomade desierit; non aliter ac si de bello & pace ageretur, expectantibus universis, quid de civium sanguine concilium illud statueret, quo decernente, aut mitesceret in suos ægros medicina, aut sæviret acerbiùs.

Longum esset prolixæ disputationis ordinem texere, variæque eruditionis placita, subtilitatem, tricas, ut quia ambæ superare non poterant, saltem quæ vincenda erat, caderet non ignobili certamine. Conclusio fuit, externum medicum hostem fuisse, qui togatus gallicum sanguinem funderet; si qui eius operâ convaluerant, naturæ gratias habendas, non crudelissimæ arti quæ cœco impetu profuisset: veterum præceptis immotè standum, quibus tot sæcula reverentiam habuerant: climatis, ut & ætatis, in quolibet ægro; singularis temperamenti, & morbi maximè, expendendam esse rationem; quod si non observes, jure censearis homicida, qui ut cautiùs noceres, & à tribunali securus, quos vivere non optabas, phlebotomiâ perdidisti.

Hæc

Hæc non videbantur ad politiam pertinere, sed ut regimini plurimùm prodessent, effecit senatoris prudentia, qui jussu principis disputationi publicæ interfuerat, ut illo moderatore saperet incerta sui, & in mortalium perniciem pugnax medicorum eruditio. Nam finitis comitiis, ut modesti fuissent, in illa disceptatione, ut ratio partium studiis prævaluisset postulante Rege, ita vir sapientissimus de scholæ placitis retulit, ut de Regno loqueretur.

Vix sine stomacho, ô Rex! ejusmodi homines patiuntur sibi ab aliis contradici, inquit; Ita imperio nati sunt, ut Regibus ipsis sæpè præscribant, quibus deliciis indulgere; quos labores fugere, aut amplecti; quem spirare aërem debeant; quâ diei horâ libero cœlo frui, ut brevi ambulatione refectos sua iterum solitudo, suus thorus excipiat. Quamdiù vales, ô Rex! tamdiù nulla in Regno potestas tuam æquat; sed statim ac vires lapsæ sunt, & ad remedia currendum est, tibi ægritudo dominos creat, & qui te sanum medici non sine tremore conspexerant, mox ut illorum operâ indiges, sumpto suæ artis supercilio, tuo velut casu elati, superbè decernunt quantum te pasci, quantum dormire, aut etiam loqui oporteat; quodque in summa egestate gravissimum creditur, ipsam Majestatem in eas angustias contrahunt, ut quidquid ad ægritudinis solatia vel leve concesserint, habeatur ingens beneficium.

Necesse

Necesse fuit, Rex, ut inter tot viros qui ex suæ scholæ genio, quodcumque proferunt, jubent, & ut quædam oracula audiri se optant, tumultus aliquis fieret; quippe dum periti omnes volunt videri, suamque despici sapientiam non ferunt, in ea animorum verborumque tempestate, aliquandiu dubitavit schola an aliquid certum ab iratis, famæque nimium studentibus decerneretur: sed paulatim disputantium fervor intepuit; & ex licentia quam feceram ortus pudor, ne si diutiùs præsente me turbo ille concitatas mentes versaret, diceretur Hypocratis alumnos, qui cæteros mortales ab insanis motibus prohibent, meam patientiam lassavisse.

Pace redditâ, mirum est quàm solerter, quàm copiosè, illa pars cui nova methodus placebat, loquuta est; quam solidè altera, quæ veteri sententiæ suffragabatur. Tanta utrimque dicta sunt, ut paucissima memoriæ adhæserint; nam præter illa quæ celeberrimæ liti optatum finem imposuere, cætera quæ illud argumentum in tot dies protraxerunt, vix meminerim.

Hæc autem sunt quorum imagine teneor adhuc. Medicinam errare quæ æquali apud omnes regiones securitate putat ab ægrorum corporibus sanguinem peti. Naturam ipsam, dum timidiores esse voluit gentes illas quæ ab solis vicinia longo ingentique calore solvuntur, medicos monuisse quid agerent. Nam

ideò in bellum minus pronæ sunt, & pericu cautiùs vitant, quod laxatis nimio cœli fc vore artubus parùm sanguinis insit, & illu maximâ curâ servandum esse ratio doceat quod parcè datum est. Longè diverso geni aguntur qui frigidiora climata incolunt, premente circà gelu, spiritus illos, calorem i lum internorum tutissimè fovent, quo festi nantiùs fœliciusque coquuntur alimenta, copiosior sanguis illa corpora vegetat, qu tanquam non ignara sui, ad ictus, si quos ex cipere oporteat, promptissima sunt, & vulner non reformidant. Ex illa naturæ sapientia docemur non eandem ubique extrahendi sanguinis legem esse debere; & securè fundi, si ex climatis influxu suas ita venas implet, ut eductus, ciborum validâ coctione non ægrè reparetur; secùs autem, si in flaccidis vasis mollite serpat, suamque penuriem ostenderit.

Ignibus illis certè non torretur Gallia, quibus tot populi laborant: sed licet benigniori sole utatur, peccat tamen medicina, si temperatæ regioni tantùm sanguinis imperet, quantùm subtrahi opus est illis gentibus, apud quas toto ferè anno sævit hyems, & robustissima ideò nascuntur corpora, ut rigidioris cœli immites aspectus, suas nives pati possint. Eâ ratione per æstatem etiam non frequenter vena pungitur, nisi morbus urgeat, & pretio illo sanguinis citò redimenda sit sanitas, cui infesta foret nimia medentis prudentia, subsidiique cunctatio.

Plura

Plura, ô Rex! in hanc sententiam dicta sunt, sed præcipuæ utilitatis fuit ille discursus, quo ostensum est medicinam quæ omnibus omninò corporibus prodesse cupit, singulorum maximè esse scientiam; ex illa enim notione securior pronunciat quid ægro potissimum prosit, & remedia fortiùs urget, aut temperat.

Variis tum exemplis, tum rationibus patuit, quanta in educendo sanguine requireretur prudentia; illorum præ cæteris memini. Frænum bilis rectè sanguinem vocari ajebant, timendumque ne igneus ille humor, rabidusque, qui benignioris societate solet mitescere, noxiosissima incendia conflet, si optimo moderatore destitutus totas in hominis exitium vires exerat, quæ remisse nec suprà medicorum opem nocuerant, quoties tentantes, comes sanguis compescuit.

Varia est omninò mortalium temperatura: & ab ea naturæ contemplatione, ut plurimum pendet illius artis fœlicitas, quæ fractis corporibus, ne vel citò, vel leviter spes damnaretur, consuevit sanitatem polliceri.

AEtas quoq; prout firma est, aut languida, regulas mutat; nam senes suæ terræ prorsus reliqueris, si quod ex annis vegetioribus adhuc in illis superest, frequenti aut largâ profusione extrahas; & coloris haud redituri jacturam mox sequetur artuum solutio, vel funus.

Ex morborum qualitate etiam æstimantur remedia: quippe sæpissimè periculum fit

unius; quod alteri ingens ac præsentaneum subsidium est, illudque in exemplum referebant: Qui aquâ intercute laborat, Phlebotomiæ usu in majus naufragium extenditur; & nisi vel calor immodicus, qui mediis in aquis sæpissimè fervet, vel vitæ insidiata suffocatio festinanter & ex accidenti sanguinem poscat ferro parcit prudens medicus; quo alter non satis perspectâ valetudine, ægrotantis fatum maturavisset; Itaque ut regionis, sic & ægri per omnia ajebant habendam esse rationem ut ars quæ in bonum generis nostri à Deo concessa est, in eos errores non incurrat, quorum non est nisi probrosa peccantibus, illisque qui periere prorsus inutilis pœnitentia.

Lætabàr maximè, ô Rex! illa pro curandis corporibus statui, quæ ipse in regno ad publicæ quietis securitatem meliora judicaveras Nam & vos Pincipes populis præesse Deus voluit, ut Regiæ artis beneficio illæ ægritudines amoverentur, aut omninò non essent, quibus aliquando interit patriæ temporumque fœlicitas. Et illud sapientissimi viri in sacris codicibus legitur: Nolite me constituere principem populi, non sum medicus; quasi diceret, illo fastigio indignos, qui politici corporis mala cum sanare teneantur, aut nolunt, aut nequeunt.

Plurima in Galliis crudeli quorundam hominum solertiâ fota fuisse, non tantum nos qui tulimus, novimus, ô Rex! didicerunt & (

teri; nec sine stupore audierunt, in sagacissima gente, quæ regendo orbi sufficiat, ad publicæ ægritudinis levamentum illa remedia non adhiberi, quæ & præstò erant, neque violenter aut periculosè sumenda, si illis uti tàmdiu deliberans, & (ut credebatur) ipsis etiam calamitatum authoribus nimium favens potestas voluisset. Hæc mala, rumores hos, tunc stitisti, cùm à politico corpore, multis jam vulneribus saucio, ne noxiè funderetur quod in illo supererat sanguinis, sugentes circumquaque, neque unquam spontè cessaturas, hirudines amovisti.

Optimo Regi ita placuit illa laus, ut tamen contristaret: Nam ad memoriam revocabat infœlicissimi temporis mala, nec sine dolore occurrebat prǽteritæ facilitatis imago, quâ abusi, qui sub illo publicis thesauris præfuerant, privatas fortunas in eam opum superbiam extulerant, ut ornandæ Majestati, paci tuendæ, solvendisque militum stipendiis planè sufficeret, quod raptorum manus abstulerant.

Cùm hæc ille cogitaret, Regi proximus aderat adolescens, Imperii hæres, serio sermone adeò fatigatus, ut ex vultu & oculis tædium illud agnosceretur. Choræas impensè amabat, & quàm ægrè olim in Imperatore mimicas has voluptátes Roma tulisset, memor pater; omnibus modis conabatur, ut filius ab his ineptiis abstineret, & servatâ dignitate, si re-

tustior, certissimo gradu majorum vestigiis inhærens; ad subitam famam, præceptorum novitas, verborumque insolentia; & donec ab eventis tristioribus vanam artem, noxiamque agnoveris, quæstuosissimo honore fruitur in id maximè intenta, ut si nomen perdendum est, jacturam hanc sarciat diligentiâ fortunæ, ac utilitate erroris.

Peregrini hominis recentem methodum jam probabat ex parte medicorum vulgus, & sanguinem humanum (damnato antecessorum usu qui contrà senserant) adeò vilem habebat, ut ad omnes ferè corporum casus non frequenter modò, sed & interdùm copiosè funderetur. Insanientes ægrè ferebat prudentiorum docta canicies, & in genus nostrum charitas. Ergo ut huic vitæ thesauro parcerent, monebant; & humanitatem eorum imitati qui priores mittendi sanguinis artem docuere, ostendebant sapientissimis rationibus, in ægrota carne plerumque lethaliter ferrum mergi, quam natura, aucta remediis, non subsidiis destituta, in pristinas vires absque vulnere restituisset. Verùm novitate tumultuante, ne schola diutiùs ingenti mortalium damno, à seipsa dissentiret, voluit Rex ut convocatis quotquot in urbe regia degebant medicis, illi turbines habitâ disputatione, pensatisque rationibus, quæ vario fundamento nixæ, etiam experimentis creverant, solemniter componerentur; misso quoque in disceptan-

tium

tium cætum primariæ dignitatis viro, qui Regis nomine, & sui muneris reverentiâ, clamores, ac nimios, si qui insurgerent, affectus temperaret.

Non semel visum est medicis de ea re quærere; die quem Marti veteres sacrum voluere, proposita est quæstio, & utrimque ita pugnatum, ut vix cum hebdomade desierit; non aliter ac si de bello & pace ageretur, expectantibus universis, quid de civium sanguine concilium illud statueret, quo decernente, aut mitesceret in suos ægros medicina, aut sæviret acerbiùs.

Longum esset prolixæ disputationis ordinem texere, variæque eruditionis placita; subtilitatem, tricas, ut quia ambæ superare non poterant, saltem quæ vincenda erat, caderet non ignobili certamine. Conclusio fuit, externum medicum hostem fuisse, qui togatus gallicum sanguinem funderet; si qui eius operâ convaluerant, naturæ gratias habendas, non crudelissimæ arti quæ cœco impetu profuisset: veterum præceptis immotè standum, quibus tot sæcula reverentiam habuerant: climatis, ut & ætatis, in quolibet ægro; singularis temperamenti, & morbi maximè, expendendam esse rationem; quod si non observes, jure censearis homicida, qui ut cautiùs noceres, & à tribunali securus, quos vivere non optabas, phlebotomiâ perdidisti.

Hæc

instabant malis, pereuntem eximat; & sub ipso ferro, non professa mœstitia frontem contrahit, non deserendæ familiæ sensus, querelas aut gemitus movet: totum damnati studium, ut jubente Principe, non patienter modò, sed etiam libenter videatur caput obtulisse carnifici.

In illis certè gentibus, ô Rex! quæ regiminis hujus patientissimæ sunt, nullo sui periculo credam potestatem sævire: Acerbitas enim illa longo usu recepta est, & ut tyrannidi consensit ad tolerantiam malorum edocta plebs, ac veluti quibusdam naturæ legibus diuturnâ servitute cervicem flexit, licet se miseram sciat; non tamen habet mutandi status caussam, quæ apud plurimos multum valet, calamitatum novitatem: & hoc pati quod ab ævo antecessores perpessi sunt, non habetur gravissimum. Quippe generis nostri ea est iniquitas, ut levia penè mala censeantur, si successione veniant; illudque nobis durissimum sit, cujus exempla non vidimus. Tertiam annuorum redituum partem in Reipublicæ usus dari, aliqua natio ita fert, ut huic familiæ damno assueta, non sentiat onus suum.

Mores hos in Gallias admittere non securè Reges tentaverint: Neque enim unquam existimavimus, subditorum bona ita Principum esse, ut tanquam suis indiscretè uti possint, nisi ad id cogat non mentita ad justitiæ speciem; sed vera, & cui omnino parendum sit, necessitas

sitas. Maxima est Francorum in suos Reges reverentia; ut decentiùs imperent, libenter quælibet fortuna de suo detrahet, gaudebitque id sibi negare, quo aucta Principum majestas latiùs apud exteros fulgeat; & nemo non dabit quæ in publicam salutem expendi certissimè cognoverit. Verùm animos movet inverecunda illa atque enormis potestas, quæ summo jure omnia sibi vendicat, & in majus Reipublicæ exitium, nomine suo privatorum quandoque cupiditates prætexit, ut titulo majestatis velut in communem causam damnatas singulorum opes audacius diripiant.

Apud nos feliciter imperant Reges, si modestè sua exigunt; si subditorum labori illud non invideant, quod improbo sibi sudore comparavit; & cùm solis instar micent, ferantur que per varias domos æquali semper splendore conspicui, non in eo dignitatem suam ponant, ut fortunis humilioribus haud sinant tranquillè ducere suam noctem. Principes reveremur atq; amamus, si & ipsi nos ament; si ex dignitatis eminentia suprà calamitates positi miserentur tamen; illaque consilia respuant, quæ si audiantur, Reges vel turpiter avaros, vel effusè prodigos, audacesque, ac tandem inhumanos efficient.

Mitissimam Principum potestatem experti majores, cui regimini optimè subderetur futura ætas, nepotes docuerunt. Referam, si placet, ex historia tua, o Rex! quàm malè rebus

innovandis aliquando incubuit peregrini hominis, qui climatis hujus genium haud norat, ambitiosa ac præceps diligentia.

Avo tuo imperante, nescio quo syderum influxu, Etruscus quidam in aulam admissus non ægre id assequutus est, ut Regi placeret & administrando imperio crederetur aptissimus. Nemo certè illo subtilior erat, aut fingendis affectibus cautior; perplexis negotiis natus, quod professo consilio, atque audaciâ animi exequi haud poterat, id versatili ingenio, ac lentâ, quæ apud nos penè ignota est, prudentiâ sæpè perficiebat: verùm sagacissimo viro deerat illa politeia, quæ ex varia climatum posititione metitur usus suos; & quia Galliam novus hospes non satis noverat, factum est, ut sub facilimo Principe sibi traditam, tributis ingentibus prope perderet.

Uxorem Ligurem habuit, opum truculenter avidam; cui si placere amaret, necesse erat ut credito ministerio in suæ fortunæ incrementum acerbè uteretur: nec in illam sævitiem ægrè consentiebat ambitiosi hominis cupiditas: verùm ne conjectas in principis ærarium manus, vacuas ad se revocaret, aut in modicâ Gazâ non satis lateret immodesta compilatio, illud maximè curabat ut aucta indies tributa, tanquam publicis necessitatibus suffectura, thesauro Regio accederent.

Dum sic ambo copiosissimis fortunis fœliciter student, crescuntque honoribus; Interim nubi-

nubiles fiunt natæ, filiique ad capessenda munia idonei. In eo opum fastigio jam pudebat generos habere præcipuis stirpibus impares, & in familiam illas dignitates admisisse, quæ supremæ non essent, humile videbatur. His ergo comparandis, quæ præclarissimam sortem decebant, denudandus erat novis artibus populus, ut Etruscus ille, tanquam devicta æquissimo bello Galliâ, manubias sibi ex illius spoliis statueret.

In hoc consilium providentissimè incumbens, sæpè Regi insinuare, numquam fideliùs obedire plebem, quam cum premitur; pinguem, suisque tranquillè facultatibus uti assuetam frequentissimè insolescere: Reges Aegyptios olim erexisse Pyramides, non ad solam nominis famam, ut plerique existimaverunt, sed ut tantorum operum mole populus non sponte obsequens, & ex ipsâ Principum indulgentia audax, ac rebellare facilis, diu in officio contineretur: quippe à lassatis, fractisque nihil metuendum, secùs si in vires pristinas redire, seque nosse permiseris.

Addebat & alia: bellis in exteros sub vario juris, aut æquissimæ vindictæ nomine perlatis non famosa tantummodò imperia effici, sed & feliciora: otiosos enim populares ejusmodi armis à civili defectione abduci; neque certiùs concepta in Regem, aut in ministros odia poni, quã si inquietis animis, & aliâ irâ placandis, externũ hostem objicias. Multitudine la-

borare imperium ; illos utiliter in legionum duces eligi, & sub honoris specie mitti ad necem, quorum suspecta esse meruit potestas, vel timetur audacia. Satis esse, si Gallia effuso in finitimos marte, ut calamitatem propellere coacti, de inferendâ non cogitent, domesticâ pace frueretur.

His à Rege non auditis tantùm, sed & facillime creditis, modico tempore tota fere imperandi ratio mutata est : Nullus exigendæ pecuniæ modus; satellitum sævitiâ, late vastati colonorum, qui prius commode egerant, lares totos agros egenis replevere; & destituta suis cultoribus tellus, stirpium inutili luxu, ac denso horrore, pluribus in locis, quasi ad calamitatis consortium & ipsa accederet, mœrorem suum significabat.

Eâ duritate per Gallias primùm extinctus est Principis amor; mox & metus, nam quid ultra timeret plebs ad summam inopiam adducta, aut quid Rex subditis iratior, ad miserorum terrorem minaretur acerbius? Calamitosis desperationem egestas, desperatio audaciam fecit; ut omnia sibi licere populus crederet, quæ ad propellendas vitæ fortunæque injurias validiora haberentur. Exhaustos maxime incendebant Hetrusci opes, familiæ splendor, & in ipso patriæ squalore, adventitii hominis potentia inconsulte superbiens.

Hanc quoque non tulit aliquorum Principum depressa, aut minus reverenter habita digni-

dignitas, qui illud regiis auribus frequentissimè infundi haud ignorabant : viros Principes nimios animos habere, ut in altioris potestatis gloriam optima loqui velint, si inflatos voces ad consilium ; &, si bello præficias, sincerè militare. Comprimendam natalium superbiam; & ab stirpibus humilioribus utique promovendos esse, qui cum Regi debebunt gloriam , potestatem, ópes, strictiori quoque nexu Majestati adhærebunt , & memores quanta acceperint, ultrò concessæ gratiæ pretium eximiâ fidelitate solvent.

Gravioris elementi sinu concludi non patitur aer, oppressus furit, ipsoque montium tremore non rarò ostendit quàm periculosè turbetur æquissimus ille naturæ ordo, quo depressiora quæque vilibus elementis loca assignantur, altiora nobilibus. hanc sibi inferri contumeliam indignati principes ingenti ruinâ, cum minor vis ad id non sufficeret, haud multò post quæsierunt in illam celsitatem restitui à qua cecidisse videbantur. Illis authoribus undique sparsi qui vexatos cives, jamque iratos ad majus òdium provocarent ; jactarentque non ideo bella in exteros ali, quòd crederentur necessaria; sed quòd privati hominis cupiditati illos tributorum exigendorum prætextus prolixè sufficerent, quibus amplissima prædia liberis, dignitates, nobilissima matrimonia quærerentur.

Ante hac facillimè Gallorum accensus fu-

ror, inverecundè ausus est ea moliri, quæ brevi regiam dignitatem in summum rerum suarum discrimen adduxere, & Reipublicæ speciem Regno inusserunt, cum illa quæ prius in cives obsequentissimos omnia poterat, palam calcaretur ab incondita plebe authoritas. Nullus armorum pudor; & ut annuente quoque pietate viderentur insanire, qui ab majestate defecerant, Sacerdotum, quos maximè decebat Principis amor, atque beneficiorum recordatio, publicâ oratione effectum est, ut se Deo obsequium præstare quam plurimi crederent, qui patriæ mala obstinato marte vovebant; ac sanctiùs ducerent, ad majores negotiorū procellas, invocato hosti adhærere, quā Principi.

Mala hæc invexit in Gallias victa tandem enormium tributorum patientia, ac Hetrusci præpostera administratio, qui si Francici climatis genium, mores ex prudentiâ tractasset humaniùs, sine dubio multùm regno profuisset innata viro, nec facilè decipienda sagacitas.

Lætabantur quotquot audiebant, simulque nutu provocabant, ut majora auderet, sincerissimi hominis libertatem; nam profutura credebatur, & ex præteritæ ætatis calamitatibus monebatur Rex haud leviores debere expectari, si ab illâ regnandi suavitate, quæ civium amorem sibi nuper conciliaverat, ad pristinas tributorum acerbitates egentisque populi contemptum potestas deflecteret.

Sed se loquutum audaciùs timere inceperat

rat Senator, & demissiori voce jam componebatur ad silentium, cum Rex hominis pavorem sublevaturus, clementissimo vultu, nec ab aulâ expectato, additis quoque humanissimis ad majorem fiduciam verbis, ut ultra liberrimus sermo procederet, animos dedit. Summa mihi voluptas est, inquit, ea audire, quæ taceri Regibus solent. In liberâ gente linguas liberas esse debere cum illo Principe planè æstimo, qui calumniis petitus hanc primus sententiam protulit, ne si cogerentur cives ea non loqui, quæ prodita animos levant, verborum tyrannus haberetur. Ostendisti neminem rectè imperare, qui regionis, cui præest, genium non satis norit, & ex illa inscitiâ sæpe fieri, ut subditis multa imperentur, quæ cum habeantur gravissima, neque consuetudine firmata sint, defectionem faciunt. Nunc de personis age; & quâ ratione singularium quoque scientia esse debeat illa regiminis forma, quæ à medicorum placitis suam artem videtur mutuari.

Regia voce erectus Senator (quod minimè sperabat) alteram quæstionis partem, quâ divitum plurimi perstringebantur, maximo adstantium gaudio in hunc sensum prosequutus est. Grande licet ingenium tibi Deus dederit, ô Rex, frustrà tamen subditos tuos omnes nosse tentaverit illa animi vastitas, qua cæteros Principes antecellis; & in disquirendis singulorum facultatibus indecorè etiã jaceret Regalis

illa, quæ altioribus negotiis debetur, suoque dignis fastigio, diligentia: tuorum cura sit hæc inquisitio, quos jubebis omnium fortunas explorare, ut nulla earum quæri possit se nimium premi, & in dividendis oneribus, quæ singulorum lacertis certe æquanda sunt, justitiam abesse.

Ista censeberis egisse si sedulò mandabis ut fiant, nec absque mulcta illos esse patieris, qui injuria vectigal dispertient.

Vere nobiles à quibuscumque tributis eximi recepit consuetudo; neque plebs ipsa abnuit, & ex æquitate esse creditur stirpes optimas, quæ longo ordine inclyta majorum suorum facinora recensent, ejusmodi privilegiis, meritisque honoribus distingui à cæteris. Altiori licet claritate, Rex conspicuus sis, illius tamen ordinis es, & ad dignitatem imperantis pertinet ea nobilium exceptio, quibuscum & ipse censeri consuevisti. Si te solem dixerit aliquis, omnes illicò annuent: nam cæteros mortales non excelsitate tantum tuâ superas, sed & perfundis, ac vegetas lumine tuo. Verùm, nobiles hi quibus circumseptus cerneris, majestatis tuæ radii sunt, & ex tuo certe splendore multùm decederet, si tibi magis quàm sibi micantes, communi cum cæteris æqualitate patereris obscurari. Satis tributorum solvunt, cum ex tuo imperio, nonnunquam absq; stipendiis, & sæpe nec jussi, statim ut periclitatur tua salus, aut dignitas læditur, alacres fundunt, triplici

triplici in uno discrimini obsequio, pecunias, sanguinem, vitam.

Sed quis ferat ignobiles illos, qui indicta universis civibus onera ab suis humeris iniquè excutiunt, ut egentes immortale pondus ferre coacti, sub eâ tibutorum mole, quæ fortunis essent validioribus levia, perennè deficiant.

Aliqui sunt qui nominum similitudine abusi, se inserunt in antiquiores familias, & mentitas emunt cognationes; ut qui nobilium stirpes inquisituri, provincias obeunt, mutuatis in generis fraudem titulis, aut verè decipiantur, aut se decipi simulent, si sordidis, verùm multo auro tumens marsupium proferentibus, eam dignitatem conferre placet, vel deprecante (quod sæpe fit) potentis amici favore, quasi Reges essent, ad arbitrium creare ingenuos. Ita fit, ut in generosas familias transfusæ ignobiles iisdem omninò fruantur privilegiis; nec animos tamen illos habeant, quos clarus, & ab insignibus avis deductus pulcherrimæ proli sanguis dare consuevit. Donec temporum cursu mercaturam suam dediscant, timidos, nec facilè ad bella formandos milites plerumque gignunt stirpes istæ; licet, ex splendoris novitate cæteris superbiùs insolescant, ut præteritæ sortis maculam apud ignaros, simplicesque tumor ille operiat. Sic jam plurimos nobiles habes, ô Rex, & quod fisco non soluunt isti, quorum opes, copiosâ tibique debitâ collatione, minimum vexarentur, pendere

dere cogitur misera plebs, tanquam ad hoc nata, ut quidquid durum imperatur, ad solos egenos pertineat.

Aliorum quoque divitum æquè noxia est populo tuo, modestior licet videatur, iniquitas; qui non mentito quidem sanguine, sed facultatum suarum reverentiâ id efficiunt, ut si stipendiariis annumerari necesse sit, modicâ saltem & ridendâ aliquot nummorum solutione (quasi immunes sint) & solo natalium probro, communiq; cum Plebeis hominibus lege familia maceretur. Eâ annuorum vectigalium declinatione, tota in calamitosos, qui se tutari nequeunt, gravitas cadit; & quæ in corpore politico pars infirmior est, noxios humores ita admittit, ut publici illius naufragii quo destitutæ viribus familiæ malè pereunt, vix in vegetiores fortunas stillicidiũ adverteris.

Quem verò putes Regni illius statum esse, ubi nulla personarum ad justitiæ præscripta fit distinctio; ubi ipsa egestas nimiæ repletionis insimulata, novis artibus; novâ indies sævitiâ extenuatur, & quicumque minus habet sanguinis, plus jubetur effundere. O quis sortem tuam dignè lugeat! vix bellis quàm pace miserior oppressa plebs! Te Reges ament, te quietam, te florentem velint, cujus gratiâ Reges sunt; non ideo fœlix eris, nisi quod tacent divites, quòd iniquè agunt, quod solerter, nec inscio tamen magistratu, vitant, deferatur Principibus.

Sed

Sed quò me hic æstus? cum Iam toto Regno ea sit tributi exigendi ratio, ut præter antiqua illa jura quæ patrio more recepta sunt, Portoriorum non invidiosos proventus, ac Regni patrimonii hereditariâ lege debitas opes, nihil tibi, Rex, solvi jubeas quo secernaris à subditis? Aut unde mihi, ut optimo tempore iniquissimis moribus ita succenseam?

Nempe jussisti, ut de singulorum statu liberè dicerem, quem & expendi omninò necesse est, ne sub mitissimo imperio, dum nimiùm parcit copiosis civibus corruptissimorum judicum favor, male perseveret tanquam in publicâ pernicie pauperum calamitas, & Regiæ clementiæ fructu destituantur illi propter quos maxime odiosa illa vectigalia sublata sunt.

Olim certe hæc fieri, prolixe doluimus: Vlcus amputasti: sed denuò serpere aliquibus in locis loquacior fama jam retulit: & plura minantis incommodi justissimus metus ad hos questus me compulit.

Sic dicente senatore, acciderat ut Charmion aulam ingressus adesset cum annulo: induendus enim philosopho erat, quòd in Regiam ejusmodi homines non libenter admitterentur, nimis sincere dicturi, quæ aut ipsi perversa in Regno vidissent, aut fama jactaret. Nullo prohibente vilissima mancipia in interiores cellas quotidie intrabant cum dominis, & si quis ex barba & pallio agnosceretur philoso-

phi

phus, non priùs propitium habebat militem, qui Regias fores custodiebat, quàm à Prætorianorum, sæpius absente, præfecto ejusmodi licentiam concedi ostendisset in chartula. Severitatem hanc multum aversatus Charmion, quoties in aulam concedere volebat, accepto annulo aulicorum frustrabatur aspectus; & tum placuerat viro in proximam statuæ basim quæ illic oportunè stabat, conscendere; ut quæ in confertissimo nobilium cœtu dicebantur facilius capere posset, Regemque intueri.

Facto à Senatore silentio, & quid Rex ad eam utilia, sibique ex parte ignota referret expectante aulâ, subito impetu Charmion putavit se aliquid ingens in patriæ salutem facturum, si ex illo suggestu non visus loqueretur. Validissima illi vox erat, & novo conatu totas vires in eam contulit, ne crederetur esse hominis, majoremque terrorem imparatis auribus incuteret.

Hæc vera sunt (inquit) O Rex! ampliora tamen accipe, & cœlesti voce monitus prosequere quod cœpisti: Iam patriæ parentem vocat te sublevata plebs; illustrissimum titulum serva, quem tibi tot tributis inviso publicum odium negaverat. Suos habent terminos Regna; pacatus posside, quod tibi majores tradidere. In capiendis urbibus frustrà consumitur tempus, aurum, milesq; telis objicitur, si aliquando reddendæ sunt. Sordidè regnat in vacuos cives Princeps, & fœdè inflatur caput,

put, si ut pinguedinem suam augeat, cætera membra deficiunt. Sic impera, ut memineris te populis in commune bonum datum esse; et ideo Reges creari, ut omnium sit illa fœlicitas, quam ut suam potentiores sibi vendicant, neque sinunt (ni æquior majestas superbis obstiterit) ad infimam usque plebem descendere. Iam pene omnia in pristinum ordinem restituta sunt; ne te incautum nova impostura decipiat, fidos habe qui publica mala, justissimasque ærumnosæ plebis querelas referant, ni mavis quod solent in Britannia Reges, tibi magis quàm alteri credere, tuasque ipse lustrare provincias, ut nihil eorum te prætereat, quæ remoto, & aliis curis, aut etiam voluptatibus distento, vix aliquis tuorum auderet sincerè nunciare.

Non Regem modò, sed & purpuratos omnes terruit potentissima vox, quòd Coelo delapsam crederent; & brevi per totam Galliam effusus rumor, charissimos Numini pauperes esse, quorum non obscuro patrocinio, in ipsâ aulâ, unde exploditur tantis artibus, tantâ nequitiâ veritas, causam cœlites susceperant.

Nobile poetis argumentum dedit illa oratio; & ad dignitatem magis fuit, quòd aliqui asseruerant, cum hæc dicerentur, labiorum motum se advertisse in statua; sive pavor turbaverat mentes, sive placuerat in suæ vanitatis ludum hāc fabulam apud populum spargere.

Isacidem

Isacidem reverebat signum illud, efficaci lyrâ ludentem, quâ spiritus nequam ab Hebræo Rege amovebatur, redibatque misero quies tot excussa furoribus. Nunquam gratiori musicâ vel utiliori prophetam in principis aulâ placuisse, poëtæ canebant, quam quæ ex marmore ipsius, eo die tam faustè processerat: quidquid enim mite & gentium votis propitium cupidorum hominum artibus exulavisset, eo posse sermone revocari: nec ab infesto genio timendum ubicumque audiretur, quod statua regiis auribus insuderat, ut plebis ærumnas dignas esse ostenderet, quæ inter ipsa artificum simulachra oratores invenirent. Sed hæc moneri optimum principem necessarium non erat, & jã desierant illa enormium tributorũ onera, quę subditos premunt ac exasperant.

Neque tamen illa imperandi suavitas caruit monstris quæ terrorem facerent; nam de cœlo lapidatum est, & tetrâ nube stillans sanguis dubium fecit an rediret exacta calamitas. Pavorem vulgi compescuit Principis jussu statim editus vulgatusque à philosopho liber, quo ostendebatur non in malorum augurium dari hos naturæ effectus; causas suas habere, unde necessariò fluant: Ubi generatur minium non rarò purpureas nives videri, soli sui genium scilicet servante vapore, eumque colorem reddente, cum in modum lanæ silentio cadit sparsis hinc inde velleribus. Marco Acilio, & Caio Porcio consulibus nubes etiam sangui-

nem fudisse; orante in senatu Milone, lateres; neque tamen publicæ alicujus calamitatis cruentos imbres, solidosque fuisse præsagia. Nihil mirum si saxa in altum tolleret turbo involvens, & cessante illa vi quæ rapuerat, præcipitarent in subjectam civitatem; quotidie arenas in Affricâ, vento excitante, in remotissima loca deferri, eosque cumulos efficere, quos syrtes vocant, ubi prius lata planities erat, viarumq; ordinem ita corrumpere, ut, velut in pelago, viatores syderibus cursum regant.

Ergo metum ponerent, & in solatium quoque cogitarent, majorē vim lapidum irruisse in illas domos, quæ principis justissimam iram senserant, ut nemo à Rege inique perculsas diceret, quas publicæ injuriæ vindex natura ampliori saxorum aggere violaverat. Si quid terribile portenderet sanguineus imber, non in malum omen Populo dari, sed divitibus illis qui nequiter eminerent: inde enim non malè significari, si deinceps in sua vel regni commoda plurimum auxiliorum à politico corpore extraheret potestas, non ab iis partibus peti debere, quæ jacent; sed ab illis quæ sursum sunt, tanquam non terra, sed cœlum ipsum sanguinem daret.

Quod mox dicturus sum, licet longè post evenerit; quia tamen ex Gygis solertiâ ortum est, quo Authore publica negotia restituta sunt, præterire non debeo, nec aliàs possim referre commodiùs.

Ali-

Aliquando Rex villam petiturus ad vigint milliaria ab urbe distantem, ut mutatione aeris ex medicorum consilio incertam sanitatem stabiliret, lecticâ gestabatur, & unà cum illo, ad sermonum voluptatem, ex magnatibus unus: dum non properato gressu muli sui regentibus pueris viam faciunt; Ecce viri duo cum uxoribus, ac miserâ prole, pedites ibant; exteræ illis vestes, sed vultus qui Gallorum essent; nisi quod nimio sole adusti videbantur. Hos cùm forte conspexisset Rex, voluit scire unde venirent, aut quò pergerent; & illico vocati, non procul à lectica omnes simul cum lachrymis in genua provoluti sunt. Regem movit non expectata consternatio, ut juberet subsistere lecticarios; & percontatus, quæ patria? quis casus tam acerbos fletus exciret! unus illorum, optimi vir ingenii, ut potuit, licuitque per gemitus, ita de se sociisque loquutus est.

Ignosce, Rex, quod in peregrina veste nos conspicis. Olim in Gallia tua geniti nihil ejus cultus perdidimus, quem tibi deberi nos à puero obsequentissimi parentes docuere, licet ad hos amictus calamitas compulerit. Hausimus inimicum aerem, Rex! sed tibi fidi, neque unquam urgentibus malis aliquid nobis excidit quod subditos non deceret. Ego pater familias, hanc in conjugem jam ab multis annis accepi; hic filius noster; hæc nurus est; sobolem in exilium dedit, cùm maximè optand

erat sterilitas, nam inter hostes Gallis progeniem creari pudor est, & propè patriæ injuria.

Me juvenem, nec studiis omnino ineptum, pater ad sacerdotium destinaverat, tunc cum mihi fratres erant qui rusticum opus facerent, illisque succederent curis, à quibus me alienum agnoverat: Sed heus! brevi fratrum funera quos hic labor expectabat, mutaverunt sortem meam; & pater glebas versare, ac serere fruges assuetus, ne colonus in domo nostra deesset, invitum damnavit ad stivam. Qui me casus concuterent, quibus ærumnis servaret, jam tum advertebat præsaga mens; nam solos sacerdotes videbam sacrorum suorum privilegio immunes à tributis; nec posse me defugere quæstorum sævitiam, si crescente regiminis irâ, ut jam timebatur, aliquid in plebem statueretur acerbius.

Patre mortuo, pusillæ familiæ dominus cum his ruri agebam, non omnino infœlix; modicas enim opes uterq; parens reliquerat, agrum qui necessarias segetes daret, ovium gregem: neque mihi tunc ullus in divites livor, aut odium, quam diu laboribus nostris utcumque frui passa est hominum illorum acerbitas, qui colligendis vectigalibus præfecti villas obibant, & tuo nomine postulabant ea à nobis tribui, quæ in publica, ut ajebant, negotia, tuiq; regni præsidium legebantur. Sed non diu concessum fuit ita vivere; quodcumque sudore comparaveram, tanquam furto collectum,

red-

reddere cogebar, & rebellionis scelus erat, non plura etiam in fiscum conferrem, quàm quæ opum tenuitas, corporis vires, jejunia ipsi dare poterant, aut terra largiri.

Quid tandem? sublatâ non semel supellectile in vacuis focis cogebamur ipsam humum pro strato habere, ubi nox quietem fessis artubus indixerat: qui, cadente sole recesserant satellites, per somnos, tanquam semper instarent, non bene sopitis novos terrores ciebant; dormire simul & lugere jam didiceramus omnes; redibant miseris, cum major securitas erat, sævientium minæ, armenta rapta, carcerum imagines.

Sic exactis aliquot annis timui ne tot ærumnis imparem ad extrema consilia desperatio adigeret: nam plures, ne diutius ita vexarentur, sua fata properaverant. Et jam, quid enim negem? in animum venerat optimam conjugem, charissimos natos; nam præter hunc adhuc mihi unus erat, istâ manu tollere quam in me postea armarem, ut tot immanium virorum furoribus petitos unus tandem furor absolveret. Sed benè mihi, quod in memoriam rediit ærumnosæ vitæ non mederi spontaneum interitum; & pejori satellitio in alterâ vitâ laboraturos, qui hujus impatientiâ citius è viventibus exirent, quàm sineret Deus. Verùm timeo ne longâ malorum nostrorum serie, O Rex, tædio tibi sim. Immo inquit Rex, ad me enim hæc pertinent: tum

ille

ille, Ergo, ab scelere illo me continui, & in consilium calamitatis vocatis familiaribus, sic ad illos sum loquutus. Ut nesciam quid vobis potissimum optem, invisa fortuna effecit, ô miseri! exilium, an interitum? utrumque crudele. Galliam deseramus, in cujus sinu nos natura ęducavit, amicos, lares? Moriamur? sed quo scelere obstricti? nocentium est, sic festinatâ nece, dum stat adhuc sanitas, claudere vitam. Ita hærente me, alter ex filiis exclamat; quid hic diutius hæremus, Pater? Natale quidem solum est Gallia, sed patriam vocare jam non sinit intolerabilis egestas; sedes mutandæ sunt; amissis omnibus fortunis saltem fuga relicta est, hac utamur; patria erit quæcumque nos terra excipiet; qui rapuerunt cetera, & domum rapiant; auferant agros, & si sæviendi tantus amor est, rabidorum canum more mordeant saxa, cum in homines non poterunt. Annuere omnes cum lachrymis, & ne dies consilium proderet, in noctem fugam distulimus, paratis interim in viaticum sarcinulis, donec humanior fortuna ampliora concederet. AEdibus quod jam inutiles forent, ignem subijcere junior filius volebat, sed prohibui; nam quis scit, inquam, an aliquando non transibit temporum iniquitas; & nos reduces volet benignior providentia?

Ita fugimus, & nescio quo fato, viarum incerti, postquam vagos egit per quatuor menses consilii inopia, tandē venimus in Iberiam;

illic per quindecim annos morati, non mu
tis certe animis, sumpsimus tamen Regior
illius colorem, vestes; sed quàm non liben
novos hos vultus, amictum hunc Galli pa
mur, inde scias, O Rex! quod statim ac ref
rente famâ didicimus, quàm benè nunc tu
subditis esset; quàm clementer cum illis ag
res, amoto virorum illorum consilio, qui au
thores sævitiæ te adeo terribilem toto regn
fecerant, ut ad tuum nomen trepidaret popu
lus, infantes flerent ac fugerent, cito venimu
eam fœlicitatem gustaturi cum omnibus
quam omnibus dedisti.

Cum hæc dicerentur, variis affectibus di
vellebatur Rex; sed ex majestate erat ut ill
motus laterent; igitur ne in longiori sermon
nimis laboraret constantia, paucissimis verbi
solatus est miseros, jussitq; aliquot aureos dari
quibus illorum inopia sublevaretur.

In reliquum iter deinde lecticarii ex Reg
imperio mulos agunt; at ille, ut uno teste po
tuit irasci ac dolere, liberrimè in illos affectu
solutus est; & primùm quidem nihil loque
batur; sed minas, quas ferox ardensque vultu
intentabat, miscebat suspiriis; Tandem de
tracto pileo, lachrymis madens, sublatisqu
in Cœlum oculis ac manibus, testem te volo
inquit, summe Deus, populi Regumq; judex
omnia hæc me penitus ignoravisse. Ergo Ga
liam meam sceleratissimi homines, me inscio
carnificinam effecere, & dum Regem ager

puta

putabam, monstrum credebar, aut fera quam subditi paverent! O miserum Regum sortem, quos ex ministrorum scelere fama æstimat! tum femur percutiens, & ardentiori acie terribilis, faciam, inquit, ut subditi mei noverint, me in latrones hos sæviorem esse, quàm illi in plebem fuerunt; si qui puniendi restant, cruci dabo. Sed quas tibi grates persolvam, Deus! quod ista me nosse voluisti, quæ nunquam ad me pervenissent, nisi à viatore didicissem? Acerbos animi motus ad ultimum mitigavit lætitia; eam jam esse Galliam, quæ humanitatis famâ spontaneos exules revocaret, quos ante sævitiâ expulerat. Verum prolixè damnatis hirudinibus, ad ea quæ detecto Petiliano postridie Gyges vidit redire jam tempus est.

TVRPITUDO RELIGIONE AMICTA.

EXquisitissimo veneno noxios esse serpentes illos, qui ex colorum splendore, ac mixturâ formosiores sunt, compertum est; sed luserit in hoc natura; generi nostro certè probrum ingens, illam fraudem apud homines inveniri: Quod tamen fieri sæpissimè scimus, ut obscœnissimos mores occulat, tanquam vitiorum cortex aliquis, ostensa ad plebis conspectum, Religio.

Inter eos qui in templo pietatis larvam induerant, matrona erat, quæ ipso etiam corpo-

ris cultu , ne quis ſuperbiam culpare aut elegantiam poſſet , myſteria præferebat. * Ab Aſia neſcio quo caſu in Gallias morem hunc irrepſiſſe referebant, ut nobiles fœminæ ampliſſimo texto fluentes pallas, hiſtoriis quoque exornarent, & hæc Chriſti reſurgentis triumphum, proſtratosque ad cœleſte lumen milites, acu per varios colores ludente, ita induerat, ut ipſe faſtus, ac veſtium pompa crederetur ad religionem pertinere. Sed quàm fictè pia eſſet hæc mulier oſtendit alia in domo Religio, ſacriſque imaginibus imago neutiquam conſentiens,

Cupidinis breve ſignum habebat in ciſtulâ nec quid de abditiſſimo cultu quiſpiam mortalium præter unam ancillam noverat; & maritus ipſe neſcierat Numen illud apud ſe coli, nihil aliud in thecâ ſuſpicatus præter mundum muliebrem, quem ab illo in teſſeram amoris, mox futura uxor, olim matrona receperat.

Ad hæc ſacra ut accederet quidam libri invitarant, eâ arte concinnati, ut nihil in illis noxium latere crederetur. Sermonis venuſtate præcipui inter cæteros erant, & fictis eventibus, Heroum ſcilicet periculis, amoribus, fortunæque recedentis, & mox aſpirantis vario luſu, ita mulcebant animos, ut ex deliciis innumeros emptores invenirent, ferreturque ineptam eſſe eam elegantiam, quâ ſeveri quidem ſcriptores,

* *De ſimili veſte Aſterius homilia de di- Vi- tom. 2. biblioth. patr.*

ptores, nec aulæ genio imbuti, pietatem ornaverant: credebatque facillimè curiosa simplicitas; & quia plerumque segniter vitam ducebant ingenuæ virgines, ne manuum labor, cujus est apud ignobiles usus, dehonestaret natalia, ad declinandum otium ejusmodi libri tradebantur à matribus, eo sæpe successu, ut intra paucos dies doctissimæ puellæ, illud omne scirent quod ad sacra Cupidinis pertinebat. Quâ ratione dandus amor, aut fingendus; qui oculi placatum animum nuntiarent, aut adumbrarent castitatem: quo contemptu, quo gelu magis æstuat amantiũ ardor; quibus artibus codicilli in manus veniunt; quæritur apta privatis colloquiis solitudo; falluntur matres; quâ deniq; constantiâ fovetur, etiam inter famæ pericula, parentumq; vetita semel conceptus amor, dataque fœdere pessimo fides.

Hæc omnia matrona à venustissimis libris didicerat; frigida primum, & nihil aliud præter Heroum discrimina temporisq; gratissimam jacturam cogitans, mox ergà Cupidinem eo affectu prona ut ab quadam anu, quæ venales habebat apud se ejusmodi merces, Numinis signum multa sibi pecuniâ compararet.

Idolum hoc inter confidentissimas literas, virorumq; aliquot expressas ad vivum icones, & vario nexu implicatos cum purpura & auro capillos, multâ curâ reponebatur; statisque diebus, educto è cistulâ Cupidini Matrona divinos honores habebat, & tanquam audienti

loqueretur, rogabat supplex, ne quid turbaret amantium vota, aut famam inquinaret.

Ista mulieris de amore simul, & de famâ solicitudo, videbatur ad illud referri quod Astrologi tradunt, Venerem scilicet occidentalem, sub terrâ in genesi, Mercurio non configuratam, id efficere, ut lateat concepta cupiditas, & eâ calliditate inter amantes foveatur mutuus ignis, ut nulla lux probrosi caloris indicium faciat, cum tamen prunarum in modum magis ardeat in umbrâ, quàm si solem admitteret.

Talia orantem in secretissimo conclavi Matronam subridens audiebat Gyges noster, quòd cum solam se crederet, eos animi motus ingenuè profiteretur, quos palam negare consueverat. Siquidem quæ eo sæculo in domorum penetralibus Cupidinem adorabant, non tantùm abnuebant in publico, sed etiam conviciis, quæ hostium essent, crudelissimè insectabantur. Et mox apud se receptæ, conceptis ante signum votis quæ pœnitentiam nuntiarent, datoque interdum thure, adumbrati odii diluebant injurias.

Ad majorem cultum non rarò mactabantur invisæ Cupidini aves, quæ venturam lucem, & quæsitæ noctis cessatura mox gaudia inviso cantu prænunciant, aut quæ familiarium, quos sopiri maximè interest, somnos importunâ garrulitate discutiunt. Nihil horum Matrona ignorabat, ideòque gallum gallinaceum cum hirundine numini suo immolare pla-

placuerat, quòd amori, qui pudoris adhuc legibus tenetur extrinsecus, æque adversantur loquacitas, ac lumen.

Quia castissimus erat Charmion timuit aliquid videre, quod minimè placeret, si in illâ domo diutiùs moraretur, & jam nox furtis aptissima instabat, neq; ita virum urgebat scrutandorum morum curiositas, ut propterea aut turpia intueri, aut necessariam quietem vellet amittere: Discessit igitur, amplam cogitationum materiem animo volvens, mulierem illam, quæ ut altiùs falleret, publicè præferebat pietatem, & ut abditam regebat suus Cupido, tam fœdis subjacebat amoribus.

Abominanda fraus inserta vitiis Religio, ut tutius lateant, & sub castitatis imagine eam infamiam devitent, quæ turpitudini bis debita, eidem justissimè rependitur, ut fructus operis, ac merces.

Sapienter olim Christiani imperatores statuere, ne balneis ubi voluptas solutior, cæterisque locis quæ publicis remissionibus destinata erant, Crux adhiberetur: nulla enim cum deliciis salutaris ligni affinitas, & perversè micat in sceleratis ædibus signum illud quod in fastigiis templorum, ut ad memoriam Salvatoris revocetur exul animus, Christiana pietas locare consuevit. Ea lex, quâ prohibebatur indecora rerũ sacrarum usurpatio, adeò non vigebat in Galliis, ut ad ipsas triclinii fores, in quo mimicæ artis periti obscœnissi-

mis comœdiis juvenum animos corrumpere & otiosorum pecunias aucupari consueverant, Christi morientis tristissima historia cerneretur; & hac imaginum fraude sæpè decepti qui ad urbem novi accesserant, crediderant templum esse.

Revertenti à Matronæ ædibus Charmioni ut in suam domum se reciperet, per illam urbis regionem necessarium iter fuerat, quà histrionum aula, ut turpitudinem theatri honestissimè tegeret, religiosas fores ostendebat suis conspicuas imaginibus: quod cùm ille conspexisset, suæ adhuc matronæ iratus, cujus spurcitias tanto pietatis ambitu circumvelatas certissimè noverat: O mulier, ait, quàm benè mendacium istud lapidum tuis moribus adumbras! sed an potius obvia illa saxa religiosa sunt, ut tuam hypocrisin æmulentur? ô falsitatem ubique terrarum diffusam! cui fidam? quid sincerum existimem, si quod sanctum videtur, & ad pietatem me invitat, me decipit? Quis ad signa non hæreat? quis non optet abstrusiora morum patere, ut certum de virtute judicium ferat, & integumenti fraudem devitet, quod sæpè dum simplicissima videtur oculis loqui, ludit obtutus?

Sacræ vestes ad prophanos usus non serviunt, ne Religioni inferatur injuria, & divinorum contemptus in mentes humanas irrepat, si quod mysteriis dicatum est, ad vulgaria vitæ officia assumatur, & in compitis idem omnium

cultus

cultus sit, qui in templo sacerdotis. Quod plurimi fœdissimam vitam modestiâ oris, castitatis titulo obuelant, damnabilius est, quàm si ad vetita descenderet sacra supellex. Sua quidem vitia negant isti; sed ut suos thesauros avarus, ut fideliùs servent, & amotâ suspicione fruantur securiùs. Sed ô quàm germanæ virtuti noxia est illa pietatis larva! quàm latè dedecus & ruborem spargit in immeritos! Nam mox ut aliquo casu lapsus est qui fronti malè adhærebat adscitius vultus, apud omnes propè fit opinio, quidquid verè, & ad cæterorum exemplar in optimis fulget, fucum esse virtutis.

Hinc pudor illud vitæ sanctioris genus profiteri, cui nemo fidit quodque ex iniquissimo hominum errore putatur, ubicunque fidelissimum est, ex arte procedere. Hinc nefandum illud apud fatuos proverbium; Maximè cavendum à piis, qui iteratâ Religione pluribus quotidiè sacris interesse consueverunt, quasi cæteros temnerent; qui Numini se acceptissimos esse jactitant, breviori obsequio. Inde pietatis nomen non despicitur tantùm à perditæ mentis hominibus, sed & timetur; & qui claritati student, famam se consequutos existimant, si Religiosos quosque ore insectantur, consuetudine fugiunt.

Fulmine te Deus ad inferos adigat spectrum pietatis, si te, ut æquum est, talem æstimari contigerit, qualem ego jam novi; quot matronas, quæ longè ab tuis spurcitiis absunt, &

quod fronte significant, agunt animis, tecum coges infamiâ laborare!

Sic olim nascente Ecclesiâ, bonum nomen suis sceleribus ita deturpabant nostris initiati sacris perditissimi quidam homines, ut à gentilibus putaretur quisquis Christum coleret, calcato pudore omnes admisisse culpas quibus vita inquinatur; cum nefariis Angelis habere quotidianum commercium; delectari homicidiis; omnium deniq; criminum, quæ societati maximè nocent, mereri supplicia, equuleos, crucem, ignes.

Sic Ophitæ, dum serpentem nutriunt, & suorum sacerdotum incantationibus evocatum è spelunca venerantur, ac passis manibus orant, ut orbium vario tactu, ac lambente lingua, Eucharistica sua benedicat, qui hoc didicerant Ethnici, omnibus baptisatis passim exprobrabant venenatas aras, divos serpentes, vitam ut à ratione absonam, ita dignam planè quam cum colubris agerent, sub ipsa terra, tanquam non homines essent, semoti ab humanis; Indeque opinio, anguem Christum, neque sub mitiori forma, quam tamen in AEsculapio damnabant, Christiani, suis apparere cultoribus.

Sic, dum infantem æneis aciculis configere quotannis solent, qui Quintiliani dicti sunt, ut si puer superstitiosis ictibus intereat, Martyrem habeant; si vivat post vulnera, Pontificem: barbara illa sacra cuilibet Catholico objiciuntur,

tur, quanquam nefandas ceremonias, scelesta martyria, sacerdotes suo simul cruentatos, ac creatos sanguine, Ecclesia horreat.

Ita etiam Cajanis negantibus aliquem posse salvari, qui omnibus sceleribus non fuisset obnoxius; eâ Disciplinâ effectum est, ut Christiani omnes crederentur turpitudine morum sibi fœlicitatem polliceri; & abominanda quæque agere, ut præmium illud, quod virtus sperare vix ausit, sordidi, immanes, & quotquot latæ sunt, legum irâ digni, certissimè consequerentur.

Eadem prorsus est hodie bonorum injuria, cum quis specietenùs pietatem profitetur, cujus secretò hostis est. Nam detecto quod aliquandiu latuerat facinore, in ipsam virtutem probrum cadit, & communi cum perditissimis fortunâ sæpissimè involuit innoxios. En dicunt, hic ille est, qui sanctitatis imagine orbem lusit; cæteris fide, quos Religiosa signa, prolixior oratio, demissior vultus, sermo tristior, composita ad modestiam vestis, tanquam quædam pietatis miracula, aliis mortalibus ostentant. Istud vitæ genus, latebra vitiorum est, neque certiùs illa quæsiveris, quàm ubi omninò non esse fidem facit nimia Religio. Sic insontes animas plerumque calumnia invehitur, & eorum, qui sincerè agunt cum Deo, existimationem violat contecta unius nequitia, quam longâ calliditate obductam tandem casus ostendit.

ris cultu, ne quis superbiam culpare aut elegantiam posset, mysteria præferebat. * Ab Asia nescio quo casu in Gallias morem hunc irrepsisse referebant, ut nobiles fœminæ amplissimo texto fluentes pallas, historiis quoque exornarent, & hæc Christi resurgentis triumphum, prostratosque ad cœleste lumen milites, acu per varios colores ludente, ita inducerat, ut ipse fastus, ac vestium pompa crederetur ad religionem pertinere. Sed quàm ficte pia esset hæc mulier ostendit alia in domo Religio, sacrisque imaginibus imago neutiquam consentiens.

Cupidinis breve signum habebat in cistulâ nec quid de abditissimo cultu quispiam mortalium præter unam ancillam noverat; & maritus ipse nesciebat Numen illud apud se coli, nihil aliud in thecâ suspicatus præter mundum muliebrem, quem ab illo in tesseram amoris, mox futura uxor, olim matrona receperat.

Ad hæc sacra ut accederet quidam libri invitarant, eâ arte concinnati, ut nihil in illis noxium latere crederetur. Sermonis venustate præcipui inter cæteros erant, & fictis eventibus, Heroum scilicet periculis, amoribus, fortunæque recedentis, & mox aspirantis vario lusu, ita mulcebant animos, ut ex deliciis innumeros emptores invenirent, ferreturque ineptam esse eam elegantiam, quâ severi quidem scriptores,

* *De simili veste Asterius homilia de divitem. 2. biblioth. patr.*

ptores, nec aulæ genio imbuti, pietatem ornaverant: credebatque facillimè curiosa simplicitas; & quia plerumque segniter vitam ducebant ingenuæ virgines, ne manuum labor, cujus est apud ignobiles usus, dehonestaret natalia, ad declinandum otium ejusmodi libri tradebantur à matribus, eo sæpe successu, ut intra paucos dies doctissimæ puellæ, illud omne scirent quod ad sacra Cupidinis pertinebat. Quâ ratione dandus amor, aut fingendus: qui oculi placatum animum nuntiarent, aut adumbrarent castitatem: quo contemptu, quo gelu magis æstuat amantiũ ardor; quibus artibus codicilli in manus veniunt; quęritur apta privatis colloquiis solitudo; falluntur matres; quâ deniq; constantiâ fovetur, etiam inter famæ pericula, parentumq; vetita semel conceptus amor, dataque fœdere pessimo fides.

Hæc omnia matrona à venustissimis libris didicerat; frigida primum, & nihil aliud præter Heroum discrimina temporisq; gratissimam jacturam cogitans, mox ergà Cupidinem eo affectu prona ut ab quadam anu, quæ venales habebat apud se ejusmodi merces, Numinis signum multa sibi pecuniâ compararet.

Idolum hoc inter confidentissimas literas, virorumq; aliquot expressas ad vivum icones, & vario nexu implicatos cum purpura & auro capillos, multâ curâ reponebatur; statisque diebus, educto è cistulâ Cupidini Matrona divinos honores habebat, & tanquam audienti

loqueretur, rogabat supplex, ne quid turbaret amantium vota, aut famam inquinaret.

Ista mulieris de amore simul, & de famâ solicitudo, videbatur ad illud referri quod Astrologi tradunt, Venerem scilicet occidentalem, sub terrâ in genesi, Mercurio non configuratam, id efficere, ut lateat concepta cupiditas, & eâ calliditate inter amantes foveatur mutuus ignis, ut nulla lux probrosi caloris indicium faciat, cum tamen prunarum in modum magis ardeat in umbrâ, quàm si solem admitteret.

Talia orantem in secretissimo conclavi Matronam subridens audiebat Gyges noster, quòd cum solam se crederet, eos animi motus ingenuè profiteretur, quos palam negare consueverat. Siquidem quæ eo sæculo in domorum penetralibus Cupidinem adorabant, non tantùm abnuebant in publico, sed etiam conuitiis, quæ hostium essent, crudelissimè insectabantur. Et mox apud se receptæ, conceptis ante signum votis quæ pœnitentiam nuntiarent, datoque interdum thure, adumbrati odii diluebant injurias.

Ad majorem cultum non raro mactabantur invisæ Cupidini aves, quæ venturam lucem, & quæsitæ noctis cessatura mox gaudia inviso cantu prænunciant, aut quæ familiarium, quos sopiri maximè interest, somnos importunâ garrulitate discutiunt. Nihil horum Matrona ignorabat, ideoque gallum gallinaceum cum hirundine numini suo immolare pla-

placuerat, quòd amori, qui pudoris adhuc legibus tenetur extrinsecus, æque adversantur loquacitas, ac lumen.

Quia castissimus erat Charmion timuit aliquid videre, quod minimè placeret, si in illâ domo diutiùs moraretur, & jam nox furtis aptissima instabat, neq; ita virum urgebat scrutandorum morum curiositas, ut propterea aut turpia intueri, aut necessariam quietem vellet amittere: Discessit igitur, amplam cogitationum materiem animo volvens, mulierem illam, quæ ut altiùs falleret, publicè præferebat pietatem, & ut abditam regebat suus Cupido, tam fœdis subjacebat amoribus.

Abominanda fraus inserta vitiis Religio, ut tutius lateant, & sub castitatis imagine eam infamiam devitent, quæ turpitudini bis debita, eidem justissimè rependitur, ut fructus operis, ac merces.

Sapienter olim Christiani imperatores statuere, ne balneis ubi voluptas solutior, cæterisque locis quæ publicis remissionibus destinata erant, Crux adhiberetur: nulla enim cum deliciis salutaris ligni affinitas, & perversè micat in sceleratis ædibus signum illud quod in fastigiis templorum, ut ad memoriam Salvatoris revocetur exul animus, Christiana pietas locare consuevit. Ea lex, quâ prohibebatur indecora rerũ sacrarum usurpatio, adeò non vigebat in Galliis, ut ad ipsas triclinii fores, in quo mimicæ artis periti obscœnissi-

mis comœdiis juvenum animos corrumpere & otiosorum pecunias aucupari consueverant, Christi morientis tristissima historia cerneretur; & hac imaginum fraude sæpè decepti qui ad urbem novi accesserant, crediderant templum esse.

Revertenti à Matronæ ædibus Charmioni ut in suam domum se reciperet, per illam urbis regionem necessarium iter fuerat, quà histrionum aula, ut turpitudinem theatri honestissimè tegeret, religiosas fores ostendebat suis conspicuas imaginibus: quod cùm ille conspexisset, suæ adhuc matronæ iratus, cujus spurcitias tanto pietatis ambitu circumvelatas certissimè noverat: O mulier, ait, quàm benè mendacium istud lapidum tuis moribus adumbras! sed an potius obvia illa saxa religiosa sunt, ut tuam hypocrisin æmulentur? ô falsitatem ubique terrarum diffusam! cui fidam? quid sincerum existimem, si quod sanctum videtur, & ad pietatem me invitat, me decipit? Quis ad signa non hæreat? quis non optet abstrusiora morum patere, ut certum de virtute judicium ferat, & integumenti fraudem devitet, quod sæpè dum simplicissima videtur oculis loqui, ludit obtutus?

Sacræ vestes ad prophanos usus non serviunt, ne Religioni inferatur injuria, & divinorum contemptus in mentes humanas irrepat, si quod mysteriis dicatum est, ad vulgaria vitæ officia assumatur, & in compitis idem omnium

cultus sit, qui in templo sacerdotis. Quod plurimi fœdissimam vitam modestiâ oris, castitatis titulo obuelant, damnabilius est, quàm si ad vetita descenderet sacra supellex. Sua quidem vitia negant isti; sed ut suos thesauros avarus, ut fideliùs servent, & amotâ suspicione fruantur securiùs. Sed ô quàm germanæ virtuti noxia est illa pietatis larva! quàm latè dedecus & ruborem spargit in immeritos! Nam mox ut aliquo casu lapsus est qui fronti malè adhærebat adscitius vultus, apud omnes propè fit opinio, quidquid verè, & ad cæterorum exemplar in optimis fulget, fucum esse virtutis.

Hinc pudor illud vitæ sanctioris genus profiteri, cui nemo fidit quodque ex iniquissimo hominum errore putatur, ubicunque fidelissimum est, ex arte procedere. Hinc nefandum illud apud fatuos proverbium; Maximè cavendum à piis, qui iteratâ Religione pluribus quotidiè sacris interesse consueverunt, quasi cæteros temnerent, qui Numini se acceptissimos esse jactitant, breviori obsequio. Inde pietatis nomen non despicitur tantùm à perditæ mentis hominibus, sed & timetur; & qui claritati student, famam se consequutos existimant, si Religiosos quosque ore insectantur, consuetudine fugiunt.

Fulmine te Deus ad inferos adigat spectrum pietatis, si te, ut æquum est, talem æstimari contigerit, qualem ego jam novi; quot matronas, quæ longè ab tuis spurcitiis absunt, &

quod fronte significant, agunt animis, tecum coges infamiâ laborare!

Sic olim nascente Ecclesiâ, bonum nomen suis sceleribus ita deturpabant nostris initiati sacris perditissimi quidam homines, ut à gentilibus putaretur quisquis Christum coleret, calcato pudore omnes admisisse culpas quibus vita inquinatur; cum nefariis Angelis habere quotidianum commercium; delectari homicidiis; omnium deniq; criminum, quæ societati maximè nocent, mereri supplicia, equuleos, crucem, ignes.

Sic Ophitæ, dum serpentem nutriunt, & suorum sacerdotum incantationibus evocatum è spelunca venerantur, ac passis manibus orant, ut orbium vario tactu, ac lambente lingua, Eucharistica sua benedicat, qui hoc didicerant Ethnici, omnibus baptisatis passim exprobrabant venenatas aras, divos serpentes, vitam ut à ratione absonam, ita dignam planè quam cum colubris agerent, sub ipsa terra, tanquam non homines essent, semoti ab humanis; Indeque opinio, anguem Christum, neque sub mitiori forma, quam tamen in AEsculapio damnabant, Christiani, suis apparere cultoribus.

Sic, dum infantem æneis aciculis configere quotannis solent, qui Quintiliani dicti sunt, ut si puer superstitiosis ictibus intereat, Martyrem habeant; si vivat post vulnera, Pontificem: barbara illa sacra cuilibet Catholico objiciuntur,

tur, quanquam nefandas ceremonias, scelesta martyria, sacerdotes suo simul cruentatos, ac creatos sanguine, Ecclesia horreat.

Ita etiam Cajanis negantibus aliquem posse salvari, qui omnibus sceleribus non fuisset obnoxius; eâ Disciplinâ effectum est, ut Christiani omnes crederentur turpitudine morum sibi fœlicitatem polliceri; & abominanda quæque agere, ut præmium illud, quod virtus sperare vix ausit, sordidi, immanes, & quotquot latæ sunt, legum irâ digni, certissimè consequerentur.

Eadem prorsus est hodie bonorum injuria, cum quis specie tenùs pietatem profitetur, cujus secretò hostis est. Nam detecto quod aliquandiu latuerat facinore, in ipsam virtutem probrum cadit, & communi cum perditissimis fortunâ sæpissimè involuit innoxios. En dicunt, hic ille est, qui sanctitatis imagine orbem lusit; cæteris fide, quos Religiosa signa, prolixior oratio, demissior vultus, sermo tristior, composita ad modestiam vestis, tanquam quædam pietatis miracula, aliis mortalibus ostentant. Istud vitæ genus, latebra vitiorum est, neque certiùs illa quæsiveris, quàm ubi omninò non esse fidem facit nimia Religio. Sic insontes animas plerumque calumnia invehitur, & eorum, qui sincerè agunt cum Deo, existimationem violat contecta unius nequitia, quam longâ calliditate obductam tandem casus ostendit.

Illo Gygis sæculo vix alterum invenies apud historicos magis ambiguum, minusque sibi consentiens; nam ut tunc immanior nequitia erat, ita major omnimodis Templorum Religio, ipsa scelerum incrementa (veluti quadam morum antiperistasi, ne viribus impar deficeret) imitante pietate. Solitò ferventior ad sacras conciones non modo plebs, sed & nobilium pars maxima, ingenti curruū servorumq; strepitu conveniebat. Altaria ex quisitissimis picturis, marmore, auro, suorumque sacerdotum non uno fulgore aut pretio nitentibus tunicis, rei divinæ apud populum venerationem auxerant: & in præcipuis templis tanta ex serico auroque textili supellex, totque cælati argenti ad pendulos ignes, cereosque fulciendos vasa fulgebant, ut vix ipsa foret ambitio profusior, etiam si ab solâ opum æmulatione inter vanos cives cultus ille procederet.

Pietatem eo tempore florere maximè probabant sacrarum virginum in singulis fere urbibus, nec non in amplioribus pagis collegia; & ex antiquis alveis tot emissæ in nova mella, in novam fœturam apes, ut nubis alicujus instar, dum ubique volant, & suspensæ, ferventesque novas sedes quærunt, subjecto orbi pene cœlum eriperent.

In villis quidem eas domicilium habere vetuerant majores, quòd puellis intuta hæc loca crederent, statim ac publica quies libidini armorum cessit, milesque grassatur. Verùm pavo-

pavores hos, & timidissimæ ætatis prisca consilia temnebat tùm confidentior Deo pietas, nullâque periculorum imagine turbabatur ædificantium virginum labor, supraque fidem audax castimonia.

Operosas ubiq; cerneres pertinaci diligentiâ ac studio, lapidibus, lignis, mercenariorum segnitiæ ac fraudibus invigilare; disponere triclinia, cellas; nobiles puellas quærere, sollicitare, ut spreto mortali conjugio in æterni sponsi familiam, cujus amore teneri utilius erat atque honestius, conferrent dotes suas. Neque suadere res ardua; & facili generosæ prolis consilio adeò libenter per omnia parentes annuebant, ut protinus, ne quid illam cogitationem interverteret, ad optatam secessionem velandas adducerent. Quin & sæpe illuc invitæ à matribus trahebantur, ut reluctantibus salubriter fieret pietatis necessitas, illaque seclusæ discerent quibus sensim, leniterque vanitatum contemptus fit, odium, tandemque oblivio.

Neque segnius Monachi ubique locorum sibi domos construebant, cumque tanta illorum copia esset, ut etiam se premerent, & subministrandis alimentis laborarent non raro exiliores civitates, nullus tamen propagandi status finis erat; & libentissime populus ferebat onus suum, nihil arduum credens, aut à ratione absonum quod jussisset Religio.

Authores qui de pietate scripserant, innumeri; neq; theologi tantùm in eam rē tempus

impendebant & operam ; aliquem venuste scribere posse, satis erat ut ad divina conferret calamum, si aulicæ voluptatis ad modicum tempus pertæsus, cœlum utcumq; respexerat.

Amplior quàm antea clerus; & illius dignitatis tanta apud Gallos reverentia, ut Rex ipse gerendis civilibus negotiis, armisque regendis illos, qui Numini ex sua consecratione propiores erant plerumque præficeret. His omnibus consentiebat non fucata Reginæ pietas, & in meliora quæque adeò prona indoles, ut decipi non posset nisi imagine virtutis. Eo divinorum cultu famam sibi, pietati nomen fecerant principes, ut jam non pudenda haberetur; sed honestissimi cujusque studio digna, ac promerendæ gratiæ apud Majestatem via quoque securior.

Verùm quod omnibus maxime prodesse debuerat Regiæ pietatis exemplum, hoc in plerisque tantùm efficiebat, ut sordidos mores majori calliditate contegerent; nam multis licet haud adulterina diceretur inesse probitas, illorum tamen amplior numerus erat, qui insincerè agebant, & ex sacris etiam viris sæpè repertus est, qui nihil Religionis haberet præter vultum & tunicam; Nam ista publicè deponi fortunæ periculum erat, earumq; dignitatum mora, quas accelerare poterat sub Principum oculis simulata integritas. Hac fraude plurimi optimum Regem luserunt, & ad breve tempus jussa in speciem virtús, illos gradus, illa bona

non

non ægrè obtinuit, quæ diuturnam immeritis fœlicitatem effecere.

Præstigiatores tamen viros superabat mulierum in fingendis moribus versutia; & hæc quoque de arcanis quarumdam ritibus, quæ inter optimas censebantur, detexit secretus ipse & omnia lustrans Gyges.

Mysticis vestibus, ut prior illa, spectabiles erant, quoties vel in templo conspiciendæ, vel amicas invisuræ per urbem procederent. Redeuntibus in domum comitem se dederat Gyges, ut quid apud se liberè agerent, certò sciret.

Modicum quietis sumpserant, cum detractis pictis vestibus, lugubres pallas induunt, vultusque ad mœstitiam figuravere. Intereà tedæ funebres in proximam cellam inferebantur, & voces sensim flectebantur in gemitus, ut jam intelligeret Charmion, quidquid illic ageretur, ad planctum pertinere.

In cellam deinde receptus cum fœminis, tabulam videt quæ adolescentem egregium referebat, sed multo perfusum sanguine, & inter flentis mulieris tristissimos amplexus animam dantem. Circum, densæ arbores sylvam expresserant, & spumantis apri fugam ita jam videbantur excipere, ut frustrà venator currentem feram per tot umbras sequeretur. Facilè agnovit Charmion interfectum à bestiâ Adonidem, dum in Idalio nemore venatur, eâ picturâ designari, & Venerem esse, quæ morienti

amasio,

amaſio, cum diutius vivere infœliciſſimum
juvenem fata vetarent, dabat oſcula.

Menſis erat ſeptember, ideoque Charmion
primò non credidit (licet aliqua jam ſuborire-
tur ſuſpicio) mulieres illas celebraturas Ado-
nia; nam Iulius more veteri fletibus illis de-
bebatur, quideæ lugentis anniverſariâ feſtivi-
tate querelas adumbrabant; ſed jam ad cere-
monias illas, ubi receptæ eſſent tempus omne
credebatur aptiſſimum. Ergo tanquam recens
aliquod funus incitaret ad gemitus, omnes ſi-
mul confuſos ejulatus edidere. Mox in ſuavio-
rem planctum componitur muliebris dolor,
& in laudem Veneris recitati ſunt aliquot ver-
ſus, qui Amathuntiam vocabant, Paphiam, Ci-
theream, Dearum omnium formoſiſſimam,
amoris parentem; rurſusque in acerbiora ſu-
ſpiria provolutæ, miſeram dicebant, omnique
luctu proſequendã, quòd delicias ſuas, ſua ba-
ſia, Adonidem amiſiſſet. Ter repetitis verſibus
ter luctu reſumpto ſacrũ illud peractum eſt.

Egreſſus deinde cum cæteris Gyges, ſtupuit
ad ſanctiſſimæ virginis ſignum, quod in ipſo
triclinii aditu, ut videretur ab omnibus, callidæ
mulieres poſuerant. Imagini multa in ſpeciem
reverentia habebatur: ut qualibet ferebat
tempeſtas, accipiebat flores, ſerta; & ubi ſævi-
tiâ ſuâ hyems ejuſmodi ornatus damnaverat,
alios flores ars æmula naturæ ſubſtituebat, ipſi
ſtirpium honori vix ceſſuros coloribus. Ad red-
euntium feſtivitatum lætitiam, quæ vario
cultu

cultu celebrabantur ab Ecclesiâ, varii quoque imagini dabantur amictus, & Religionem cumulabat lampas accensa; odorato etiam nutrimento suaviter spirans, nunquamq; deficiens.

Fallax pietatis spectaculum horrens Gyges, salutavit tamen Deiparam & hanc illi orationem habuit: O quàm tibi hîc malè est, virgò! sic tibi redditur obsequium, sic honos? quid scelestiùs olim in Agrippam Cæsarienses, cum filiarum illius statuas, detractas palatio (ut eo quo poterant modo, quemque vel meminisse turpe sit, illuderent) traxerunt ad lupanar?

Cogitabat deinde admirans, sanctissimæ Virginis in illa imagine patientiam. Haud passæ sunt, inquiebat, cineribus suis labem inferri quinque illæ virgines, quarum reliquias Trajanus in æs liquatum demitti jusserat, ut ad Christianæ pudicitiæ insultationem, ex illo metallo, quod sacra corpora acceperat, vasa quædam in balneorum turpissimos usus fierent. Quotquot calidam ingressi urceos illos contrectarunt, aut correpti vertigine, cecidere illicò, aut furentes, & insanis motibus acti, suo fremitu, suis clamoribus totas thermas replevere. Quin & ultrices puellas expavit Trajanus ipse, factique non multò post pœnitens, publicè ponendas sub illarum nomine totidem statuas ex eodem ære conflari imperavit, quibus placaretur Deus, isque honos virginibus restitueretur, quem gentilis furor inviderat extinctæ castitati.

Tùm ad Virginem Gyges: ſicillæ curaverint, inquit, cinerum ſuorum reverentiam; ſic infamiæ, quam ſentire poſt funera haud poterant, vindices fuerint; & tu, virginum Regina! inter ſcorta patieris conſpici imaginem tuam, quaſi ſub tuâ tutelâ peccent, qui te nolentem, te quoque iratam hîc poſuere, & matri ſimul ac gnato illudunt falſiſſimis honoribus?

ÆDES PUDICITIÆ.

PErierat apud Charmionem mulierum opinio, niſi alibi meliora conſpexiſſet. Dolebat maximè pietatem quaſi lenonis officio fungi dum turpiſſimis moribus velum obducit, Chriſtoq; qui publicis honoribus colitur, in ſecretioribus aditis præferri libidinem.

Sed mœſtum poſtridiè refecit alterius Matronæ virtus, & in veſte quam tot myſteria non pingebant, pulcherrimæ vitæ honeſtas Nubiles duas filias habebat, formâ cæteriſque naturæ dotibus inſignes; pietas tamen illarum vultu notior; nam latere amabant, & ex matris diſciplinâ fugiebant virorum colloquia, aſpectus, & maximè laudes: quippè in virginum animos, ni caveant, acceſſum habent facillimum, & peſtiferâ dulcedine incautos affectus ita inclinant, ut placeat primum qui laudavit mox in animo hæreat, & hoc exordio

amor

mor illę insinuetur, quem longè amovet se-
verus, neque sibi nimiùm fidens pudor.

Omnia illis in ædibus ad modestiam culta, omnia casta; nec fallendis horis ullus liber inveniebatur qui viam præiret ad futuras cupiditates, & ipsâ virorum familiaritate esset aliquo modo nocentior: nam & libri loquuntur, taceant licet nihilque ad perdendos juventutis mores perniciosius est, quàm in vitæ consortium ejusmodi mutos loquaces admisisse.

Apud matronam præter pios scriptores alii quoque erant, qui ex argumenti honestate, & amœnitate placerent; & tum, illâ jubente, una ex puellis legebat quod de Spartanarum mulierum pudicitiâ historici referunt. Cibus illarum qui mortem arceret, non qui ministraret delicias: Animus virtutum earum amans quæ haberi absque labore nequeunt; eoque in pretio castitas, ut etiam arte studerent eos ignes sopire, qui ad venerem provocant. Quibus herbis obstupescat stimulus ille, didicerant à suis matribus virgines, illæque posteà, ubi filias ad virtutis capessenda præcepta ætas promoverat, prolem docebant, quomodo non læsâ naturâ, auxilia virtutis in se admitterent, & ita servaretur necessarius calor ut coctis epulis nihil superesset ad libidinem.

Hæc exempla puellis matrona ex libro proponebat, non ut & ipsæ ejusmodi radices quærerent, quæ forte apud nos non sunt; sed ut

ostev

ostenderet curam pudoris numquam esse
miam, eamque virtutem debere ingenio co
parari, si naturâ non insit.

Deinde ajebat quibuscumque succis ad se
vandam castitatem validiora esse, modestia
oris, atque vestium; sociarum delectum; op
quoque, quo virginum manus ab otio abd
cerentur; quippe oris ac vestium verecundia
internos animi motus significare, raròque v
ros ad cupiditatem, aut spem incitari, nisi
vultu aut ornatu invitamenta libidinis ad ve
tant; & ex carne, quæ aut nuda conspici gesti
aut ita tegi, ut sub tenuissimo velo formosi
appareat, existiment mercem illam omnino
venalem esse, quæ ita proponitur.

Nemo certè, addebat illa, in pudicitiam au
det, si suprà conatus viriles suâ se majestate eri-
git, sicut illæ se facilè tutantur arces, quæ mu-
rorum altitudine hostes terrent, & locorum
situ audacissimo cuiq; desperationem faciun
secura propemodum est castitas quam ex re-
verentiâ ac timore nullus oppugnat: Qui sæpe
armis peti vult, etiamsi aliquando vincat, te
meritatis tamen suæ justissimum præmium
tandem accipit, vulnus, aut mortem. Superari
virgo timet? hostes non advocet blanditiis o-
ris, nimiâ comitate, vestium mollitie ac luxu;
inveniet namque qui obtineat, si tot prælia
placeant.

Plures triumphos metit horæ unius acerbi-
tas: non si olim viceris, sed si cecideris; fam

quæ

quærit. Quæ admissa turpitudine restat flagitii imago, marmorea est, multùm durat; honoris non item, fictilem dicas, modicâ enim injuriâ solvitur, quidquid cadit in illam, aut frangit, aut diluit.

Sed frustra modestissimæ erimus, & in simplici veste virtutem, quam revereantur viri, præferemus, si ad nos liberiores fœminæ accessum habeant; cito enim candidissimos mores inficit aliena pravitas, initiumque morbi est, ægra sanis miscere. Ergò frigidioribus verbis vultuque ad tædium composito amoveantur illæ si aliter arceri nequeunt; negatisque quæ aliàs deberentur, visitationum officiis, sciant ejusmodi colloquia haud nobis placere, & ita distrahantur, quæ morum similitudine & nominis famâ non conveniunt.

Illud prætereà monebat, quamvis clarissimâ stirpe editas, non tamen ad spectaculum natas esse. Et vos aliquid agere honestissimum est, inquiebat; neque enim illæ imitandæ sunt, quarum otiosæ manus nihil præter suas chirothecas novere. Statuas esse mulieres illas non ineptè quis dicat: magno enim labore componuntur: suos artifices ditant; placent oculis; & cum in familiis præcipuũ locum obtineant, ad nullos tamen usus serviunt. Flores videtis quibus lecti hujus plagulæ, & sedilia ornantur? Ego ipsa unà cũ ancillis texui, ne alieno labori deberem meæ domus delicias, & summa

mihi

mihi voluptas est posse meminisse, cui meum tempus impenderim.

Multos etiam in templum contuli ornatu & fidentius cum Deo agere mihi videor cui aliquid meorum operum circà Numinis aras audaciam fecit ea petendi, quæ Deus negare non consuevit illis, qui priores dedere. Religionis pars est, ista mulierum in rem sacram diligentia; & illa maximè probatur quæ se indverecundè ornari putat, nisi sit altari pauperior. Fortunæ nostræ probrum est, aurata matrona, Deus egens; ipso cultu agnoscatur quid differat à suis adoratoribus Numen, neque plebs aliquid in nobis lubentiùs, quàm in templo suspiciat.

Actuosas tamen esse non sufficit, ut inter manuum opera pudicitia servetur, quam otio perire tot exemplis didicimus. Ut constantius in eo pudoris proposito maneatis: pensate quàm indecenter inter viros puella versetur totosque dies insumat in his colloquiis, quæ breviùs, certè placerent, nisi sexū magis quàm personas quæreret. Neque putetis sponsum in eâ virorum frequentiâ faciliùs inveniri; solitarias mariti, si sapiunt, amant; illasque virgines præ cæteris integerrimas credunt, quæ suum vix egressæ limen, & sub matris umbra crescentes, nihil unquam egere quod vel suspiciosus timeat. Nullum invenire virum illa meretur, quæ tot viris tam sæpè, tam prolixè loquuta, quasi non sat citò & ad vota nu-

pti-

ptiæ procederent, maturè abjecit sui sexus verecundiam.

Sed & illud ad germanam virtutem requiritur: magis illam in pectore habere, quam in vultu, aut oculis; plus pietatis lateat, quàm appareat; nolo vos totam Religionem circumferre in vestibus: plurima vitia sæpè istæ imagines celant, quarum jam usus frequentissimus est apud fœminas nobiles. Mysteria cogitate, non producite; iste apparatus nimius est, ut sincerus credatur; numquam melius feceritis quàm si naturam imitemini; prius illi de internis, quæ vitam animali tribuunt, quam de cute, aut de pilis cura est: modestia sit in incessu & in veste; sed quæ ab animo in exteriora ista effluxerit. Neminem decipite; castitatis signa in vitiis quoque computantur, si sola sunt.

In exemplum proponebat quoque suis virginibus mulier nobilem plantam, novum Gallis ostentum, & philosophicæ concertationis amplissimam materiam, quam ex suæ naturæ genio pudicam appellabant. Exigua erat, licet ad nativam dignitatem multâ satoris curâ provocaretur, ut ex ipsâ brevitate exteram scires, quæ non spontè in ignoto solo erumperet. Ubi amicam humum, notasque stellas nacta erat, generosam dicebant, & etiam spinis ferocem. Mirum opus inter stirpes & animantia medium, ne à merè vegetantibus, ad sensiles formas, insipienter & saltu quodam videretur

natura

natura procedere. Ad cujuscunque corporis levem contactum horrebat planta, & subito motu, complicatisque foliis cadens, tanquam accepto dedecore pudorem præferebat: sic per breve tempus dejecta, sensim recuperatâ vi erigebat ramusculos, explicabatque folia lætior, donec tot circumstantium experimentis ita lassaretur, ut ad plures horas, prolixâ mœroris imagine, omninò deficeret.

Pudicitiæ documenta etiam à plantis habemus, ajebat mulier: suo certè candore lilia castitatem adumbrant, sed non verecundè satis! nam contrectari sustinent: herba hæc, quam sensu præditam fateri necesse est, omninò castior, cætera corpora refugit, contactus reformidat.

Mirabatur Charmion matronam, tanquam ex pudicitiæ throno, honestatis leges dantem; sed adventans ex vicinis aliquis, sapientissimos sermones ad alia deflexit, fecitque invito abeundi consilium, ut ad alios pergeret quos videre eo die cupiebat.

NATURÆ APOTHEOSIS.

NOn longè à castissimæ matronæ domo alia erat in quâ multiplicis status aliquot viri modum quærebant (ut olim Iulianus ille apostata) quo suum baptismum abluerent: pudebat enim suscepisse; & cum in salutis au-

thorem

thorem multa convitia rabido ore protulissent, ante quoddam simulachrum omnes unà procubuere. Naturam referre videbatur, redimito aliquot syderibus vertice, in quadratâ basi positam, ut scires immobili lege gubernari universa, & quidquid sub cœlo nascitur, in quatuor resolvi. Cœterum plurimæ ad pectus mammæ tumebant, nec multùm distabat à Rumiâ Deâ, quæ pueris lactentibus olim apud gentiles præsidere credebatur, & copiosissimo lacte, tanquam omnium viventium nutrix, quidquid in vitam genitum est, invitabat ad ubera.

Hæc omnia indignabundus Charmion intuebatur, & parùm abfuit, quin ex irâ & dolore significaret se adesse: sed tutiori consilio aptatum digito annulum non exuit, ne deprehensus audaciæ suæ pœnas lueret, qui in alienas ædes non visus irruerat. In eâ deinde, quâ tumebat, mentis acerbitate, notavit non paucos ex eis qui sapientiæ famâ clari sunt, in eam impietatem delapsos, ut nihil ipsâ divinius crederent. O perversitatem nostræ ætatis, ajebat ille apud se, sic ergo sub Christiano nomine bacchanalia ante aras ipsas agimus, cum in templo tot larvæ vultus tegant! Ab cultu extero deinceps quis homines noscat, publicisque officiis? quanta latent, quæ si in lucem veniant, non lex, non principum potestas, non denique plebis iratæ furor, satis unquam vindicabit! Hi qui ad populi conspe-

ctum ſapere videntur, ſtatim ac nihil à teſti-
bus metuunt, immaniter loquuntur de Deo
tollunt omne quod fide novimus, neque
rerum naturâ, quæ opus Dei eſt, & ad noſtros
ſenſus pervenit, aliquid agnoſcunt præter
ipſam. Hæc ultrà agi non patiar, venenum
ſtam, Magiſtratum vocabo. Et in teterrimo
hoſtes citò irruendum: nam quantum à de-
fectione mora diſtat? & quid mihi debet
Gallia, ſi malum ſciens negligam, illorum te-
porem imitatus, qui cum poſſint hoſtiles im-
petus frangere, ſpectant ſolùm, putantque
calamitatibus publicis ſatis ſuccurriſſe, ſi de-
fleant?

In eo concitatæ mentis æſtu egreditur, d.
tractoque annulo, in cujuſdam domum
contulit, à quo conſilium ſumere in tanto ne-
gotio cupiebat; & mox ut occurrentem ami-
cum conſpexit; perimus, inquit, Hyppol
(ſic ille vocabatur) ni ſuccurrat magnum a
quod è cœlo, nec vulgare auxilium, brevi pro-
ſcribetur Chriſtus: novâ prorſus Apotheo
cultores, aras, natura habet: thus illi adoletu
eoſque experitur hoſtes noſtra Religio, qui
ejus ſacramenta juravere.

Narravit deinde quid ageretur, & cenſen
amico in illam impietatem ſcriptis ac diſpu-
tatione agendum; argumenta in iſtos profi
tura, inquit, à ſolo Magiſtratu expectaveri
neque enim in illos ratione pugnandum, cu
& non audiant, ſed legibus. Nulla ægritu

ſanat

ſanatur à medico, niſi prius medicum admittat: iſti manum tuam non ferent; placet morbus; quid in obſtinatos remedia perdas & operam? ſapientum oracula pro me, conſenſum orbis, tot ætatum in uno cultu conſtantiam, contemnent: ede miracula, dubitabunt an videant; aut ad magam naturam referent, quodcumque Deus homine miniſtro egerit in fidei noſtræ probationem: Quomodo tibi credent, qui animi pertinaciâ ſtatuerunt nec ſibi credere, ſi vel mortui reſurgant, & laxatis inferis aliquis damnatorum in orbem veniat, teſtaturus quis æternæ Dei iræ ignis ſerviat; quæ deſperatorum, ubi clementia defecit, rabies; quàm vera ſunt quæ credimus.

Illos licet acerrimâ concertatione ad ſilentium cogas, obſtinati ſemper diſcedent, interdumque cautiores, ut cum in eruditos inciderint, ſimulent ſe nihil alienum à Religione credere, & ab infœlici diſceptatione abſtineant. Triumphum tuum macerabit mixtus dolor; ita enim hoſtes ſuperabis, ut tamen ſtent, & ad dolos convertantur, ubi videbunt quos fugere debeant, aut quibus inſultare. Quando ſe impares agnoverint, ad inimica vexilla palam non dubitabunt accedere, carminis illius memores.

Mutemus clypeos, Danaumq; inſignia nobis
Aptemus.

ſed ſtatim ut commodum erit, iterum ſument ſua ſcuta, ſuos enſes, quos ſtolidis, ſuaque

etiam conſciis ineptiæ, timor abſtulerat. Cu[m] ergo ex ſcriptis, aut ex vivâ etiam diſputatio[ne], nulla penè ſperanda ſit utilitas, ſatius er[it] meo judicio, ô Hyppolite! ſi Magiſtratus i[n] Theologorum ſuccedant officium, & juris a[r]gumentis ſceleſtiſſima ora abſtruant, quib[us] nos ſilentium imponere haud poterimus.

Non ea Hyppolito mens erat, ſed ut ſuam ſententiam in Charmionis animum faciliu[s] inſinuaret, primùm ſimulavit ſe ea omnin[o] probare, quæ putaſſet meliora. Nam ubi n[i]hil proficit ratio, inquit, utiliter in illius ſub[ſi]ſidium pœna venit; & in iſto quoque negoti[o] ſæpiſſimè initium ſapientiæ, timor.

Quantæ urbes, quæ ſupremæ poteſtati co[l]la ſubjecere, ab illâ adhuc non obſcurè deſci[ſ]ſcerent, niſi vehementiſſimos, ſed & ultimo[s] Regum oratores, tormenta ſcilicet bellica Re[x] promoveri juſſiſſet, quæ terrore late diffuſo jus principum ita intonarent, ut tandiu ſur[da] rebellio audire cogeretur? Ad hoc tonitruu[m] ceſſat fatalis ille ſopor, quo totæ aliquand[o] urbes ſepultæ ſunt; ſanitas redit: nam ſicu[t] ingenti motu, ipsâque Cœli irâ non raro pu[r]gatur peſtilens aer; ita morboſæ civitati ſæp[e] regia tempeſtas non ingens ſolummodò re[medium] medium eſt, ſed etiam unicum; & ubi agit[ur] de obſequio, quod longa non extorſit hum[a]nitas; peccat quietus princeps. Et virgas in cœ[lo] agnoſcit philoſophus, quæ excuſsâ nubib[us] aquâ contumacem humum feriunt: neq[ue]

inuti

inutilis injuriâ; ita enim fit, ut credita sementis siccitate non pereat, & tandem post elusas spes, frustratumque sæpius laborem, tardior terra cultorem suum placet.

Si sponte non sapit populus, cogendus est. Hoc politica ratio docet, hoc pietas Christiana; nam & invitis prodesse jubemur, si possumus, & urgere beneficium, atque etiam intrudere, quod furiosa, vel superba manus non vult. Consilium ergo tuum amplector, mi Charmion, ad conficiendam impietatem magistratum vocemus; gladium portat, neque sine causâ datus est; ut fulserit ille ensis, monstrum pavebit, delitescet, nec nocebit ultrà virus, quo jam tot mortales periere.

Sed an volet magistratus, O Charmion? putas divinum amorem daturum stimulos, ut hanc pestem insectetur? In latrones certè, in sicarios vehemens est; sed timeo, ne tot minis, tot suppliciis in minora scelera sævientem, statim ut de grandiori piaculo agetur, aliqua cõsideratio molliat: nam plerumque adverti, judices segniores esse cum decalogus jubet, quam cum tabulæ civiles illorum operam postulant; & ingentius malum æstimari, si civiũ vita periclitetur, si pecunia, si quies, quàm si pietas, ipsiusque Numinis reverentia.

Modici furti sit reus aliquis, crucem non effugiet, si in illorum manus incidat; nam conscientia non sinit, ajunt, illum suppliciis eximi, legemque calcari, quâ statuitur, ut qui

vita noxius est, sua morte utilis sit. Infoelicitei magis, quàm scelestè fuderit sanguinem alius, iratos sentiet judices, neque casus misericordiam eliciet; tota licet affinitas illorum genibus advoluta, gemebunda, supplex oret, ut quod fortunæ noxa fuit, homini condonetur. Et laudāda profectò severitas; nam quo fræno coerceantur vitia, si terror absit; si nutriat audaciam indulgentia? Sed ô blandum tribunal, ô humanum quoties de castiganda impietate agitur! nam ubi, aut quando sumus lætati eam publicè exagitari, & puniri pro merito?

Vnum vidimus qui cum ob impios, & tota jam Gallia notos sermones in carcerem conjectus fuisset, suis versiculis, & amicorum, quorum ingens numerus erat, patrocinio, adeò potestatem flexit, ut non multò post liber evaderet: & ubi non sera Numinis vindicta illum periisse nuntiatum est, doluit Christianus orbis, quòd expiranti datus esset pro patibulo lectus; quòd morbus, quo vel justiores cadunt lictoris officium occuparat. O indigna humanitas, etiam quietè apud nos portenta moriuntur! & qui pietatem, qui sacra, qui Deum deridet, amicis legibus fruitur, non terretur iratis.

Nihil ad hæc Charmion; sed videbatur erubescere, quod adeò simpliciter de Magistratu cogitaverat, ut putaret, statim ac rogaretur, in impios ausurum. Non venerat in mentem majores dignitates in tot negotia extendi, ut

circa

circa civilia occupatis vix superſit aliquod tempus, quód in curam Religionis impendant. In illo tumultu nunquam ferè audiri violatæ pietatis querelas, aut ita promitti opem, ut vel ſemper protrahatur, vel memoria excidat, vel tandem ex timida ſapientia privatiſque conſiliis, concludatur, illud haud fieri poſſe, quod à Magiſtratu Chriſtiano ſperari æquum erat, feciſſetque, ſi agentem pro Chriſto, iſte ipſe qui in civilibus negotiis, & maximè in re domeſtica nunquam deeſt, ardor impelleret.

Tibi mirum, ô Charmion! inquiebat Hyppolitus, quod hodie didiciſti; ſed noſtros ignorare judices putas? illos certè hæc ſcelera non latent; ſed quia ex timore, aut divinæ rei contemptu delator deeſt, qui poteſtatem ad officium provocet, ſecura vivit & indies ita augetur impietas, ut jure oculati timeant, ne tum remedia quærantur, cum ex mali vetuſtate illorum omninò uſus perierit.

Si per domos paſſim diceretur (quod avertat Deus) Regem non legitimè imperare, ſtolidos eſſe qui ei obſequuntur, civesque ex prudentia facturos, ſi jugum excutiant; nullusne judex in eam audaciam quæreret, nullæ leges ſævirent, ut juſtiſſima & tot annos firmata ſtaret authoritas, quæ ita à nefariis hominibus, in privatis colloquiis oppugnaretur? quanti ſatellites per familias irent, ut convocatis undique teſtibus, ſcelus illud pateret, & rebelles traherentur ad tribunal? Sed quia non d-

sona cujusdã mortalis agitur, sed de Dei imperio, quasi Magistratuum nullus Christum veri Regem crederet, nulloque sacramento teneretur ad tantæ Majestatis reverentiam, libera voce impietas quodcumque vult profert; ad nefaria arma provocat quoscumque subegerat Christus, judices norunt, & tacent.

Substitutis certè judicibus parci æquum est; ab inferiore enim Magistratu illud auxilium expectari, quod altior non contulit potestas, omninò ridiculum. Rotæ illæ exiliores à grandioribus mutuantur suos motus, & tota quiescit machina, nisi illud quod primum est properaverit. Sed si huic excelsissimo tribunali, inquies, libelli supplices darentur, ut periclitanti fidei præsto esset severissimis legibus: Alia sunt quæ plus urgent, Charmion; zelus tamen tuus laudabitur, diceturque te optimum virum qui Christi causam suscepisti, verùm imprudentem, qui non habita temporum aut personarum ratione, credidisti ea posse perfici, quæ incauto, & remoto à negotiis otiosa solitudo suggesserat.

Quid agendum ergò, inquit Charmion? non cessemus, retulit alter, ut se obtulerit occasio, eam impietatem insectari; proderit ostendisse quàm fatui sint isti nebulones; proderit, non tacere, quoties aliquis loqui coget, qui ex nostro silentio redderetur insolentior, possetque gloriari nihil nos habuisse, quo oppugnata Religio suas injurias propulsaret. Sapientia

pientia tùm, argumentorum vis, ænea frons, franget ex parte hostium audaciam; & cæterorum qui de Deo rectè sentiunt, ingens solamen erit ea pugnacis fidei victoria. Sed interim Numen quoque orandum, ut aliquo stimulo pungat sopitam potestatem: nam si voluerit illa, citò non dolebimus, tot inter nos Christianæ Religionis hostes ea loqui libertate, quæ fortioribus ingeniis iram creat, cæteris periculum.

TIMIDÆ HÆRESEOS STRATEGEMATA.

EQuus ille ligneus quem Minervæ sacrum putavit Trojana plebs, sagacissimo Laocoonti perfidiæ delitescentis suspicionem fecit: Cave machinam: quod Deo videtur offerri, sæpè fraus est, non votum. In urbe media domus erat pietatis titulo nobilis, ad quam cum solito more secretus accessisset Charmion, ea vidit, quæ nemo à probis hominibus expectaret.

Duodecim viri pallidi oris virtutemque miro modo adumbrantis, Tiaram triplici corona micantem conabantur suis insignibus spoliare, ut in humiliorem formam componerent; aiebant enim, decus illud non ferendum quo fulgebat præ cæteris: sed lente id opus exequebantur; nam & coronæ multùm

texto adhærebant, & Tiaram sapienti manu denudare magis placebat, quam si violenter, aut inconsultè ornamenta convellerent.

Dum prolixo labori incumbunt, varius illis sermo erat. Neminem suæ voluntatis dominio frui; & ineptè in cupiditates noxias rationem insurgere; publicas etiam leges irasci, cùm facinorosis, defectu cœlestis auxilii, sua scelera præfixa sint, uti & virtutes aliis, quos ad salutem suâ manu Deus adigit; ut quemadmodum infernus, ita & beatorum sedes nonnisi mancipiis repleatur, & disparis naturæ vincula totum generis humani negotium consumment.

Addebant, Romanum oraculum inane prorsus esse, & sine Numinis afflatu, timiditque ambagibus adeo obscurum, ut non pecces, si contemnas. Organum sapientiæ haud rectè dici Ecclesiæ caput; quod supremum est à subjectis partibus, licet ipsa reclamet natura, officia sua necessario debere mutuari; Neque de Petro homine loquutum fuisse Dominum, cum de inconcussa veritate promitteret; sed de Petro hominibus; & sub singularis personæ nomine aliquem cœtum intellexisse; ergo quoadusque convocaretur ille cœtus (quod ardui negotii res est) liberum esse unicuique sentire quod vellet: interim instrueretur plebs, dogma firmaretur, quod nullæ manus possint convellere, ubi altis radicibus, & annoso trunco semel in injurias

compa-

comparatum surrexit: Vaticana fulmina terrorem inferre, non ictum; cavendumque præcipue, ne vano splendore concuterentur Christiani, qui ad tales minas formidare consueverunt.

Adeò absurdus erat tot audacissimorum sermonum interpres Charmion, ut adhuc ambigeret, an inter Catholicos versaretur; sed inspecta tabula dubitationem solvit. Valcini cujusdam effigies erat (nam vultum hominis ex aliquot picturis noverat) quam sub alterâ Hypponensis Antistitis imagine eâ arte posuerant, ut cum vellent omninò lateret; & illum quoque decepisset subtilitas; sed ex vetustate fractus funis ex quo sanctior imago pendebat, totum Valcinum protulit, ut miraretur tam citò integerrimæ fidei doctori tale monstrum substitui. Cur ex adverso Ipram urbem sibi pingi curaverant, addito titulo, Nova Tagasta, scire non potuit; néque enim videbat quâ verè ratione Affricanum nomen illi urbi conveniret. Et hi sunt, ajebat ille, quos ex modestia suprà cæteros in templo suspexeram; isti, isti sunt vultus qui suavissimo oculorum motu, datisque interdum in aurem suspiriis, alios ad pietatem invitabant!

Qui apertè plurimùm inter se distant fluvii, sæpè per secretos meatus nectuntur, & longo aquarum fœdere ita sub terris consentiunt, ut cùm diversis in locis erupere, eundem tamen gustum servent, eosdemque pisces alant. Non

aliter profectò isti qui Catholicorum more Valcinum odisse videntur, cum eo censent; ita enim hominem declinant, ut in fuga nexus maneat; imaginem celant quidem, sed sensus adorant, & ubi soli sunt, teterrimo viro cultum adhibent, abjectâ, tunc cum licet, Hypponensi pietate.

Cum hæc ille cogitaret, adstantium unus librum protulit. Valcini ipsius opus erat ita de humanâ libertate agentis, ut omninò tolleret. Authoris sententiam cum omnes æquali ardore amplecterentur, cautior ex illis monuit abstinendum à verbis, quæ consensum proderent: tutiori viâ eundum quàm quæ Valcini ultimo sæculo fuerat, doctissimi quidem viri; sed imprudentis, qui suam sententiam sincerè nimis, & veluti quoddam Religionis obsonium, famelicis mentibus sine sale protulerat. Sibi solitum de libertate blandiri humanum genus, non adduci ut patiatur eripi sibi quod charissimum habet, putatque id propè solùm in homine restare, quo à brutis distinguatur.

Meminissent tyrannos ideò in odium venisse quòd nimis acriter publicæ libertati bellum indixissent, cujus est etiam apud stolidos amor; nec minimum periculum fore, si appareat theologos catenas orbi indidisse, ut nihil deinceps velle queat, aut agere, nisi quod velle & agere omnino necesse sit. Deinde si apertè fatemini, addebat ille, non lenita verbis suavioribus jactura libertatis alienos habebitis

ipsos

ipsos judices, quos frustrà sedere, & injustè etiam regiâ pecuniâ aliisque in operæ præmium subsidiis ali constabit, si frustrà conditæ sunt leges, nec libertas supersit ad ea declinanda quæ vitari præcepta sunt.

Etiam Regum causa est opinio nostra; petent enim utrum inutilis authoritas, quæ tantâ majestate fulget; an non coërcere subditos possit si insolescant, tegere bonos cum à malis injuria imminet, dignitates tollere, largiri, noxios amovere ab aula, aut ex merito promovere gratiosos? nam si nec ipse Rex liber est, quid regno confert ista dignitas, quæ necessitate omnia agens, in subditos quosque, quos sapientiâ regi maximè oportet, arbitrium amisit? fidenter inter nos loquamur, ex nostrâ sententiâ principum potestas ruit, Majestas nomen est; neque enim illis datur supremum velle, aut subditis ea facultas, quæ requiritur ad obsequium: & cum omnes omninò mortales adigantur ad id quod videntur eligere, hoc tantùm supra cæteros Rex habet, quòd primùm in Regno mancipium, nobilioribus quoque ornamentis obuelat sortem suam. Sed hæc apud nos servanda sunt, ne læsæ majestatis rei habeamur; & donec argumentorum versutiâ, verborumque multiplici arte, imprudens in nostras pedicas incidat genus humanum, eâ disputemus sapientiâ, ut qui Valcinum odere, nostrum amicum non sentiant. Veniet tempus quò liberè ostenda-

mus, quàm rectè sub durioribus verbis nostram sententiam explicuerit.

Hæc omnia Charmion silens audiebat, compressoque, ex timore, zelo tumidus, diras jactabat in doctores; statimque infaustissimam domum deserens, narrabo, inquit, quæ vidi, & vaferrimorum hominum, simulatæque pietatis mysterium aperiam. Nam si hæc admittatur opinio, quæ morum corruptela, quæ conjugum fides? quæ ipsorum sacerdotum castimonia? cum illud sibi quisque persuaserit, ad domandos affectus, qui ex corporum constitutione validissimi sunt, libertatem non concedi? O maritos infœlices! nisi uxoribus succurrat doctrina verecundior; nisi sanctior religio curam thori suscipiat; doceatque, mulieres ad suum dedecus non aliquâ potestate agi, sed liberas ire; nec fas esse Christianos de amissâ libertate queri, ut effrenatius ruant in ea, quæ justissima lex omnibus non prohiberet, nisi omnibus à legislatore Deo, qui novit quàm fragiles sumus, quàm cupiditatibus nostris impares, auxilium adesset.

Cæterum hostes non membra sunt, qui sic in caput nostrum insurrexere: nam Ecclesia sapiens corpus est, non furiosum & in se partium dissidentiâ miserabiliter sæviens; quodcumque in illam pugnat, alienum est; & qui ad Petri fulmina non movetur, Petrum non novit, cum eumdem, ex deceptæ mentis insaniâ, putet esse Salmoneum. Aliqui liquores

ita naturaliter dissident, ut cum illos unum vas capiat; nunquam tamen in unum corpus coalescant: & isti qui inter nos sunt, non sunt ex nobis. Revelabo igitur quid semoti à turba imprudentissimè dixere; ut cum in publicum composito vultu, stoicoque vestigio procedont, modestissimæ fraudi nemo fidem adhibeat.

MENSÆ CRUDELES.

APud Gallos, principum edicta citò in oblivionem, aut in contemptum veniunt: neque ipsi Reges aliquid sibi detrahi eâ licentiâ putant, cui ex majorum exemplo, & more gentis patientissimè assuevere. Non quamdiu remedia prosint, sed quàm citò, curæ est: & satis censetur publicis incommodis consuluisse potestas, si recente adhuc decreto in primos transgressores pœna cadat, cæteris, ubi lex maturuit, securè peccantibus.

Tanta erat eo sæculo conviviorum luxuries, ut & ipsi epulones non probarent. In unam cœnam multorum jugerum reditus impendebantur, & dedecus erat non fecisse quod quisque damnabat. Ad frænandos igitur gulæ ambitus, visum est non modicæ pecuniæ mulcta in eos animadvertere qui conviviorum nimio apparatu quærerent venustatis sibi, atque opum famam conciliare. Neque ullus poli-

ticam prudentiam culpare nisi injuriâ poterat, quòd nimiis bonis laborare illos divites crederet, qui tam opulenter insanirent, & in suos usus converteret dispendia voluptatum.

Vitiis tributa imperare, ut parciùs timidiusque insolescant, ars est non tantùm utilissima Regibus, verùm & iis qui solvere jussi in profusissimi luxus pœnitentiam, ad arctiorem suarum facultatum usum coguntur, servantque liberis, quod turpiter, nisi ea mulcta cohiberetur, voluptas absumpsisset.

Aliquot menses manserat utilissimi decreti reverentia: mensæ apud divites quosque magis nitebant, quàm constabant, cœperatque non displicere fastidienti fortunæ imperata sobrietas: sed citò disciplinam solvit potentiorum exemplum, qui maximè Regii edicti authores fuerant: & illud sibi quisque licere putavit, quod non tantum præcipui ex aula, sed ex Magistratuum cœtu non obscurè audebant, ut ipsa legum despectio, quæ fortunis humilioribus formidini erant, traheretur in dignitatis argumentum. Ergo iterum quasi rupto aggere in divitum domos inundavit gulæ furor, & avarum credebatur, ad naturæ necessitatem, virtutisque non sordidæ præscripta mensas convivis ornavisse.

Parcitati assuetus Charmion vix fidem adhibebat iis quæ dicebantur; nam neque os patentius, aut ventres ampliores habent divi-
quàm cæteri mortalium; neque illis à fortuna

tuna concessus est alius calor, quo admissas in stomachum escas velociùs consumant. Sed quàm verè peccarent ea in re divites, latenti, ut solebat, Charmioni unius mensa prodidit.

Duodecim omnino convivæ erant, & qui illos vocaverat videbatur ad eám ætatem pervenisse, cui sapientia ut plurimùm conjuncta est; sed senem regebat adhuc opinio, & juvenum malis post tot annos laborabat canities.

Abacum argentea supellex oneraverat, operosæque cælaturæ, ac variæ capacitatis vasa, haud ipsi convivio necessaria, proferebantur ad spectaculum. Quod cum Charmion vidisset, meminit Romani moris, quo fiebat ut ex intimis armariis pretiosiora quęque educerentur ad functorum celebrandas exequias. Et rationem invenit convivator iste, aiebat, qua tot mactatæ pecudes, quas mox mensa ista excipiet, non sine honore in sua sepulchra conderentur.

Ut hæc apud se voluebat, ministrorum grex, escarum præfecto præeunte, non sine strepitu, in voluptatis pręludium primos cibos attulere, & jusculorum odore triclinium repletum est. Inter convivantes modicum primo silentium fuit; & vix epulis sua condimenta addere hilaritas incœperat, cum ad lautiores cibos prima mensa sublata est. Alteram avium strues ita repleverant, ut etiam impedirent; nec pullorum justa ætas expectabatur; ex ipsa penè matre educti, immaturâ morte festinan-

ter

tem gulam incusabant, quod ad promerendos sapores patientia defecisset; sed in istis novitas & pretium placebant, non gustus; mensæque laus ingens erat, eorum quæ nondum ad edentium commodum creverant, obtulisse primitias inutiles.

Succi succis additi; boletorumque advocata in palati solatium dulcis pernicies, ita naturam per omnia corruperant, ut se ipsa non agnosceret. Novum vanitatis ostentum: sibi gula pyramides erexerat, à quibus tamen abstinere cogebatur, stomacho tot voluptatibus impare, ut solis penè oculis videretur convivium exhiberi.

Ad triplices mensas nondum erubescebat superbia; otiosis jam dentibus quarta data est, & luxu crescente, nihil quod ederent convivæ, sed solùm quod spectarent, habebant. Longum prandii ordinem non diutiùs tulit Charmion, sed grande aliquid cogitans, cùm musici ad concentum se componerent, & jam voces ex proxima cella obscurè audirentur, triclinio excessit; statimque ut ædium primæ fores, quà in viam exitus erat, patuere, in suam domum receptus est.

Virum maximè accendebat, quòd redeunti egenorum turba occurrerat, & fame enectos vultus in ea conspexisset. Feram ego, ajebat, epulones ita vivere, cum mori votum sit tot pauperibus, & propemodum voluptas? Si flectere divites non potero, at saltem meo calamo

lamo turbabo, & justissimis querelis inutilem, quem mollissimi convivæ expectant, concentum impediam. Tum sumpto calamo, hanc, ut mentis impetus dictabat, epistolam exaravit:

Egeni Epulonibus salutem.

Ab egenis ad vos venire literas novum est, novum quoque, si ad mala quæ vobis authoribus patimur, movemini. Nam ad alienas ægritudines haud flecti diuturnâ fœlicitate didicistis, & ab vestra mollitie ferreum pectus. Non satis est miseros aversari, quodcumque à nobis ortum habet, lædit vos; preces, odor, ipsæ lachrymæ: Ergo ne superbas aures flebilis oratio, nares putor, delicatissimos oculos offendat noster fletus, epistolam hanc accipite; nam neque clamat, neque fœtet, & sicca est. Quid? & illa stomachum movet, & chartæ quæ pauperum manu conscripta est, exprobratis audaciam suam? Quid agant miseri? ostiatim mendicare ærumnosos ubi voluptati indulgetis, ambitiosæ fores non sinunt. Plateas ne nostra inopia impleret, jussistis urbibus excedere; neque conceditur in templis ipsis atrocissimæ egestatis exhibere spectaculum, ut dum misericordiam à Deo divites petunt, dent & ipsi quod postulant. Quid ejectis restat, nisi ut vobiscum scripto agant, qui crudele exilium imperavistis; specie quidem ut ea sævitia ad necessarium opus cogeremus; reverà ne ab inhumanis pectoribus opem extorqueret

queret objecta in compitis,& in templis calamitas? Legite igitur, epulones, legite. Non profutura vobis petimus; concedite quod in luxuriam transit; quod morbos creat; quod præ copia culinas etiam vestras laxissimas licet, facit angustas; quod adventantium servi apud vos expilant; quod jam satiatis canibus vestri quoque objiciunt; quod excitando igni sæpe datur, ne in flatu, aut in folle coquus laboret; denique quod deperditur. Hoc scripto, hoc lachrymis, hoc ipsa corporum invaletudine postulamus miseri. Naturam non abstulit nobis egestas, ô divites! sed & vos si homines estis, hominibus vitam date.

Lino deinde obsignatam epistolam puero tradit, jubetque citissimè ad illius domum ferre, qui nobilissimos convivas ad prandium invitarat. Verùm ne latoris imprudentia author epistolæ proderetur, monuit illum Charmion, hoc tantùm ostiario diceret, ab amico ad dominum epistolam mitti, negotium urgere, periculum esse in mora, tradendamque, antequam convivium solveretur. Imperavit deindé ut obvios quosque pauperes moneret, ad fores illarum ædium statim futuram largitionem; properarent igitur, neque ad occasionem segnes essent, quæ perdita non redit.

Singula ut disposuerat Charmion, & etiam fœliciùs evenere. Epistola convivatori nihil tale suspicanti tradita est, cum ultimam poni mensam bellaria fructuumque acervi significarent,

carent, & musici monerentur, statim adfuturum qui tædio affectos ad triclinium duceret. Sed lecta Epistola totam hilaritatem abstulit; nam quis ille qui nobilissimos viros turbare ausus erat; qui pauperum nomine exprobraverat delicias, intempestivis consiliis? nec sivisset saltem convivium finiri, ut qui advenerant hospites, non irati, aut tristes dimitterentur? Deinde uni servorum dictum est, janitorem accerseret qui literas acceperat: posse enim resciri ab eo unde tantæ audaciæ codicilli, & quis lator fuisset; sed ut ab ignoto qui statim recesserat datos esse janitor retulit, in illum, quasi injuriæ conscius fuisset, tota irati domini bilis effusa est; illicoque claves alteri traditæ qui sapientius ageret, cùm ab externis, qui in ædes non succederent, aliquid simile diceretur domino perferendum. Convivii finem maturavit indignatio. Neque semel Epistola frendentium oculos tenuit; ad singula verba hæsere, & ut rationi datus est locus, quam prius ira turbaverat, paulatim furor intepuit.

Iam qualis esset, apparebat frigidioribus convivis epularum immanitas; jam pudebat vanitatis profusissimæ, unaque jam propè mutati, demissis præ verecundia oculis immodestissimi prandii agebant pœnitentiam.

Unicus fuit qui cùm solo luxu in urbe notus esset, timeretque ne ineptissimam famam apud parasitos minueret mensa frugalior, iræ modum

modum non posuit. Adeò fatuus erat ut crederet eos accepti beneficii gratiam habituros, qui ad tales mensas vocantur; nesciretque nihil sordidius divite, cujus maxima laus à coquo est; turpissimumque haberi inter sapientes, si aliquis meritum, quod animi debet esse, virtutumque, mutuetur ab obsoniis. Sed quis stupeat abjectissimi ingenii virum, sua præconia, suam fœlicitatem in saginâ ponere, irascique si quis prudenti consilio aliquid de mensa detrahere cupit, cùm hoc solùm supra cæteros habeat, quòd ventres splendidiùs farcit, & curculionum minister in condimenta, quæ fœdissimæ Veneri ignes subjiciunt, profundit opes suas?

Dum ille non sana loquitur, alter qui dignitate præstabat, sapientiori sermone verbosum ita compescuit. Is est certè divitum tumor, inquit, ut si quid peccent, monitorem non admittant. Diceres audaciam cum fortunâ datam fuisse, adeò insolenter superbiunt. Non sibi tantum sed vitiis quoque, quibus laborant, volunt reverentiam adhiberi; nam si quis sacras illorum cupiditates vel minimum tetigerit, scelestus est. Author epistolæ latet nos; sed quisquis ille sit, qui nobis videtur insultare, justissimè calamum aptavit in patrocinium pauperum, & voluptuosis, qui se innoxiè delicatos esse crediderant, suam exprobravit sævitiem.

Egenos tandiu patientes esse plurimùm

miror;

miror; nam destitutis quàm acerbus culinarum ille nidor, quo solo pascuntur, cùm ad nostras ædes accessere, frustrà sæpè petituri quod servorum voracitas, aut superbia miseris negat? Si quid nobis vel ad voluptatem deest, subitò irascimur tanquam non homines simus, qui cum cæteris pati debeamus, aut carere omninò illis bonis, quæ ad solatia non necessaria conferunt, vitamque laxiorem.

Tum ad senem versus, cujus luxus eâ epistolâ potissimum damnabatur. Etsi inurbanum videbitur, inquit, illud non probare quod nostri gratia gestum est, cum tua venia dicam tamen. Ista convivia quæ tot nummis constant, totque cibis referta sunt, non uno modo peccant; & quod mirere, convivatoris ipsius fini plurimum adversantur. Quid enim intendit? invitatis voluptatem conferre, famam sibi; utrumque autem ab ejusmodi conviviis ita abest, ut nunquam tristiùs edamus, quàm cum tot carnium conspectu adeò fames perit, ut tetigisse pigeat. Nam ubi nimia ciborum abundantia fit fastidium, oculi sunt pro stomacho, & jejunos habes convivas, quos ut lautissimè exciperes, totas ferè sylvas suis avibus, suis agros feris spoliasti. Et quid ineptius videtur quàm si nos divites, saltubus, campis vastitatem inferamus, ut tot curis conquisitas dapes, tanta onera, gemens propemodùm mensa capiat, soloquè aspectu satiandos hospites ad inane spectaculum invitet? Nam quid

aliud

aliud agimus; quàm ut amici ad tot animalium mortes ſtupeant; ad tot leporum, tot perdicum acervos, ſtragem mirentur, dicantque, mox interituras ſpecies tot exhauſtas funeribus?

Verùm, ſi de fama agitur, certiſſimè interit ea ciborum copia, quæ prodigos & intemperantes prodit, dignoſque quos bona omninò deſtituant, quòd à largitore Deo traditis nequivimus ſobriè frui. Et licet non ſæpè ejuſmodi inſtruantur convivia; cum tamen in illis ſplendidè peccet convivator, velitque ab omnibus ſciri, quantùm pecuniarum una hora profuderit, ad peſſimam famam multùm eſt, ſuis vitiis ſocios, laudatores, lucem optaſſe; & luxui, qui timere moderatiorum ſermones, aut plebis querelas poterat, addita tuba ſuſtuliſſe verecundiam. Gratiam propè meretur trepidum ſcelus; multumque ab illo detrahit ſua nox. Quæ videri geſtit nequitia, improbitatis publicæ, cui certè præit, rea eſt; neque video quomodò divitum intemperantia apud inferiorum fortunas ſe abſolvat, cùm ad illam acceſſerit, culparum omnium grave pondus, quæſitus ſplendor.

Sed & ſi levioribus immorari placet; quid de nobis jactari putatis, qui ſervorum crapulæ magis, quàm convivis nobilia fercula inſtruimus, ut prolixis commeſſationibus ii omninò mores ruant, quos ſub temperanti domino ſobrii lares ſervaviſſent?

Itaque

Itaque animo sedet modestioribus cibis in posterum convivas excipere; & ut verum fatear, jam diu est quòd volebam mensæ meæ modum adhibere; sed ab illâ parcitate deterrebat malignus pudor, ne apud cæteros divites qui pessimo mori serviunt, illa epularum detractio in probrum verteretur. Verùm epistolæ authori habeo gratiam, quòd ad egenorum orationem sanctiùs erubui quàm solebam, cùm ad abstinentioris vitæ propositum vultus meos pudor incenderet. Acres quidem sunt codicilli isti; sed perierat authoris consilium, nisi pupugissent; neque novum est quibusdam morbis, qui calore solvi consuerunt, irâ mederi.

Sapientissima loquenti nemo succensuit; solus ille insanus cui tota urbanitas, totum ingenium, mensa, doluit epistolæ unius contextu tot viros, qui priùs cum illo peccaverant, tam citò ad frugalitatem fuisse revocatos. Ipse qui cæteros invitaverat fassus est improbas omninò esse eas mensas, quæ, ut paucos admittant, famem publicam urbibus integris aliquando videntur ominari, & id apud vulgus efficiunt, ut quicumque de luxu audit, putét ex æquitate esse ejusmodi divites onerare maledictis.

Interim egenorum numerus ingens speratæ largitionis instante jam horâ lætior, convivas expectabat. Neque tantum validi accesserant: sed & belli infœlices reliquiæ, plerique

milites, qui altero pede mutili, adscititiis tibiis, quod supererat corporis ægrè illuc advexerant, & cum infantibus miseræ matres, quæ ut faciliùs obtinerent, prolem docebant quomodo gestu, ac clamore, divitum sævitia frangeretur. Ut turbam pauperum apertis quas obsidebant foribus intuiti sunt epulones, novus pudor vultus invasit; & ne diutius cogerentur eo in statu videri, odoremque paupertatis naribus excipere, quem maximè horrebant, citò pecuniâ in confertissimo cœtu sibi viam fecere.

PLANGENDA FOELICITAS.

EX vulgi sententiâ divites beatissimi sunt, illique præcipuè qui ad summos gradus pervenere, & tanquam sydera quædam orbem movent, bellique ac pacis leges ad arbitrium statuunt. Ideò Charmion illius quietis ardens sectator, quam singuli mortales summopere exoptant, non dilatâ inquisitione voluit eas penetrare domos, in quibus dicebatur habitare fœlicitas.

Amplissimæ erant ut assentatorum turbam possent admittere, & majestate ipsâ testari dominorum potentiam. Quid in una earum viderit, accipite. Porrectissimam aream, lectisque stratam lapidibus, ne quid invenustum calcarent adventantium vestigia, undique cingebat

gebat magnifici operis moles: hanc æquis intervallis distinctæ ac variis laboris trecentæ columnæ exornabant: pleniores acceperat pars humilior, ut incumbentium ordinum pondus securiùs ac decentiùs ferrent. Neque hîc se totam exhauserat artificum industria: quippe structurâ crescente, veluti per gradus simul procedebat elegantissimæ domus ad regulas artis, non ad barbaræ voluptatis gustum, ordinatissima dignitas: lætior erat quæ priori innitebatur, surgentis ædificii facies, & nobiliore diligentiâ, marmorumque frequentiori incrustatione spectabilis. Opus absolvebant lusus illi omnes in lapide, ac deliciæ artis, quas prima invenit suprà cæteras Græciæ urbes in ædium cultu Corinthus luxurians.

Ubi in atrium pervenisses, duodecim eximiæ proceritatis columnæ, magno emptæ, quidquid antea stuporem fecerat, delebant ex animo. Porphyreticæ erant, ex ære capitella & bases: intermistis Heroum statuis, quas egregia arte nobiles sua etiam commendabat antiquitas.

Verùm hæc prælúdia tantum esse splendidioris opulentiæ quàm mox miratus est Charmion: Ulterius namque progressus, nihil præter aurum intuitus est, aut aliquid quocunque metallo speciosius. Cubicula Rege digna: Aulæa textilibus ex serico figuris veterū pugnas, aut triumphos referebant: & quæ ex illis pendebant tabulæ ab artificum peritiâ obtinue-

rant ut inter exquisitiora supellectilis non indecorè haberentur.

In præcipuo conclavi opulentissimam naturam ita per omnia ars æquaverat, ut incertus hæreret Charmion, materiamne quæ tam copiosè profundebatur, stuperet, an quod illam in suos usús tam aptè collocarat, ingenium. Suprà omnia fulgebat in aurato recessu lectus eburneus, quem purpura, & ipsa auro rigens, non totum ambiebat, ut pugnantes tot pulcherrimarum rerum formas, stupens oculus uno obtutu conspiceret. O fœlicem, aiebat Charmion, qui sic dormit! ô verè pretiosas noctes! ô pacem omnibus votis expetendam quæ inter tot bona agitur, quam fortuna, non servato genio constans, tantâ firmitate sancit!

Dum hæc ille lentus spectator non semel intuetur, ecce veniebat vir quidam circumfuso comitatu altior, latâ fronte, oculis non sine venustate timendis, & motu loquaci aspectus adeò varios dispensantibus, ut ex illis spem faceret, aut adimeret. Nobilissimæ stirpis erat inter Gallos, neque deerant qui etiam Regibus ortum diceret, ut opulentissimi viri, quem suæ plurimùm laudes mulcebant, gratiam aucuparentur.

Circà illum poëtæ plures, relicto Parnasso inter militares viros didicerant aulæ genium, & pulcherrimis laboribus studebant novo Apollini placere. Ille, ut erat affectus, aut opus proba-

probabat, aut impetum; interdumque despiciebat (& ipse Poeta) quod se tamen fœlici condtu edidisse voluisset.

Dimissis qui ad voluptatem hominis suas chartas protulerant, scriptoribus, densissima virorum turba, promiscui status, duce spe, postquam ad fores, incerta favoris, ac tremens, multùm substiterat, tandem atriensi permittente, ad illum accedebat, flexuosis salutationibus & inclinatione cervicum, non minùs quàm verborum blanditiis, significans illuc tantùm se venisse ut jussa acciperet. Varia, & interdum dura imperabantur; sed nullus (tanta hominis reverentia erat) qui vel supercilii contractione, vel mœstitiâ oris, demonstraret se non sponte amplecti: Sub diversa fronte, vultus tamen omnibus unus, arsque eadem occultandi non gratos animi motus, iram, diffidentiam, timorem. Perierat circà hunc virum naturæ audacia; & quoties ad conspectum illius se frænum pati, quasi ratione ipsâ esset potentior; mutæ passiones, suique propemodum oblitæ, miratæ sunt? Nulla earum nisi jussa erumpebat: tot mansuefactos leones diceres, & depressâ jubâ ad domini vocem trepidos; Nemo enim dolere, irasci, palam amare audebat, nisi cui concessum prius esset.

Tædebat Charmionem tandiu differri quod maximè optabat; nam quis esset in turbâ ille vir, noverat satis, & semotum videre animus

modum non posuit. Adeò fatuus erat ut crederet eos accepti beneficii gratiam habituros, qui ad tales mensas vocantur; nesciretque nihil sordidius divite, cujus maxima laus à coquo est; turpissimumque haberi inter sapientes, si aliquis meritum, quod animi debet esse, virtutumque, mutuetur ab obsoniis. Sed quis stupeat abjectissimi ingenii virum, sua praeconia, suam foelicitatem in saginâ ponere, irascique si quis prudenti consilio aliquid de mensa detrahere cupit, cùm hoc solùm supra caeteros habeat, quòd ventres splendidiùs farcit, & curculionum minister in condimenta, quae foedissimae Veneri ignes subjiciunt, profundit opes suas?

Dum ille non sana loquitur, alter qui dignitate praestabat, sapientiori sermone verbosum ita compescuit. Is est certè divitum tumor, inquit, ut si quid peccent, monitorem non admittant. Diceres audaciam cum fortunâ datam fuisse, adeò insolenter superbiunt. Non sibi tantum sed vitiis quoque, quibus laborant, volunt reverentiam adhiberi; nam si quis sacras illorum cupiditates vel minimum tetigerit, scelestus est. Author epistolae latet nos; sed quisquis ille sit, qui nobis videtur insultare, justissimè calamum aptavit in patrocinium pauperum, & voluptuosis, qui se innoxiè delicatos esse crediderant, suam exprobravit saevitiem.

Egenos tandiu patientes esse plurimùm miror;

miror; nam destitutis quàm acerbus culinarum ille nidor, quo solo pascuntur, cùm ad nostras ædes accessere, frustrà sæpè petituri quod servorum voracitas, aut superbia miseris negat? Si quid nobis vel ad voluptatem deest, subitò irascimur tanquam non homines simus, qui cum cæteris pati debeamus, aut carere omninò illis bonis, quæ ad solatia non necessaria conferunt, vitamque laxiorem.

Tum ad senem versus, cujus luxus eâ epistolâ potissimum damnabatur. Etsi inurbanum videbitur, inquit, illud non probare quod nostri gratia gestum est, cum tua venia dicam tamen. Ista convivia quæ tot nummis constant, totque cibis referta sunt, non uno modo peccant; & quod mirere, convivatoris ipsius fini plurimum adversantur. Quid enim intendit? invitatis voluptatem conferre, famam sibi; utrumque autem ab ejusmodi conviviis ita abest, ut nunquam tristiùs edamus, quàm cum tot carnium conspectu adeò fames perit, ut tetigisse pigeat. Nam ubi nimia ciborum abundantia fit fastidium, oculi sunt pro stomacho, & jejunos habes convivas, quos ut lautissimè exciperes, totas ferè sylvas suis avibus, suis agros feris spoliasti. Et quid ineptius videtur quàm si nos divites, saltubus, campis vastitatem inferamus, ut tot curis conquisitas dapes, tanta onera, gemens propemodùm mensa capiat, soloquè aspectu satiandos hospites ad inane spectaculum invitet? Nam quid

al-

bat ad januam nuntius, & negotia urgebant. In eo cubiculo speculum erat, ad quod ille, confectis codicillis, ita composuit os suum, ut mox egressurus iterùm fœlicitatis personam indueret. O fallacem lætitiam! ajebat apud se Charmion, O vultum mutabilem! O Protheo dignum! tenebras illas, pectus illud quod tanta jucunditas tegit quis mortaliũ penetret?

O quàm sapienter dixit aliquis, necesse omniò ut ille omnes timeat, quem timent omnes! Eadem est sigilli imprimentis figura & ceræ quæ ex illius contactu & veluti imperio modum accipit: isti fœlices qui cæteros ad metum cogunt, pavent quoque; verùm & altiùs: quippe sic volente naturâ ut cùm à duriori premitur materia facilior, semper minori tumore jussam speciem referat quàm quæ cælaturæ fuit, in inciso lapide aut metallo profunditas. Trepidat quidem plebs; sed ea timoris lex est, ut nequeat sine formidine esse qui dedit: immò gravius est ab omnibus unum metuere quàm ab uno omnes: Ubi enim quietè deget, qui se arbitratur tot in suam fortunam hostes concitavisse, quot depressit ut illa consurgeret, quotque ad meritas opes aut gradus promovere, cum utique posset, noluit, ne deterior sui fastigii esset existimatio, si aliquid circà illud solitam mensuram excederet?

Quidquid facultatum habet aut honoris fortuna insolentior, ad publicum odium confert: & quis tranquillè noverit se invisum

omni-

omnibus, cùm illud unicuique naturale sit velle amari, & hostium livor pœna quoque sit illius qui advertit se habere unde tristitiam cæteris ac stomachum moveat?

Augustus certè fœlix vixit, si unquam aliquis; & tamen devictis terrâ marique hostibus, Iano clauso, tot auctus subactorum Regum tributis, ad unius Cinnæ, qui delatus à consciis jam nocere non poterat, memoriam, se miserum profitetur. se dominum orbis, se Romanæ civitatis non amorem tantummodo, sed numen ipso Iove charius, acriter deflet; queritur quòd excelsum ita Dii voluerint, ut humiles securasque vulgi delicias experiri nequeat; quodque illo opum aggere, & honorum quasi satellitio vallatus, non possit ad eum vitæ statum pertingere in quo quies speranda est.

Totum hominem cruciat in sano corpore afflicta pars: tot sunt quæ delectant Cæsarem: quod pungit, unum est: & ut potentum ærumnæ clarius pateant, non instantis periculi horror aut immanitas, sed Augustum movet in imbelli hoste detectum scelus. Illud est quod anxium principem cogit à muliere petere consilium: illud, quod somnos arcet: quod tam diros singultus ab imo pectore extrahit: quod putatur tot tormentis, tot fletibus dignum.

Quam flebilis & illa ad senatum epistola in qua suas perturbationes ac inutilia operosissi-

mæ dignitatis suspiria describit Augustus ipse, invitatque cæteros ut miserrimi principis sortem defleant, quem solio affixit fati iniquitas, ac negotiorum servitus. Imperatorem in se non fert, qui civium bona novit: & vinculis aureis constrictus, ipsi pretio irascitur: invocat privatorum gaudia: nimium faventi fortunæ injuriosus, quòd fœlicitatem suam excutere non licet.

Clarissimorum hominum latentes morbos à plerisque libris acceperam, inquiebat Gyges; verùm iste mihi vir exhibet quod ex solo scriptorum discursu notum erat. Ad suspiciosi cujusdam principis animum satis videtur accedere, qui Regii cubiculi muris undecunque affigi specula voluerat; ut quia oculis terga carebant, adventantium motus atque insidias pavido homini neque tot custodibus tuto, circumductum vitrum ostenderet. Ab omnibus sibi putat perniciem parari magnus iste, quia omnibus hostis neminem videt à quo debeat (si justitiæ ratio non humanitatis habenda est) expectare mitiora.

Cum hæc ego Firmianus de Gyge nostro scriberem, unus amicorum libellum quendam ad me detulit, quo continebatur historia celeberrimi apud Hispanos nostris temporibus comitis ac ducis Olivarii, cujus tanta fuit in creditis negotiis solertia, tantaque, concedente Rege, potestas, ut præsente licet sole cætera astra non fulgeant, istud tamen sydus mu-

matis radiis principem suum videretur obscurare. Ex ea tamen historia non obscurè apparebat fœlicissimi hominis continuum cruciamentum; in amovendis calumniis, sibique servando Rege, jugis labor: quem sæpe nunc detectis, nunc secretis machinis tentatus, ut tandem rueret colossus ille, Regiæ facilitatis atque benevolentiæ invisum omnibus Hispanis spectaculum.

Non multum infestus est in cute morbus; sed si intus noceat, & corrumpat vitalia. Pauperem miseraris? vivit fœlix, si quod satis ad naturam, habet, & sorte sua contentus est; sub adustâ pelle viget animus, neque suum putat malum, quod circà se tantum sævit. Diviti intus ærumnoso hunc compara; quid egenus patitur, quod æquet illud supplicium mentis, illum tremorem qui fœlices quosque comitatur, aut si timere dediscant, illam pugnantium affectuum procellam, has dico ambitus, invidiæ, cupiditatis mordaces curas, quæ turbidos, sibique quàm alteri nocentiores quiescere non sinunt? hanc à nobis avertat Deus fœlicitatem, quæ tot mala eo cautiùs tegit, quo infligit acerbiùs! hac prosperitate fortunatior multo artificum labor, & abiectissimæ plebis egestas. Sed quid? quòd isti pessimè fœlices calamitatem suam non tantum ferunt; sed fovent, & nisi quiescere cogantur, ad obitum usque suas ærumnas protrahunt?

Profuit multis, eo duci quo venire metue-

bant; profuit, ea caruisse foelicitate quæ votorum summa erat, ut ad meliora quidem, verum ignota, & despecta bona, ipsis negotiorum turbinibus, & hostili sævitiâ compellerentur: ea quippe rerum civilium conditio, is ludus est, ut & oceani, ubi non rarò dum minatur miscetque maria, madido nautæ, & jam sua vota damnanti, portum dedit fera tempestas. Exemplum vultis apud nos? non multo labore inveniam.

Dum faustè regnaret in Galliis Ludovicus decimus tertius, Stilpo inter paucos Regi charus omnia penè principis sui arcana noverat: si ad initia respicias, nemo melius illo ingentem fortunam auspicatus est; opum enim fundamenta jecerat, cum Regis animum occuparat; nec casuri laboris videbatur molem tentare, quam tanta firmitas ferret. Negotiosis honoribus notus, jam timeri, jam clientum vota admittere incœperat, cum major potestas subito exilio amovit ab aulâ quem toties jubente Rege cladis nuntium tot calamitosi habuerant. Quid illi nocuit hostis? intulit vulnus, sed quo sanaretur, & periclitantem, ut fassus est, ex negotiorum turbine, improbisque vigiliis sanitatem restituit; denique nolentem coegit, suum fieri. Inde, se inimico multùm debere, non obscurè profitebatur, benefactorem vocabat, mirabaturque se tot annos cæcum, non advertisse, homine ad opinionem foelici, nihil esse infoelicius.

In Stilpone habemus confitentem aulicum; sed pauci ſunt qui eo animo patiantur ſe tranquillos fieri. Authorem boni calumniantur, furiis devovent; & impactis in alienum caput diris, propriam pacem perturbant. Fulmine afflatos vidiſti? aut exanimes jacent, aut attoniti exacto periculo tremunt adhuc; & cum jam ſævire Cœlum deſierit, nihil tamen audiunt præter tonitru; quidquid vident, fulgur eſt; & ſe peti autumant ubi nihil minatur: non diſſimilis quorundam aulicorum ſtatus, cum jubentur ſecedere. Dolent: parum eſt; timent quoque, cum exhauſtâ principis irâ, nihil relictum eſt quod paveat potens ſui.

O miſeros quibus ſua pax pro hoſte eſt; diſcite vivere; cum vobis in ſupplicium fœlicitas datur, diſcite frui; nihil boni vobis abſtulit, qui negavit negotia. Caucaſum amatis! ubi qui vinculis tenetur, pretioſis licet, miſerrimus eſt.

Roſtroque immanis Vultur obunco
Immortale iecur tundens fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatq; ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

Sed ad Charmionem, Gygen noſtrum revertamur.

JUDICUM LAPIS LYDIUS.

Elapſis aliquot diebus ad illum locum palam ſe confert, ubi cauſæ agebantur. Gra-

vissimá sedentium judicum species erat; ætas apta negotiis,& sub ipsâ canitie multus vigor. Oculus lentissimo motu tanquam crimen aliquod in silente turba quæreret, severos aspectus vibrabat, & adducto supercilio non semel monebat,terribile aliquid, quod nondum os protulisset,ab iniquis debere expectari. Quàm sanctè disceptationibus publicis præesse judices deberent tabula admonebat. Fortuna globo insidens, & plurimo auro gravis ad senatores videbatur accedere, & ne purpuratam integritatem depravaret suis opibus, armata in throno Nemesis ensis fulgore prohibebat venientem.

Nemesi proximè adstabant lex & honor. Illa sub matronæ specie senectutem ita præferebat,ut timere adhuc posset, nec aliquid animorum videretur amisisse. Frons illi sexu major ut scires viris imperare, & in cæruleâ veste imitationes syderum ad significandam originem, ne quis illi inscius exprobraret vilitatem natalium. Stabat ex altera parte honor in purpura, splendidissimos radios vertice emittens, ut ad amborum conspectum metueret conscientia, dignitas erubesceret.

Inspecta tabula Charmion putavit nihil eo senatu integrius Areopagum habuisse : sed mox revocata sententia,quanto facilius est,inquit,pingere justitiam quàm reddere! Videbo an illa judicum in fortunam severitas, quam gravitate oris, & picturæ symbolis ad plebis conspe-

conspectum præferunt, etiam in privato eadem animi firmitate perseveret. Non multum temporis effluxerat, cum judices illi actis caussis, suas ædes inter clientum cuneos, & salutantium obvios honores repetunt. Aliquas observare placuit, ut deinde cum videretur, in eas secretissimè admissus, privatæ integritatis, cujus aliqua suspicio erat, testis locuples fieret.

Vix in primam ædium illarum concesserat, cum vir quidam nummis sibi patrocinium quæsiturus, ad senatorem accessit: verùm visa pecuniâ, ocyùs egredere, inquit, & illatæ injuriæ scias me memorem fore, quòd tuâ pecuniâ corrumpendum speraveris. Eandem sanctitatem alter in proximo tecto expertus est, & ostenso timidâ manu auro, adeò senatoris iram acuit, ut à servis immineret periculum nisi sibi fugâ consuluisset: sed mox quanto pecuniæ dispendio adeundi essent judicum aliqui, in unius domo patuit.

Multo tempore cliens expectabat ad fores, nec ab atriensi officiosissimis verbis porrectâq; vultus humanitate obtinere poterat ut sibi laxarentur; aiebat enim abesse dominum suum. Hoc cum iterùm ac tertiò, irato similis, flagitanti respondisset, interimque alii non molestè admitterentur, intellexit cliens absentiam senatoris vocari, si quis pecuniæ parcens, nec placato priùs janitore, colloquium viri postularet. Ergo ad crumenam versus; nullo negotio, inquit, reducem facies, quem longè amoverat

incauta, ac nimium sibi consulens nummorum continentia. Sic marsupio loquutus, tulit ab eo quod durum janitorem exorabilem faceret, & dato porrigenti manum pretio, admissus est in aream.

Sed conciliandi alii erant, & cum à pluribus vernaculis, qui vel ad varia domus officia, hac illac concursabant, vel otiosi expectabant imperium, non semel frustra petivisset, domino frui, iterùm crumenæ operâ usus, indulgentissimum habuit hominis cubicularium, qui tùm fortè à senatore digressus, alteri servorum colloquebatur; nec enim priùs gratiam postulavit, quàm nummos avidè intuenti proponeret. Et faciam lubens, inquit cubicularius, ut dominum meum videas; sed dum quibusdam codicillis impeditur, placet brevi ambulatione paulò cunctantem opperiri? statim ac ille absolverit, sciet te hîc esse, qui ob negotia veneris.

Dum sic unà repetitis vestigiis, comitanteque Gyge, aream secant, multus illis de litigantium sorte sermo fuit. Quàm inquietè vitam ducerent; quàm sæpè duris judicibus uterentur, qui vel meliores causas haberent: quàm tardè, toties invocatum jus veniret, in miserorum auxilium: & his quidem prolixiùs immorabatur cliens: verùm sic ad illum alter. In plures annos trahi sæpissimè negotia quæ breviter absolvenda essent, nimis certè verum est, inquit: sed monebo quo compen-

dio,

dio, & quàm fœliciter ad optata pervenias: unum possum, quod & præstabo, sistere te domino meo: tum subridens: sed si non vacuus illius uxorem invisas, inquit; illud si egeris, spondeo per omnia facillimum judicem.

Ad hæc cum hæreret tristis cliens; inutile enim sentiebat esse quodcumque jam pecuniæ profuderat: quid stupes, ait senatoris famulus: nescis ergo per mulieres hodie forensia negotia agi, ideoque plurimos virorum domi manere, dum uxores per varia tecta, formæ illecebris, & sermonum venustate, deliniunt, flectuntque judices suos? Honestiùs certè dominus meus sexui huic, ut jam mos est, obtemperat, accipitque ab illo regulas juris: sola enim conjuge excepta, nulla mulierum fœliciter tentaverit mollire animum illius: legibus (quas alioquin sanctissimas habet vir integerrimus) unum præfert matrimonium. Si igitur expeditam, fortunatamque ad tua negotia viam quæris, ut blandus tibi judex fiat, uxorem promerere.

Deinde quid mulieri magis in munus placeret, diu inter illos agitatum est. Alius pridiè speculum attulerat, cælati argenti laminis, ac frequentibus smaragdis eximium: purpuram alter, ut pretioso vellere commendaretur jam apud judicem nutans causa; ergo ut muneris novitate magis delectaretur mulier, dandas esse inaures, quas scirent ex pretio, & arte fore illi gratissimas. In hoc consilium, haud viso sena-

mæ dignitatis suspiria describit Augustus ipse, invitatque cæteros ut miserrimi principis sortem defleant, quem solio affixit fati iniquitas, ac negotiorum servitus. Imperatorem in se non fert, qui civium bona novit: & vinculis aureis constrictus, ipsi pretio irascitur: invocat privatorum gaudia: nimium faventi fortunæ injuriosus, quòd fœlicitatem suam excutere non licet.

Clarissimorum hominum latentes morbos à plerisque libris acceperam, inquiebat Gyges; verùm iste mihi vir exhibet quod ex solo scriptorum discursu notum erat. Ad suspiciosi cujusdam principis animum satis videtur accedere, qui Regii cubiculi muris undecunque affigi specula voluerat; ut quia oculis terga carebant, adventantium motus atque insidias pavido homini neque tot custodibus tuto, circumductum vitrum ostenderet. Ab omnibus sibi putat perniciem parari magnus iste, quia omnibus hostis neminem videt à quo debeat (si justitiæ ratio non humanitatis habenda est) expectare mitiora.

Cum hæc ego Firmianus de Gyge nostro scriberem, unus amicorum libellum quendam ad me detulit, quo continebatur historia celeberrimi apud Hispanos nostris temporibus comitis ac ducis Olivarii, cujus tanta fuit in creditis negotiis solertia, tantaque, concedente Rege, potestas, ut præsente licet sole cætera astra non fulgeant, istud tamen sydus mu-

tuatis radiis principem suum videretur obscurare. Ex ea tamen historia non obscurè apparebat fœlicissimi hominis continuum cruciamentum; in amovendis calumniis, sibique servando Rege, jugis labor: quem sæpe nunc detectis, nunc secretis machinis tentatus, ut tandem rueret colossus ille, Regiæ facilitatis atque benevolentiæ invisum omnibus Hispanis spectaculum.

Non multum infestus est in cute morbus; sed si intus noceat, & corrumpat vitalia. Pauperem miseraris? vivit fœlix, si quod satis ad naturam, habet, & sorte sua contentus est; sub adustâ pelle viget animus, neque suum putat malum, quod circà se tantùm sævit. Diviti intus ærumnoso hunc compara; quid egenus patitur, quod æquet illud supplicium mentis, illum tremorem qui fœlices quosque comitatur, aut si timere dediscant, illam pugnantium affectuum procellam, has dico ambitus, invidiæ, cupiditatis mordaces curas, quæ turbidos, sibique quàm alteri nocentiores quiescere non sinunt? hanc à nobis avertat Deus fœlicitatem, quæ tot mala eo cautiùs tegit, quo infligit acerbiùs! hac prosperitate fortunatior multo artificum labor, & abiectissimæ plebis egestas. Sed quid? quòd isti pessimè fœlices calamitatem suam non tantùm ferunt; sed fovent, & nisi quiescere cogantur, ad obitum usque suas ærumnas protrahunt?

Profuit multis, eo duci quo venire metuebar

illam suo exemplo faceret, cùm à nobis, qui in reorum numero sumus, accipit munera; omnium judex; illudque sapientis, Magistratibus diceretur, da & accipe. Sed alterius scriptoris, qui rectius cogitabat, facilis hæc responsio fuit; Quidquid Deo tribuitur, non munus est, sed solutio debiti; sed & si munus volueris appellare illi conceditur, qui & æquitatis prævaricator esse non potest, & ideò tantum nostra postulat, ut postquam in eum collata erunt, in nos deinde copiosius refluant: non enim quia indiget Deus, aut quia avarus est, cupit; sed ne ipsi homines egeant, jubet tribuere quæ in eorum manibus otiosa, statim ut ille acceperit, in immensos reditus crescant; neque secius quàm terræ credita sementis, uberiorem se messem, data temporum patientiâ, certissimè reddituram sunt.

Ex occasione authorum qui de judicum officio ac integritate ita variè scripserant, frequentissimè in privatis colloquiis illa quæstio agitabatur, unde factum est ut Charmion in cujusdam Theologi domo hanc pro judicibus apologiam audiret. Non multos equidem eâ in re peccare existimo; neque etiam omnia munera arbitror inhonestè admitti, aut in justitiam pugnare. Præclarissimum hoc habet inter cætera nobilitas, quòd qui generosa stirpe orti sunt, in famam potius, quàm in amplissimas opes laborant, neque vitam ipsam, cujus apud ignobiles tantus est amor, hone-

stati

ſtati præferunt; ut penè ex illa animorum celſitate, de ignoti viri natalibus judicium certum tuleris. Idem utplurimum in ſenatoribus præſtat dignitas ſua: Pudet namque quam ſumpſerunt purpuram vili commercio dehoneſtare; conſilium ſumere à fortunâ; dare manum muneribus; latrociniorum vindices, non ſinit honor latronibus accedere, neque in occulto reos fieri, ne tribunal malè uſurpent, cujus juſtiſſima ſeveritate & ipſi damnarentur.

Major, credite, numerus illorum eſt, qui æquitatem ſervant, quàm eorum qui cum ſceleribus mitiùs agunt, quoties aliquid ſperatur ex indulgentia ceſſurum in ardentis avaritiæ cumulos, aut projectæ voluptatis luxuriem. Non multos invenies qui uxorum cupiditati ita conſulant, ut illarum manu ſanguinis pretium accipere velint, quo familia plus ſordium acquirat, quàm potentiæ, aut fulgoris. Sed ex calumnia partium, quibus infœlix in exitu cauſa, familiare damnum attulit, penè factum eſt, ut vel æquiſſimi judices ancipitem apud vulgus famam habeant, timeaturque ab illis quorum nulla eſt in reddendo jure ambiguitas. Nemo à foro diſcedit niſi hoſtis, ſi negatum eſt quod etiam nequiſſimè concupierat. Miraris ergo, ab hoſtibus ea jactari, quæ à veritate omnino aliena ſunt? miraris in ſuos animadverſores invehi (ubi ſpes omnis præciſa eſt) deſtitutam nequitiam? Niſi loquax eſſet

ulti-

ultio, sæpissimè periret: Quid? negare illi vis, cum manuum usu careat, verborum solatiū? nec ipsa lex in illam eâ acerbitate sævit; ad levamen doloris aliquot concedit horas, finitque brevi insania mulcere acceptum vulnus. Cum igitur ex disceptantibus pars una necessariò damnanda sit, ut altera quod suum est, decernente judice, recipiat, & ex damno calumnia emergat tanquam aliquis ex ligno vermiculus fit, ut obtrectatricem mediam civitatis partem judex habeat, dum alia probat quod ab æquissimo tribunali sapienter decretum est.

De muneribus dicam quoque quod sentio. Exacta causa non videtur æquitati officere acceptum à judice munus. Quæ viatorem præcedit umbra, sæpè & impedit; quæ sequitur non item: si de muneribus agitur, res penè eadem est; nam quæ litem præcedunt, aut etiam comitantur, obsunt luci quæ maxime requiritur in judiciis; quæ sequuntur, ex gratitudine scilicet, & in præstitæ operæ velut præmium, nihil nocent.

Præterea, nimiæ Religionis videtur esse etiam durante lite, ea prorsus non posse accipere, quæ cum modica sint, & patria consuetudo haud improbet, nec vim æquitati inferunt, nec maculam famæ: licet cautioris virtutis esset eâ in re severitas, & timendum, ne qui levia sæpius accepit, ampliora dona expetat, cedatque tandem cupiditati, cui non assuevit, rigidus officii sui censor, ex toto imperare; multo enim

facilius

facilius est omninò abstinere à muneribus, quam non peccare in admissis; & rarus est judex, qui aut velit, aut queat, ut pelago Deus, ita donis certos præfigere limites, ut suam arenam non excedant. Hanc pro judicibus orationem libenter audivit Charmion, verum enim continebat, sed magis placuit, quod postea vir egregius, qui aderat, de patre suo sic retulit.

Vultis audire optimi senis patris mei sapientissima monita, quibus ille cavebat, ne qui ex filiis in paternum gradum assumendus foret, eo malè uteretur? Nobilissimum par sed arduū, aiebat ille, innocentia & dignitas; & ideò ferè quisque sapiens publicos honores refugit, ne dum in errores alienos animadversor constituitur, sui judex esse negligat, & lex illi vilis fiat, sive assiduitate tractandi, sive etiam experientia; nihil ab illa metuendum, cum in ipso tribunali delinquitur, unde authoritas in remotiorem nequitiam tota majestate se extendit. Sicut enim non ubi auditur tonitru periculum fit, sed longius, quia obliquo motu præcipitat excussum fulmen, & in distantia sævit: ita qui ex officio tonanti legi vicinior est, majori securitate scelus admittit, quàm qui procul à tribunali audet jus lacessere; & ex quo judex factus sum, sicut iniquius raptorem me fore intellexi, si læsa integritate ditescerem, ita credidi esse posse licentias. Sed obstitit, ô filii, justitiæ amor, timorq; ne si me authore damnaretur æquissima causa, jacturā deinde resarcire pro-

proprio patrimonio cogeret, illasque familias instaurare meis sumptibus, quæ meo peccato periissent. Cujuslibet enim raptoris ea est obligatio, ut reddat quæ abstulit; & quis neget litis arbitrum immeritæ familiæ ea detraxisse, quæ iniquissima sententia, sive legum ignarus, sive emptus judex, in alteram contulit?

Non conscientia tantum, sed & famæ honestas curanda est, ô filii! cum nuper uni ex nostris aliquot vini dolia in munus missa essent, ut pessimæ causæ suffragaretur, illaque in cellam vinariam cum cæteris deponi passus fuisset, statim rumor tota urbe sparsus est, nihil ab ebria justitia sobrium debere expectari: aliis etiam non inurbanè jactantibus, judice frigidissimo eum certissimè esse usurum, qui bibaci Bacchum non propinasset. Cum illud ubique vulgaretur, solus ignorabat Senator se in fabulam venisse, se famæ pretio redemisse suam sitim. Alius oblatum equum non invitus addiderat præsepibus suis, quid dixisse ipsum putas, qui dederat? cum inter amicos ageret, in verbis venustissimè lusit; nempe ab equo, non æquum iudicem facillimè fieri, & sibi equestrem justitiam velocissimè adfuturam esse, quæ in auxilium partis pedes iret, citoque lassaretur.

Quandò pulchrius, optabiliusque, nihil omninò accipere, quam accipiendo turpiter ditari, & ea familiæ inserere quæ infament; si aut testes habeant, aut ipsa dantium pravitas,

venditæ sibi nequitiæ ultrix, ex merito prodiderit?

Memini me aliquando legisse, Serapidis statuam, manu ori superposita, suos admonuisse cultores, ne ejus originem indicarent, si nosse contigisset; nam Princeps mortalis olim fuerat, mortali matri genitus, & ad Religionis majestatem intererat, populum Numinis sui ignorare natalia. Fortuna, ingens licet, ô filii mei! & Deæ alicujus instar, plebi reverenda, habet tamen quod occulat, si probrosâ nativitate ad illud fastigium crevit, unde cæteras superba despiciat. Pessimè divites sumus, si fons opum is est quem debeamus occultare silentio. Facultates non placent quas me pudeat comparavisse. Quid prodest judici aureum scelus, si ipse, qui reos legibus solvit, fortunam suam non absolvat?

Cæterum, speciosior est auro æquitas, stabiliorque; nam & nitidiùs fulget, & illam cùm populo dederitis, semper vestra est. O quantâ audaciâ flagitiosi homines in scelus ruent, si nos mercatores esse opinentur, & posse redimi quodcumque peccaverint! si nos debitores, si placatos faciant, antequam ipsi noverimus, indulgere, an irasci oporteat! aurum si accipitis, potestatis vestræ certissimum vinculum existimate; exerceri enim in illos non poterit, quibus erit obnoxia: gladium quomodo arripiet manus, quam implebit aurum? an ut reos ex merito feriat, unquam attolletur, si metallo gravis erit?

Sed & pensate, quantò jucundiùs illud præteriens judex audiat; ecce æquitatis incorruptum servatorem, ecce vindicem scelerum: quàm si illud in aurem venerit; ecce virum in suæ familiæ incrementum, civitatis vastatorem; apud illum quilibet justus, reus est, si inops: miraris divitem? vendit omnia: & ne putes aliquid excipi, jus ipsum. Vides, ut ambulat opimis spoliis indutus? Ex quolibet vestium filo sanguis stillat; illas enim miserorum cruore sibi comparavit: neque lenius dives est, quàm si more tyrannorum plebem mactaret professa sævitie.

Ex his omnibus intellexit Charmion cedrina quædam tribunalia esse; sed plura inveniri quæ corrumpantur, & muneribus, tanquam lydio lapide, optimos judices à cæteris discerni.

IEIUNIA ORNATA.

SUb ipsâ meridie, cum jam varia per urbem horologia monuissent adventâsse tempus prandii, nobilem virum in serico curru, una cum uxore ac liberis repetentem sedes suas, obvium aliquando habuerat noster Gyges; nec dubitavit, splendidè pransuros, quos tam opulenter tegi, gestarique conspexerat. Verùm in domum receptus, mox agnovit totam illam vestium pompam supplicium ventris jure haberi, & quidquid in curru niteret, opus esse inediæ.

In

In grandibus patinis parcæ dapes (ad malum ministrantium omen) comptissimis dominis apponebantur; nec alios omninò cibos à frigido foco expectare fas erat, cùm illa stomachi solatia in suo cultu stultissima vanitas copiosè impenderet. Venustè quidem edebant nobiles isti; nam studium erat, ne more vulgi in egenâ mensâ accumberent: Sed quid ad naturæ levamentum mappa mundior, tersæ fideliùs lances, textiles sellæ, circumque aulæa in fortunæ larvam, suis coloribus figurisque fulgentia?

Qui assidebant variæ ætatis pueruli, consumptis citò eduliis (quòd nescirent sortem suam) iteratis blanditiis, atq; clamoribus alia atque alia petebant, quæ tenuis dare mensa haud poterat, memores quid vidissent in aliis: sed silere pater jubebat compositissimæ paupertatis tyrones, docebatque, quidquid velle ausi erant, honesta patientia, & quæ ingenuos deceret, expectare à parentibus. Interea servuli reflexis, ne viderentur, cervicibus, malignè ridebant, gaudebantque illam ætatem inepta simplicitate monuisse dominos suos, quàm fatuè in serico & auro penuria foveretur.

Et hoc ipsum sic apud se versabat Gyges. Quam decorè egent, qui sic totas opes suas spectaculum effecere! sed & quàm callidè superbia inops sua jejunia ornat, ut satietatem quandam opum præferant, credaturque nihil illis deesse, ubi præter clarissimas vestes, ac

comparatam, tumentis familiæ damno, supellectilem nimiam, desunt pene universa.

Aliquos esse homines aiunt, qui solo odorum haustu famem placant; patulis admovere rosas aut violas naribus, eximia illis satietas, & ubi amicis in effusissimæ charitatis pignus, convivium ornandum est, collectos undecumque, ex fragrantioribus, flores in frugali mensa reponunt; aut, si piget diligentiæ, hortos ipsos habent pro cœnaculis. Quàm fœliciter plurimi ex nostris nobilibus hanc accepissent à natura ciborum continentiam! si sic pastis vita maneret, impunè auratis vestibus circumtecti incederent, quos nunc miseramur ærumnosè pretiosos. Non pugnaret in stomachum crudelis vanitas: in eximio cultu absque creditoribus ducerentur lætissimi dies; neque dolor esset iis ornari, quæ cum debeantur, possessorem suum lancinant.

Non diu sedentes tenuit leve prandium; & ut explicandis ossibus servi recessere, puerique ad suos jocos conversi sunt, serio sermone maritus ita cum gemente uxore de re familiari loquutus est. Quid quereris, quid suspiras, mulier? ad hanc parcitatem tua nos adegit ambitio: non ita nobiscum egit fortuna, ut possimus simul magnificè tegi, & impleri; alterum eligendum erat, aut sobria vestis, aut mensa; placuit inani noxius splendor; sed ô me miserum! qui te ad necessaria jejunia compellentem lares nostros, antequam desperatæ

res

res essent, & mercatorum turba timeretur, virili robore non compescui? meum erat uxorem regere, non sequi: ordinem matrimonii fœdè ambo turbavimus, dùm tu præscribis quantùm insanire luxus debeat, & ego nimium indulgens, ne te gravem sentiam, petitis annuo querentemque te abjectè haberi, placo muneribus: fortunatè rigidus fuissem, qui molliter & infaustè toties dolui lachrymas tuas.

Ad hæc mulier visa est ita lugere, ut etiam liberè excandesceret. Et tu non in culpa, ait, qui tot equos inutiles tandiu habuisti in stabulis? his tu, quasi Diomedis essent, te depascendum tradidisti. Dùm in aula tanto comitatu circumseptus vis conspici, & fortunam tuam vexas, ut grandior appareat: dum viros Principes plus imitaris, quàm sequeris: dum studes placere alienis uxoribus, & fastidita conjuge, turpissimæ voluptates magno emendæ sunt, diripiuntur ea bona, quorum nunc jacturam in meum caput retorques. Si plus tibi videor splendoris quæsivisse in vestibus, consilio, non superbia illud egisse me existima, ut quicumque meterneret, ex ornatu tuam uxorem sciret esse, non famulam. His dictis, festinantèr virum deseruit mulier, ne audire ab eo atrociora cogeretur; simulque Gyges ab turbata domo egressus, ita cœpit philosophari.

Quodlibet vitium certè habet martyres suo-

suos. Gravem esse suis cultoribus Deum putant omnes qui ab eo descivere, nec advertunt ipsâ declinatione incommodi, in aliud pœnæ genus provolvi miseros, quo nullum acerbius. Auro dicere quilibet avarus potest, quod martyr Christo: propter te mortificamur tota die; sua enim supplicia avarus & patitur, & amat: dilectæ mercedis intuitu, in longa spacia protrahit ærumnas suas, nec beatiores credit quā qui sub tortore cupiditate jure à cæteris habentur infœlices. Invidus carnificem habet alterius fortunam, si propitiam viderit; quibuscumque bonis læditur, nisi sua sint. Qui libidinosè vivunt, sub amore suo vapulant. Aliis, ut video, durissimam famem infert immodici vestitus splendor, ut nisi jejuni non fulgeant: jucundo amictu, querulo ventre, neque unquam benè pasti, nisi cum apud invitantes famelici convivæ, diu laborantem, contractumque domestica penuria, explicant stomachum suum. Quàm acerbè edent isti cum in alienas ædes successerint! quàm minaces carnibus, quàm terribiles erunt, ubi cultros simul & dapes dabit mensa; licebitque iis armis uti, quibus bestiarum cadavera, post venatorum varios ictus, morsus canum, coquorum injurias, ultimo impetu conficiuntur!

Homines ecce bombycibus per omnia simillimos; isti enim vermes tandiù edunt, quandiu sub suo serico non latitant; mox ut illos excepit pretiosus carcer, opusque suum peregit

peregit artificis oris ambitiosus labor, egere discunt, in totum jejunant, tanquam per id natura nobis innuat, eos omnes, qui, ut carè nimis induantur, se exenterant, jure habere pro cibis suas vestes.

O patientiæ miraculum! nemo diu loricam gestat, quia grave humeris pondus, & corpori humano, ubi se tuendi necessitas abest, haud idoneum: togam ponimus, si nimio calore infesta est, cocco licet vel auro conspicua sit; & tamen inveniuntur qui famem pati malint, quam vestem abjicere.

Quos justius damnem, nescio; ex superbiâ voraces, an jejunos: Turpissimum certè est, ex ciborum affluentiâ & luxu quærere famam. Immanis venter, cui tanto labore parantur cibi, quos etiam nauseans & fastidiens capiat. Atrox gula, quæ tot cursores habet qui culinas suas instruant; quæ tot periculis quæri vult, quod sæpè ipsa nolit, ubi repertum est; quæ tot stagna, tot fluvios, ipsumque oceanum turbat, cum ab ventis, & ab syderibus pax est; quæ ingentes feras capi vult, ut modicam partem sibi delibet; quæ condimentis irascitur, ex mollitie, & consuetudine, non ex gustu, coquis placari difficilis. Horrendum, ita vivere, ut quod in unam diem peremptum, assum, elixum est, mensi, si sobriè illum ducas, planè sufficiat. Sed insanum quoque, de vestibus præcipuam curam habere. In subere præter corticem nihil videas, quod usibus humanis ser-

viat; infructuosa prorsus arbor cujus tota vis in integumento laborat, ut obducatur egregiùs. Aliter se gerit prudens vitis; quod virtutis habet, sapienter impenditur: quantum opus est, ex ea cortex accipit, sed major de uvis cura; nec dedecus est arboris, quòd rami informes tanta utilitate peccant. Quid stultius, quàm in pretiosas vestes totam conferre substantiam? sibi cuisque patientiam imperare, ut cæteris exhibeas decentius spectaculum? ad quascumque novitates ambitiosè mutari; dolere, si quis in amictu, quem ad ingens sartorum commodum mos novus induxit, citiùs, aut cariùs insaniat?

Non attritu, aut colorum damno; sed opinione, jam apud nos panni vilescunt. Ut pretium vestis amittas, satis, si per paucos dies visa est; una se vestiendi lex, oculorum fastidium. Ad comparandos hos ornatus, ubi pecunia deficit, sæpè dominus solidiora cadentis fortunæ solatia lugens vendit, suas cœnas, sua prandia; non raro matrona pudicitiam; tanti est splendidè vestiri, ut turpius credatur, obscurè continentem esse, quàm fulgere jacturâ castitatis.

Verùm se prodit tandem tantâ arte palliata necessitas; minuitur in dies supellex; liberis subtrahitur annona; indicitur fames servis, & ut familiæ leges apud vicinos pervulgavit aut vernularum loquax egestas, aut ipsa jam vacuæ domus miserabilis species; intutum est foras

foras exire; stat in viis cum satellite sollicitus creditor; qui longo carcere dominum cogat ea reddere, quæ olim in fortunæ suæ decus mutua sumpserat, ut clariùs rueret.

Sed & ampliora in hunc modum meditabatur Gyges. Vexari suis malis miseri solent: verùm & ornari possunt, si inter adversa virtus steterit, firmeturque hostili impetu animus, velut quædam concussæ procellis arbores copiosiori radice suam humum amplectantur, ut fideliùs adhæreant. Martyres jure dicimus pœnis suis splendidos; Illustrissimi namque cruciatus quoddam genus est, ita torqueri ut luceas: sic illorum caput Christus lædi ab hostibus voluit, ut per ipsa vulnera, tanquam per rimas, emicarent illi radii quibus totum orbem collustravit: & quia (teste Augustino) velut ignis plurimo vapore circundatus, Servator propemodùm latuerat, dum hic viveret, occidi placuit, ut expoliatus nube carnis, fulgorem redderet majestatis. Sed quàm rectè, quamque sapienter pœna admittitur, ut per illam Martyrum fides ac Christi dignitas fulgeat; tàm fatuè quæritur ad illum splendorem comparandum qui rem domesticam exhaurit, imponitque spectantium oculis. Quæ (ô Numen!) mortalium sors & quid in ea expetendum credam, opulentum videri, exquisitis operiri vestibus, & se scire miserrimum?

Modica est quæ in contemplando cultu sentitur ab oppressis voluptas; citò luctum mo-

vet inanis luxus, cum ipsa sui ostentatione animum ad secretæ egestatis memoriam revocat, monetque quid ultrà timendum sit. Huius tamen ineptiæ tantus est in plerisque ardor; ut sæpè matrona liberis fundum perire lubentiùs sustineat, quàm sibi ornatum: & ne destitutæ familiæ credatur quàm suo corpori crudelior, in gratiam superflui cultus ipsa quoque à necessariis abstinet, & tanquam jubente inediam medico, ne quid replctio noceat, patientissimè sibi jejunia condensat.

Aureum monile suo conjugi prætulisse Eriphilem libri referunt: neque rarum etiam apud nos maritum tradi, ut superba uxor, verùm egens, margaritis conspicua sit, quibus carere, durum putatur. Ecce aliud omninò vanitatis judicium: cibos credit ornamentis viliores, neque ventris supplicia æstimat, dummodò sub pretio laboret.

O quale par ambitio ac fames! inflatur illa, stringitur hæc; & tamen cùm naturâ nō conveniāt, simul degere necesse est, ut ambitio adiutrice fame ea sibi comparet, quæ magis in tumorem suum conferunt.

Tanto impendio quis ferat paupertatem vestiri? Pretiosiores auro lapillos existimamus, quos in annulis metallum illud circumligat. Picturæ iniuria censetur, si tabulæ pretium superat ornamentorum splendor, propter quam tantummodò quæsita sunt: quid igitur stultius, quam miserrimam fortunam

felicium

felicium pompa convestire, ut vilius omninò sit quod præcipuum, quàm quod supervenit?

CONIVX AVREVS.

IN progressu sermonis erant duo viri, cùm ad illos Gyges accessit: sic autem ad alterum alter. Fateor, movent me gemitus illi quos etiam silentium noctis interturbare, ex famularum relatu tristis intelligo. Tanquam mori destinasset, mœstitiâ conficit corpus, cibos aversatur, somnum exclusit: *Miserum me!* in eo statu est mea familia, ut nisi opulento genero fulciam, citò cadat: ecce ditissimum, qualem nec ipsa vota suspiraverant. Constantissimo ardore, vestium pompâ ac numero famulorum, etiam inutilium ambitioso comitatu, ita magnificè procum agit, ut & humiliter: neque enim pudet quotidianos deprecatores adhibere, qui nos ad misericordiam flectant. In dotem, ne consilio amoris obstet ignobilior cupiditas, petit tantùm quæ in filia mea præcipua sunt, genus & formam: at luget illa, nec placatur divitiis. Arca est, inquit, non homo; inter merces ergo computari me patiar, quæ sic pecuniis æstimor? In genero parens meus censum quærit, non stirpem aut meritum. Bestiam illam non fero, vitulum illum aureum quem sic pater adorat.

Et hæc quidem illa absente me: sed altius ferit, quod & mihi professis suspiriis sæpè lo-

quuta est; virum hunc in supplicium sibi dari, si ad quæstuosas nuptias invitam compulero. Inter patrem & œconomum medius, cui auscultem prorsus nescio, nisi fluctuantem animum, constantiâ mentis, quia polles, optimoque consilio firmaveris. Miserebor, ô amice! an utilissimi propositi, ad fortunæ nostræ commodum, tenax ero? ex utraque parte certè sunt, quæ invitent ac deterreant. Ita vim inferre, feritatis est: verùm, non audire lugentem, providentiæ. Vix ad suos contemptores redit semel repulsa felicitas: sponte accedentes opes si reiecero, quis fastidioso reducet, ut iterum detur posse frui, & ex amantium successione agnoscat gnata mea nihil se rebus nostris nocuisse, cum primum expulit?

In hoc negotio, nec deliberandum esse, alter omnino censebat, addebatque subridens: cogi volunt ad nuptias virgines: ut pudicitiæ famam consequantur, flent, gemunt, latitant etiam non rarò; nunquam tamen magis lætæ, quàm cùm ex parentum imperio ad id videntur adigi quod maximè desiderant: huc usque filiam (paternæ dignitatis immemor) penè oravisti ut à te maritum acciperet, expectat ut jubeas. Nobilissimæ puellæ injuria erat hæc de fictitiis gemitibus atque adumbrata castitate cavillatio, ideoque durè pater accipiens sic audiente se traduci, quam optimè norat virginem suam: Honestius de ea judica, inquit; In illius mores non cadit ista

pudicitiæ

pudicitiæ larva quam in aliquibus videmus: vir iste, cui illam collocare constituo, opulentus est; sed infimâ stirpe editum, nec (ut fatear) ingeniosum satis, vehementer aversatur filia mea, tanquam peccatura in avos (nam hoc sæpè conquesta est) solique corpori nuptura, si illum duxerit.

Ad hæc verba ampliori risu diductus qui procum ignobilem probabat in generum; & quæso, inquit, nonne jam honoris superfluas curas antiquavit consuetudo sapientior, ut nulla penè natalium ratio habeatur in nuptiis, si copiosæ sunt? Utili honestum certè præferebant veteres; sed iam viluit apud nos ea agendi ratio, & ineptus hodie censetur quisquis in eligendo genero, neglectâ familiæ curâ, nimis scrupulose stirpis suæ leges atque superbiam consulit. Optimè quidem si ista conueniant; verùm ubi altero carendum est, eligendum planè quod solidius. Parva res, crede mihi, vacuus honor: pecuniam malim quàm tumorem ac stemmata Nobilium. Recordare quid nuperrimè Parmenius vir egregius fecerit; filiam habebat venustate oris ac virtute spectabilem: in sponsam petebatur à plurimis, quorum non dispar erat rei familiaris status ac originis vetustas: omnes tamen aliquandiu inani spe refectos contempsit, lusit, amouit, ut gnatam suam opulentissimo adolescenti traderet; verum iis orto parentibus quos ille, si petas unde sit, nominare non audeat.

Nobiles auos, & te genitorem, nimis certè perpendit tua virgo: nunquid Andromachâ clarior est? & tamen sic illa ad filium indignantem se abscondi cùm ad necem quæreretur,

— Spiritus magnos fuge,

Animosque veteres sume quos casus dedit.

Generosissimam matrem docuit necessitas quid de filio ageret: urgente fato, probrum non putavit Hectoris prolem delitescere. Verùm si & de matrimonio agitur, sæpè lex ab infesta fortuna sumenda est: neque indignum existima illius arbitrio regi, cuius tantum est in res humanas, ipsosque Principes imperium. Aliqui scripserunt terram esse cœli coniugem, quòd scilicet illius concipit influxu, nec quicquam generat nisi maritus ille superior ac tot syderibus clarus sordidam, depressamque matrem fecerit. Connubium tamen istud, authore Deo factum est, neque ullus culpat prouidentissimi Creatoris sapientiam, quod superna cum infimis tanto nexu cohæreant. Nihil ergo indignum virgine tua si iungi sibi patitur quod infra se est. An pudet cœli amores, amplexusque castissimos assumere in exemplum matrimonii? Sed iube vocari illam, & ut pater loquere, si opus est: quamuis ego, quidquid dicas, iam mutatam crediderim, ideoque tantùm fletus fingere, ne ex levitate animi credatur tandem consensisse in virum illum, quem antè tanto fastidio despexerat.

In suo cubiculo hærebat cum aliquot puellis mœstissima virgo, ad curarum solatium lanam ducens, & quasi manuum arte atque consilio lenitura fatum suum; ad quam dum festinat puer, qui incogitantem advocet, ita Gyges in crudelissimum patrem apud se pronuntiat. Genuisti miser, ut adultam, coacto hymenæo ac probrosâ affinitate conficeres? Si nubere imperas, maritum concede, quem sine pudore intueri, quem possit absque lachrymis secretoque odio in thalamum admittere. Pecuniosus est, sed stupidus, sed vecors vir iste, ut tu fateris. Pasiphaen vis esse filiam tuam, qui tanto animali illam subjicis? Multæ lectionis erat Gyges, & ex studiorum recordatione in ampliores cogitationes sic & facillimè effusus est.

Numinibus suis, ut sanctius haberentur, addebant pretium veteres, quasi maiestatis accessio foret, etiam in diis, auri dignitas, quod omnium penè mortalium consensu consecravit opinio. Fictiles Deos, ligneosque, quos simplicitatis ingenium diu tulerat, tandem in contemptam adduxit sua materia: nobiliores conflati sunt: æneos quoque & marmoreos procedentibus sæculis erubuit ambitiosior superstitio, & tanquam decernente auaritiâ, nihil auro credidit esse posse divinius. Improbam hanc ac sacrilegã opum existimationem etiam in quibusdam Christianis olim Augustinus aduertit; sunt enim (si detur optio il-
lud

lud colendi; quod maxime probat cupiditas) qui Verbum inauratum velint magis quàm Incarnatum, & pretium sanguinis vilius putent, quàm si Christus perditos homines in metallo redemisset. Nam sicut displicet impudicis (ait) quod Virgine matre natus est, ita & avaris, quia aureum corpus non habuit, cujus lumen perversis mentibus proculdubio fuisset ipso sole clarius. Christianorum aliquos ex immanitate affectuum adeo insanire, ut suum Christum fastidiant, quis credat nisi tantus Doctor scripserit?

Sed ecce in minore negotio, quanquam nec sine Numinis offensâ, non omninò dispar gustus, ac sordidæ cupiditatis furor; iste enim vir, ubi de collocanda virgine consilium init, spreto clarissimi sanguinis pretio, quasi nepotes ex metallo suscepturus, optat illi, proponitque invitæ conjugem aureum, per longa miserrimæ vitæ spatia, & fulgidum, ita & futurum gravem, non redamanti sponsæ, similemque in omnibus auro illi propter quod connubium contrahendum est.

Cum hæc cogitaret Gyges, adfuit ante patrem miserabilis puella: pallidum os; oculi recentes à lachrymis ipso rubore indicabant, si daretur potestas, quàm profusè solverentur; incessus, ex mœrentium more debilis, ut curis fractam, victamque dolore non dubitares.

Neque tamen sic sævissimum parentem movit; pugnabat in filiam dira cupiditas, & crudelis:

crudelis amici consilio violentior pater, de pretioso conjuge ita gnatæ loquutus est, ut iuberet accipere. Et nunquid voluntati meæ non obtemperabis, inquit; Ergo non licebit mihi virum eligere, quem tibi magis, mihique probaverim? à te legem accipiam, ego pater & senex? ætatis es, quæ non sapit. Ut fortunæ tuæ melius sit, ista affectuum dulcedo exuenda est, ex quâ metiris annorum quietem, ac solatia matrimonii: Vide Principes, exosas sæpissime ducunt; amori præfertur fœderum necessitas, neque sympathia nubunt, sed utilitate & consilio; accipiunt sæpius, quas nunquam videre, nisi forsitan ex picturis mendacibus, quarum forma ideam artificis reddit, non virginem, de quâ maxime quæritur; neque tamen se miseros dicunt, se infausto cupidine nuptos, cum aliud, quàm quod insincere penicillus adumbrarat natura ostenderit.

An tu regibus in amando delicatior? disce iungi, non ex naturæ arbitrio, sed ex prudentia Parentis, cuius est coniugem gnatæ suæ tradere, ne videatur illa, si se audiri, si se consuli vel leviter optat, nimium de sponso cogitavisse. Decentiùs maritum ex aliorum oculis, quam ex suis pudor æstimat; laudatur in virgine illa simplicitas, quæ jubente tantùm patre, amorem concipit, ponitque, si ad ditioris proci accessum, quem ille recens probaverit, ardere iubetur utiliore incendio.

Suspi-

Suspirabat illa, cùm hæc ardens pater diceret, & ut facultatem obtinuit, sic breviter ore demisso loquuta est. In filiam quantum tibi imperium natura concesserit, non ignoro certè, pater; in culpâ sum, si quem nolis, amaverim: Sed an crimen virginis putas, quod ad viri alicujus nomen horreat, quæ ex pudoris ingenio posset summâ cum laude vel omnes aversari? Ad hæc verba hæsit quidem aliquandiu pater, sed mox; æquali obsequio, inquit, odii leges atque amoris à parente puella, si sapit, accipiet; neque pudor est sic rigidam esse, cùm flecti juberis, sed animi pervicacia. Ergo ne te diutius lateat consilium meum, virum hunc, cujus odio teneri te dicis, generum volo: gratum tibi necessitas, ipsaque consuetudo faciet; magna amoris incentiva erunt, fortunæ, quam nondum capis, gustus; pretiosissima, qualis esse Principum solet, supellex; aurum, gemmæ, ad triumphi speciem accedentes currus; mensa Siculis æquanda; pedissequarum grex; denique opum ille rumor, ac luxus, qui familias reddit honoratiores, matronasque (quod defectu facultatum præstare nobilis affinitas haud potest) in summam felicitatem asserit.

Cæterùm, quod vir iste non multo ingenio polleat, rerum tuarum incrementum puta; potieris tu pecuniis, quas tantis precibus, tantoque patientiæ ambitu obtinere à subtilioribus maritis tot uxores nequeunt; non clam

ac ti-

ac timidè negatas opes in tuos usus subtrahes; caput eris viri tui, imperabis ad nutum. Neque futuræ proli timeo patris illam tarditatem, quæ tantopere (ut ais) ab urbanitate discedit. Heroum filios magnâ ex parte pecudes fuisse, referentibus libris, novimus; & hoc natura videtur egisse, ut in collocandis suis virginibus parentes virorum fortunam maxime perpenderent, non illorum mores, genus, aut denique ingenium. Tùm puellæ abire permisit, monitæ prius, ne nuptiarum quæ parabantur in crastinum, celebritatem ominosam faceret sua mœstitia, aut turbaret suis fletibus.

Sequebatur lugentem Gyges, at illa vix patris conspectum declinarat, cùm in suum conclave se recipiens, terribili silentio, maiorem verbis desperationem professa, utraque manu comas divulsit. Ad acerrimi doloris improvisum spectaculum celeres advolant cum cæteris virginibus famulæ, tantoque eiulatu furentem circumstant, ut ad hos clamores Gygi sua firmitas exciderit. Dum flet ille secretisque querelis acerbissimum patrem devovet, in deliquium labitur miserabilis puella, & mortis speciem, solutis artubus, ac converso circa cor sanguine, casus ostendit. In tam subitâ clade longum erat vini subsidium expectare à servulis, nec aderant, qui darent confusè poscentibus. Propiore igitur auxilio perditum colorem, ac propè damnatam vitæ spem, in iacentis os conspersa gelida (quæ tur-

tum forte fovendis floribus recens allata fuerat) utcumque restituit. Mox tanquam in ignoto loco errare lumina coepere, omniumque vultus pavidè intueri. Languidos oculorum hebescentium motus incertosque, sequuntur, qui vix possent à circumstantibus percipi, gemitus: & ut paululum vires collegit natura, potuitque verbis indicare, quid tantùm doleret, horreretve; hæc prima vox audita est. Nubam !. & huic viro nubam! & cras nubam! neque mihi induciæ saltem dantur, ut reluctantem animum eâ morâ possim meo fato conciliare! Non satis est me perire, nisi & citò peream!

Turbata deinde petiit, an cimba Charontis solvisset à portu; se enim velle in illam admitti, nec quid magis tunc optare. Desperantis ac perire volentis verba hæc erant, & quod in suam perniciem pressisset cautior ratio, illud non obscurè promebat animus haud compos sui. Plura, sed quæ non cohærerent, sæpiùs iterantem in lecto reponunt, adductisque plagulis, ne lux necessariæ quieti importunè obstaret, exorabilem patrem, ac placidos virgini somnos optantes, abscedunt silentio.

Postera dies, quæ nuptiis destinata erat, flebibus atrox fuit: nondum enim aurora venturum solem nuntiaverat, cum puella, antequàm ad obsequium accederent famulæ, extremum spiritum egit, sive ipso dolore soluta, sive (ut plurimi coniectabant) pharmaco

matu-

maturavit fatum suum. Hinc civium, quotquot audivere, murmur, publicè optantium ut unius pœna discerent cæteri patres, impares nuptias certissimis calamitatibus vindicari; neque liberis faustè imperari matrimonia, quæ nisi sint animorum, conciliante natura, crudeliter fortunas ac corpora miscueris.

Tantæ virgini debebatur egregium funus: & ut Gygi relatum est; pompam data die iam incedere, festinavit ad templum. In eo locus erat suis cancellis à populo liber, ut cadaver inter ardentes cereos pullosque ornatus extra turbam sisteretur: In hunc opportuno tempore se contulit Gyges, ne plebi admixtus, ex crassitudine corporis, aut vestium tactu proderetur, qui tamen latere constituerat, in id consilium profectus cum annulo.

Dum sic ad maximæ rei eventum se præparat paternæ sævitiæ ultor Gyges (nam hoc erat in animo) procedunt ferales exequiæ, & præmissis qui virga & voce submoverent immodicè curiosos; statim ut se scindi tulit confertum vulgus, qua patebat via, triginta virgines opertis vultibus in candida veste templum subeunt: Singulis sua fax quam & circumducti flores ornabant in symbolum pudoris, æqualibus spatiis dividebantur, ad longiorem pompam incessu gravissimæ. Funebres puellas sequebatur sacerdotum numerus ingens; hos proximè funus ipsum, in capsâ exhibitum cunctis, virginis corpus pretiosissimi

Nobiles auos, & te genitorem, nimis certè perpendit tua virgo: nunquid Andromachâ clarior est? & tamen sic illa ad filium indignantem se abscondi cùm ad necem quæreretur,

— Spiritus magnos fuge,
Animosque veteres sume quos casus dedit.

Generosissimam matrem docuit necessitas quid de filio ageret: urgente fato, probrum non putavit Hectoris prolem delitescere. Verùm si & de matrimonio agitur, sæpè lex ab infesta fortuna sumenda est: neque indignum existima illius arbitrio regi, cuius tantum est in res humanas, ipsosque Principes imperium. Aliqui scripserunt terram esse cœli coniugem, quòd scilicet illius concipit influxu, nec quicquam generat nisi maritus ille superior ac tot syderibus clarus sordidam, depressamque matrem fecerit. Connubium tamen istud, authore Deo factum est, neque ullus culpat prouidentissimi Creatoris sapientiam, quod superna cum infimis tanto nexu cohæreant. Nihil ergo indignum virgine tua si iungi sibi patitur quod infra se est. An pudet cœli amores, amplexusque castissimos assumere in exemplum matrimonii? Sed iube vocari illam, & ut pater loquere, si opus est: quamuis ego, quidquid dicas, iam mutatam crediderim, ideoque tantùm fletus fingere, ne ex levitate animi credatur tandem consensisse in virum illum, quem antè tanto fastidio despexerat.

In

In suo cubiculo hærebat cum aliquot puellis mœstissima virgo, ad curarum solatium lanam ducens, & quasi manuum arte atque consilio lenitura fatum suum; ad quam dum festinat puer, qui incogitantem advocet, ita Gyges in crudelissimum patrem apud se pronuntiat. Genuisti miser, ut adultam, coacto hymenæo ac probrosâ affinitate conficeres? Si nubere imperas, maritum concede, quem sine pudore intueri, quem possit absque lachrymis secretoque odio in thalamum admittere. Pecuniosus est, sed stupidus, sed vecors vir iste, ut tu fateris. Pasiphaen vis esse filiam tuam, qui tanto animali illam subjicis? Multæ lectionis erat Gyges, & ex studiorum recordatione in ampliores cogitationes sic & facillimè effusus est.

Numinibus suis, ut sanctius haberentur, addebant pretium veteres, quasi maiestatis accessio foret, etiam in diis, auri dignitas, quod omnium penè mortalium consensu consecravit opinio. Fictiles Deos, ligneosque, quos simplicitatis ingenium diu tulerat, tandem in contemptam adduxit sua materia: nobiliores conflati sunt: æneos quoque & marmoreos procedentibus sæculis erubuit ambitiosior superstitio, & tanquam decernente auaritiâ, nihil auro credidit esse posse divinius. Improbam hanc ac sacrilegã opum existimationem etiam in quibusdam Christianis olim Augustinus aduertit; sunt enim (si detur optio il-

lud

lud colendi, quod maxime probat cupiditas) qui Verbum inauratum velint magis quàm Incarnatum, & pretium sanguinis vilius putent, quàm si Christus perditos homines in metallo redemisset. Nam sicut displicet impudicis (ait) quod Virgine matre natus est, ita & auaris, quia aureum corpus non habuit, cuius lumen perversis mentibus proculdubio fuisset ipso sole clarius. Christianorum aliquos ex immanitate affectuum adeo insanire, ut suum Christum fastidiant, quis credat nisi tantus Doctor scripserit?

Sed ecce in minore negotio, quanquam nec sine Numinis offensâ, non omninò dispar gustus, ac sordidæ cupiditatis furor; iste enim vir, ubi de collocanda virgine consilium init, spreto clarissimi sanguinis pretio, quasi nepotes ex metallo suscepturus, optat illi, proponitque invitæ coniugem aureum, per longa miserrimæ vitæ spatia, & fulgidum, ita & futurum gravem, non redamanti sponsæ, similemque in omnibus auro illi: propter quod connubium contrahendum est.

Cum hæc cogitaret Gyges, adfuit ante patrem miserabilis puella: pallidum os; oculi recentes à lachrymis ipso rubore indicabant, si daretur potestas, quàm profusè solverentur; incessus, ex mœrentium more debilis, ut curis fractam, victamque dolore non dubitares.

Neque tamen sic sævissimum parentem movit; pugnabat in filiam dira cupiditas, &

crudelis

crudelis amici consilio violentior pater, de pretioso conjuge ita gnatæ loquutus est, ut iuberet accipere. Et nunquid voluntati meæ non obtemperabis, inquit; Ergo non licebit mihi virum eligere, quem tibi magis, mihique probaverim? à te legem accipiam, ego pater & senex? ætatis es, quæ non sapit. Ut fortunæ tuæ melius sit, ista affectuum dulcedo exuenda est, ex quâ metiris annorum quietem, ac solatia matrimonii: Vide Principes, exosas sæpissime ducunt; amori præfertur fœderum necessitas, neque sympathia nubunt, sed utilitate & consilio; accipiunt sæpius, quas nunquam videre, nisi forsitan ex picturis mendacibus, quarum forma ideam artificis reddit, non virginem, de quâ maxime quæritur; neque tamen se miseros dicunt, se infausto cupidine nuptos, cum aliud, quàm quod insincere penicillus adumbrarat natura ostenderit.

An tu regibus in amando delicatior? disce iungi, non ex naturæ arbitrio, sed ex prudentia Parentis, cuius est coniugem gnatæ suæ tradere, ne videatur illa, si se audiri, si se consuli vel leviter optat, nimium de sponso cogitavisse. Decentius maritum ex aliorum oculis, quam ex suis pudor æstimat; laudatur in virgine illa simplicitas, quæ jubente tantùm patre, amorem concipit, ponitque, si ad ditioris proci accessum, quem ille recens probaverit, ardere iubetur utiliore incendio.

Suspi

Suspirabat illa, cùm hæc ardens pater diceret, & ut facultatem obtinuit, sic breviter ore demisso loquuta est. In filiam quantum tibi imperium natura concesserit, non ignoro certè, pater; in culpâ sum, si quem nolis, amaverim: Sed an crimen virginis putas, quod ad viri alicujus nomen horreat, quæ ex pudoris ingenio posset summâ cum laude vel omnes aversari? Ad hæc verba hæsit quidem aliquandiu pater, sed mox; æquali obsequio, inquit, odii leges atque amoris à parente puella, si sapit, accipiet; neque pudor est sic rigidam esse, cùm flecti juberis, sed animi pervicacia. Ergo ne te diutius lateat consilium meum, virum hunc, cujus odio teneri te dicis, generum volo: gratum tibi necessitas, ipsaque consuetudo faciet; magna amoris incentiva erunt, fortunæ, quam nondum capis, gustus; pretiosissima, qualis esse Principum solet, supellex; aurum, gemmæ, ad triumphi speciem accedentes currus; mensa Siculis æquanda; pedissequarum grex; denique opum ille rumor, ac luxus, qui familias reddit honoratiores, matronasque (quod defectu facultatum præstare nobilis affinitas haud potest) in summam felicitatem asserit.

Cæterùm, quod vir iste non multo ingenio polleat, rerum tuarum incrementum puta; potieris tu pecuniis, quas tantis precibus, tantoque patientiæ ambitu obtinere à subtilioribus maritis tot uxores nequeunt; non clam

ac ti-

ac timidè negatas opes in tuos usus subtrahes; caput eris viri tui, imperabis ad nutum. Neque futuræ proli timeo patris illam tarditatem, quæ tantopere (ut ais) ab urbanitate discedit. Heroum filios magnâ ex parte pecudes fuisse, referentibus libris, novimus; & hoc natura videtur egisse, ut in collocandis suis virginibus parentes virorum fortunam maxime perpenderent, non illorum mores, genus, aut denique ingenium. Tùm puellæ abire permisit, monitæ prius, ne nuptiarum quæ parabantur in crastinum, celebritatem ominosam faceret sua mœstitia, aut turbaret suis fletibus.

Sequebatur lugentem Gyges, at illa vix patris conspectum declinarat, cùm in suum conclave se recipiens, terribili silentio, maiorem verbis desperationem professa, utraque manu comas divulsit. Ad acerrimi doloris improvisum spectaculum celeres advolant cum cæteris virginibus famulæ, tantoque eiulatu furentem circumstant, ut ad hos clamores Gygi sua firmitas exciderit. Dum flet ille secretisque querelis acerbissimum patrem devovet, in deliquium labitur miserabilis puella, & mortis speciem, solutis artubus, ac converso circa cor sanguine, casus ostendit. In tam subitâ clade longum erat vini subsidium expectare à servulis, nec aderant, qui darent confusè poscentibus. Propiore igitur auxilio perditum colorem, ac propè damnatam vitæ spem, in iacentis os conspersa gelida (quæ

tum

tum fortè fovendis floribus recens allata fuerat) utcumque restituit. Mox tanquam in ignoto loco errare lumina cœpere, omniumque vultus pavidè intueri. Languidos oculorum hebescentium motus incertosque, sequuntur, qui vix possent à circumstantibus percipi, gemitus: & ut paululum vires collegit natura, potuitque verbis indicare, quid tantùm doleret, horreretve; hæc prima vox audita est. Nubam !. & huic viro nubam! & cras nubam! neque mihi induciæ saltem dantur, ut reluctantem animum eâ morâ possim meo fato conciliare! Non satis est me perire, nisi & citò peream!

Turbata deinde petiit, an cimba Charontis solvisset à portu; se enim velle in illam admitti, nec quid magis tunc optare. Desperantis ac perire volentis verba hæc erant, & quod in suam perniciem pressisset cautior ratio, illud non obscurè promebat animus haud compos sui. Plura, sed quæ non cohærerent, sæpiùs iterantem in lecto reponunt, adductisque plagulis, ne lux necessariæ quieti importunè obstaret, exorabilem patrem, ac placidos virgini somnos optantes, abscedunt silentio.

Postera dies, quæ nuptiis destinata erat, flentibus atrox fuit: nondum enim aurora venturum solem nuntiaverat, cum puella, ante quàm ad obsequium accederent famulæ, extremum spiritum egit, sive ipso dolore soluta, sive (ut plurimi coniectabant) pharmaco

matu-

maturavit fatum suum. Hinc civium, quotquot audivere, murmur, publicè optantium ut unius pœna discerent cæteri patres, impares nuptias certissimis calamitatibus vindicari; neque liberis faustè imperari matrimonia, quæ nisi sint animorum, conciliante natura, crudeliter fortunas ac corpora miscueris.

Tantæ virgini debebatur egregium funus: & ut Gygi relatum est; pompam data die iam incedere, festinavit ad templum. In eo locus erat suis cancellis à populo liber, ut cadaver inter ardentes cereos pullosque ornatus extra turbam sisteretur: In hunc opportuno tempore se contulit Gyges, ne plebi admixtus, ex crassitudine corporis, aut vestium tactu proderetur, qui tamen latere constituerat, in id consilium profectus cum annulo.

Dum sic ad maximæ rei eventum se præparat paternæ sævitiæ ultor Gyges (nam hoc erat in animo) procedunt ferales exequiæ, & præmissis qui virga & voce submoverent immodicè curiosos; statim ut se scindi tulit confertum vulgus, qua patebat via, triginta virgines opertis vultibus in candida veste templum subeunt: Singulis sua fax quam & circumducti flores ornabant in symbolum pudoris, æqualibus spatiis dividebantur, ad longiorem pompam incessu gravissimæ. Funebres puellas sequebatur sacerdotum numerus ingens; hos proximè funus ipsum, in capsâ exhibitum cunctis, virginis corpus pretiosissimis

simis induerant: capilli de more nubentium sparsi, ultimo ancillarum officio discriminabantur in annulos; & quia brevis ægritudo puellares genas non exhauserat, sub ipso pallore ita formam servaverat vultus, ut movere lachrymas vel crudelissimis posset, & etiam post fata placere spectantibus.

Feretro accesserat inexpectatæ tragœdiæ author, cum destinato coniuge, virginis pater, quem altè suspirantem, suisque prope lachrymis occæcatum, nemo tamen nisi iratus intuebatur, sentiente turba, justè illi humanitatem negari, qui ea caruisset. Digna quidem comploratione eiulantis proci fraudata spes (neque enim crimen viro fuerat in eos affectus exarsisse, qui superassent humilitatem natalium) verùm major erat defunctæ virginis casus, quàm ut aliud posset plebs clementer intueri ac plangere, in illius cladem atque ora, tota se effundebat miseratio.

Patrem, & procum pari gressu sequebatur nobilis affinitas: amplior amicorum numerus, maximeque eorum, qui communiori charitate, nec atrata veste, lugubres tamen sub modesto cultu pompam auxerant; silentes hos binosque suis incedentes lineis, subito tumultu excipiebat virorum ac mulierum promiscua multitudo, ex vulgi genio ipsiusque funeris conspectu, ne acerbissimæ sorti viderentur denegasse, suos gemitus intemperanter clamantium.

Eo

Eo ordine in templum admissis exequiis, depositoque cadavere, vix populi rumor sedatus est, ut qui laudationem funebrem in virginis dotes instituerat, commodè posset audiri. Compositâ multitudine, aliud omnino pronuntiavit suo tectus annulo Gyges, quàm quod à publico oratore corona expectabat. Eam vocem Gygi concesserat natura quæ non solum in omnes tonos flecti facillimè posset; sed etiam ab imo pectore ita trahi, comprimique in faucibus, ut cum vellet, proximo cuique tanquam distans loqueretur. Hac arte, juvantibus fraudem amicis, multos luserat, & defunctorum querelas tanquam ab remoto loco insinuarat stupentibus. Nec dubitavit magna adstantium auscultatione, ipsiusque patris terriculo (quod maxime optabat) loquuturum se, si præmisso gemitu, ad defunctæ caput situs, velut umbra properatæ mortis ultionem reposcens, ita diceret.

O me, sævitia parentis citius raptam quàm natura voluerat! Virginem plangite, virgines: concivem cives. Non is dies meus, qui tulit: in plures annos genita heu, maturè nimis præcisa sum, & adolescēs, cogor umbris misceri. Occidisti pater; non succis non ferro, non fame; sed imperio. Quid fatò insultas, tanquam non siverit gnatam tuam diutiùs vivere? Ipse tu, fatum meum! ipse tu infaustum sydus, quo premente damnata sum. Ademptam luges,

qui-

qui funeris legem dedisti? Sub astro mitiore futura superstes citò auferor, quia meis præfuisti natalibus.

Fruere, fruere cineribus meis, ò crudelissime mortalium! & nunc qualem voles, cadaveri sponsum trade.

His dictis, in confusa lamenta vox effusa est: & ut recedentis umbra esse crederetur imitatione motus sensim imminutam Gyges finivit silentio.

Cessante Gyge, quid in subitis posset cuiusque affectus statim ex vario adstantium rumore innotuit. Toto templo trepidæ voces, suspiria, minæ concionem partita sunt.

Plures tamen in vindictam proni, acerbè mussabant, sparsimque, audiente patre, serpebat indignantium vox, eum inique vivere qui filiam peremisset.

Paventem, & iam de suo periculo sollicitum monent amici, ut spectante plebe, ad corpus virginis accedat, veniam ab illa exoraturus; sic enim & posse sedari animos multitudinis, & defunctam placari. Dum ille consternatus gemit antè feretrum, postulatque sibi ignosci sævitiam suam, subtilissimo consilio Gyges in adversam partem flectit virginis caput, ut videretur illatæ iniuriæ memor, nec parentem audivisse. In eo quoque motu, terribile cunctis fuit, quòd ad accessum patris, cadaver copiosum sanguinem naribus emisit, tanquam suum interfectorem non ferens, amoveret prodigio. Viso

Viso cruore, vix continebatur populus; & ne ampliori odio moveretur ad spectaculum, detractis ornamentis, in apertam humum citò condi virginis corpus curavit nobilium prudentia, sicq; pavore magis ac tumultu, quàm religione & precibus, totum funus peractum est.

Maximam urbem stupendi eventus adeò pervasit subita fama, ut cæterarum rerum cives per dies aliquot viderentur oblivisci. Optandæ novitatis causa, rumor: Posthac enim nullus inventus est, qui in liberorum affectus crudè suâ potestate uteretur, & ad æquitatis normam mitigatum est imperium. Timebant Numinis vindictam: acerbas, neque placabiles territæ conscientiæ querelas: Vmbrarum reditum: ipsiusque familiæ cladem, si conjugiorum iniquitate, sese in opes erexisset.

Nec contentus Gyges patrem in templo turbavisse, sæpè quoque, ne quietâ nocte uteretur, inter tenebras, circa jacentis lectum, novos questus edebat virgineis gemitibus persimiles, attonitumque citabat ad tribunal.

Satis vexato viro illo, ad aliud Gyges, non minore pietatis fructu, solertiam suam transtulit. Civilibus licet officiis per totam Galliam necterentur populares, non omnium tamen una erat religio. Quod sensibus altior esset Catholica veritas, ac sæva nimis voluptati, plurimi à paternis sacris defecerant: nec plebejus tantùm error: etiam divites familias

hæc pestis afflaverat, & ubi commodioris fortunæ tepidis Catholicis spem subjiceret errantium affinitas, indiscretè cum illis contrahebant matrimonia: nec arduum erat, sacerdotes invenire, qui vetitas nuptias suâ præsentiâ, suoque suffragio comprobarent.

Hinc tamen & subversionis periculum, & quotidianæ conjugum rixæ, liberorumque, ferè semper, circa veritatem Christianam ambiguitas: nam quid ex pugnâ parentum collegeris, præter istud; de rebus divinis nihil dari certum mortalibus, & quæcunque insectatur unus, defendit alter, in disputantium quasi ludum esse problemata Evangelii?

Subfuscam prolem gignunt candida uxor, & vir æthiops, ut parentes ignorari prorsus nequeant, ambosque proponat in liberis dubius ille color, qui nec ater, nec albus est. Haud profectò sinceriùs, Gygis ævo erudiebatur soboles in illis familiis, ubi patre ac matre, ex varia institutione, diversa credentibus, continua erat animorum sermonumque diffidentia. Fluctuabat inter illos duplicis fidei turbines anxia domus: vel in firmitatis speciem, patribus filii, matribus gnatæ accedebant, ut in eligenda religione, non veritatis, non recti, sed omninò sexus, ac suavissimæ consuetudinis ratio haberetur.

Audiverat Gyges, virum divitem, at hæreticum, qui puellæ Catholicæ nupturus dicebatur, esse in procinctu matrimonii. Consen-

serant

ferant ex utraque parte parentes, & ut quisque mutuo consilio conceptas conjugalis pacti leges propriâ manu firmaret, in virginis domo (nam hoc sexui debebatur). statam diem elegerant: Facto non multo post conventu, conscriptam, expositamque adstantium oculis sperati matrimonii tabulam nondum ullus suo nomine auxerat, cùm illicò turbandis amoribus haud vocatus Gyges adfuit, abstulitque omnes calamos, ut jam nemo posset exarare, quod ad publici instrumenti fidem pertinebat, statumque nubentium.

Sic ademptis æquissimo furto calamis, subitum inter Catholicos dubium fuit, an Deus probaret ejusmodi nuptias; an qui suo assensu promoverent, ad summi judicis conspectum haberentur innocentes? Firmiori mente virginis pater prodigium acceperat, avidus opum, nec facilè consensurus, religionis intuitu consilium suum distrahi, spemque dulcissimam evanescere. Sed cùm novos peteret calamos, moneretque lève hoc esse, quod assidentes turbaverat, stupuit ipse, ubi sensit occultâ vi sibi contractum eripi, quem habebat in manibus, licet contra conaretur. Tremuerunt cum illo & cæteri, ut jam, vix collatis sermonibus, tanquam Deo significante, quid vellet, omnium consensu solverentur sponsalia.

Attonitam præ cæteris virginem ita solatus est Catholicorum unus, sibi commodiorem

virum servari à Deo, qui hunc manifestò improbavisset. Pertinere ad Christum omnes Catholicos, neque sine illius injuriâ mysticas ejus partes matrimonio jungi partibus illis, quibus aliud caput est, quàm quod Ecclesiæ præficitur ad regimen ipsius: illâ unione monstrum effici ipsâ chimærâ deformius: nam quid, si membris Domini membra draconis adhæserint?

Horribile quoque esse è duobus conjugatis unum semper iræ Dei subjacere; haberi Majestatis ejus hostem, damnarique, si decedat sententiæ suæ tenax. In illâ conjugis jacturâ nihil inveniri, quo soletur orbitatem suam Catholica mulier: quicquid enim dicat ratio, istud majus est; sperare mariti salutem ipse mihi Deus prohibet: periit, nunquam redimendus: vivam felix, ego caro ipsius, cùm ille comburitur?

Quod in illis ædibus dictum, actumque fuerat, postea rescivit tota civitas, neque deinceps Catholicis extra Ecclesiam matrimonia quæsita sunt.

FORTUNA IMMEMOR.

SI quis è templorum fastigiis jacentes circùm terras conspiciat, vertitur pavore cerebrum, nisi stiterit aut insita animo audacia, aut ipsa videndi consuetudo. Aliquid simile accidit

cidit his, qui è fæce vulgi ad sublimes gradus, amplissimasque opes pervenere: nam debile caput vehementissimè concutit sortis illius novitas, quæ plebem abjectè miseram tanto celsitatis intervallo infrà se intuetur.

Inter copiosè divites, vir erat, ut ferebant, porcario patre genitus, verùm cui animus ad tot facultates adeò intumuerat, ut pristini status, ac consanguineæ paupertatis, quæ in ejus adhuc cognatione per notissimos agros pecorum curam agebat, non videretur meminisse.

Regiis negotiis, ut sua curaret, diu ac variè implicatus, ex illo munere se spectabilem, ac plurimorum fortunis pernecessarium plus justo advertens, optabat assiduâ petitorum concursione, quibus (& ex composito) non semel colloquium negabatur, strepere aream suam, in amplius intolerandæ superbiæ spectaculum. Ad hanc frequentiam tanta hominis lætitia erat, ut ex cancellis, quibus regebatur, adventantes quosque, aut abscedentes ex tædio, otiosus ipse, & cum familiarissimis colludens sæpiùs conspiceret.

Nullus primo congressu ab inflato aliquid unquam adeptus erat; procrastinabantur quæ magis urgebant; & etiam quæ vendebat beneficia, lento gradu procedebant, ut ex morâ fortiùs sentirent, qui erant recepturi, ex illius arbitrio pendere fœlicitatem suam, ac nisi ministraretur, posse neminem debitas pensiones accipere, aut armorum stipendia; reddi juris

pactam à Principe mercedem, vel denique regiis donis frui. Ipso salutationum usu, vanitatis gustum adeò sibi fecerat, ut licet fatigatus sæpè quereretur miserum se, qui tot honores excipere quotidie cogeretur, illis tamen haud posset satiari.

Hominem istum non tantùm videre cupiebat Gyges, sed & sanare, si posset; in id conducebat, superbiam viri ad sua natalia revocare, ideoque Gyges secum tulit, unde illam validè comprimeret.

Eo domum subeunte, nobiles equos agasones aliquot ducebant ad flumen, ut lavarentur, ac biberent Inter eos mulus erat, disciplinæ impatiens, & in prolixis auribus, omnibus equis gloriosior: quem ut vidit Gyges, Domini sui (inquit apud se) imaginem præfert mulus iste; neque enim meminit se asino patre editum; fratres hab t, qui pistrino quotidie serviunt, dum nimio esu impinguatus recalcitrat, & phaleratus per urbem graditur, aut nitet in stabulis. Ridiculum animal, improbè etiam genitum, & tamen ipso Alexandri bucephalo superbius, Quàm verum est, in abjectiori tumidiorem esse solere arrogantiam! fræno generosi equi obsequuntur, duci se sinunt; auritus iste rudentis aselli filius ire renuit, jactatisque impetu calcibus rectorem suum conatur excutere.

Quod in bestiâ Gyges notaverat, illud quoque in divite mox advertit, cum ad ejus cubiculum

culum pervenisset. Aderant multi: ille omnibus medius, omnes ferè increpabat, quòd festinantiùs vellent perfici negotia, quàm possent. Tot petitoribus non sufficere principis ærarium; facultates suas Regem haud satis nosse, qui tot pensiones, tot dona sæpè immeritis concederet: largitiones nisi castigaret ipse, brevi nihil superfuturum ad graviora regni negotia: denique recederent, seque quiescere tantillum paterentur, quem jam tot anxium curis, immodestis etiam petitionibus ad tædium usque vitæ perduxerant.

Silebant plurimi, & quibus major fiducia erat, demissè requirebant, ut liceret breviter loqui; neque enim postulata ab æquo deflectere: sed ex prece iratior, cum jam terga verteret, soleas ligneas Gyges, quas de industriâ attulerat, ante illum ponit, ut ad stirpis abjectissimæ recordationem utilissimo pudore suffunderetur. Visis quales olim puer in domo parentis induerat, & ipse sordidissimi gregis pastor, simulq; ignoto qui eâ cavillatione anteactam egestatem exprobrarat, eo furore accensus est, ut omnibus qui aderant gravia minaretur, nisi contumeliæ authorem illicò proderent. Sed omnes cum juramento negabant (ut res erat) scire se quis illi sic illusisset. Cum diu ex vultuum inconstantiâ ac incertæ vocis indicio frustrà quæsivisset in arcanum illud penetrare, & iam aliquos videret non satis à risu cohiberi, dolore frendens, nec quid ultrà loquutus,

quò liberiùs excandesceret, in proximum cubiculum, comitante Gyge, se proripuit.

Mene, inquiebat, in domo meâ sub tot virorum conspectu ludi, nec posse hostem agnoscere, in quem ex merito mea tela dirigam! ô dolor! quisquis læsit, securus fruitur malo meo, ridet inscium, quòd accepto vulnere, mihi sic omninò vindicta perierit. Verùm tandem agnoscam; illatæ contumeliæ gaudium hominem prodet; non diu tacebit, qui ex probro meo apud malevolos laudem se consequuturum arbitrabitur. O non expectatum, post tot annos, ac in tantis opibus, dedecus! Quis fuissem jam omnes penè ignorabant; stirpis meæ maculam, quàm benè velabat novus splendor, uxor nobilis, mutatum quoque non infelici industriâ nomen! ne quis meorum qui in agris tenuiter degunt, ad me accederet, curaveram sedulus; quid profuit calliditas? quid omnibus penè votis amica sors? Ecce inimicissimus homo recentissimè detegit quod tempus, & maximè opes tam altè condiderant, & ut citò, qualis olim fui, tota urbe innotescam, mox per singulas domos cum cachinno isti garrient, qui acceptæ injuriæ testes fuêre.

Hæc cum ille consternatus, ac fletu gravis quereretur; servus quidam rudis adhuc, & è villâ recens, ligneos calceos quos ex altero cubiculo tulerat, ne quis surriperet, attulit ad dominum, ineptè postulans ab irato, quid de illis

fieri

fieri optaret: jam acerbum in rabiem egit insulsi hominis quæstio: injuriis, pugno, calcibus significavit quantum ista aversaretur, addiditque se famulum cum soleis perditum velle. Servo fugiente etiam Gyges egressus est, ne si junctis ex irâ foribus, in illo conclavi diutiùs hærere dominus vellet, & ipse remorari cogeretur. Tum sic apud se Gyges; benè est, sanitatem polliceri videtur ista commotio: ardet, sudat: si frigidè hæc accepisset, desperata res erat: sic morbus excutitur: timebit deinceps insolenter fortunâ suâ uti, diu continebit fastidientem hujus diei memoria.

Post hæc, ad contumaciam viri istius; in mentem rediit libertinorum illorum vetus arrogantia, quos Principes sui traditis imperii facultatibus, ut ditiora se mancipia dicerentur creavisse, votaverant ad pileum. Talibus (cogitabat Gyges) publicum ærarium credi, ingens certè Romanæ dignitatis probrum erat; verùm & majus, quòd illorum sævitiam ferre patriciæ familiæ cogerentur, & ambitiosas abjectissimorum hominum fores, totos dies obsideret in deprecantium habitu circumfusa nobilitas. Quotquot ex præcipuis stirpibus, tanto obsequio, tantâque patientiâ pecunias ab immiti manu extorquere laborabant, fodinis dabant operam, ex quibus plus sudoris quàm auri sibi caperent; & quoscumque Imperator, velut percepturos spectatissimæ virtutis præmia, ad ejusmodi viros remittebat, sub

honoris & auxilii specie damnabantur ad metalla. Vindicabat eo modo se conscia sordium suarum humilitas, & tanquam natura peccasset, quòd nimiâ obscuritate servorum fatum dejecerat, mancipia ortus sui culpam eâ duritate referebant in nobiles.

Quia abjectè natus est iste vir, pœnam luunt, qui honestis parentibus sunt editi; nihil placidè loquitur: tanquam totâ vitâ iratus, omnibus penè infestus est, qui ad illum accedunt. Hos verbis, alios vultu, quosdam silentio suo exturbat, ut si tandem cogatur tradere quæ justissimè petuntur, nemini fuerit officiosus, quem anteà non læserit.

Sed an fortè humanitatem abjicit, non quòd severitas re ipsâ placeat, aut ad vindicandam generis sui ignobilitatem sit tumidus; sed quia rigidum esse, & procrastinare solutiones, ad fortunam suam confert?

Certè audivi à multis victam sæpè petitorum patientiam eò devenisse, ut crederet se non malè haberi, si partem acciperet. Ubi hoc verbum sonuit, dicunt istum hominem non omninò intractabilem esse, ac dicere solitum; ærarium quidem Principis exhaustum; sed ne diutius expectet petitor, se de suis quod tum potest, non tamen sine aliquo domesticæ fortunæ incommodo, libenter daturum in promptiorem solutionem. Si hoc ita est, ô utilem simulatæ iracundiæ ludum! ô acerbitatem quæstuosam! diu negat totum, ut qui toties

frustrà

frustrà postulavit, tandem tædio dejectus, ad iniquissimam conventionem accedat, & dato mendaci syngrapho (quasi nihil negaretur) abeat lætus; cum tamen partem unam invitus concesserit, ut alteram emeret.

Sic philosophante Gyge, per totam urbem contumeliæ rumor spargebatur, quam incerto authore acceperat fastidiosus ille vir, qui porcorum suorum videbatur oblivisci. Et mox imitatione injuriæ, plurimi, nocte obortâ, ad illorum divitum ostium quos sua fortuna inflaverat, varia ponebant, quæ pristinæ sortis admonerent immemores. Stramineos pileos, cultros recenti madentes sanguine, lagenas, prout vel in villis olim pastores egerant, vel in carnario laniones, aut in tabernis vinariis œnopolas; & locus proverbio datus est, quoties aliquis è pulvere ad opes & ad munera assumptus insolescebat, calceorum memineris.

BIBLIOTHECA DIVITIS.

SAEpè non res habent, sed duntaxat rerum titulos pharmacopolarum loculi, & eâ nominum vanitate solatur inopiam suam artifex pharmacis destitutus. Istud quoque in plerisque hominibus advertas: ubi se optimis vacuos sentiunt, signis student; ambiunt præclarissima nomina, quemadmodum ille Impera-

perator, qui se Herculeum dici voluit, cum tamen nihil Herculis haberet præter spolium leonis, ac clavum; hæc enim quocumque pergeret, secum deferri impendio curabat, & suis etiam numismatibus cælari, ut ex Herois insignibus crederetur fortitudini ac victoriis natus.

Talis erat Gygis tempore quidam homo imperitus; sed præpotens, qui, ne videretur illiteratus, ingentem bibliothecam struxerat. Mortuâ sine liberis uxore, suspicioso homini secundæ nuptiæ non placuerant, & odio hæredum statuerat in suam famam conferre, non annuos tantum reditus, sed & latissimi fundi qui hos dabat, maximam partem, ne inultus decederet. Præclarissimas lacunas facilè invenit effundendarum opum consilium: Gymnasium ædificavit suis sumptibus: in rurales delicias domum constituit, decimo ab urbe milliari, quasi in ipsam naturam pugnaret, ita non ferens objecti collis interjectu sibi patentioris agri prospectum eripi, ut immensâ pecuniâ intra breve tempus tolleret.

Librorum præcipuum studium fuit: vetustissimos codices diligenter conquisitos carè emebat, nec fastidiebat neothericos, quasi ingenii ac doctrinæ detractio esset novitas laboris. Literatos habebat qui omnes ætates, omnem studiosorum penum accuratè scrutarentur. nam quidquid ab orbe condito, ad id usque tempus, omnibus linguis præcipui authores

thores scripserant, volebat in bibliothecam suam congerere, ne eâ sedulitate videretur Philadelpho inferior.

Tot accipiendis voluminibus amplissima aula constructa est; & brevi in eum ordinem repositi libri, ut facile esset ex illorum dispensatione agnoscere institutum scriptoris. Cuilibet ingredi volenti statis horis apertus erat locus; & ad studentium commodum, adeò familiarem habebat tantam illam voluminum supellectilem bibliothecæ custos, ut nullo negotio quærentibus traderet quodcumque peteretur.

Receptus Gyges in vastissimam illam mortuorum Academiam (æquum enim ita vocari tot sine vitâ magistros, quos intelligis, consulisque silentio) miratus est literaram opulentiam. Studiorum causâ aliquot illuc viri convenerant; sed non prius quid legerent, aut quid scriberent voluit scire Gyges quàm librorum ordinem levi circuitione percurrisset. Ubi tot hæreticos vidit sanctis patribus admixtos, quid isti hirci faciunt cum ovibus? ait. non satis erat illos judicem Christum abinvicem separavisse, ut dives ille, cujus libri sunt, domini sui sententiam sequeretur? Cæteræ literaturæ bonum odorem corrumpit immanis fœtor. An fortè de Religione ambigit problematicus homo? & fluctuanti, ex prudentia visum est, ea apud se tenere arma quibus posset Ecclesiam ad arbitrium oppugnare, vel tueri? Non

video quo symbolo amicas acies distinguat ab hostibus; nam pari omnes apud illum honore habentur. Quis huic potestatem fecit recipiendi veritatis inimicos? licet vitâ jam careant, nocent tamen; & quid frequentius, quàm putidis cæsorum cadaveribus, cum timeri desierunt & solo aeris vitio pugnant, victores interire?

Cum nuper in supellectile magnæ cujusdam mulieris, quæ paucis abhinc diebus decessit, arcula inveniretur venenis referta, quorum & usum docebat, simul & antidota, suspectam habuerunt omnes diligentiam illam, quæ non remedia tantum sed malorum causas ab Italia sibi mitti tanto secreto voluerat. Est certè cur interrogē quibus succis homo sanetur; quanto tempore pati suum auxilium æger debeat, non quâ pernicie certiùs tollatur: quæ toxica lento odio, aut præcipiti iræ, retardatione vel festinatione interitus fideliùs respondeant: hęc enim nosse non prodest, & in secretæ ultionis commodum, periculosè tenetur quidquid sollicitat innocentiam. Quo animo vir iste tot pestes collegit? Quid de probitate illius cogitem, qui tàm exitiò providit, quàm saluti legentium? perire volet aliquis? ad bibliothecam pergat; illic inveniet unde corrumpatur fides, concipiatur impietas; mores ruant, quos antea, ne dilaberentur, continebat certa sui Religio. Sed hîc quoque remedia sunt, dicet? Ineptam semicatholici excusationem! ut ægrotos

grotos sanet, morbos efficit; vipereum virus potandum lectoribus tradit, ut quid possint in illud sua antidota, norint quicumque volent tanto sui periculo experire medicamentorum efficaciam. Beneficiũ non est, nocere ut prosis; nullam gratiam illi debeo, qui ex me scire voluit quàm bene sanaretur acceptum ab illo vulnus.

In agro Campano speluncam esse ajunt, in quam si canẽ projicias, venenato terræ spiritu ita statim corripitur, ut tanquam mortuus jaceat; vires reddit proxima palus, si deficientem opportunâ aquâ merseris. Ancipitis doctrinæ Bibliotheca hæc, & in contrarios effectus parata, pessimè afflat animos, quibus postmodùm, ut creditur, certissimum robur datura est; satis erat si lacum, non specũ imitaretur; si optimos quosq; haberet authores, expulsis his, quorum tabe aliquando pietas nunquam instauranda corruit: nam ubi gustum sui fecit pernicies, timetur sanitas, & frequenter ita volentes perimus, ut non majori studio hostes fugiamus, quam medicos. Austera ut plurimum veritas; familiaris error est, vitiis amicus & curiosis animis multùm placens: prohibitæ lectioni suavius incumbent qui huc venturi sunt, quam severis illis monitoribus, qui ut neminem fallunt, ita & neminem palpant, docentque sincerè quid de divinis credere, quid agere inter humanos oporteat.

Seriam

Seriam nostri Gygis meditationem res non injucunda sustulit. Putabat virum illum, qui ingentem bibliothecam tanto sumptu constituerat, doctissimum esse, omnibus linguis instructissimum; sed non diu in eâ opinione fuit. Duo viri quos longior lectio fatigaverat, ad modicam remissionem submissâ voce fabulabantur; his admotus Gyges audivit utriusq; de divite judicium. Unus ajebat; quoties volet pecuniosus iste in ignotæ linguæ regionem succedere; satis erit si bibliothecam suam intret, tota enim illi barbara est; neque hominem libri novere, neque homo libros. Alter eleganti ironiâ: Et inde mihi maxima viri existimatio, inquit; commendatur enim præcipuè in exteros charitas; Recipit, vestit egregiè plurimos scriptores iste vir, cum quibus tamen non potest miscere colloquia; sufficit viro ad prolixam humanitatem, si moneat aliquis, Syros, Hebræos, Arabes, Græcos adesse, qui à solo patrio veluti extorres, in Galliâ hospitium sibi concedi postulent: ad illorum conspectum exultabundus gestit; & quod officioso sermone advenis testari haud potest, id comitate vultus profert, lætoque silentio.

Verùm si non charitati sed ambitioni tribuis, quod tot ignotos, sibique elingues clementer habet; & hoc excelsissimi animi indicium puto. Illi orbis domitores quorum impetus nec se ipse comprimere potest, nec ripas pati, haud curant quâ linguâ civitates loquãtur,

tur, dummodò suæ sint. Putas Alexandrum absque interprete intellexisse tot populos, quibus imperium suum auxerat? Non ingens censetur Principatus, qui uno idiomate continetur: gloria est, per explanatores rogari à suis; Ergo ne dedecus puta, hominem internuntiis egere, qui referant. quidquid authores isti vernacula sua loquuntur: inscitiam facit possessionis magnitudo.

Vide ut ista bibliotheca tanquam orbis quoddam simulachrum habeat suas regiones; necesse est in plurimis peregrinum esse divitem istum, qui sua ditione omnes occupat; neq; scio, an in ipso Latio satis commodè versetur, cui certè non multum assuevit. Melius apud Gallos aget, dum nos in varias plagas feremur, ipso sinente, qui cum illis nullum potest statuere commercium. Mirum est tanto affectu, tantâ librorum curâ literis ignorantiam consuluisse. Sic aliquando Venus voluit loricam fabricari à Vulcano, cristatam cassidem, ocreas quibus ipsa non uteretur nec enim mollissimæ Deæ; sed armorum præsidi Deo incus gemebat sub malleis; totum illud opus Marti fiebat, qui fabrum haud incitarat ut faceret. Fruamur & nos imperiti hominis diligentiâ, ac labore, nobis struxit non sibi hæc varii generis studiorum copiosissima subsidia.

Plura Gyges audire necesse non fuit, ut disceret, neminem ex suâ bibliothecâ debere æstimari, & quæ in vestibus, in ædificiis, in

cibo-

ciborum nimio apparatu quotidie peccat, etiam non raro in libris vanitatem insanire. Non quicunque venaticos canes apud se habet, venator est, multis sufficit eâ impensâ famam quærere, ut appareat quàm sint nobiles, quamque absit à necessitate fortuna, quæ tam canoro latratu delectatur: libros emere, qui domino suo nihil præter nomen conferant, idem furor.

Aliqui exterarum gentium arma, spathas, arcus, pila, ferratos barbarâ industriâ fustes diligentissimè conquirunt, non certè ut iis pugnent: sed ut ad se divertentibus ostendant, quot modis in se sæviat humanum genus, quę sit odii ac vindictæ variis in regionibus solertia. Haud dispari animo aguntur, qui libros non ad suos quidem usus habent, sed ad spectaculum; scientiarum fautores imperiti; muti linguarum custodes; adeò patientes contumeliæ, ut sinant à tot scriptoribus, quos ante se habent ac suos domesticos effecere, sibi quotidie exprobrari inscitiam suam.

Viris istis callidiores sunt matronæ nobiles; formosas enim pedisequas cavent, ne pulchritudinis opinionem, quam maximè optant, deleat vultus præstantior. Inter libros turpior est ignorantia, quàm si longe ab illis sorderet; neque hoc tamen advertunt plerique divites, qui dum ad inanem pompam, tot volumina tanto pretio sibi comparant, emunt quoque imprudentes suum dedecus: nam

statim

statim quæritur de eruditione illius, qui tot eruditos convocavit, & probrum est, si respondeatur; cœco amore in literatos ipsum ferri, neque scire quid loquantur isti authores, quos ad ornamentum suæ domus tanquam tabulas aliquas jussit exponi.

Non omnibus, qui bibliothecam divitis intraverant, idem erat propositum. Unus ab alto supercilio, ac inusitatâ veste, suspicionem Gygi fecit aliquem esse ex iis, qui terrenorum fastidio stellis miscentur, & ab hominibus tanto intervallo semoti, propemodum ignorant, quis sit cultus cæterorum mortalium. Et vere erat Astrologus, non de eorum numero, qui sapienter cœlestium facum cursus, fœdera, rixas scrutantur, docentque quàm varie prosint, aut noceant; quod vere illis sit in regiones, & in ipsa hominum corpora imperium: nam hæc sciri omninò possunt, & nemo peritus negaverit aliquas ab illo nobilium ignium cœtu leges dari, quibus orbis inferior nunc severius regitur nunc lenius, & modò immodicis imbribus, modò siccitate laborat; leves morbos, aut civitatibus graves, ac quandoque ignotos admittit, vel lætâ temporum serie fruitur in exactæ calamitatis solatium.

Majora audebat ille Astrologus, & in profundioris amentiæ studium, tanquam diutino errore non satis deceptus, adhuc ex antiquo codice investigabat, quomodo hominum vitam ita stellæ definiant, ut nihil vel adipisci,

vel fugere possint, nisi ad præscripta sui ortus; & quâ ratione quidquid videtur casus adducere, aut eligere voluntas, ad illa statuta referatur, quæ in nascentes lata sunt.

Magnificis verbis de futuro pronunciabat author libri; evolvebat omnes ætates, & imperantium syderum particeps, decreta illa explicabat, quibus (si credere dignum est) nullus homo se absolvit. Vitiis natos affirmabat frustrà in virtutes eniti: religionem concipi non afflatu Numinis, sed ipso syderum influxu: virgines necessariò manere, quibus suæ stellæ viros negant: beneficos homines esse, vel fures, prout in Iovem inciderint, aut in Mercurium: neque virtuti satis virium esse, ut ab improvisâ cæde, aut tristi sævitiâ abstineat, si ita Marti, aut Saturno placuerit.

Erat tunc major quàm anteà horoscoporum fides, & ea sæculi insania, ut, quovis modo aliquis libertatem impugnaret, illicò subtilis ac eruditus haberetur. Non futilem modò, sed prohibitam esse eam scientiam Theologi ostenderant; inspirante cacodæmone inventam, fotam; ut quilibet provocantes ad vitia stellas lubens sequeretur, in quas frustrà pugnaret, crederetúrque Religio libertatis umbrâ orbem ludere; ac inepte eos præcipere mores qui rationi consentiunt; cum optimos, aut discordes legibus faciat non laudabilis conatus, vel incuriosæ vitæ ratio, sed omninò nativitas.

Ut

Ut solidè plures in perniciosissimum errorem scripserant, ita & jucundè aliqui; sed suprà cæteros placuerat ille, qui amœnissimo commento (quod quia breve est referam) traduxerat Astrologos. Titulus erat, Astra Damnata. Hæc autem lepidæ fictionis series.

In ipso Olympi vertice, sub frondeo tecto aliquos Deorum Iupiter ad convivium vocaverat, Saturnum scilicet, Martem atque Mercurium; & ne quereretur sexus alter se à viris despici, Venerem quoque, & cum fratre Apolline, Dianam. Ut hilariùs epularentur, curas omnes Dii posuerant, lætique plenis scyphis, quod alternis propinabat Ganymedes, bibebant suum nectar, cum subitò ingenti strepitu, non sine Numinum tremore, mons totus personuit; nam ex veterum gygantum fœlici propè audaciâ dudum timere didicerant. Repentini tumultus causa, aliquot nocentes, qui cum ob nota scelera comprehensi, ante tribunal sisterentur, tanquam ipsorum Deorum suasu sanctissimas leges calcassent, totam criminum invidiam referebant in Numina, & adeò fatua plebs, ut ad primas nocentiū voces, abjectâ cœlestium reverentiâ, clamaret, comprehendendos esse Deos illos, qui authores scelerum dicerentur; neque arduum facinus proponi, cùm omnes simul otiosi accumberent; & Iupiter suum fulmen, suam falcem Saturnus, Mars gladium, ut inutilia convivantibus arma posuissent: nec tum potenti virgâ

metuendus esset Mercurius, aut Latonæ proles sagittis, quibus confossa Niobes familia momento interiit, & Venus iræ ministrum, qui noxiâ cuspide feriret hostes, non duxisset Cupidinem: denique fatum, cui & Dii subduntur, ita de illorum sorte disposuisset, ut si festinanter in suprema montis conscenderet civium manus, omnes unà capi possent.

Religionem omnem abjecerat vulgi furor, & sibi multũ gratulabatur insania quod non homines petebat, sed Deos. Primùm quidem silentio conscendunt missi à cæteris cives; sed mox ut ad summam planitiem pervenere, & in ingens spatium effusi, locum ambierunt, ubi longo imperio fatigati ad curarum remissionem Dii diverterant, quasi fugâ Numinibus præcisâ, exultabundi, illum clamorem edidere, quo convivii hilaritas simul, & Olympi quies excussa est. Neque mora: frondeam porticum subeunt, insalutatisque Numinibus una vox omnium erupit postulari Deos, qui plurimorum scelerum accusati à consciis, si quid in patrocinium cederet, apud æquissimos judices causam dicerent.

Diis indigna visa res; sed consensum ab invitis extorsit necessitas, & multùm ad specimen innocentiæ erat, quòd libenter ad tribunal viderentur accedere. Ergo flente Ganymede Iupiter quasi volens suo Olympo deductus, cæteros Deos ita fato consentire docebat, ut etiam suæ dignitatis admoneret. Visis Numinibus

tota civitas novitate spectaculi primum stupens, mox effuso cursu, ut etiam loquentes audiret, ad forum cōtendit. illic Ptolemæus sedebat Radamantho rigidior, nec humanioris vultus senes undecim, qui ex eminentis scientiæ famâ Vrani vocabantur. Hos ut Mercurius vidit, in aurem Apollinis demissus, jam quid iste judex statuat scio, inquit, virum novi; nullum scelus ab hominibus patrari autumat, nisi quod compulsi peccant, adigentibus Diis & eadem insaniâ decepti senes isti, quidquid in virtutem pugnat, nobis impingunt, ut mortalium crimina ad innocentiam videantur accedere, dum nos authores habuerint.

Ubi hæc dixerat, siluit; nam quia cæteris cœlestibus eloquentior erat, & ex ejus ore pendebat optimæ causæ fœlicitas, quærenda erant argumenta quibus apud Ptolemæum se Dii absolverent. Interim urgebat tacentem judex ut oraret, non semel objectis criminibus quibus dicebantur suam sanctitatem polluisse.

Meditante diutiùs Mercurio, quo exordio uteretur, ad inopiam juris referebat rabida plebs cogitabundæ sapientiæ silentium. Tum Ptolemæus. Quid tu verò, Mercuri! qui ceteris dicendi copiam inspiras, tandiù siles? aut fare, aut ut mutus pœnam cum tuis sodalibus subi; nunquid isti nocentes vestris consiliis sanguinem fudere? rapuere alienas opes? invasere toros? in cives quoque suos sumpsere arma patriæ militiæ desertores? Nunquid & vestrâ

etiam

etiam manu impulistis ad facinus? Non expectavit Mars donec Numinum interpres loqueretur, sed iracundiâ calens, juravit per stygiam paludem (nam majus sacramentum Dii non habebant) flagitiosè ea sibi sui que sociis scelera imponi, negavitque mortalium ullum nisi sponte nequam esse.

Dum sic insultantium hominum, Deorumque se frustra purgantium mixtis clamoribus forum strepit, interim Dii minores famâ referente audiunt quid illis septem contigerat, qui ut cæterorum principes majori orbis religione colebantur: & quia communis injuria erat, omnes uno consilio, uno agmine festinant ad vindictam. Ingens Numinum turba: præcedebant tanquam lictores, Pallor & Febris, qui suo adventu amoverent cùm plebis, tùm judicum audaciam: neque arma Diis ultoribus placuerant; sed verbera & fustes, ut ipso genere vindictæ maceraretur insolentium hominum in Deos temeritas. Non expectavit venientes concio: statim adfuturos esse ut rumor in forum perlatus est, diriguit primùm populus, mox ipso timore incitante fugere omnes, ut in illo motu facilimum fuerit reos, quos unà cum Diis adduci voluerant judices, debitis suppliciis elabi.

Ergo præter Ptolemæum suosque assessores qui præ senectute festinanter se subtrahere nequiverant, nullos Dii inveniunt quibus furorem admoverent. Stabant constricta loris

septem

septem Numina, & horrore spectaculi exacuebant cæterorum Cœlestium iram. Redditâ libertate postulaverunt, ut soli sceleris vindices essent, qui contumeliam acceperant. Annuere petitis omnes. Igitur Iupiter, Saturnus, Apollo, Mars, & Mercurius fustes sumpsere, ut viriliter ferirent; Venus & Diana virgas, quòd fœmineo ardori magis convenire viderentur. Tum in ejulantes Astrologos, frustraque obsecrantes sibi parci, impetu ruunt: & ut cœlesti iræ modum posuit vulnerum livor, cruorque, diu cæsis cædentes imperaverunt palinodiam.

Ea erat, ut faterentur, mortales suorum scelerum authores esse, non Deos: si quid influerent cœli iniquius, non eo cogi voluntatem humanam, suæ pravitatis ut & probitatis arbitram, sed ad summum induci. Fortuita latere prorsus Astrologos, nec de illis scientiam dari quæ sponte vel elegit homo, vel respuit. Suppliciter tamen petentibus ne omninò damnaretur Astrologia quæ sic in Deos peccaverat, concessum est, ut de syderum motu quantùm vellent loquerentur; & quia fabulas vendere consueverant, nec facilis est solitorum abstinentia, etiam permisere Dii, ut de morbis, de frigore, atq; æstu, de siccitate, ac pluviis cæterisque hujusmodi impunè mentirentur.

Rationibus aliqui in Mathematicos pugnaverant; nec ardua res fuerat ostendisse eam virtutem fingi, quæ momento cœlis delapsâ, &

ipsâ stellarũ festinatione tam citò evanescens, totam vitam manciparet. Sub eodem sydesum nexu plures quotidie homines nasci, quorum non una vivendi ratio, dissimilis fortuna, dispar exitus; & ineptè dici furere discordes ventos, fluctus intumescere, ipsum nauclerum oblivisci suæ artis, quòd aliquis qui navi vehitur, naufragii legem nascens acceperit; unaque genesis sit veluti pelagi fatum, quo cogatur statâ die agi in rabiem, ut ille destinatâ horâ pereat quem omninò mergi suæ stellæ voluerunt. Ridiculum quoque asserere, ita convenire omnes causas interitus, ut necessario aquis ferri velit qui ad illas damnatus est, tunc cum paratur à naturâ tempestas, & infidũ mare placidis undis vectores ad certum naufragium invitat.

Verùm quia falli homines amant, & fallere, quærebat adhuc apud judiciarios inanis Astrologus, unde ipse magis deciperetur, aliosque eluderet, & ad suæ artis vanitatem ampliores conjecturas, grandiora verba colligebat quæ daret lubentibus. Superstitiosum laborẽ! inquiebat apud se Gyges: sed & spei, si quid faustum promiserit, longissimum cruciamentum; deterioris q; fortunæ, quam & pari audaciâ prænunciat, maturatam calamitatem! nam quis hujus artis fructus, nisi ut prolixâ solicitudine commodos successus expectem, timeã malos, donec temporum lapsu agnoverim eâ in arte nihil esse suo errore certiùs, nullosque hominũ ineptius allucinari quàm qui se pro-

phetas

phetas ex stellarum consortio jactitant, & tanquam orbis oracula fidenter promunt, quidquid occultante Deo nondũ tempus evolvit?
Impostores hos ex merito damnavit Augustus. Tiberius, licet aliquando consuluerit, mulctavit tamen. Vitellius jussit Italiâ excedere. Domitianus combussit, ut illustri supplicio ambitiosam culpam luerent, & ex igne, qui etiam noctis sydus est, agnosceretur quid peccassent in sydera. Apud nos tamen, ô pudor! securè agunt, nihilque jam communius, quàm dissimulante Magistratu, non sobrias nativitates texere, fortuitos eventus, libertatis humanæ consilia revocare ad stellarum imperium, & tot principum decretis castigatæ arti eam adhibere fidem, quam vix damus Christianæ veritati.

In eâdem bibliothecâ alium hominem agebat longè diversa solicitudo: occupatissimus videbatur, & aliquid spei hausisse à libro quem in manus sumpserat. Ad eum cum accessisset Gyges, agnovit quàm inutili studio tam contensus incumberet. Codex erat ex hebræo in latinum versus, qui ad majorẽ operis reverentiam, in ipsâ fronte lectorem monebat, sacra esse quæ illic traderentur; prophanos arceri à conspectu: eumque diris devovebat qui in occultæ philosophiæ penetrale vellet admitti, nisi esset Sacerdos, aut Levita. Præmissâ comminatione, argumentis probabat gravissimus

author, inferioris metalli in aurum conversionem esse possibilem: deinde per Deum Abraham, Isaac, & Iacob religiosè jurabat, paucis concessam à Deo, sibi tamen revelatam fuisse eam artem, quam tot mortales, tantis laboribus, tanto fortunæ dispendio incassum quæsivere.

Verùm auri conficiendi leges magnâ ex parte ænigmata erant, tot intricata figuris, atque coloribus, ut ipsi Oedipodi desperationem facerent. Nihilominùs frustrà conantem in caliginosa illa documenta virum incitabat promissi magnitudo, nec ingratus labor videbatur, qui propositis tot opibus cupiditatem acueret.

Cùm nihil præter pollicitationes, pretiosa vocabula, ac tenebras Cimmeriis densiores in illo codice Gyges advertisset (nam legebat cum alio) ita secum. Iste vir, qui metallorum conversioni tantoperè studet, non mihi videtur Astrologo sapientior; artem sectatur quâ egeat: nam quæ tandem prolixi operis utilitas? ignium, quos frustra accenderis, fuliginem diu bibisse, & in illam incurrisse inopiam, quæ ineptæ diligentiæ nunquam non merces fuit?

Multo auro quærunt aurum metallici homines; quippe viam & terminum artis idem putant, neque ad illud unquam perveniri, nisi per ipsum. Diceres Numen imitari metallorum principem: nam & suos adoratores habet, & adipiscendi leges eædem censentur apud

apud alchimistas, quæ ad obtinendum Deum Christianis data sunt. Etenim in se ducit Christus tanquam via, & ad se perducit tanquam patria; sed nunquid non istud aurum facit? Audi peritos artifices; nunquam se dat quærentibus, inquiunt, nisi auro itinere sint usi, ut ad aurum, scopum laboris, & votorum finem deveniant. Nugatorum hæc disciplina, ut scilicet profusionem illam opum excusent, quam gradum ad illas profitentur, & eâ spe deceptus dives aliquis, dum consectatur copiosius aurum, imprudenter sinat illud deperdi, quod sine clibano, sine igne, facile patrimonium dederat.

Aurum ita investigantium adeò nota est processu temporis tenuitas, ut ex rei familiaris penuria, & pannoso cultu pertinacem alchimistam penè à cæteris secernas. Huic tamen studio hodie non pauci se dedunt, cui postquam diu sudavere, ignem suum majori religione foventes quàm vel olim suam Vestam sacrarum virginum sedulitas, demum una dies multorum annorum spem metit, & totum operosæ diligentiæ præmium, laboris ipsius pœnitentia.

Sed & si aurum arte fit, nolim certè invenire secretum, quod nisi jacturâ libertatis in alios haud possim effundere. Nam si deprehendar, statim à Principe custodes aderunt, qui mihi tanquam reo advigilent, ne elabar; invitus damnabor ad opus quod elegeram; &

quia pretiosus ero meo Regi, quæ pretiosorum omnium fortuna est, mea quoque erit captivitas. Tantum verò arcanum nulli concredere labor esset scientis; studia licet fœliciter processerint, ingrata sunt, si sileas: nulla sine socio jucunda possessio est. Nolo ita dives esse, ut cogar abscondere meas opes; ut timeam frui, ne usus me prodat, & suspicionem furti faciat opulentia, cujus ego causam celaverim, ut libertati meæ consulam. Sed cur de successu laboris, tanquam dari posset, mihi jam imaginatione blandior? Plurimos certè referunt, qui faustè circa hanc artem sudavere; verùm audacibus cœptis quondam faverit fortuna benignior, quis nunc tantam præceptorum noctem ingenii sui luce discutiat? In avaritiæ spem simul atque supplicium scripsisse videntur authores isti; celant, quod ne celarent, edidere: involutis locutionibus, ad majus scilicet inquirentis negotium, addunt figuras obscuriores, & in tantâ caligine si quid fortè luminis curiosum animum solatur, fulgur est, aut tristissimi solis quidam radius, quem vix nube emergentem urgens & circumstans vapor obruit.

Felix cui non est nisi ad licita, & ad vera ingenium! sed pudet ea tantummodò nosse quæ profiteri salvâ pietate possumus; & quasi non satis pateret superbis animis veritas, in mendaces disciplinas & plerumque nocivas ambitiosè extendimur, fluviorum more, qui tumentes

ripam indignati innatant agris, & ipsâ sui licentiâ cœnosi fiunt, cùm priùs solitis septis conclusi, ut commodè ad gentium usus, ita & nitidissimè fluerent. Sed ecce novum Gygi spectaculum, tabescentis scilicet invidiæ operosam planè diligentiam.

Aliqui sunt, quos sic aliena fama discruciat, ut nullam ægriùs calamitatem perferant; quoties novum aliquod sydus in conspectum prodit, & insolentiâ fulgoris admirationem orbi movet, latrant ad lumen, nec placantur rabidi & acres, nisi nube condatur claritas illa, aut vertente cœlo occidat. Ex isto Zoilorum genere unus librum recens editum legebat, non ut eruditior inde evaderet; sed ut si quid peccaverat author, colligeret errores, qui in egregium opus incuriâ scriptoris, aut oblivione irrepserant. Neque solos defectus notabat; etiam quandoq; in optimis inveniebat quod inscitiæ tribueret mordax animus; & ubi dignitate rerum, aut subtilitate ingenii cogebatur ad reverentiam authoris, tanquam ictus telo, mutatis vultibus, lachrymas dabat.

Iniquissimam diligentiam cùm ex charta agnovisset Gyges in quam suas notas referebat criticus ille; O perversum laborem! ait, nihil egregium putant emendatores isti, nisi quod suum est, cum tamen alienâ miseratione plus cæteris mortalibus egeant; mendosi censores, punctis suis digni, & ex ingenii tenuitate ad illud amaræ scriptionis institutum com-

pulsi, quod omnium abjectissimum est, atque facillimum, & eorum quos procaciter carpit vestigia serviliter sequitur.

Argumentum suum invenisse ingens est scriptoris apud eruditos gloria; major, si in amplissimâ rerum serie non allucinatur ratio; si à se non dissentit, quæ sæpius circa initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur, quæ incipienti fuit. Imperito viatori, & in multum iter succincto plurima occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente solo sæpiùs intercisæ viis viæ; sylvæ variis callibus incertæ, aut ipsâ dumorum asperitate haud penetrabiles; decursus aquarum sine pontibus, neque saltu superandi, absentibus scaphis: præcipitia, montes: nihil remoratur eundem, nihil turbat, si se credit alteri, & exercitato duce utitur. Gravissimis certè curis ingentique labore se exonerant critici, dum in suæ famæ ineptam affectationem libellos conflant, quorum tota agendi ratio scriptoris alicuius mentem, verba, syllabas quibusdam criminationibus insequi, ac veluti regente filo incedere; ne illo adjumento destituti authores in proprio opere, ut in labyrintho, pereant. Scribunt quia scripsit alter; Egregiam verò laudem! priores enim gradum facere nequeunt; nec alium plerumque petulantissimæ animadversionis ordinem calumnia servat, quam quem author ille tenuit, cui infesta est, ut censuram jure dixeris hederæ similimam, quæ seipsâ non stat,

ipsique

ipsisque muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt isti conviciatores, quòd magnitudine cœpti territi, suarumque conscii virium, etiam argumenti inopiâ laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine nec ipse Phidias fecerit: semper in aliquo ars peccat, si arduum ac grande opus aggreditur; & necessariæ culpæ solatium est, naturam, quæ ut doctior agendi regulas arti præscribit, sæpissimè errantem intueri. Nullus scriptor adeò insons, ut apud severum judicem omninò se possit absolvere. Post tot annos adhuc citantur ad tribunal Homerus, atque Virgilius; Cicero patrono indiget, qui inanitatis accusatum in optimam eloquentiæ famam asserat; Ennianas phrases objecit illi aliquis; nimiam in verbis mollitiem alter, numerosque qui plus justo ad musicam accederent. Ita fert humana conditio, ut quidquid à nobis fit, saltem ex parte reprehensioni pateat; sed absurdius nihil, aut iniquius, quàm maligno calamo aliorum lapsus perstringere, ut supra errores positi videamur, qui tam solutè, tam protervè arguimus. Stulti est, optimam messem damnare, quòd inter segetes, extra agricolæ curam, inutiles aliquot plantæ eruperint: Genius ille, qui non libenter bonis immoratur, & ad solatium suum errata quærit, ut corrigat, muscis similis est, quæ non satis partibus, sed putidis adhærent.

author, inferioris metalli in aurum conversionem esse possibilem: deinde per Deum Abraham, Isaac, & Iacob religiosè jurabat, paucis concessam à Deo, sibi tamen revelatam fuisse eam artem, quam tot mortales, tantis laboribus, tanto fortunæ dispendio incassum quæsivere.

Verùm auri conficiendi leges magnâ ex parte ænigmata erant, tot intricata figuris, atque coloribus, ut ipsi Oedipodi desperationem facerent. Nihilominùs frustrà conantem in caliginosa illa documenta virum incitabat promissi magnitudo, nec ingratus labor videbatur, qui propositis tot opibus cupiditatem acueret.

Cùm nihil præter pollicitationes, pretiosa vocabula, ac tenebras Cimmeriis densiores in illo codice Gyges advertisset (nam legebat cum alio) ita secum. Iste vir, qui metallorum conversioni tantoperè studet, non mihi videtur Astrologo sapientior; artem sectatur quâ egeat: nam quæ tandem prolixi operis utilitas? ignium, quos frustra accenderis; fuliginem diu bibisse, & in illam incurrisse inopiam, quæ ineptæ diligentiæ nunquam non merces fuit?

Multo auro quærunt aurum metallici homines; quippe viam & terminum artis idem putant, neque ad illud unquam perveniri, nisi per ipsum. Diceres Numen imitari metallorum principem: nam & suos adoratores habet, & adipiscendi leges eædem censentur

apud

apud alchimistas, quæ ad obtinendum Deum Christianis datæ sunt. Etenim in se ducit Christus tanquam via, & ad se perducit tanquam patria; sed nunquid non istud aurum facit? Audi peritos artifices; nunquam se dat quærentibus, inquiunt, nisi auro itinere sint usi, ut ad aurum, scopum laboris, & votorum finem deveniant. Nugatorum hæc disciplina, ut scilicet profusionem illam opum excusent, quam gradum ad illas profitentur, & eâ spe deceptus dives aliquis, dum consectatur copiosius aurum, imprudenter sinat illud deperdi, quod sine clibano, sine igne, facile patrimonium dederat.

Aurum ita investigantium adeò nota est processu temporis tenuitas, ut ex rei familiaris penuria, & pannoso cultu pertinacem alchimistam penè à cæteris secernas. Huic tamen studio hodie non pauci se dedunt, cui postquam diu sudavere, ignem suum majori religione foventes quàm vel olim suam Vestam sacrarum virginum sedulitas, demum una dies multorum annorum spem metit, & totum operosæ diligentiæ præmium, laboris ipsius pœnitentia.

Sed & si aurum arte fit, nolim certè invenire secretum, quod nisi jacturâ libertatis in alios haud possim effundere. Nam si deprehendar, statim à Principe custodes aderunt, qui mihi tanquam reo advigilent, ne elabar; invitus damnabor ad opus quod elegeram; &

quia pretiosus ero meo Regi, quæ pretiosorum omnium fortuna est, mea quoque erit captivitas. Tantum verò arcanum nulli concredere labor esset scientis; studia licet fœliciter processerint, ingrata sunt, si sileas: nulla sine socio jucunda possessio est. Nolo ita dives esse, ut cogar abscondere meas opes; ut timeam frui, ne usus me prodat, & suspicionem furti faciat opulentia, cujus ego causam celaverim, ut libertati meæ consulam. Sed cur de successu laboris, tanquam dari posset, mihi jam imaginatione blandior? Plurimos certè referunt, qui faustè circa hanc artem sudavere; verùm audacibus cœptis quondam faverit fortuna benignior, quis nunc tantam præceptorum noctem ingenii sui luce discutiat? In avaritiæ spem simul atque supplicium scripsisse videntur authores isti; celant, quod ne celarent, edidere: involutis locutionibus, ad majus scilicet inquirentis negotium, addunt figuras obscuriores, & in tantâ caligine si quid fortè luminis curiosum animum solatur, fulgur est, aut tristissimi solis quidam radius, quem vix nube emergentem urgens & circumstans vapor obruit.

Felix cui non est nisi ad licita, & ad vera ingenium! sed pudet ea tantummodò nosse quæ profiteri salvâ pietate possumus; & quasi non satis pateret superbis animis veritas, in mendaces disciplinas & plerumque nocivas ambitiosè extendimur, fluviorum more, qui tumentes

ripam

ripam indignati innatant agris, & ipsâ sui licentiâ cœnosi fiunt, cùm priùs solitis septis conclusi, ut commodè ad gentium usus, ita & nitidissimè fluerent. Sed ecce novum Gygi spectaculum, tabescentis scilicet invidiæ operosam planè diligentiam.

Aliqui sunt, quos sic aliena fama discruciat, ut nullam ægriùs calamitatem perferant; quoties novum aliquod sydus in conspectum prodit, & insolentiâ fulgoris admirationem orbi movet, latrant ad lumen, nec placantur rabidi & acres, nisi nube condatur claritas illa, aut vertente cœlo occidat. Ex isto Zoilorum genere unus librum recens editum legebat, non ut eruditior inde evaderet; sed ut si quid peccaverat author, colligeret errores, qui in egregium opus incuriâ scriptoris, aut oblivione irrepserant. Neque solos defectus notabat, etiam quandoq; in optimis inveniebat quod inscitiæ tribueret mordax animus; & ubi dignitate rerum, aut subtilitate ingenii cogebatur ad reverentiam authoris, tanquam ictus telo, mutatis vultibus, lachrymas dabat.

Iniquissimam diligentiam cùm ex charta agnovisset Gyges in quam suas notas referebat criticus ille; O perversum laborem! ait, nihil egregium putant emendatores isti, nisi quod suum est, cum tamen alienâ miseratione plus cæteris mortalibus egeant; mendosi censores, punctis suis digni, & ex ingenii tenuitate ad illud amaræ scriptionis institutum com-

pulsi, quod omnium abjectissimum est, atque facillimum, & eorum quos procaciter carpit vestigia serviliter sequitur.

Argumentum suum invenisse ingens est scriptoris apud eruditos gloria; major, si in amplissimâ rerum serie non allucinatur ratio; si à se non dissentit, quæ sæpius circa initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur, quæ incipienti fuit. Imperito viatori, & in multum iter succincto plurima occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente solo sæpiùs intercisæ viis viæ; sylvæ variis callibus incertæ, aut ipsâ dumorum asperitate haud penetrabiles; decursus aquarum sine pontibus, neque saltu superandi, absentibus scaphis: præcipitia, montes: nihil remoratur eundem, nihil turbat, si se credit alteri, & exercitato duce utitur. Gravissimis certè curis ingentique labore se exonerant critici, dum in suæ famæ ineptam affectationem libellos conflant, quorum tota agendi ratio scriptoris alicuius mentem, verba, syllabas quibusdam criminationibus insequi, ac veluti regente filo incedere; ne illo adjumento destituti authores in proprio opere, ut in labyrintho, pereant. Scribunt quia scripsit alter; Egregiam verò laudem! priores enim gradum facere nequeunt; nec alium plerumque petulantissimæ animadversionis ordinem calumnia servat, quam quem author ille tenuit, cui infesta est, ut censuram jure dixeris hederæ similimam, quæ seipsâ non stat, ipsique

ipsisque muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt isti convitiatores, quòd magnitudine cœpti territi, suarumque conscii virium, etiam argumenti inopiâ laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine nec ipse Phidias fecerit: semper in aliquo ars peccat, si arduum ac grande opus aggreditur; & necessariæ culpæ solatium est, naturam, quæ ut doctior agendi regulas arti præscribit, sæpissimè errantem intueri. Nullus scriptor adeò insons, ut apud severum judicem omninò se possit absolvere. Post tot annos adhuc citantur ad tribunal Homerus, atque Virgilius; Cicero patrono indiget, qui inanitatis accusatum in optimam eloquentiæ famam asserat; Ennianas phrases objecit illi aliquis; nimiam in verbis mollitiem alter, numerosque qui plus justo ad musicam accederent. Ita fert humana conditio, ut quidquid à nobis fit, saltem ex parte reprehensioni pateat; sed absurdius nihil, aut iniquius, quàm maligno calamo aliorum lapsus perstringere, ut supra errores positi videamur, qui tam solutè, tam protervè arguimus. Stulti est, optimam messem damnare, quòd inter segetes, extra agricolæ curam, inutiles aliquot plantæ eruperint: Genius ille, qui non libenter bonis immoratur, & ad solatium suum errata quærit, ut corrigat, muscis similis est, quæ non satis partibus, sed putidis adhærent.

Quotquot hodie eruditi viri scribunt, eódem quo Achilles fato videntur geniti; suos enim Thersites habent, qui generosæ virtuti convitiantur; verùm facili irâ plectendos, cùm ad hoc satis sit, vel pugno, si illo uti placuerit, vel contemptione, quá digni sunt, ineptè garrientes castigavisse.

Calumniam vocat Augustinus illam nominum impositionem, quæ purissimis stellis adulterorum Deorum, furiosorumque crimina videtur impingere. Quid ad hanc contumeliam cœlum innocens? non curant sydera, inquit, quid de illis mentiantur Astrologi, quid schola vomat; constantissimè fulgent, & æquali semper motu exercent cursus suos. Majori offensâ claris authoribus insultat invidorum grex; ferantur tamen ut suus illos genius incitabit: magnam orbi injuriam facient ista lumina, si ob rabularum impudentes querelas quiescant, ac lucere desierint.

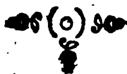
Non omnium qui illic libros pervolvebant, ea insania erat, ut vellent vetitis, aut inanibus studiis, detineri; vel ex odio, ac dolore animi, in aliorum labores animadvertere; Aristotelem legebat unus; alter discebat à Seneca, quàm sit fœlix, etiam in adversis, sapiens; quàm Deo dignus, qui in paupertatem, in dolores, in cupiditates humanas pugnat, & vincit. Sanctiorem Philosophiam accipiebat à Chrysostomo Ecclesiastes quidam junior, & o magistro. Pauli genium induebat, ut

Christia-

Christianæ veritatis securior interpres esset, & in perditos mores utiliùs inveheretur. Nec rationes tantùm, aut acumina; sed figuras ipsas, quibus concutitur animus, quem argumenta vix moverant, studiosè colligebat, & ad Promethei similitudinem, veluti cœlo admotus, sacrum ignem rapiebat, quo deinde frigidos auditores incenderet.

Ad hos, maximo gaudio affectus Gyges; Isti libros norunt, inquit, cum quibus honestè, atque utiliter amicitias contrahant: utinam pari prudentiâ ac successu cæteri studerent, nec alios literatos haberemus, quàm qui sapiunt!

Cùm hæc ille mente agitaret; librorum præfectus legentes admonuit, horam adesse quâ jubebatur egredi, & dimissis qui illuc se studiorum causâ contulissent, bibliothecæ (in crastinum, eodem quo soleret modo reserandæ) jungere fores. Ita studentium labor finitus est, omnesque discessere.

Regu-

REGULI.

Virorum qui tum regia negotia curabant, solertia fecerat, ut intra Galliæ fines nullus civis publicam quietem lacesseret; sed à finitimis pericula imminebant: Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum defectione audacior hostis, Regem ipsum ad extremas usque imperii urbes acciverat, ut animos suis adderet, exteris metum, propiore majestate. Hæc cum agerentur, paucissimi tamen ex viris nobilibus sponte ad Regia castra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ stimulus (qui perrarò ab ingenuis stirpibus abest) patriæque ipsius charitas non modica essent incitamenta ad maturandam profectionem. Multos voluptas; otium plures; non paucos detinebat in provinciis aut rei familiaris cura, aut probrosus nobilitati timor.

Aliquos ex istis audiverat Gyges expectari in urbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipse sibi domicilium collocarat; & ut fenestræ innixus, adventantes in equis conspexit, sumpsit annulum; mox facilè in illam domum, ad quam pergebant equites, admissus cum cæteris. Ut de salute omnium utrinque multâ humanitate quæsitum est; & in triclinium amicissimi hospites successere, plurimus de rebus ludicris sermo fuit; tum ad graviora delapsis, ex temporum conditione, & regii

regii exercitus non unâ apud omnes famâ, de politicæ administrationis prudentiâ, fœlicitate, erroribus, suam quisque sententiam protulit: Eâ ratione obsideri urbes ab otiosis, duci fossas, muros everti, fugari hostes, ridebat festivissimus Gyges; & quàm securè audaces sunt nobiles isti! inquiebat, quam facilè remoto à periculis de periculis loqui! fictitios hostes isti non timent: O si veros non metuant! nam quis sciat, quid in bello futuri sint, qui bella forsitan, nisi in tricliniis, non videre; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, sed medici, qui ad sui Hippocratis formã commodissimè ictus declinantes, doctè tamen loquuntur, quàm graves corpori humano, & quàm altè recepti sint?

Proh dedecus! isti magnâ ex parte ensem gerunt, ut nihil pro patriâ agant, nihil audeant; & fortitudinis imagine obvelent segnitiẽ suam. In ipsis Galliæ finibus minatur hostis; jam propè munimentis quibus tegimur, admovet ignes; diu, ac validè in nos paratus, despicit tumultuaria arma; seros milites, tyronesque, quos exercitatis subito consilio objicimus; vocat honor ad partium auxilium, Rex ipse in castris est, & quiescunt! Quid differunt à togatis militares isti, nisi quòd ad forum sunt inutiles, & oreminaci hostes, quos sibi ad arbitrium creant, provocant quoque, & inclusi, regias cohortes disponunt, hortantur, promovent? lepidi duces, in quoscumque sumant

arr-

pulsi, quod omnium abjectissimum est, atque facillimum, & eorum quos procaciter carpit vestigia serviliter sequitur.

Argumentum suum invenisse ingens est scriptoris apud eruditos gloria; major, si in amplissimâ rerum serie non allucinatur ratio; si à se non dissentit, quæ sæpius circa initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur, quæ incipienti fuit. Imperito viatori, & in multum iter succincto plurima occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente solo sæpiùs intercisæ viis viæ; sylvæ variis callibus incertæ, aut ipsâ dumorum asperitate haud penetrabiles; decursus aquarum sine pontibus, neque saltu superandi, absentibus scaphis: præcipitia, montes: nihil remoratur eundem, nihil turbat, si se credit alteri, & exercitato duce utitur. Gravissimis certè curis ingentique labore se exonerant critici, dum in suæ famæ ineptam affectationem libellos conflant, quorum tota agendi ratio scriptoris alicuius mentem, verba, syllabas quibusdam criminationibus insequi, ac veluti regente filo incedere; ne illo adjumento destituti authores in proprio opere, ut in labyrintho, pereant. Scribunt quia scripsit alter; Egregiam verò laudem! priores enim gradum facere nequeunt; nec alium plerumque petulantissimæ animadversionis ordinem calumnia servat, quam quem author ille tenuit, cui infesta est, ut censuram jure dixeris hederæ similimam, quæ seipsâ non stat,

ipsique

ipsisque muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt isti conviciatores, quòd magnitudine cœpti territi, suarumque conscii virium, etiam argumenti inopiâ laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine nec ipse Phidias fecerit: semper in aliquo ars peccat, si arduum ac grande opus aggreditur; & necessariæ culpæ solatium est, naturam, quæ ut doctior agendi regulas arti præscribit, sæpissimè errantem intueri. Nullus scriptor adeò insons, ut apud severum judicem omninò se possit absolvere. Post tot annos adhuc citantur ad tribunal Homerus, atque Virgilius; Cicero patrono indiget, qui inanitatis accusatum in optimam eloquentiæ famam asserat; Ennianas phrases objecit illi aliquis; nimiam in verbis mollitiem alter, numerosque qui plus justo ad musicam accederent. Ita fert humana conditio, ut quidquid à nobis fit, saltem ex parte reprehensioni pateat; sed absurdius nihil, aut iniquius, quàm maligno calamo aliorum lapsus perstringere, ut supra errores positi videamur, qui tam solutè, tam protervè arguimus. Stulti est, optimam messem damnare, quòd inter segetes, extra agricolæ curam, inutiles aliquot plantæ eruperint: Genius ille, qui non libenter bonis immoratur, & ad solatium suum errata quærit, ut corrigat, muscis similis est, quæ non satis partibus, sed putidis adhærent.

Quotquot hodie eruditi viri scribunt, eodem quo Achilles fato videntur geniti; suos enim Thersites habent, qui generosæ virtuti convitiantur; verùm facili irâ plectendos, cùm ad hoc satis sit, vel pugno, si illo uti placuerit, vel contemptione, quá digni sunt, ineptè garrientes castigavisse.

Calumniam vocat Augustinus illam nominum impositionem, quæ purissimis stellis adulterorum Deorum, furiosorumque crimina videtur impingere. Quid ad hanc contumeliam cœlum innocens? non curant sydera, inquit, quid de illis mentiantur Astrologi, quid schola vomat; constantissimè fulgent, & æquali semper motu exercent cursus suos. Majori offensâ claris authoribus insultat invidorum grex; ferantur tamen ut suus illos genius incitabit: magnam orbi injuriam facient ista lumina, si ob rabularum impudentes querelas quiescant, ac lucere desierint.

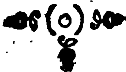
Non omnium qui illic libros pervolvebant, ea insania erat, ut vellent vetitis, aut inanibus studiis, detineri; vel ex odio, ac dolore animi, in aliorum labores animadvertere; Aristotelem legebat unus; alter discebat à Seneca, quàm sit fœlix, etiam in adversis, sapiens; quàm Deo dignus, qui in paupertatem, in dolores, in cupiditates humanas pugnat, & vincit. Sanctiorem Philosophiam accipiebat à Chrysostomo Ecclesiastes quidam junior, & eo magistro. Pauli genium induebat, ut

Christia-

Christianæ veritatis securior interpres esset, & in perditos mores utiliùs inveheretur. Nec rationes tantùm, aut acumina; sed figuras ipsas, quibus concutitur animus, quem argumenta vix moverant, studiosè colligebat, & ad Promethei similitudinem, veluti cœlo admotus, sacrum ignem rapiebat, quo deindè frigidos auditores incenderet.

Ad hos, maximo gaudio affectus Gyges; Isti libros norunt, inquit, cum quibus honestè, atque utiliter amicitias contrahant: utinam pari prudentiâ ac successu cæteri studerent, nec alios literatos haberemus, quàm qui sapiunt!

Cùm hæc ille mente agitaret; librorum præfectus legentes admonuit, horam adesse quâ jubebatur egredi, & dimissis qui illuc se studiorum causâ contulissent, bibliothecæ (in crastinum, eodem quo soleret modo reserandæ) jungere fores. Ita studentium labor finitus est, omnesque discessere.

Regu-

REGULI.

VIrorum qui tum regia negotia curabant, solertia fecerat, ut intra Galliæ fines nullus civis publicam quietem lacesseret; sed à finitimis pericula imminebant. Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum defectione audacior hostis, Regem ipsum ad extremas usque imperii urbes acciverat, ut animos suis adderet, exteris metum, propiore majestate. Hæc cum agerentur, paucissimi tamen ex viris nobilibus sponte ad Regia castra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ stimulus (qui perrarò ab ingenuis stirpibus abest) patriæque ipsius charitas non modica essent incitamenta ad maturandam profectionem. Multos voluptas; otium plures; non paucos detinebat in provinciis aut rei familiaris cura, aut probrosus nobilitati timor.

Aliquos ex istis audiverat Gyges expectari in urbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipse sibi domicilium collocarat; & ut fenestræ innixus, adventantes in equis conspexit, sumpsit annulum; mox facilè in illam domum, ad quam pergebant equites, admissus cum cæteris. Ut de salute omnium utrinque multâ humanitate quæsitum est; & in triclinium amicissimi hospites successere, plurimus de rebus ludicris sermo fuit; tum ad graviora delapsis, ex temporum conditione, & regii

regii exercitus non unâ apud omnes famâ, de politicæ administrationis prudentiâ, fœlicitate, erroribus, suam quisque sententiam protulit: Eâ ratione obsideri urbes ab otiosis, duci fossas, muros everti, fugari hostes, ridebat festivissimus Gyges, & quàm securè audaces sunt nobiles isti! inquiebat, quam facilè remoto à periculis de periculis loqui! fictitios hostes isti non timent. O si veros non metuant! nam quis sciat, quid in bello futuri sint, qui bella forsitan, nisi in tricliniis, non videre; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, sed medici, qui ad sui Hippocratis formã commodissimè ictus declinantes, doctè tamen loquuntur, quàm graves corpori humano, & quàm altè recepti sint?

Proh dedecus! isti magnâ ex parte ensem gerunt, ut nihil pro patriâ agant, nihil audeant; & fortitudinis imagine obvelent segnitiẽ suam. In ipsis Galliæ finibus minatur hostis; jam propè munimentis quibus tegimur, admovet ignes; diu, ac validè in nos paratus, despicit tumultuaria arma; seros milites, tyronesque, quos exercitatis subito consilio objicimus; vocat honor ad partium auxilium, Rex ipse in castris est, & quiescunt! Quid differunt à togatis militares isti, nisi quòd ad forum sunt inutiles, & pro minaci hostes, quos sibi ad arbitrium creant, provocant quoque, & inclusi regias cohortes disponunt, hortantur, promovent? lepidi duces, in quoscumque sumant arm-

arma, certissimi reportare incruentas victorias. Ita pictores conflant exercitus, præliorumque imagine telam implent, nihil à militibus metuentes, qui penicillo authore prodierunt, eodémque cadent, statim ac novo labore in eâdem telâ artifex ludere volet, & fecisse pœnitebit.

Quam turpe ad tubam non moveri istos nobiles, qui ideò cæteros dignitate antecedunt, ut ex ipso honore, ubi respublica periclitatur, & Rex hominibus indiget, invitentur ad obsequium! Plebis est, torpor iste, quæ non nisi coacta, aut receptis intra viscera hostibus, commodat manus; & solùm præsto est, cum aut à principe imperium instat, aut ab armis, jam penè circa focos rutilantibus, periculum.

Noverat Gyges, nobilibus viris igneam esse indolem, nec amantem quietis; ideoque in venationem immodicè pronam, quòd ille labor quodam præliorum simulachro pugnaces animos oblectet, & in ferarum mortibus, (maximè si insequi periculum fuit, & robore aut dolis diu vitam suam tutatæ sunt) adumbret meliores victorias. Cur ergò, ajebat, vacant isti? cùm liceat ferri in hostes, nullumque possint edendæ pugnæ theatrum invenire patentius aut illustrius, quàm quod nunc exterorum audaciâ gallicæ virtuti excitatum est?

An fortè ex illis sunt quos campestres Regulos vocant, & periculoso honori præferunt, quod nullo discrimini patet, villaticum imperium?

rium? Certè nihil regno dulcius, si pacatum, aut saltem nulla in eo insurgat potestas, quæ timeri digna sit. Rusticos habent pro subditis viri nobiles: in istâ agrestium turbâ, ut audio, suâ purpurâ sæpè conspicui, adeò principes agunt, ut qui illos in pagis suis viderit, putet Reges esse, ita licenter potestate suâ utuntur; sibi solvi tributa ab fortunis humilioribus imperant; minis, fuste, servulorum satellitio reluctantes quoslibet cogunt ad opus; canes sibi nutriri jubent, ut qui vel currentem leporem intueri non audet rusticus, illum tamen capiat domino suo.

Cum sic cogitaret Gyges, illique varia de bello loquerentur (quippe illud ex historiâ noverant; & pluribus sæculis mixti, pugnaverant aliquando sub Alexandro, Scipiones habuerant pro ducibus, Cæsari fuerant à consiliis) agrestis quidam derepentè in triclinium irrumpens, horrendo prorsus spectaculo omnium oculos in se convertit. Immane vulnus caput acceperat, toto vultu proruentibus lachrymis, mixtus cruor ita mutaverat speciē, ut vix posset agnosci, qui acceperat injuriam. Prementibus suspiriis anhelum pectus erat, urgenteque dolore interclusa vox, ante stupentes poscentesque unde illi hæc pernicies, per longū tempus nihil satis significans. Sacerdotem cui crederent, accepti vulneris religiosum testem secū duxerat rusticus, & ut consumpto illo impetu qui atrocissimis mœroribus ad

primos

primos adſtantium contuitus verba intercidit, pacatiùs ingemere miſero conceſſum eſt; ante dominum domus ſupplex, tremensque (nam dubitabat an vel læſus audiretur) in hos ſermones prorupit.

Ecce me, filii tui miſerabilem hoſtiam; cerne, ut ferro non pepercit impotens ira; neque ſolum caput ſenſit quid fureret, intuere repetitis ictibus fractum corpus, livore tumentes lacertos, & ſi nudum conſpici fas eſt, agnoſce quoque in humeris non diſparem inſaniam: heu me qui mortuo fratri nimiùm fidelis, dum unicam ejus gnatam quam mihi decedens reliquerat, non aliâ charitate apud me teneo quàm ſi illam genuiſſem, tot procellis locum dedi! Ne quære quid peccaverim, crimen meum, neptis, eadem futura mihi laus, ſi irritum volens teſtamentum parentis, eam alteri in ſponſam conceſſerim, quàm quem ille nuncupavit. Diu eſt quod ineptam adhuc matrimonio virginem filius tuus cubiculario ſuo tradi vult, qui junior fuit illi à pedibus; non annui, fateor, ſed ſubmiſsè, ſed orans ne impari conjugio, quod & ipſa puella horrebat, nos afflictos vellet, læderet functos quibus religio debebatur. Nihil noſtræ preces, nihil familiæ luctus apud illum valuere; invitam ab invitis tulit; & quia injuriæ haud ſatis patiens, inermis licet, veneram in vocantis auxilium, tanquam ſibi infenſum rebellemque, in tæterorum exemplar (ut ipſe retulit) qui talia auderent,

derent, ita me mulctavit filius tuus, ut in ipsos ficarios, Numinisque contemptores mitiùs à judicibus decerneretur. Tu pater, aut filium imperio cohibe, ne ultrà sic sæviat, aut in totum mori jube, quem ille omninò non trucidavit; lubens solvar, neque enim corpus placet, acceptâ injuriâ, cui mederi vel solertior ars nequeat, jam ineptum operibus.

Auditis querelis, quæ priùs emicuerat extincta est in omnibus miseratio; dicebant enim jus nobilium esse, ut in obnoxios quosq; rusticos omnia possent, nec nisi ex illorum arbitrio orbæ parentibus puellæ, quibus pinguior hæreditas, darentur in conjuges. In mercedem solvi diutini famulatus ejusmodi matrimonia, nec gratiori spe conductos fideliter constanterque dominis adhærere, qui ad obsequium sumebantur: rusticis familiarem esse eam audaciam, ut jugum excutere velint; & tædio suæ sortis dedignentur patientiam illam cui nati sunt. Meritò vulneratum qui id noluisset quod imperaverat dominus; & si quid in raptu injurium legibus esset, crimen censeri illius, qui neptem postulanti domino tam superbè negaverat. Rediret igitur in domum suam instructior, satis sibi concedi existimans, quod ejusmodi querelas aure placidâ excepisset vir nobilis, mendaciis utique refertas, dignasque quas aversaretur ac fuste comprimeret.

Vera tamen esse ea omnia affirmabat sacerdos

REGULI.

VIrorum qui tum regia negotia curabant, solertia fecerat, ut intra Galliæ fines nullus civis publicam quietem lacesseret; sed à finitimis pericula imminebant: Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum defectione audacior hostis, Regem ipsum ad extremas usque imperii urbes acciverat, ut animos suis adderet, exteris metum, propiore majestate. Hæc cum agerentur, paucissimi tamen ex viris nobilibus sponte ad Regia castra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ stimulus (qui perraro ab ingenuis stirpibus abest) patriæque ipsius charitas non modica essent incitamenta ad maturandam profectionem. Multos voluptas; otium plures; non paucos detinebat in provinciis aut rei familiaris cura, aut probrosus nobilitati timor.

Aliquos ex istis audiverat Gyges expectari in urbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipse sibi domicilium collocarat; & ut fenestræ innixus, adventantes in equis conspexit, sumpsit annulum; mox facilè in illam domum, ad quam pergebant equites, admissus cum cæteris. Ut de salute omnium utrinque multâ humanitate quæsitum est; & in triclinium amicissimi hospites successere, plurimus de rebus ludicris sermo fuit; tum ad graviora delapsis, ex temporum conditione, & regiis

regii exercitus non unâ apud omnes famâ, de politicæ administrationis prudentiâ, fœlicitate, erroribus, suam quisque sententiam protulit: Eâ ratione obsideri urbes ab otiosis, duci fossas, muros everti, fugari hostes, ridebat festivissimus Gyges; & quàm securè audaces sunt nobiles isti! inquiebat, quam facilè remoto à periculis de periculis loqui! fictitios hostes isti non timent: O si veros non metuant! nam quis sciat, quid in bello futuri sint, qui bella forsitan, nisi in tricliniis, non videre; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, sed medici, qui ad sui Hippocratis formã commodissimè ictus declinantes, doctè tamen loquuntur, quàm graves corpori humano, & quàm altè recepti sint?

Proh dedecus! isti magnâ ex parte ensem gerunt, ut nihil pro patriâ agant, nihil audeant, & fortitudinis imagine obvelent segnitiẽ suam. In ipsis Galliæ finibus minatur hostis; jam propè munimentis quibus tegimur, admovet ignes; diu, ac validè in nos paratus, despicit tumultuariæ arma; seros milites, tyronesque, quos exercitatis subito consilio objicimus; vocat honor ad partium auxilium, Rex ipse in castris est, & quiescunt! Quid differunt à togatis militares isti, nisi quòd ad forum sunt inutiles, & preminaci hostes, quos sibi ad arbitrium creant, provocant quoque, & inclusi, regias cohortes disponunt, hortantur, promovent? lepidi duces, in quoscumque sumant

arm

arma, certissimi reportare incruentas victorias. Ita pictores conflant exercitus, præliorumque imagine telam implent, nihil à militibus metuentes, qui penicillo authore prodierunt, eodèmque cadent, statim ac novo labore in eâdem telâ artifex ludere volet, & fecisse pœnitebit.

Quam turpe ad tubam non moveri istos nobiles, qui ideò cæteros dignitate antecedunt, ut ex ipso honore, ubi respublica periclitatur, & Rex hominibus indiget, invitentur ad obsequium! Plebis est, torpor iste, quæ non nisi coacta, aut receptis intra viscera hostibus, commodat manus; & solùm præsto est, cum aut à principe imperium instat, aut ab armis, jam penè circa focos rutilantibus, periculum.

Noverat Gyges, nobilibus viris igneam esse indolem, nec amantem quietis; ideoque in venationem immodicè pronam, quòd ille labor quodam præliorum simulachro pugnaces animos oblectet, & in ferarum mortibus, (maximè si insequi periculum fuit, & robore aut dolis diu vitam suam tutatæ sunt) adumbret meliores victorias. Cur ergò, ajebat, vacant isti? cùm liceat ferri in hostes, nullumque possint edendæ pugnæ theatrum invenire patentius aut illustrius, quàm quod nunc exterorum audaciâ gallicæ virtuti excitatum est?

An fortè ex illis sunt quos campestres Regulos vocant, & periculoso honori præferunt, quod nullo discrimini patet, villaticum imperium?

rium? Certè nihil regno dulcius, si pacatum, aut saltem nulla in eo insurgat potestas, quæ timeri digna sit. Rusticos habent pro subditis viri nobiles: in istâ agrestium turbâ, ut audio, suâ purpurâ sæpè conspicui, adeò principes agunt, ut qui illos in pagis suis viderit, putet Reges esse, ita licenter potestate suâ utuntur; sibi solvi tributa ab fortunis humilioribus imperant; minis, fuste, servulorum satellitio reluctantes quoslibet cogunt ad opus; canes sibi nutriri jubent, ut qui vel currentem leporem intueri non audet rusticus, illum tamen capiat domino suo.

Cum sic cogitaret Gyges, illique varia de bello loquerentur (quippe illud ex historiâ noverant; & pluribus sæculis mixti, pugnaverant aliquando sub Alexandro, Scipiones habuerant pro ducibus, Cæsari fuerant à consiliis) agrestis quidam derepentè in triclinium irrumpens, horrendo prorsus spectaculo omnium oculos in se convertit. Immane vulnus caput acceperat, toto vultu proruentibus lachrymis mixtus cruor ita mutaverat speciē, ut vix posset agnosci, qui acceperat injuriam. Prementibus suspiriis anhelum pectus erat, urgenteque dolore interclusa vox, ante stupentes poscentesque unde illi hæc pernicies, per longū tempus nihil satis significans. Sacerdotem cui crederent, accepti vulneris religiosum testem secū duxerat rusticus, & ut consumpto illo impetu qui atrocissimis mœroribus ad primos

primos adstantium contuitus verba intercidit, pacatiùs ingemere misero concessum est; ante dominum domus supplex, tremensque (nam dubitabat an vel læsus audiretur) in hos sermones prorupit.

Ecce me, filii tui miserabilem hostiam; cerne, ut ferro non pepercit impotens iræ; neque solum caput sensit quid fureret, intuere repetitis ictibus fractum corpus, livore tumentes lacertos, & si nudum conspici fas est, agnosce quoque in humeris non disparem insaniam: heu me qui mortuo fratri nimiùm fidelis, dum unicam ejus gnatam quam mihi decedens reliquerat, non aliâ charitate apud me teneo quàm si illam genuissem, tot procellis locum dedi! Ne quære quid peccaverim, crimen meum, neptis, eadem futura mihi laus, si irritum volens testamentum parentis, eam alteri in sponsam concesserim, quàm quem ille nuncupavit. Diu est quod ineptam adhuc matrimonio virginem filius tuus cubiculario suo tradi vult, qui junior fuit illi à pedibus; non annui, fateor, sed submissè, sed orans ne impari conjugio, quod & ipsa puella horrebat, nos afflictos vellet, læderet functos quibus religio debebatur. Nihil nostræ preces, nihil familiæ luctus apud illum valuere; invitam ab invitis tulit; & quia injuriæ haud satis patiens, inermis licet, veneram in vocantis auxilium, tanquam sibi infensum rebellemque, in cæterorum exemplar (ut ipse retulit) qui talia auderent,

derent, ita me mulctavit filius tuus, ut in ipsos sicarios, Numinisque contemptores mitiùs à judicibus decerneretur. Tu pater, aut filium imperio cohibe, ne ultrà sic sæviat, aut in totum mori jube, quem ille omninò non trucidavit; lubens solvar, neque enim corpus placet, acceptâ injuriâ, cui mederi vel solertior ars nequeat, jam ineptum operibus.

Auditis querelis, quæ priùs emicuerat extincta est in omnibus miseratio; dicebant enim jus nobilium esse, ut in obnoxios quosq; rusticos omnia possent, nec nisi ex illorum arbitrio orbæ parentibus puellæ, quibus pinguior hæreditas, darentur in conjuges. In mercedem solvi diutini famulatus ejusmodi matrimonia, nec gratiori spe conductos fideliter constanterque dominis adhærere, qui ad obsequium sumebantur: rusticis familiarem esse eam audaciam, ut jugum excutere velint; & tædio suæ sortis dedignentur patientiam illam cui nati sunt. Meritò vulneratum qui id noluisset quod imperaverat dominus; & si quid in raptu injurium legibus esset, crimen censeri illius, qui neptem postulanti domino tam superbè negaverat. Rediret igitur in domum suam instructior, satis sibi concedi existimans, quod ejusmodi querelas aure placidâ excepisset vir nobilis, mendaciis utique refertas, dignasque quas aversaretur ac fuste comprimeret.

Vera tamen esse ea omnia affirmabat sacerdos,

dos, petebatque virginem patruo reddi, ut ex parentum voto nuberet, ubi aptam viro, curisque familiaribus præstitisset ætas maturior.

Non is erat nobilium sensus, ut ad sacerdotis monitionem vellent in rusticum humanius agere; sed dum ille luget, & superbè amovetur à conspectu, alibi meliùs fusurus lachrymas suas, adolescens intrat cum epistolâ, quam ut domino tradidit, cæteri officiosè paululùm secedunt, ut ab illis remotior, suis codicillis liberius incumberet. Medios nondum absolverat, cùm percurrentis vultum invasit subitum incendium, & mox voce acriter sublata; nisi in rusticos austeriùs agimus inquit, tota ruit nobilium existimatio, reverentia, potestas. En agrestium illorum novum facinus, en quid ausi in alterum filium meum. Is verò contextus epistolæ erat.

Ut noveris, Optime pater, quàm protervè in me peccare rustici soleant, disce inconditæ temeritatis novum ausum, & ex postrema injuria collige, quàm non leniter habendum sit istud hominum genus, ut in officio maneat. Agros qui nullius erant, ne absque domino essent, jure nobilium tibi sumpseras, prohibuerasque ne in posterùm rusticorum ullus in eos sua pecora intromitteret: Per aliquot menses obsequiosi, tandem mutato animo ad pristinum morem, inconsulto me, rediere, ea etiam fronte ut dicerent te pagi tyrannum, te acerbissimum hostem, qui incolarum pecu-

des,

des, quarum lacte nutriuntur, solvuntque annuatim durissimum vectigal, ab solo illo arceres, in quod ex veteri usu, æquale jus est omnium. Nec verentur quas obtinuisti nuper à principe literas publicè calumniari, tanquam in commune damnum leviterque concessæ sint. Omnia vitæ subsidia sibi eo diplomate eripi furiosè inclamant; teq; mulctam magis à principe quàm ampliores agros meritum, qui fraude, emptoque regij consilii suffragio tam fœdè, tam audacter majestatem luseris. Ea insania incitati, suos greges in tua pascua plurimi illorum deduxere, quibus servorum meorum manu validè amotis, iterum rebellat rusticana contumacia. Hanc premere (in tantum crevit) jam nequeo, cum maximè ad illorum questus sacerdotes accesserint, ob hoc maximè infesti, quòd (ut palam queruntur) sub plebeio nomine, nobiles viri invitis templorum rectoribus, decimarum redemptores ea sibi bona adscribant, quæ altaribus vota sunt; tu consule, tu jube, optime pater, quid fieri in tanto negotio oporteat. Si vi agendum est, & imperas, auxilia mihi dari à vicina nobilitate sedulus curabo, & in castigandis rusticis segnem non habebis filium tuum, vale.

Ad epistolam indignabundi omnes dixerunt plecti debere rusticos; convocandos ex amicis qui contumaciã illam comprimerent, opemque promisere. Quod ut audivit Gyges, O Regulos! ait apud se, quàm insolenter

conce-

concessis titulis abutimini! Ad hoc ergo stirpis honor ut agrestes pro mancipiis haberetis? ut periret, etiam apud subactos, conjugiorum arbitrium, quoties vestrorum aliquis sponsæ inhiat, quæ egentem, & sordido famulatu notissimum, ab infima sorte erigat in honestiorum imaginem? Non ea est Regis adversus nobiles viros sævitia, ut præscribat quem cuilibet generum velit, si opulentâ virgine notus est; Neque enim legitimè jussis conjugiis potest ipsa majestas illorum fortunas augere, quos ex servitiis, aut ex charitate æstimat. Et hoc tamen audent isti! O affectuum humanorum haud ferendam tyrannidem! Non bene coguntur matrimonia, quibus conciliandis ideò amor præficitur, ut læto successu excludant, quæ compulsis partibus familiaris est, maritalis vinculi pœnitentiam.

Communes agros tollitis! & ut solertiùs lateat iniquitas, sub emendicato diplomate sævit in vulgus! An soli habitabitis super terram? an de vobis, non de ipso Deo dictum est: Domini est terra & plenitudo ejus? O egregios unitatis amatores! ne vario incolarum jure terræ discretæ sint, alienos fundos patrimonio vestro jungitis; Pacis humanæ cultores certè eximios! ne mixtis hæreditatibus lites insurgant aut odia, ut omnia vestra sint, religiosè curatis; Alexandro simillimi, dicere sæpius solito, se ideo bellum orbi indixisse, ut sub uno Rege, iisdemq; legibus fœliciùs ageret. Et vos etiam

etiam quis non dicat illo principe beneficentiores? Etenim ut terrarum dominus fieret, nihil dabat; vos saltem, ne ejectos agrestes, tristes habeatis, aut querulos, comparatæ hæreditatis leve pretium ad arbitrium solvitis.

Hæc illo cogitante omnes ad promissum obsequium festinavere; si quid durum ageretur revocandumque ad tribunal, mercenariorum testimonio ac judicum cæco favore, rejecturi in rusticos.

Huic materiæ congruit, quod exactis quatuor mensibus Gyges vidit, cùm ad amicum pergeret, qui ægritudine impeditus & solatio egens, illum per varias epistolas ad rus suum invitarat. Festus erat dies, mite cœlum, & rustici aliquot in apertum fortè convenerant, ut otium fallerent, ac sole fruerentur: quid inter se agitarent homines isti, cupiit scire Gyges, suum tunc consulto indutus annulum, ne pedester videretur ab obviis: placuerat enim viro sic incedere; neque nummis, sed valetudini consulens, ad majorem corporis exercitationem equo carere voluerat.

Pueros amoverant rustici, & qui ætate ac facultatibus grandior erat inter illos, ita cæteris: Credite, nobiles isti possunt ad modestiam cogi: habent supra se quem timeant, sævitiam suam dediscent, si deferantur ad Principem. Scitis quid in Regem peccaverit pagi dominus, cui nos natalium sorte sumus obnoxii? nam de cæteris minùs curo: Amplam

pecuni-

pecuniam acceperat, ut milites legeret, quibus ipse præficeretur: Et quidem quasi seriò mandata Principis ageret, pulsari tympana, tubas audiri per aliquot dies ambitiosè curavit, ut jam latè diceretur non temnendam partem exercitus, ubi convenisset in aciem tota belli vis, virum hunc debere moderari. Verùm audite fidissimi hominis diligentiam: non quàm feliciter dimicaret Rex, sed quàm privatâ fortunâ ditesceret, providit in ipso militum delectu dux egregius: satis enim illi fuit modicâ impensâ ineptos plerumque collegisse, quos etiam ex parte regiis copiis subduceret, postquam ad inane spectaculum abituro mox milite completi ordines, non suspiciosæ potestati tàm vafrè quàm turpiter imposuissent.

Neque semel crimen istud admissum est: quoties ad majorem virium suarum fiduciam jubebat Rex lustrari exercitum, vel ad horam supposititii bellatores destitutas viris turmas flagitiosè supplebant, vel infami inter ipsos duces commercio, idem sub variis signis, ad stipendiorum fraudem, mutuatus miles comparebat, tanquam in theatro luderet, nec de personarum sed de scenarum numero duntaxat inter armatos ageretur. Dolum hunc si Princeps noverit, de pœna non ambigo: scitis enim carnificis manu nuper præcisum fuisse nobile caput, cui penè præter hanc culpam nihil objectum est, ut tam turpiter caderet. Sed quia scriptis major fides quàm verbis est, ecce-

ecce chartam, authore me, plurimorum manu subsignatam, quâ probatur armorum hæc ludificatio toties regio honori officiens, & infesta victoriæ. Nobis solùm fido homine opus, qui ad aulam tantæ rei indicium non cunctanter & intrepidè deferat. Quis vestrûm, ô viri! satis firmo vultu & animo erit, ut negotium hoc pro communi bono, nostrique justissimâ ultione suscipiat, dum Rex non longè hinc abest, & solatia ruris captans, majoribus curis exoneratus, in rem nostram videtur commodior?

Cunctis diu timore silentibus, unus tandem non ineptè censuit, rusticos ad hoc opus haud esse idoneos, qui nec loqui Principibus assueverunt, cultuque agresti ut & sermone aulicæ pravitati profectò cachinnum elicerent. Quid verò si & Rex ipse nobilium novis artibus delusus chartam hanc vel convitiis plenam arbitretur, velut futilē omninò contempserit? Ergo hoc solum ajebat superesse rusticis, ut suos oppressores nullo vindictæ solatio ferant, usuque miserrimæ conditionis durescant in malorum tolerantiam.

Cum hæc lugens diceret, cæteri pariter lachrymabantur, ipseque Gyges flebat; sed mox animum acuente misericordiâ, chartam tulit, quam datâ opportunitate deferret ad Principem: sed quod rusticis profuturum erat, acerrimum timorem movit, dum nesciunt, quis raptor hujusmodi scripti fuerat, in quo tot nomi-

mi-

mina conſpici abſque multorum periculo vix poterant, ſi inconſultè proderentur?

Poſt hæc jucundius ad amicum feſtinavit Gyges, quem cum per dies aliquot ſolatus fuiſſet ſuaviſſimis colloquiis, etiam illius operâ de Regulorum tàm pace quàm bello indecoris moribus, multò inſtructior in urbem reverſus eſt: & ſtatim ut ſcribendi otium fuit, hoc ordine digeſſit in chartâ, quodcumque de regulis & de caſtrenſium ſtipendiorum expilatione non dubius acceperat. Laudatâ primùm Majeſtate quod publicæ quieti, armorumque ſucceſſibus, ubi belli neceſſitatem jura fecerant, tam ſtudioſè conſuleret, eorumq; inſuper fide commendatâ, quos Rex in curarum ingentium partem aſſumere voluerat, ſenſim deſcendebat ad ruſticos, vilem certè regni portionem ſi facultatem reſpicias, verùm non deſpiciendam, ſi numerum, utilemque Principibus ipſis laborem attentè perpenderis. Ab his enim plerumque fit militia robuſtior, & auctior gaza, in quam cives profectò minùs conferunt, ut tota ferè regni vis atque dignitas conſtare videatur ruſticorum nervis, abjectiſſimæque fortunæ diligentiâ.

Deinde quàm ſimpliciter vitam degerent, quàm conſtanter obſequentes eſſent, quàm inepti ad illa audenda promovendaque ſcelera, quibus pulſatur regia dignitas, niſi Nobilium animis ac pervicaciâ compellantur ad facinus, inſinuabat Gyges, & verborum lenocinio

nio Regem optimum, jamque misereri faciem, ampliori humanitate inclinabat in agrestes. Illorum verò sortem maximè deflebat, quòd in pagis tot regulorum dominatu ita premerentur, ut si ex jugo & labore æstimanda sit natura, pecudes potiùs quàm homines censueris. Nulli datur agello suo tutè frui: si ad latiorem Domini habitationem, vel ad serendas arbores, quæ longo ordine ad illius fores adventantem quemque ambitiosè deducant, videtur commodum, deserenda est miseris paterna hæreditas: pretium, ex ementis imperio: rusticorum culpa, quòd de obsequio vel modicùm deliberant, quòd sponte non pereunt. Ad eliciendum consensum adhibentur minæ: servorum non rarò jussæ manus: & valida sævæ potestatis argumenta, fustes. Quidquid annuorum redituum debent viris Nobilibus rustici, si non suo tempore solvitur, vel agnellis ex pauperum grege, vel etiam ovibus, cæterisve quæ rus alere aut procreare consuevit, emenda est dominorum patientia; nec egestas excusatur, quòd elementa nihil dederint, unde diligentiùs cogi pecūnia potuisset: regulis rusticorum mora vel duplex fructus, vel crimen est.

Cùm hæc Gyges in chartâ conscripsisset, addidit quoque Regis injuriam videri, si tot nobiles summi imperii imitatione id audeant, quod subditis non licet: Et tantæ sævitiæ subjaceat, quæ germanæ potestati tam libenter

obſequitur, ſolvitque juſtius vectigal ruſtico-rum ſimplicitas. Sed ut Rex in agreſtes eſſet proclivior, cauſam illorum regiis negotiis ita Gyges attexuit, ut oſtenderet ruſticorum tyrannos plerumque eoſdem eſſe, qui militum ſtipendia in privatos uſus converterent, magnoque armorum detrimento extenuarent legiones, quibus excitandis Principis ærarium tantâ ſui jacturâ laboraviſſet.

Quâ ratione luderetur facillimus Princeps, narrabat per ſingula: peccatum illud jam in morem tranſiviſſe apud viros nobiles, nec in furtis numerari, quod inſcio Rege ſic rapiunt. Inde fieri, ut rarus miles ingentibus Regum cœptis non ſufficiat, & in vexandis ruſticis atrox ſit, ne deficiente ſtipendio illis omninò ſubſidiis deſtituatur, ſine quibus agi vita non poteſt, aut qui inter copias eſt admiſſus, officio ſuo defungi. Hinc fit ut egenos prædoneſque pro militibus exercitus habeat, Patriæ etiam ſuæ juſtè timendos, quâcumque profecturis in hoſtem iter fuerit; focos enim ſuos tam expilat armata paupertas, quàm hoſtium. Inſiſtebat maximè quòd variis temporibus aliquot urbes eo rectorum peculatu ſuis orbatæ præſidiis hoſtili ſolertiæ patuiſſent: curaret ergò Rex, ne illa arcium ſolitudo, dum privatis quorundam hominum rebus mirificè conſulit, publicis noceret: neque enim in ipſo hoſtium confinio ſapienter civitates cuſtodiri, quas in exitium comparat occæcata ducum

cum

cum providentia, & ad summæ pacis veluti ostentationem vacua militibus securitas.

His, ut tantæ rei conveniebat, nervoso sermone explicatis, etiam aliquorum nomina promebat Gyges, qui regiæ militiæ impendio suas ita facultates auxerant, ut cæteris peccandi cupiditatem simul & audaciam suo exemplo facerent. Non paucos tamen ajebat inveniri, qui sordes has omninò aversarentur, dignos planè quos Rex fidei memor ad altiora promoveret. Cæterùm ne Regis justissima vindicta ad sævitiam diceretur accedere, si tot Nobiles plecti imperaret, quot in creditam sibi militiam tam turpiter deliquerant, culpam hanc pulcherrimè utiliterque plurimis posse condonari, si paucorum damno admonerentur, quanto sui periculo deinceps nobilium ullus crimen illud admitteret.

Ubi hæc Gyges exaravit, rusticorum querelam cum sua aptissimè compactam defert ad Regiam, quâ tamen ratione illam in manus Principis trajiceret inscius adhuc: sed anxio sollicitudinem mox abstulit cursor cum codicillis adveniens; nam ut hos, multo cum honore, expectanti Regi porrexit, eâ subtilitate Gyges suam chartam ad illius pedes devolvit, ut inter tot epistolas, vel cursoris vel Regis ipsius incuriâ videretur cecidisse. Dum humili obsequio colligere abjectam omnes festinant, purpuratorum unus cæteris diligentior eam obtulit Regi, quam ut solvit, ille, nec

ullo deprehendi indicio posset cujus manu conscripta, aut unde mitteretur, acerbissimis oculis in attonitum cursorem intuens, petiit quâ audaciâ ejusmodi codicillos sine nomine ad se perferendos accepisset: sed negante viro talibus se literis infamasse suum munus, in varias cogitationes Rex perplexasque delapsus est. Verùm sensim redibat Principi vultus amoenior dum legeret, nec multò post; quisquis (ait) ista me scire voluit, amicus est, non vulgari præmio certè donandus, nisi nomen suum ex animi diffidentiâ, meique ignoratione latere voluisset. Neque tum plura Rex, ne ex verbis aliquid illius consilii palàm fieret, quod ad tempus celare constituerat.

Quid monuisset author scripti non tardè ostendit insolita judicum in ejusmodi sontes inquisitio; sed ex Regis miseratione, regnandique solertiâ fuit, quod clariores, tanquam non peccassent, inter fidissimos computati sunt: satis enim si inferiorum mulctâ discerent non impunè fore, si quis in posterum nequiter ditesceret ex militum stipendiis.

Inter calamitosos quibus gratiæ spes omnis adempta est, præcisis cervicibus, spectaculum sui fecit Nobilis ille, quem rustici suis querelis in crimen vocaverant; & quia sic jubente Rege judices pronunciaverunt, dupli- ci titulo illum plecti, quod militum stipendiis injustè potitus, etiam in agrestes tanquam pa- [illegible] princeps summam potestatem exercuisset,

ſet, compreſſa fuit illa Nobilium dominatio, quâ tot Reguli eſſe videbantur, quot in villis ſæviebant.

EDACITAS CASTIGATA.

INterim, quia ſacrum tempus inſtabat, plurimi deſipiebant, & in novas voluptates ineptiſſimè ſolvebantur. Aliqui in curribus, plures in equis, major pars ad humiliorem inſaniam coacti, pedites ibant; & per vicos, vario larvarum ſpectaculo veſtiumque inſolentiâ, inſulſæ plebis admirationem, riſum, clamores excitabant.

Donec furor ille ſe poneret, & pacatiùs per commotæ urbis regiones viatores incederent, decrevit Charmion domi hærere, & eorum quæ viderat texere hiſtoriam; eâ ratione, ut magis curatio morum eſſet, quàm geſtorum narratio. Nam licet plurimi authores ſcripſiſſent de moribus; omnes tamen pridem decantati argumenti prolixas quæſtiones ſatis mœſtè tractaverant, & nullus eorum advertebat, philoſophos lectoribus ſuis ad nimis ſeria oſcitantibus nunquam prodeſſe faciliùs, aut efficaciùs poſſe, quàm ſi manente propoſito, veſte mutatâ, hiſtoricos agerent.

Redditâ mente, incœperant cives modeſtiùs verſari; & indictis jejuniis, atque oratorum qui cœleſtes minas intonabant ſacris vocibus, larvæ & audaciora quæq; ſcelera palàm

cesserant; cùm solito more Charmion, visurus quid in privato homines agerent, domo suâ digreditur. Non multùm processerat, cùm ad divitis ædes, quæ fortè patebant, jam suspiciosum compulit carnium odor. Plures ex amicis vir ille ad prandium vocaverat, & quia non omnes ita pietatem abjecerant, ut vetitis cibis vellent sibi propitii Numinis furorē excitare, curaverat prudens convivator, ut inter damnatas epulas intermisti pisces modestioribus viris apponerentur; & ita ad arbitrium quisque sumeret, quod videretur commodius, intactis quæ aut gustus horrebat, aut improbabat Religio.

Ad immanis licentiæ conspectum stupuerat noster Gyges, nec satis credebat corruptissimi hominis impudentiam, qui conscientias laxiores ejusmodi cibis ad scelus provocabat; cùm flagitiosas subitò (ne quid caloris vel levi cunctatione perderent) epulas circundant, premuntque carnarii. Neque de more Christiano invocatus Deus, antequam ventres pascerentur; precis loco risus fuit; frustrà importunissimis clamoribus concionatores raucos fieri, qui cæteros mortales vellent abstinere à carnibus, ne soli pituitâ & ciborum, quos esse noxios toties monuerant medici, malâ coctione laborarent. Sed cachinnum compescuit subitus omnium pavor, & maximè illius, qui Religionem eâ ciborum ambiguitate traduxerat, non expectata consternatio. Quippe dum effrena-

tiùs

tiùs loquuntur, & ex primo famis impetu concitatiores tangere vetita properant, voce, manu, pedibus etiam Charmion omnia turbat. Mixtis ita confusè epulis, jam inutilem & condimentorum vario colore deformatam subitâ diligentiâ convivæ mensam deserunt; improvisoque tumultu ita in omnibus fames perit, ut ciborum, qui promiscuè turpiterque in ipsis etiam sedilibus jacebant, non meminissent. Unde illa tempestas, nemo sciebat; divinitùs tamen immissam dicebant qui Religione tenebantur; & dum lances, hac, illac dispersas, jactatasque aut fractas circùm lagenas attoniti servi colligunt, jejunare interim, tremere discit jam pallida voracitas.

Ne quid de illâ re vulgaretur præceperant famulis domini; sed imperio factum est difficilius silentium. Ipso die per totam civitatem rumor increbuit, cœlesti manu illis in ædibus turbatos qui vetitis uti non timuerant. Inde vulgi in ipsos magistratus indignatio, quòd sinerent laniones ejusmodi gulæ irritamenta ita audacter, ita publicè exponere, cauponesque adeò impunè prohibitis ferculis onerare mensas, quoties licita mollissimorum hominum palatus fastidiebat, ut nulla penè apud Christianos temporum distinctio haberetur.

Neque minùs peccare medicos ajebant, qui ne artem suam nimiâ severitate proscriberent, nobilium faucibus grati, illud omne quod in-

tempestivè gula optabat, statim ac jejuniis dicati dies incœperant, nullo penè ægritudinum aut personarum delectu, fatebantur laboranti stomacho pernecessarium esse. Ad-hæc accedebat sacerdotum facilitas, moxque pessimus, ut ipso qui cinerum dicitur die, antequam quid nocuisset abstinentia, ex solâ piscium, quos nondum aut mare aut stagna dederant, nauseâ, plus libertatis ad edendas carnes, quàm cineris petentibus concederent.

Si vel leviter turbabatur quies, aut modicam tussim excitabat saliva frequentior, statim pisces in culpâ; si pallorem, si macie confectos vultus ostenderat speculum, si caput errabat, devovebantur omnium malorum caussa cibi; & vocatus illicò medicus testabatur exleges esse, qui sic deficerent, ut urbanissimo testimonio tota comedonum niteretur de edendis carnibus facultas, ipsorumque Theologorum, qui nimis creduli omnium propè votis annuebant, officiosa conscientia.

Aliorum tamen, qui effræni omnem disciplinam solverant, audacia fecerat, ut optimi illi haberentur qui damnari absque prælatorum licentiâ noluerant. Chartam enim ostendisse quâ pinguis mensa simulatæ ægritudini prohibitas epulas ministraret, maximum pietatis argumentum; & absque scandalo temnere Ecclesiam putabatur modestissimum culpæ genus, cui etiam deberetur, ut singulis virtutibus, sua laus.

Intereà

Intereà haud silebant concionatores, ut vel finem faceret pessimorum hominum libertas, vel saltem publicè verberata erubesceret; & cùm perturbati convivii rumor suspensam adhuc civitatem teneret, factum est ut ex sacris oratoribus unus, præsente ipso Charmione sic in carnarios loqueretur.

Ecclesiæ, an hæresi, nomen dederitis, dicite, ô abjectissimi mortalium! usque quo claudicatis in duas partes? ad altare Catholicos esse quid juvat, si inter adipes, mox ut plebi Christianæ imperatur abstinentia, cum hostibus censemini? Invenistis, ô carnium voratores! quomodo ore sacrilegi esse possitis, etiamsi taceatis. Ergò frustrà jusserit Deus, vos legibus, vos matri obsequentes esse, nisi ventri placuerit? Ergo saluti obstabit fastidiens gula, & ipso cœlestium amore sagina potentior? venenatas carnes quis edat, si sciat brevissimæ voluptatis certissimam pœnam, funus? quidquid prohibente Ecclesiâ in corporis solatia deglutitis, mortiferum est.

Porcos intueri in Romanorum vexillis aliquando noluerunt Iudæi, quod putarent se non satis prohibitas escas odisse, si quod ori concessum non erat, oculi conspicerent: O Gens ad Christianorum dedecus plusquam imperatum fuerat, sobria! non ipsas tantummodò carnes aversata es: ne vel suâ imagine religiosa corpora pollueret, etiam picturas horruisti. Sed discere à Iudæis vetitorum ab-

ſtinentiam nimis vobis glorioſum, O helluones! doctores habete canes ipſos: Captâ præda, urgente ſtomacho, fixis etiam ipsâ in carne dentibus, temperantes ſunt, ſi jejunos eſſe ſuus dominus jubeat; veſtros docete ventres illam philoſophiam, quæ arte, & imperio, eſurientibus beluis tàm altè infunditur: non pudet humanas mentes, quæ regendis corporibus natæ ſunt, à brutis ſuperari?

Quàm vilibus, ſed & quàm tetris ſæpiſſimè epulis, quamque parcè avarus utitur, ut quod ſibi ſubtrahit miſer, in ſuos acervos tranſeat, & inanitate ſtomachi fiat fortuna tumidior. Pallidà vigiliis ora, & ex jugi inediâ attonitos, patentesque, pluſquam natura voluit, oculos, ſi lubet, intuemini. Placet volenti fames ſua; placet horridior victus; neque curæ eſt, quàm injucundum ſui ſpectaculum orbi exhibeat, dummodò auro accedat aurum, & ad comparatas, ſed intactas opes, ſtultiſſimè exultet, ſibi crudelis, etiam dum ſibi obſequitur, pecuniarum cupiditas. Tum ad Eccleſiam verſus concionator: quàm vilis es, inquiebat ille, quàm deſpecta apud tuos, ô Eccleſia! quid te ſponſam domini tui, quid te quoque matrem noſtram, toties iteratis ſermonibus jactitas? quod vitiis ultrò concedimus, hoc tibi negamus Chriſtiani: Etenim jucundioribus cibis abſtinere, inviſis nutriri, ſi avaritia jubet, & utile, & dulce eſt: arduum non modò ſi imperas; ſed

sed iniquum, & ad tyrannidem propemodum accedens sævitia.

Verùm quousque, ô certè non ampliùs Domini cultores! sed abdominis: quousq; pinguedini magis quàm Deo, quàm vestræ saluti studebitis? Nunquam legistis apud Cyprianum, in proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur? Sed hæc apud vos nulla sunt: stupidas, ac prope carneas mentes non movet malum imminens. Ergò ad libitum prohibita vobis edite; talibus vixisse, etiam suo modo proderit: Nam & vos ad libidinem vegetiores utique facient, & athletis illis edacibus, certissimo fato, mox ut pasti fuerint, interituris, per omnia simillimos, qui saginantur in pœnam, ut cariùs pereant.

Cum his quoque addidisset ille Ecclesiastes ad terrorem auditorum, quam retulimus de subverso convivio historiam, multùm gaudebat utilissimæ tempestatis author Gyges; & modico risu perstrictus ita secum loquebatur: O Annulum! quod te pretium æquabit? si diu ita fœlix ero, per te quot bona non faciam?

Sed ut licentia illa, quæ divitum prope omnium esse inceperat, efficientiùs compesceretur, non satis fuit in eam sacros oratores invehi, nec unius exempli, de quo & plurimi dubitabant, ad id sufficiebat tota urbe sparsus rumor. Novo igitur ingenio Charmion cogitavit, antequam jejuniis dicata tempora effluxi-

xissent, tot divitum mensas affli&ctare, ut nemo deinceps quod edere fas non erat quietè comederet.

Cucurbitas sylvestres quas Colocynthides vocant, vili pecuniâ comparatas, in minutissimas partes ita pulveravit, ut contritis aspersa levi manu esculenta sic delicatis faucibus acerbissima fierent, ut non amitterent colorem. Hac arte non semel divitum multi à prohibitis epulis abstinuere, & primùm (quòd nescirent unde tanta illa ferculorum amarities) coquis irati, mox ut didicere, plurium qui similes mensas struxissent, eam calamitatem fuisse, ad sobrietatem compulsi sunt. Religiosam abstinentiam maximè suadebat, quòd illam ciborum injuriam apud verè ægrotos non adverterant, quasi hominum status, edendique varias causas distinguente providentia.

Iucundissimum quoque illud fuit, quòd ad Matronæ cujusdam conspectum, quæ concessos ab Ecclesia cibos aversata, ne piscium usu vultus caderet, solebat illicitis uti, assam perdicem ita momento fœdavit, ut vermibus scatere videretur. Testudinis musicæ chordas aliquot secum tulerat; sed in frusta consultò ita sectas, ut quælibet pars vermiculorum mensuram non excederet. Has in fumantem avem, antequam quid de illa detraxisset mulier, plena manu jacit Charmion, & quasi animam calor daret, illicò cœpere moveri, ac putridæ carnis in cultissima mensa exhibere spectaculum.

Ad subitam mutationem horruit illa, neque qui aderant servi leniùs concussi sunt, mox perdice damnata, mulieris jussu admissi canes, qui projectam comederent.

His omnibus effectum est, ut qui ventri nefariè indulgebant, deinceps modestioribus epulis, quoties jubebat Ecclesia, Catholice vescerentur. Sed & oppugnatæ veritatis præsidium fuit illa Charmionis in tot mensas, quæ per urbem irreligiosè peccaverant, insultatio. Multi enim tunc temporis haud credebant aliquos esse spiritus, qui extrà carnis hujus commercium nobiliorem vitam agerent, essentq; quolibet elemento subtiliores. Angelos toties hominibus apparuisse ac eorum ductu tot victorias atque Regiones obtinuisse Iudæos, frustrà referebat divinus codex: bonas mentes, aut Regnanti Deo assidere, aut in certissimum subsidium mortalibus mitti: Dæmones quoque existere, qui virtuti insidiarentur; &, vel prædam quæsituri, vel ad tempestatum insaniam collecturi nubes, per aera discurrerent, donec æterno carcere inclusis omninò adimeret Deus illam quæ in viventium exercitationem justissimè concessa est nocendi facultatem.

Dogma hoc tot eventis, tot rationibus firmatum, mera fabula à plerisque habebatur; nec apud fatuos ipsi Ethnici, quorum tamen erant reverentiores, authoritatem invenerant. Nam quid notius inter philosophos quàm coelesti-

lesti-

lestibus orbibus intelligentias præfici; spiritus esse qui Regnis, qui civitatibus præsunt; qui etiam privatorum curam suscipientes ad virtutem capessendam dant animos, vires, & aliàs incautis subeunda pericula, suâ luce, suo præsidio amovent? Talis erat Socratis ille genius qui nutantem & incertum à noxiis solitus erat avertere, ne quid ageret quod Socrati exprobrare vel inimicissimus posset. Et si de nefariis spiritibus etiam agitur, quotquot historici de rebus Romanis scripsere, spectri illius meminerunt, qui Bruto jam suis partibus desperanti, petentique quis esset, respondit: ego sum tuus malus Genius. His adde, tot sæculis tripodes loquutos; statuas quoque, quasi ipsæ metuerent, in proximæ cladis præsagium subito sudore manantes, & quidquid ludente Dæmone, dum adhuc vigeret superstitio, Græcia vidit, aut Roma mirata est. Hæc omnia fieri nisi spirituum ministerio haud certè potuere, qui muto lapidi sermonis imitationes addere, eâ quæ illis nota est industriâ, ad arbitrium possunt & ad mortalium stuporem, quoties lubet, reddere elementa vocalia.

Virtus illa quâ magnes ferrum allicit, simulque tactum cogit, si motum facilem præstiterit subjectus cardo, eandem Cœli partem quærere, inventamque constantissimè intueri; illa inquam virtus, cùm nostros omninò sensus fugiat, creditur tamen, & ignotæ causæ non minor apud nos fides est, quàm effectus illius, quem

quem nescire haud potest quisquis efficta ad magnetis leges solaria perspexit. Esto, spiritus illi non videantur quos tamen credi Religio imperat; tanta ab illis acta sunt, fiuntque quotidie, quæ suprà corporeæ substantiæ vires eminent, ut angelos, latentes licet, sua virtus prodiderit. Nam unde illa, quæso, saxorum articulata vox, toties audita quoties oracula cecinerunt? & unde in arreptitiis illa facultas pluribus linguis eruditè loqui, quas nunquam didicere? Rudes fœminas, pueros græcè fari, cùm Græciam esse sæpè nec norint, certissimũ est argumentum, præter humanos spiritus, alias dari mentes, quæ non ad vitam quidem, sed ad potentiæ spectaculum, in corpus aliquod delapsæ, illud regunt; eaque organa non tumultuosè, sed consultò movent, quibus sermo efficitur; ut quidquid velit Angelus, omnibus linguis, ipsâ ignorante animâ, quæ naturaliter corpori inserta est, distinctè pronuncient.

Error hic quo negabatur alios esse spiritus quàm qui carni immersi sunt, inde processerat, quòd qui se totos corpori dederant, in brutorum modum nihil caperent præter id quod acceperant à sensibus. Ut stultissima opinio exploderetur, effecit noster Gyges, incogitans licet, & longè alia meditatus, quàm ut illam de Spiritibus veritatem assereret. Nam quia invisus tanta variis in locis patraverat, omnes

uno ore fassi sunt, aliquos sine dubio spiritus dari, qui humanæ probitatis, ut & nequitiæ testes, Deo jubente, bonis sæpissimè faverent, & in sceleratos sævirent pro merito.

DIONYSIA.

NOn tantùm aëre circumsepti vivimus, sed & illum spiramus omnes; neq; tamē major pars hominum satis novit quod perenni internorum motu, in caloris levamentum non plus exturbat, quàm trahit. Nam quanti sunt qui de his, quorum etiam usu vita subsistit, philosophantur? Nihil aere fortius, debilius nihil; montes concutit si irascitur, & totas aliquando urbes subvertit, cùm tamen vel muscis volantibus cedat ipse, & in omnes formas, prout locus coegerit, patiatur se effingi. Talis propemodùm Gallus: si de bello quidem agitur, nulla gens illâ natione acrior: nam quis ad furentis Galli impetus non pertimescat? si de moribus, vix in orbe aliquem populum invenies qui facilius, ubi cum exteris mixtus est, peregrinæ improbitati consentiat. Ille inquam urbium domitor, mox ut ab armis quievit, & in otia delapsus est, quidquid vis, efficitur.

Inter Germanos & Gallos nova fœdera intercesserant, nec quid utrinque prætermittebatur, quo ille nodus strictius fideliusque coalesceret. Aulam impleverant Germani, & frequenti consortio, non Francorum tantummodò

modò vestes magna ex parte corruperant
& suam quoque sobriæ genti dederant si
illisque authoribus, apud nobiles Gallos
gno applausu recepta erat opinio, Hero
no non minus quam virtutibus effici, au
bilium armorum fœlicitate. Ex illis qui
Germano legato venerant, unus erat que
haustu & urceis vocabant Biberium.
quam ad satietatem perpotasse, fama er
bibacissimo cuique ita metuendum, ut n
mente illæsa posset ad tot sanitates prov
ti ex æquo respondere. Dolium dixisse
tot scyphos, tot amphoras capiebat.

Ineptam bibuli hominis gloriam me
batur Charmion, cum duo juvenes, qu
eundem dominum pertinere indicabat
vestium color, per urbem incedenti occ
runt. Amplissimas lagenas præcipuo
graves dextra gestabant, sinistrâ hederam
quasi nihil urgeret, pleno gradu ambula
ad obvia quæque, de more servorum, spe
res otiosi, etiam inter se fabulabantur; se
haustus cursu alius ac sudore madens, qu
nos accelerare jussus fuerat, mox ut ab illi
diri potuit, intercisis multo anhelitu clar
bus, manuumque jactatione cunctantes i
pans, simul monebat, dudum à domino e
ctari, nec impune abituros.

Hæc cum audivisset Charmion, subito
silio in obscuram porticum, quæ tum fort
jecta est, ad modicum tempus secessit, ut

to secretè annulo, simul ac egrederetur, extrà conspectum fieret. Mox adolescentes, ipse ardentior, concitato gressu adipiscitur, & unà cum illis domum subit, in quâ dicebatur minax dominus de servorum morâ queri. Plures illic mensæ assidentes de famosissimis vinis ambitiosè loquebantur; & ad novi meri, quod nuper ab extremâ Galliâ, ubi vitis generosior, allatum fuerat, celebre nomen, duos ex servulis miserant qui de œnopolâ emptum festinanter deferrent, simulque hederam: nam placebat in solutiores delicias celebrare Dionysia. Multarum virium erat vinum illud, & mox ut communi potatorum suffragio probatum est, detracto pileo singuli sibi virentem coronam imposuerunt, omnesque unà, exundantes penè scyphos sublimi manu tenentes, hymnum Baccho cecinere.

Quid! ajebat Charmion, an me mea fallit acies? non ex vulgo isti sunt; licet ensem posuerint, nobiles tamen arguit vestium cultus, & maximè famulorum frequentia: ô sordes! qui egregiâ stirpe editi sunt, in id opprobrium patiuntur se devolvi; & quasi non sufficeret vitiis illis laborare, quæ dignitatem aliquam præferunt, etiam turpiter peccant! Sic ingurgitari vinis ingenuos quis ferat? ac ut fiat sitis ardentior, saltiusculis illam per tot horas provocare, quam tamen benè extingui, cum merso stomacho corpus simul & ratio nutant, pe-⸗ non sustinent.

Quis

Quis ex Gallis Germanos fecit? vah! tam modico tempore discipuli, jam suos magistros æquant! jam temperantia apud illos sic viluit, ut cùm temulentos aliquis petet ad colloquium, non pudebit responderi à servis, quod nullâ famæ injuriâ in justissimam excusationem ajunt passim à Belgis usurpari; potatione recens est adhuc dominus meus, stertit in lecto, abi rediturus ad vesperam, commodùm enim non habebis donec ebrietatem prolixior somnus excusserit.

Quid tandem Gallus erit, si fœderatarum gentium omnia vitia eâ facilitate suscipiat? Iam plurimi quod cum Italis mixti sunt, nihil penè sincerum loquuntur; quidquid in urbanitatis, aut amicitiæ speciem proferunt, non immeritò dixeris aut tricas, aut ambages. In promissis verbosi, postquam simplicioribus spem fecere, tandem contemptos destituunt; tota illorum prudentia, cæteris nox est; & licet fulgorem suum habeant, non videntur tamen, adeò radii illorum cum tenebris consentiunt. Binos vultus habent viri isti, ut ille ex fabulis Ianus; uno propitii, altero quem non intueris, sæpè truces, ut prorsus nescias cùm tibi magis arriserint, plus ne ab amicitiâ sperandum sit, quàm ab odio timendum. Ab Italis quoque venit ad nos ille luxus, qui in domesticâ supellectile, in aulæis, in picturis etiam ac signis, quibus ab nomine artificis, aut ab ipsâ ætate pretium est; tot pecunias quæ creditori-

bu-

tarent. Neque putandum est vino deditos reverentiores Regibus esse, cùm nulla sit major audacia quàm quæ Baccho inspirante rapit arma, & sæpè à vino initium sumpserint illi tumultus, quibus tot Principes destituti sunt, aut cæsi.

Rationis opus est obsequium illud quod Regibus defertur à subditis. Ubi prudentia deficit, frigidis illius consiliis, securisque, utplurimùm succedit noxius calor, qui si vino quoque augescat, furiosam plebem, ac suis ignibus cæcam, non sinit Majestatem revereri, aut futura prospicere.

Sed ô quàm falsè! & quàm nefariè dixit iste vir, optare se abjectissimi principis sordidum interitum! Morientis nulla voluptas est, nisi quæ à virtute ortum habet; Exeuntem nullus liquor juvat, nisi lachrymæ. Quàm diversa loquetur ebriosus iste, cùm extremis temporibus vicino vina sua in memoriam venient; hymni illi, quos vix patientia Christiana ferat, etiamsi ab Ethnicis canerentur: sic dies effluunt, sic noctes?

Charmionis meditationem turbavit impurissimorum hominum, quibus jam sua ebrietas salaces stimulos fecerat, obscœnus sermo. Sine Baccho frigidam esse Venerem dixit aliquis; alter subtilius, ac fortius: absque illo libidinem monstrum haberi; & propè ad fidem non esse, si quis dicat ignominiis patuisse abstemium. Isti qui tot vinis madidi, sitis imitatione

tatione ad promptiora pocula urgebant festinantium famulorum diligentiam, citò in spurcissima prolapsi sunt.

Suos unus amores narrabat, ut quàm fœliciter redamatus, ad optata pervenisset, cæteri scirent; & abjectâ silentii fide illud omne effutiebat, quod ut taceret constantiùs, toties Numine invocato, se perditum voluerat, si vel animi perfidiâ, vel sermonis levitate aliquid de turpissimo secreto excideret. Alter fingebat se fecisse quòd solùm in votis fuerat; & in palmam obscœnitatis, plures volebant ea de se credi scelera quibus nec fortuna favere toties solet, nec penè humani corporis vires sufficiunt.

RELIGIO VINDICATA.

Hos cum pati ampliùs non posset Charmion, ob verborum spurcitias, in alterum conclave, unde rumor audiebatur, se contulit. Alii erant eo ludo implicati in quo temeritas & casus, non ratio aut consilium valet. Ne verò de sola temporis, aut pietatis jacturâ ageretur, ingentes pecuniæ jacebant in mensâ, ad spem metumque ludentium. Pallere vultus aut incitari, commune omnibus, quoties fortuna tacitis votis aderat, aut videbatur recedere.

Incogitantes nautas fluctu rapiente in ocea-

num devolvi, & mox eodem referente, suo restitui navigio, aliquando vidimus; sed quod in pelago rarum, hoc in ludo frequentissimum erat: nam subito alearum jactu fœlicitate ereptos, rursus in opulentiam referebat casus, & ea varietate ludentium statum quassabat alternata sors, ut nemo diù ad comparatas pecunias lætaretur, aut ad perditas deficeret.

Quantò dulcius, ajebat Charmion, concessis à Deo opibus isti fruerentur, quàm trepidè sperant, & ut alienis facultatibus augeantur, suas exponunt, quas si tandem, ut fit sæpissimè, ludus exhauserit, frustrà dignitates à patribus expectabunt filii, matrimonia gnatæ! Quis hic alearum furor, ut homo, cui sua constant, egestatem quam tantopere reformidat, pluries in die experiri sustineat, & ut levi spe reficiatur incertus animus, toties pavere & irasci?

Ad breve spectaculum metheora effingit natura, fluxos in aere ignes, coronas, arcus, solesque, mox ut admirationem sui fecerint, interituros: breviora ludus ostendit, fortunas momento sublimes, momento dejectas, quæ ut invidiam cupidis fecere, mox illos ad risum detorquent, aut, si humani sunt, ad miserationem.

Aleatoribus ita perierat ratio, ut ista non adverterent. Dum sic ludo incumbunt, contigit ut unus illorum ea die cæteris infœlicior ingentem pecuniæ vim amitteret, quo factum

est

est ut ipsi Deo iratus, non dejeraret tantummodo, sed horrenda impietate, inauditis ad id usque tempus sermonibus, notas blasphemias cumularet. Ad scelestas hominis voces nihil primò Charmion, nisi se cruce signare, mirarique, quòd adstantium nullus furentem animum revocaret ad Numinis reverentiam; moneretque contumacem, nisi silentio premeret diros animi motus, se protinus aleas projecturum in ignem, ne impietatis conscii haberentur, quibus ad tam nefarium scelus non defecisset patientia, aut domus ipsa repentino casu ruens, ludentes contereret.

Quo fræno teneatur jacturæ impatiens animus? quid non audeat, ubi se destitutam sentit à fortuna, rabida impietas? Phreneticus ille tam acerbè, tam constanter in Deum injuriosus fuit, ut pavere inciperent qui aderant; sed duplicatus derepentè terror, cum Gyges non visus mensã sic leviter movit, ut tremere ipsa, & aliquid videretur minari acerbius. Verum illo motu cessante perditum hominem ad novas execrationes compulit infœlicissimus ludendi ardor, quas ut iterum Gyges compesceret, denuò mensam, sed fortius, ita concussit, ut ex pavore, vix collectis quæ prostabant, pecuniis, omnes uno consilio fugerent.

Relicto deinde scelerato illo, cujus voces vel ipsa ligna horruerant, agitaverunt cæteri an res deferretur ad judicem. In eâ quæstione haud idem omnium sensus. Aliqui dicebant Re-

ligionem summoperè lædi, si ab illâ accusatione abstinerent : jam per Gallias illud scelus non vulgare tantum esse, ubi deterior ludus turbatas obstinato damno mentes ad impia impelleret; sed & à frigidis sæpissimè usurpari, qui nullâ jacturâ provocati, aut tristes, verum famam eâ insaniâ quæsituri, nova convitia publicè fundebant in Deum, non ferenda mancipiis; iniquissimâ opinione juvenes ita corrumpi, ut inveniendis ejusmodi contumeliis ingenia sponte laborarent, & ille subtilior haberetur, qui in Deum pervicaciâ, contemtu, inusitatis injuriis esset atrocior. Timendum ne Regno ista ferenti aliquid accideret triste; Cœlestem iram quæ tot annos non audienti similis à suppliciis abstinuerat, tandem posse lassari; & sæpè effundi in Principes, qui se satis fœliciter regnare existimant, si despecto à subditis summo Deo, ipsi reverenter habeantur, & quodcumque in mentem venerit, ad arbitrium faciant.

Probata quidem omnibus quæ de atrocitate sceleris dicebantur, & de Numinis ira: sed inclytis parentibus erat genitus sceleratus ille, & timebatur ne Religionem quæ in eum testibus esset pugnatura, vindicta exciperet. Qui pessimam causam cum opibus habent, minis agunt, & justissimâ delatione sæpè frustrantur tribunalia, quòd metus ipsâ pietate sit fortior, paucique inveniantur qui ad arduum nobilissimumque facinus pares animos acceperint

perint. Quid? & ipsi judices gaudent ejusmodi reos non vocari in crimen, ne aut periculosè illos damnent, aut fœdè absolvant, & tota fere illorum in egentem nequitiam authoritas armatur. Hîc implacabiles, hîc nova severitate insueta supplicia aliquando quærunt, cùm pauper ea egit dixitue, quæ Magistratus iram merent, & expedit in ampliorem sedentium famam publicè vindicari.

Functis hominibus parcebat olim medicina, ne crudelis videretur si sectis illorum cadaveribus instructior fieret, & nostrum genus reverita, si quid de internis scrutandum erat, humaniori consilio sæviebat in simias: Eodem prorsus genio in nobilissimos quosque reos aguntur plerique judices; nam intactos abire sinunt, quibus atrociora supplicia debentur; & quæ ab illis manus abstinuit, ita in pauperes incitatur, si quid in leges grave peccaverint, ut non rarò ab æquitate sævitia deflectat.

Tunc temporis Vaurclorius quidam sanctioribus Christianæ Religionis mysteriis ita illuserat, ut vulgatâ criminis famâ cogeretur Magistratus abominandum hominem in carcerem detrudere. Non diù captivitate illâ maceratus fuerat, cum impium libertati reddidit sua nobilitas, & reverentia sanguinis, quem ille fœdissimis moribus, & maximè Numinis contemptu tàm sceleste corruperat. Pone, viliori manu perpetratum id crimen, nunquam evasisset pauper, aut ignobilis, adeò generis

splendor, atque opes ex scelestissimo quoque innocentem creant, & judiciorum momenta sunt.

Hæc sciebant qui de illo alio quem Charmion ab aleis & nefandis sermonibus suâ industriâ tulerat, inter se loquebantur, & ideò plures innuebant, ut periculosam, ita & inutilem delationem fore; sed numero minor, animis fortior fuit altera pars; & quatuor viri qui religione præstabant denuntiandi hominis provinciam suscepere, cæteri si vellent silerent, aut minuerent crimen, cùm in testes vocarentur.

Ut primùm audiere judices, visi sunt ingenti ardore illud negotium amplecti, & subito satellitio comprehensum hominem velle se in exemplum cæteris nobilibus dari, qui simili insania atque impietate furerent. Verùm aliquot mensium lapsu frigidioribus effectis, tandem quidquid grave crimen illud habebat, visum est ad ebrietatem pertinere, nimiæque severitatis esse, si vinum in nobilissimo viro, alio quàm carceris supplicio plecteretur.

Tunc in memoriã rediit non delinquentis tantùm claritas, sed & emendationis spes, Galliæque ipsius commodum, si ad sapientiam eâ animadversione compulsus, regiis in castris militaret. Ex illis stirpibus servandos esse, qui cùm licentiâ ætatis, vel contagione morum plura peccaverint, maturi posteà officiorum utilitate pulcherrimè compensant quidquid

in

in contemptas leges actum est ; & sæpè pœnitentiâ vapulatam religionem quæ tardos judices in ejusmodi reos incitarat ; nam peremptos redire non posse, cum illorum operâ eget exercitus ; & frustrà functorum nomen invocari, quos perire voluit pietas civilibus nogotiis non rarò infesta, & in iis quæ hujus vitæ sunt, plerumque cæcutiens.

Eâ mollitie, eâ judicum morâ securum crimen erat, nisi pauperis calamitas jam propè extráctum carcere virum nobilem ad merita supplicia revocasset. Egestate & divitum sævitiâ in desperationem actus fuerat homunculus quidam, & in eâ mentis caligine, plurima in Deum loquutus, etiam de virgine matre ea dixerat quorum propè crimen memoria. Furentem multi audierant, & re illicò delatâ ad judices, ita animos zelus accenderat, ut vix benè auditis testibus, sponte confitentem reum, tanquam negaret, acerbissimâ vexatum quæstione, intra paucos dies flammis darent.

Festinantissimo judicio consenserat pium vulgus, & pereuntis, nullæ spectantiũ lachrymæ, gemitus nulli, acerbissimum fatum leniebant ; sed ut de illius nobilis veniâ, qui mox de carcere egressurus dicebatur, sparsus est rumor, ingẽti tumultu cõcitata plebs, neq; sine armis forum implevit. Vna vox omnibus : Nisi dives ille pari supplicio afficeretur, quo nudiustertius pauper, se judicum officium occupaturos ; damnationem insuper accelerarent, nisi

& perire vellent ipsi : non ferendum enim, ideò nequissimum hominem supplicii s eripi, quòd affines, quòd amicos in eo senatu haberet, aut denique corruptos pecuniis. Leviora pauperum crimina esse, quos ad nefaria necessitas adigit, quàm divitum qui ex voluptate sceleſti sunt, & maxime istius, cujus nota impietas in eam audaciam creverat, ut quicumque Deo injuriosi priùs fuerant, homini perditissimo compositi, viderentur innocentes.

Deliberante adhuc Magistratu, aulæ fores in quâ judices recumbebant, repetitis frustrà per aliquod tempus ictibus, tandem ingenti conatu, ab irata plebe afflictæ sunt; & fervente multitudine, cùm vix obtinuisset silentium ille qui principem locum in senatu obtinebat, quantum potuit voce contensâ, ut audiretur ab omnibus, petiit, quid verò meruissent judices, ut eâ vi dignitas illorum tam indignè haberetur? inauditum illud facinus esse: si quid expectarent à Magistratu, precibus multò fœlicius obtineri, quàm armis: & licet forsitan justissima essent petituri; iniquitatis tamen speciem habere tumultus illos, qui jus extorquere malint, quàm à volentibus accipere. Ad hæc jam modestiore plebe, timenteq; ne plus deliquisset quàm causa illa merebatur, qui audacissimus erat inter illos, nec omninò imperitus, cæteris in eum intentis in hæc verba prorupit.

Vel iniquissimo equiti quòd à vobis meru... reddite, judices, vel pauperi vitam.: non e-

nim

nim ita interierit ille, quem ad impios sermones adegit, orta ex divitum immanitate desperatio, hic autem inultus abibit: Egenum tam citò damnavistis! quid suspensos tenet adhuc divitis scelus? donec tam acerbè peccantis memoria prorsus in populo evanesceret, tandiu tribunal expectavit! & propè perierat detestandi flagitii imago; sed illam excitavit miserrimi hominis vobis damnantibus properata mors. Ergo quod officiosi estis in Deum, debebitis inopiæ nostræ; & torpebit in judicibus Zelus ille Religionis, quem tantoperè jactatis, nisi explebe ærumnosus aliquis, ad leges quas jam opulenti neque sentiunt, neque etiam timent, vos oblitos compulerit? blasphemavit pauper, moriatur: blasphemavit nobilis, vix damnetur ad carcerem; & inclusus, regiis sumptibus vivat, ut in fortunæ proventus cedat ipsa pœna; ut ditior sit, quia reus, & judices videantur non de supplicio hominis, verùm de œconomiâ tanquam procuratores cogitavisse.

Sermones hos sequutum est populi murmur eadem confusè iterantis; vixque à turbidis obtentum est, ut ad modicum tempus recederent, donec decerneret senatus quid de illo divite agendum, cujus mortem tanto judicum favore, totque artibus dilatam multitudo postulabat.

Quod æquitas, ac Religio non potuerant, hoc à tribunali metus obtinuit; nullus fuit ex-

senatoribus qui impium absolveret. Iam virum peccasse dicebat nemo: subita mutatione restituta est homini ratio, ut justissimè ab omnibus damnaretur. Neque visus regno utilis, aut emendationis spem dare, qui consuetudine peccandi cœlestem iram ita provocarat, ut Gallis placari nisi ejus interitu haud posset. O judicum potestatem cæteris mortalibus inconcessam! oculos ad arbitrium habent, ac ponunt: quid mirabilius in Lamiis suspexit credula antiquitas? Cùm nox lucro est, statim optantibus ingruit; cùm dies utilis, illicò nascitur: ut jure dixeris, lucis ac tenebrarum dominos; crimina sint ipsis altiora montibus, & Deo notissima impietate injuriam inferant, non videbunt si volent.

Divitem novissima exempla meritum pronuntiaverunt jam oculatissimi judices, licet aliquid ex supplicio demerent ad vitandas nobilium querelas, qui se minus mori existimant, quoties non vulgari fato pereunt, & probrum etiam minui, si damnatos ob scelera ingenuos ad distinctionem plebis maneat suum dedecus.

Ad æquissimam sententiam quamprimùm pacata plebs; & supplicii fama ad aulam perlata lætatus Rex teterrimi monstri interitu expiatam fuisse suam Galliam; addidit quoque edicto securaturum, ut judices in ea Numinis injuria ad humanitatem non flecterentur, & nemo eo scelere constrictus vel levem gratiam à Majestate expectaret.

OCEANUS AULICUS.

Subtiliter, licet impiè, naturam nostram Lucianus adumbravit, cùm hominem quendam, qui Superorum numero adscitus fuerat, dixit constantissimum hunc immortalium statum diu ferre non potuisse, supplicemque orasse Deos, ut tantæ dignitatis pertæsum, pristinæ conditioni quæ nova semper suggereret, restituerent.

Si impietatem demas, facetosum illum non ægrè probaverim: nam varietate rerum magis delectamur, quàm rebus ipsis, adeò inquietos agit novitatis amor, consiliique ad diversa respicientis mobilitas. Quid pulchritudine amabilius? & tamen possessori suo quàm non raró vilescit? injucundam facit consuetudo, & nisi ardere conceditur alterius formæ desiderio, prior illa quam solam suspirare licet, non amantis solatium est, sed speciosa calamitas. Ita est omninò: bonorum successione, non usu metimur felicitatem nostram. Placet lux, sed si non perpetua, sæpissimeque occidat, ut toties rediens, fastidienti oculo nova sit, suique tædium auferat, per alternas noctes repetita nativitate. Pax ipsa quam tot bellis demereri volunt mortales, quam tot emunt malis gemitibusque, ubi obtenta duraverit, contemnitur, tempestatum, quas ipsa sedaverat, desiderio.

A 2

Ad naturam planè concinnata est hæc Gygis historia; tædio obstat sua diversitas: nam quia ille vir nunc in illam domum penetrabat, nunc in alteram, prout se dabat occasio, sæpè factum est, ut omninò pugnantia una dies ostenderit. Facillimum quidem erat omnia quæ ad eandem materiam spectant in unum cogere; verùm historico non rerum, sed temporum ordo servandus est; & quæ laudaretur in docente, in referente crederetur ineptissima diligentia. Gygen sequor, non rhetorum, aut philosophorum præscripta, & ad delicias lectionis plurimùm facit, quæ casu evenerunt, quadam etiam casus imitatione scribere. Prævisos dolores minus ferire ajunt: idem prorsus & de voluptate censeas; non expectata magis placet: & quæ de Gyge narramus gratiora erunt, quòd ferè semper non cogitantibus occurrent.

Aulam velut quendam oceanum esse aliquando legerat, in eaque inveniri scopulos, syrtes, animalium pugnas, immanes cetos, quibus esca piscium vulgus; tempestates, naufragia, syrenas etiam, quæ faciliores quosque cantu alliciunt, neque placent nisi ut perdant. Ventorum adeò regionem esse plagam illam, ut nunquam ab illis quiescat; & quidquid in ea agitur, aut faventibus auris in portum succedere, aut aversis mergi.

Semel quidem, aut iterum aulam viderat Gyges; sed nihil præter tumultum in eâ adverterat.

verterat. Igitur ad hujus elementi naturam scrutandam solertiùs, denuò placuit in illud admitti, eâ tamen ratione, ut Plinio fortunatior esset, qui incautâ diligentiâ Vesuvii flammas propiùs lustrans, dum nimis Philosopho studet, ab illis absumptus est. Nihil officere viro poterat, si annulo suo tectus, inter vaferrima ingenia, & plerumque timenda versaretur.

Eâ die solito copiosior aula erat, ubi cùm & Monachos, haud cæteris dissimili motu, sursum deorsum cursitantes, erectisque cervicibus, intuitus fuisset Charmion: ô Verè oceanum! inquit: nam & hîc quoque amphibia sunt, quæ duplici elemento ita utuntur, ut æquali facilitate silvas trajiciant, & æquora. Claustrum certè ab aula multum distat; illud quietis locus est, procellarum hæc; & tamen isti ad utrumque ita nati sunt, ut cùm sua illis pax displicuit, subire fluctus cum cæteris possint, & servato spiritu iisdem turbinibus volvi.

Piscium innumeras esse figuras ajunt, quasdamque inveniri non tantum corporis humani, sed & vestium, quibus uti consuevimus, imitationes: Verum quod referentibus libris haud credidi, hoc jam cerno, mirorque, pisces Monachos. Sed quia videbantur duo ex illis cum aliquot aulicis mixti, satis commoto pectore ac vultu, ad quæsita respondere, voluit scire Charmion, quid illi agitarent, & unde

hæc ſermonum vis, ruborque qui dicentes incenderat.

Frequentius illi in aulam concedere ſolebant quàm ſolitarios deceret; & tot negotiis implicati dicebantur, ut ſui ſtatus virtutumq;, quæ ſervari niſi ſemotæ vix poſſunt, non viderentur meminiſſe. Hos cum fortè obvios habuiſſet quidam aulicus, malitioſè petierat, an ignis corripuiſſet cœnobium, ut ſic monachi fugerent? Dentatam quæſtionem audiverat alius, cujus riſu mox plures acciti, circa hos convenerant, ut & ipſi, ſi quid jucundum eſſet, caperent, & ſi videretur, aliis etiam facetiis laceſſerent cucullatam patientiam. Iam ad quæſtionem non ineptè ſenior reſponderat; & in amplioris diſcurſus ſeriem, odiumque ſtatus illius, qui diverſos à cæteris mores profitetur, ita tum monacho aulicus, cum ad illos acceſſiſſet ſubtili veſtigio Gyges auditurus quid dicerent.

Ne quæſo moleſtum tibi ſit, ea à me audire, quæ cum æqualiter cogitent omnes, nullus tamen, ut opinor, dixerit tibi. Melius, credite, ac decentius veſtra vos ſolitudo, quàm hic locus excipiet. Mores alios, alias etiam à nobis veſtes non ideò induiſtis, ut inter nos quotidie mixti, aut oſtenderitis quàm vobis diſpliceat cultus veſter, aut noſtrum denique, qui tantum ab illo diſſentit, continua quaſi exprobratione damnaretis. Avibus quidem delectantur aves, ſed non extra ſuam ſpeciem; neque

neque enim ciconiæ corvos, aut aquilas milvi quærunt: cum quibus versari debeatis, ex plumis agnoscite. Sed negotiorum causâ huc convenitis: quæ autem illa? oro; aut aliena certè, aut vestra sunt; si aliena, ô vos simplices, ne dicam fatuos, qui ut cæteri melius habeant, abdicatis, quam tamen tot exornatis laudibus, pacem vestram! An peribit Respublica si non procuretur à monacho? & tot capita civilibus nata negotiis, quid bello, quid pace agendum haud satis scient, nisi à vobis, quos ignorari melius sit, oracula veniant? An forte in precum vestrarum libello legistis Aristotelis politica, illudque didicistis otiosi, quod peritis Magistratibus vix infudit sua experientia, suus labor; & militaribus viris tot annis ducta ætas sub casside, & clypeo? At sunt privatorum negotia, non Regni quæ ita vos agunt, & ad hos tumultus invitos rapit non quietis fastidium; sed in miseros charitas: ipsi gerant quorum interest facultates non perire. Vos esse sæculo mortuos quis credat, si quoties amici aut affinis alicujus familia vexatur, tanquam sitis præ cæteris viventes, subito casu ad primas invocantium querelas venitis in auxilium? status vestri, quem sensibus exutum tantopere jactatis, pudor est tot quotidie defunctos excitari: verum non Angeli voce; sed hominis, ut sic suscitatos feriat divinum illud verbum, quod tyranno in martyres sævienti aliquando dictum est: tibi resur-

resurrectio ad vitam non erit; ideò autem hæc refero, quia notissimi, totiesque etiam à vobis decantati sermonis, videmini memoriam perdidisse.

Atrocia hæc erant: sed ut copiosiori licentiâ posset & ipse monachus quæ cogitabat effundere, jam placidior aulicum subridens rogavit, ut donec loqui non turbatus sineretur, si quæ in solitarios proferenda restarent, liberè diceret. Tum ille: De alienis quidem negotiis dicebam, quorum curam ineptè, ac etiam inhonestè suscipitis. Quid autem si vestra? turbidos certè vos esse arguent, nec invicem officiosos aut patientes, qui controversiis componendis toties adhibetis exteros, & tam frequenter ad lilia provocantes, lassatis Regiam benevolentiam, satis vobis adfuturam si aliquando subveniat. Neque enim negavero eâ potestate solitarios quandoque indigere; verùm nemo mortalium probet, apud vos tanta agitari, ut in claustris patronos, judices, ipsum denique jus negotia non inveniant.

Sed gratia nostri forsitan, aulam teritis, ut tepentes animos accendat zelus vester? paululum vini si in multam aquam projicias, vincitur; inter tot aulicos citò monachus in aulicum transit, faciliusque nos illum mutamus, quàm ille nos. Si quid levitatis habet aula, si quid iniquius sperat, si dignitates assentatione quærit, aut vili in viros Principes obsequio; citò has artes, hæc fortunæ compendia discit

mona-

monachus, & [illegible]
itabatur, [illegible]
illam rationem [illegible]
si honor, [illegible]
finita est; [illegible]
celerrime [illegible]
narit; ad [illegible]
multum [illegible]
nas suas [illegible]
nachi? [illegible]
monacho: [illegible]
vestra, [illegible]
vous, & non [illegible]
sæpè [illegible]
quam [illegible]
[illegible]

nisi ad id prius potestatem petentibus nobis fecerint; ut scias quantum supra monachorū statum emineat illa sanctitas, cujus, cùm effundi placuit, ne solâ se frueretur, rivi ad nos pervenerunt. Christianam perfectionem, ad quam nos solitarii toto nisu, totis visceribus properare jubemur, jam adepti sunt proceres illi, & ex fidissimo portu quem contulit illis sua dignitas, sæpè nos in fluctus frustra enitentes miserantur, aut naufragos deflent. Certè tu rigidus, aulice, si quod in perfectissimis viris minimè culpas, tam acerbè damnas in nobis, ut nisi scelesti aulam adire haud possimus, quam ipsi pietatis duces non frequentant modò, cùm in urbe est stabilis; sed & mobilē constantissimè sequuntur, non amissâ sanctitate.

Plerosque illorum suis in sedibus fixos, nec alteri in pacatiores somnos commissi sibi gregis curam concredidisse, equidem scio, sublimesq; illos spiritus pulcherrimè movere suos orbes, qui absentibus Angelis aut perversè agerentur, aut omninò quiescerent. Illustrium laborum eximiæ nec citò lassandæ solicitudinis fama ingenti rumore venit ad nos, & illi maxime sponsis suis digni habentur, qui nunquam deserunt, illudque Apostoli sibi dictum existimant, quod Deus conjunxit, homo non separet.

Sed quia vix credibile est aliquos ex divinis illis hominibus inveniri, qui in suam dignitatem scientes, diuque peccare velint, inde con-

jicio

jicio crimen haud esse monachis in aulam ingredi, cui tot proceres, quorum virtus cæterorum lex, adeoque est eminens sanctitas, ita se dedere, ut tanquam sedium suarum obliti, stipatores Principum agant, & nusquam sint, nisi ubi Rex.

De Alexandro forsitan audiveris: captum piratam qui lembo sua latrocinia exercuerat pluribus verbis increpabat, quòd mortalium quietem in ipsis undis insectaretur: Sic verò ad illum miser: Ego reus, Alexander, quod timide, quod navigio uno piraticam ago; tu innocens quia palam, totque triremibus, ut sub illis pelagus gemat? Ad nos redeo: quòd verecunde, quod necessitate compulsi agimus, quid reprehendas, si illud ipsum toto anno, totâ aliquando vitâ illi faciant, quos tu orbis lumina vocas, & ex eruditione atque sanctimoniâ suspicis? Aulâ excedant illi, suisque sedibus restituantur, ut & nos repetamus rupes nostras: Nam quis dicat illud solitariis prohiberi, quod illi ordini conceditur, qui præ cæteris sacer est; qui divina sublimiùs tractat; qui ab aulico tumultu tantò plus tenetur recedere, quantò plus tranquillitatis requiritur, ut illud expleat, quod à turbidis implicatisque, & aliud agentibus, geri non potest? Si extra culpam sunt exemplaria, illi rei qui imitantur? & nostra forsitan solitudo, justius à nobis se queretur destitutam, quàm ab suo duce exercitus, ab suo pastore grex, plebs à medico

re-

tot vulneribus saucia, ut qui derelictam viderint dicant, quis medebitur tui?

Quod dixisti de negotiis, si nos agnovisse contigisset, dixisses sapientiùs. Sua aliquando baptismata, suas sylvas deserebat ipse Ioannes, ut principi esset à consiliis qui audito eo multa faciebat, & regimini per tot prudentiæ civilis anfractus sæpissimè perplexo, certiùs, ac divinius lumen infunderet. Qui longiùs à vitiis absunt haud certè negabis Numini propiores esse, ex quo lux illa est quæ nec fallit, nec fallitur. Mendaces radios habet non rarò quorundam hominum sapientia, quibus si se Reges credant, aberrabunt ab illa regnandi fœlicitate ad quam certissima, ac etiam unica via sagax pietas, non flexuosa illa nequitia tot funestis meritò infamata successibus. Hanc verò oculatissimam pietatem sæpè Regibus dederunt, tanquam aliquo cœlo deducti, solitarii homines, & ideò absque prophetis quos speluncæ aut ipsorum cacumina montium negotiis dabant, sæpè non visum est ex prudentia, aut bellum inchoare, aut cum hoste pacisci. Neque tu etiam ignoras nostrâ tempestate unum ex illis quos in totum à regimine amoves, adeo utilem regno fuisse, ut functum amarissimè fleverit purpuratus ille minister, quo in distinguendis hominibus, præficiendisque, aut consulendis nemo certè sagacior. Iam vides solitarios, si vocantur à Principe, non ineptos publicis negotiis. Alio-

sum

rum autem privatas res haud curamus; nisi dicas illis nos implicari; quia judices interdum provocamus ad integritatem, principes ad misericordiam; ubi pudens egestas nummisque destituta, leges pavet quas non læsit; aut infœlicibus illis omninò opitulamur, quibus ad majestatem nisi per nos non daretur accessus.

De nostris quoque negotiis habeo quid respondeam. Adeò pax nostra diuturna & nota est omnibus, ut si quid illam leviter concusserit, & modici mali nascentes molestias pervulgarit, vel minus cauta prudentia, vel auxiliorum necessitas, continuo ingentes tumultus fingatis; cùm tamen apud nos rari sint illi motus, quos ut patimini fama non loquitur, quòd consuetudo admirationem tollit, illisque vita vestra damnata est.

Prætereà, ut infrequens apud nos ille domesticus turbo facillimeque placandus, ita non raro à cupidis hominibus impetitur res nostra; qui quòd sciant nos quieti deditos ac pietati, perferendis injuriis aptiores esse, neque illarum memores, audacius, siquid opum nobis contulit religiosa fidelium beneficentia, in eas peccant; & modò annuis reditibus, modò agris ipsis imminent, quasi facultatum securitas nulla esse debeat, & in illas jus omnium sit, ubi ad quietos pervenere. In tantâ tamque frequenti prædatorum ac nequiter insultantiū injuriâ, restat ut tribunalia, & aliqundo

in

ipsi Reges norint, quàm malè sit illis qui inermes & noxii, nequid adhuc in illis aliena nequitia concupisceret, tot bonis se abdicaverunt, ut quicumque copiosos dicit, & nimio otio obesos, illorum tamen labores, vigilias, paupertatem denique timeat profiteri. Hæc sunt negotia quæ invitos nunc in forum, nunc in aulam ipsam aliquando nos compellant, nunquam recessuros à solitudine, si non ipsi cogeretis.

Dum ita suas agit partes monachus, Charmion cogitabat non illos nocentiores semper esse, in quos lingua invehitur licentius, & sæpè peccata apud ineptos minui, cum dignitatibus accessere.

Sed his intentum avocavit ad alia vir quidam, qui submissâ voce, ne ad cæteros perveniret, amico loquebatur. De potentissimo homine inter familiares sermo erat, quē æquali damno aliqui nuper violaverant, dum ita perditum credunt, ut nunquam rediret proscripta fœlicitas, aut facultas ultionis: fugerant alii, affectu in adversas partes trahente, & misellis spebus incubuerant à quibus fortuna abfuerat. Auditis his, agnovit Charmion quàm verè in aulâ scopuli esse dicantur, in quos si impingas, frangeris: impetu enim tangi non sustinent; quàm duri sint testantur quassata circum navigia.

Arma virum, tabulaque, & Troia gaza per undas.

Sed

Sed & nimium si recedas ab illis scopulis, quæ tot naufragia fecere, vix habebis ubi jactâ anchorâ navis hæreat, si te à cæteris remotum terris aliquando atrox tempestas per commotos fluctus circumagat: saxa enim illa, quæ tot periculis, tot mortibus famosa sunt, non paucos servavere; & si leniter, ac præmissâ veluti bolide, ad illa accedas, sæpè pro portu habebis, & rerum tuarum securus non timebis pelagi minas, aut ventorum insaniam.

Vix hæc didicerat Gyges cùm visis aliquot mulieribus, quarum una vultu ac dignitate præstantior malorum omnium causa ferebatur, quæ cum vulgus, tum principes ipsos ad satietatem exercuerant; aliisque præterea, quæ blanditiis vel nobilissimos viros habuissent in conjuges, vel incautos atque inaniter sperantes exhausissent suis opibus: & istæ forsitan, inquit, Sirenes sunt, licet Acheloum patrem non agnoscant, neque illas Calliope genuerit.

In extremis Neustriæ partibus Sirenem aliquandò viderat Gyges, quæ recedente pelago aquis destituta in arenâ iacuerat, & flebili voce in proxima domo quæ ad oram maris sita est, justissimũ timorem moverat, ne ex pueris aliquis in aquas lapsus, cum se expedire à periculo nõ posset, hos ederet gemitus. Cum subito ad pereuntis repetitos clamores accessissent diligentiores famuli, pro puero piscem vident. Humanum planè caput, sed paulò crassius; capilli breves; oculi, nasus, aures nihil à nostris diffen-

tiebãt; ſed os grãdius, & ferinis dẽtib. terribile. Manus illi noſtris per omnia ſimiles, verùm absque brachiis mirabili naturæ ingenio ſub utraque mammâ ad natandi facilitatem videbantur erumpere; & ubi ad pubem uſque humana ſe figura produxerat, tanquam oblita ſui, & fluvidi elementi leges ſequuta, deſinebat in piſcem.

Multùm diſtant ab illâ, inquiebat Charmion, aulæ Sirenes: ubi commodiùs natent, novere; mox ut recedentes aquas adverterint, ſolertiſſimè fugiunt; nam alto æquore ferri gaudent; gemunt ſuaviùs: quod humanum illis deeſt, venuſtiori formâ compenſatur; calliditate nocent, non dentibus; denique rariùs capiuntur, quàm capiunt.

Iuxta mentem Platonis cuique orbium cœleſtium ſua Sirene præficitur, ut ordinatiſſimos motûs comitetur, quæ maxime placet, ſymphonia: Neque his ſimiles ſunt Sirenes aulicæ, quidquid enim movent, ab ordine deflectit; quidquid canunt, non Deum delinit, ſed exaſperat.

Quis verò iſte, qui tanto comitatu, tanto faſtu graditur? Non ex modicis piſcibus aliquis: Cetus eſt, ah! ex ſuis iconibus hominem novi: ut tam faſto animali ſua moles conſtet, minora voranda ſunt. Quantas fauces habet hæc fortuna! ſufficiat ne tot fœcundum bonis pelagus, ut tantam voraginem expleat?

Alter

Alter mœstissimo vultu, nexisque articulis, & in ipsâ ambulatione sæpè hærens, à cæteris recesserat ut suo dolori solus esset, & iis qui tamdiu expectabundum sperare jusserant liberiùs irasceretur. Longè diverso genio alius veniebat à Principe, & multis jam facultatibus ab eo donatus, quotidie etiam illis honoribus crescebat, qui lentiùs dari consuevere.

Ambos ut vidit Charmion, in isto inquit oceano sunt, qui cessantibus ventis progredi nequeant: suntque quos amica quidem, sed violentior aura ità promovet, ut non sine periculo fœlices sint; festinantibus enim sæpè nocet velocitas sua. Media pars horæ effluxerat, cùm vir quidam concitato gressu in ædes Regias intravit. Vultus illi haud pacatus, & qui hominis esset aliquid ingens nuntiaturi, si fari sineretur. Sed à pluribus rogatus quid didicisset, quid afferret, nihil cunctatus ibat, silebatque. Quiddam tamen grande in aulâ patratum haud vanè conjiciebant omnes, maximè cum id verbum incauto excidisset, se ad Regem properare, neque fore apud eum sine culpâ, si in audiendis amicis vel modicum tempus insumeret.

Hunc sequi in interiorem domum Gyges constituit; nam huc usque in areâ tantum substiterat, ad investigandam aulicæ vitæ rationem omnibus mixtus, imminensque non modo singulorum verbis, sed & silentio, ac nutibus, qui persæpè in principum aulis, cum lo-

qui non placet, aut fortunæ periculum est ingenuitas, inter cordatos pro voce sunt.

Ubi pervenit ad Regem vir ille, repetitis quæ tanto fastigio debebantur ad humum penè salutationibus, hoc solum addidit, omnia ut imperaverat fœlicissimè esse peracta. * Tum Rex: quâ verò constantia animi tulit non expectatam captivitatem? num turbatus, aut insolens aliqua dixit suis natalibus haud digna, vel injuriosa majestati? Respondente nuncio, nihil tale factum fuisse, solumque colore mutato captivum interni doloris dedisse indicia, & ad Regis nomen patienter sustinuisse in medio suorum exarmari. Sic Rex ad proceres, repentinâ hominis clade ita perculsos, ut quasi res sua ageretur, conceptum timorem non benè occulerent. Quem locum apud me habuerit vir iste, inquit, qui nunc primum vobis cernentibus à me digressus, mox ut in suas ædes pervenit, meo jussu detentus est, omnes nostis. In immeritum mea beneficia cecidisse agnosco jam, ac doleo: nimio benevolentiæ meæ usu fastidivit fœlicitatem suam: Et quidem plurima, quæ in me peccavit gratiarum immemor, potuissem non recordari, nisi ea secretè molitus fuisset, quæ pessimi quique in Principem suum audent, cùm ad hostes deficiunt.

Regis hæc verba non pari animo excepere qui audierant; omnes licet consentire viderentur

tur

* *Monsr le grad. fils de Mareschal de Fiat.*

tur in eam Regis solertiam, quæ publica mala unius ruinâ averterat. Nec de flagitio ambigebant plurimi, cum utique ærumnosum esse in aula, & Principis irâ percelli, satis sit ad criminis nomen. Aliquot tamen vultus sibi vim inferri eo in cœtu nolentes testabantur, non tantum jacturâ coloris; sed & lachrymis, quas improvide cadentes illicò negabat sub hilaritatis larvâ prudens dolor, se non ausus profiteri. Quod ut advertit sagax Gyges, Quis hic orbis, ait, ubi fletus culpæ sunt, si non ad præscripta fluant; ubi lætitia jubetur, cùm maxime gaudii sensus omnis præcisus est? O Naturæ sortem gravissimam! ad alacritatem cogi tunc cum perditis amicis aut desperat, aut furit.

En quod ab aliis toties incredulus auditor acceperam, facinorosis nullus unquam judex prohibuit gemitus, cum ad crucem traherentur; levamentum illud doloris in aula sola damnatum est; nam hic si calamitosum plangis, si suspiras ubi non licet, instar crudelis delator, qui te charitatis reum potestati deferat, tuosque singultus calumnietur; quod latentis animi statum, sensusque rebelles nimium audacter explicuerint. In mœstitiam ipsam proferuntur testes, indicia in numerato sunt, ne quid quod lugentis perniciem maturare potest, memoriâ excidat; unde ille acerbissimus mos, ut amici amicos negent statim ac fortuna mutata est, nec secure de illorum casu doleant. O non omninò miseros quibus flere

conceditur! ea aulæ sævitia effectum est ut infœlicibus quibusque aulici, in ipso lætitiæ usu, invideant suas lachrymas.

Dum his cogitationibus abripitur Gygis animus, vir nobilis captivo illi summâ charitate conjunctus, verùm novæ cladis inscius adhuc, in cubiculum Regis lætè, ut solebat, ingreditur, eam quoque in omnes toto corporis habitu comitatem præferens quæ dolos utiliter celat, vestit odia, livorem pingit, cæterosque noxiosissimos affectus nullibi quàm in aulâ atrociores. Alacritatem hominis castigavere subitò omnium vultus: nullus fuit qui annueret ridenti, aut amicè conspiceret. Tanquam peste afflatum crederent, declinare omnes virum, ut in amplissimo conventu societatem frustrà quæreret, alieno jam fato laborans quod nondum acceperat. Nihil verò eâ in sorte, Regis intuitu durius, etiam plusquam conceperat odii arte fingentis, ut ex ipsius oculis intelligeret miser sibi exilium imperari. Haud satis capientem ex principis conspectu quid sibi fortuna loqueretur, adstantium unus breviter monuit. præpotentem amicum, cui suus favor innitebatur, conjectum esse in custodiam; abiret igitur suâ Regem præsentiâ liberaturus, quam ferre haud poterat. Perculso vix satis virium reliquit teterrima vox, ut festinanter Regiam, nunquàm rediturus, desereret; sed omninò recedendum erat, & perditis spebus iam successerat non fugæ tan-

fum necessitas; sed & (quod infœlicium aulicorum crudele fatum est) hujus quoque diligentia.

Abeuntem comitatur noster Gyges; tamdiu enim stare non valebat sedentarius homo; ex hoc ipso miratus tantos qui apud se quietem adeò molliter sectarentur, ubi divertissent in Regiam, totos dies absque cathedris agere.

Interea magno misceri murmure pontum.

Toto namque palatio rumor serpebat, captum esse ex Regis imperio virum nobilem, cujus alter amicus ferebatur; hinc obviis quibusque timor ad istum quoque accedendi, & ex longo intervallo frigidæ salutationis officia, quam afflicto negare, cum prior gratiam dedisset, omninò non poterant.

Tum sic cogitabat Gyges; Aulam esse oceanum, quis neget? quot fortunæ his fluctibus se credidere, tot naves sunt; imparia certe versantibus undis onera; quædam enim ad tempestates fortiùs sunt comparatæ, suisque velis commodius utuntur; omnibus tamen una sors, sæpe ferri quò nolunt; latè circumstans periculum trepidè intueri; non plus inter aquas ab aquarum insaniâ, quàm ab hostili igne metuere, qui si semel, flantibus auris, noxiè accensus est, cum fugæ præsidium desit, omninò pereundum. In eo autem damno, quæ priùs non periclitanti socia navigia adhæserant, ut vastantem flammam devitent, fœdus soluunt, ac vel otiosâ miseratione com-

moti, vel se evasisse gestientes, quotquot ea sibi declinatione consulunt, procul spectant amicorum incendium.

En destitutum Aulicum: infœlicem nemo palàm audet solari, nemo loquitur, accedit nemo; omnes quippe ardentis fortunæ vel leves scintillas reformidant; & putem in aulâ stabiles amicos inveniri, cùm haud læsi terga vertant familiarissimis quibusque, statim ac principibus accepti esse desierunt, tamque citò deficiant? Ubi in rus suum secesserit vir iste, nullus nisi furtivè inviset; si qui scribant, ipsæ epistolæ sub pallio vel consciâ tantùm nocte traditæ, pavebunt, ne qui se promisit latorem, delator fiat, qui fastidiebat agrestes, jam pene pro æqualibus habebit exul miserrimus, vel mœstissimâ solitudine, ut scilicet brevior vita intolerabilis ærumnæ compendium faciat, conficiet corpus suum. Redibit in memoriam pristinæ fœlicitatis imago; clientum frequentia; adulatorum tot artibus adumbrata fides; intumescentis spei, cum nihil sibi impervium crederet, audacia; inter fletus continuo occurret, quàm benè initia processerant; quàm sæpè Rex familiariter loquutus; denique jam inimicos frui illis bonis, quæ aut tenuerat ipse, aut ventura prorsus erant[1], nisi ea calamitas immiti manu optimæ sortis contextum præcidisset.

Ut aulæ genium profundiùs nosset Gyges, duo etiam viri effecere, quorum alter memorabat

rabat quibus modis novitium aulicum lusisset apud principem, & incautæ simplicitatis fidem nimiam, quæ omnium mentes ex se æstimans, maturius sua secreta prodiderat. Alius per omnia probabat habiles dolos, vicissimque referebat, quàm sæpè pari versutiâ usus, improvidæ virtuti, jamque sibi placenti fortunæ eos struxerat laqueos, à quibus se expedire serâ prudentiâ, ipsoque amicorum suffragio nequiverant.

His àb auscultante Gyge perceptis; En, de quibus audiveram, syrtes, inquit; nihil hic securum, ut video; ubique discrimina latent; & tamen sunt qui malint experiri hos fluctus, quàm quietè in modicis urbibus agere, aut in ipsis villis se suâque fortunâ tutè frui. Quod aquarum istud fascinum, ut neglectâ terrâ, quasi tæderet nativæ quietis, mobile illud infidumque hominibus pelagus tot mortales, aliàs oculatissimi adire velint, ac tandiu patientissime incolant? & hæc apud se cogitans, turbulentissimum elementum, non sat ipse quietus, deseruit. Dehinc, domi suæ tranquillior cœpit inquirere quo regente pelagus illud moveretur. Ut philosophus audiverat lunæ oceanum subdi, quæ humidis corporibus præest; sed & didicerat ut Theologus, esse Angelum qui ab aquis nomen habens, videretur in procellosum illud ac fluxum corpus, ne suos terminos præteriret, imperium obtinere.

Dubitanti utra potestas aulam ageret, opportunè succurrit ista distinctio. Duos motus novimus in oceano, regularem unum; nam quemadmodum quartana ad horam venit; podagra ad tempus respondet; purgatio, si nihil obstitit, statum diem servat; quemadmodum præsto est ad mensem suum partus; sic aquarum illa vastitas intervalla habet quibus se retrahat, & quibus reddat. Nihil hoc motu ordinatius; & ubi sive horam mutat, sive ampliori fluctu arenas mergit, non tamen à se dissentit sine lege, nam in eâ varietate adeò constans est, ut expectatus semper adveniat, & nautis scientiam fecerit.

Motus alter oceani turbulentus est, ferus, minax, neque ullas regulas habet, ex quibus futuram perniciem, nisi fortè cum instat, prævidere quis possit. Supra omnem prudentiam tranquillum amicumque navibus mare agit in rabiem, & spumantes ac subitò casuros montes eâ vi jactat in aëra, ut nubes credas coire in prælium, & cum undis misceri.

Aulam duplex ille motus agitat; nec dubitaverim, inquiebat Charmion, illum esse ab Angelo, qui normam aliquam sequitur; qui nemini per se infestus est, qualem majores nostri sub optimis Principibus vidêre? Nam tùm certis legibus regebatur aula, & constantissimâ æquitate sua probos quosque ac Regi fidos præmia manebant: secura virtus temporum vices; ministrorum faciles iras, aut Princi-

pum

pum, haud pavebat; qui peccaverant plectebantur ex merito.

Verùm non raró accidit, aulam ita turbari, ut constantiorem sapientiam tempestas abripiat, nulla navis in tuto sit; flant, terroremque latè spargunt etiam inter se pugnantes venti: intercipit pereuntium voces fluctuum fragor, ipsisq; volventibus attolluntur quæ depressa priùs, sub illis altissimè jacuerant; quas tum regulas sequatur politia frustrà quæsiveris; negotia tot sine lege concursantes atomos dices: æquali horrore omnes timent: perit cum profusis opibus justitia: fluctuat non privata tantùm sed etiam publica fides: nec saltem anchoræ suæ spes miserrima meminit ad præsentium malorum solatium.

Motus ille ab Angelo certissimè esse non potest: propterea referendum credo ad malignum aliquod sydus, quo regnante omnia ruunt, ac tanquam peccasset, pax ipsa proscribitur.

Ita philosophabatur Charmion, id maximè stupens, quod cum tempestate sæviente religiosiores fiant qui se pelago credidere, nunquam tamen pauciora vota aula conciperet, quàm cum turbida est, nec nisi Deo miserante sua quies reditura sit.

SENECTUS DELIRANS.

IAm tum amplissimam civitatem novæ quotidie ædificationes in majus spacium extendebant; non advertente Principe ea urbium monstra timenda Regibus, suo sæpè motu totas provincias inclinavisse: neque prætereà providentiam videri, si tot unà nutriendis civibus, ex ingenti cibariorum transvectione variis in locis carè à populo emerentur ea naturæ beneficia quæ profusè suis in regionibus creverant. Inter tot nova ædificia unum eâ venustate fulgebat, ut qui negotiosi festinabant per urbem, ad tam bellum spectaculum libenter aliquid de suâ diligentiâ detraherent.

Annulum suum ad quædam alia sumpserat Gyges; sed conspectâ ædium illarum pulcherrimâ fronte, scire voluit an recessus eâ dignus; & quis tanti habitaret; Ut introeuntibus voluptatem atque admirationem omnia facerent nihil prætermiserat luxus: sed multæ ætatis, & etiam podagricus videbatur, qui tantis sumptibus hanc sibi recens domum posuerat; & inter stantes artifices recumbens ipse in gestatoriâ sellâ, quam mollis pulvinus auxerat, quærebat à singulis an quæ imperarat perfecissent; cur tam lentè procederet opus; nam pictores, ac statuarios tenebat adhuc apud illum ars sua, neque festinanter tot additæ per cubiculorum ambitum tabulæ ornamenta

sua

sua accipere potuerant, & in amplissimâ porticu vacuæ bases expectabant sua Numina.

Ad hæc Gyges fatuitatem hominis plusquã suas ædes demirans: quanto sapientius senex iste (ajebat) de sarcophago, quam de domo cogitaret; illum jam pedes deficiunt; curuatur annorum pondere misellum corpus; jam magna ex parte sepulchrorum noctem admiserunt caligantes oculi; & quàm venuste, quàm ambitiosè per longa tempora, quàm magnifice habitet anxius curat. Quasi nova ætas canitiem amovisset, hoc ipsum quod benè agere unicũ potest, haud agit, senem. Non meminit adeò construendis ædificiis senes olim ineptos judicatos fuisse, ut cum publico ære reficiendi pontes erant, ad suffragia non admitterentur, ideoque vocatos depontanos. Cum orbe exeundum est, novas figit sedes vetulus iste; & quod testamento debetur, in saxa, in picturas quibus fruantur alii, tempus terit, quasi prolixior vita illum maneat, quem cæteris mortalibus incommodum fessa dudum natura tot morbis expellit, & lassati ampliùs hæredes, tot querelis, tot nutibus, tot denique votis exturbant.

Verùm unde illa in senibus ædificiorum insania? credo, ut longioris vitæ imagine mitigetur ille dolor animi, quem ex dierum suorum brevitate concipiunt; nam reviviscere aliquo modo sibi videntur cùm actuosi sunt, & robustissimæ sanitatis quadam umbra mer-

ludi-

luditur, cùm senex in tot cœpta, in tot curas, non compulsus sed sponte se extendit.

Præterea, cũ cæteris ferè voluptatibus destituti sint senes, facileq; credant se sperni; dulcissimum est novas sibi in ea ætate delicias procurare, & quasi ad renascentis imperii ostentationem, plurimos conducere artifices, qui ad nutum obtemperent. Sed jubeat, disponat, diuque servatas opes paucis mensibus dissipet infatuatus senex, interim properabit mors; & alia domus subeunda est, unde non exeat.

Sed forsitan famæ suæ consulit providus homo? ita vero! nam cùm fato suo functus erit, multo post tempore dicetur: toto vitæ decursu paternis laribus contentus, sub finem vitæ quàm sublimes prætulit spiritus! quàm largè prodigus! quàm fortiter respuit amicorum piorumque hominum consilia, qui vel familiæ, vel egenis suadebant illas facultates relinqui, quas tandem absorpsit immanis structura; & posteris frequenti reparatione non importunus modò, sed noxius labor! Diu vivet qui sic splendidè functus est; qui inter artificum turmas diem suum obiit.

O senectutis deliramenta! ô insulsam superbiam! sic fama quæritur? ut qui domum tuam viderint, cogitent te annosum desipuisse: ineptumque negotiis, cum te tandem fugerent homines, fugeret quoque mens & ætas, ne solitarius aut omnino otiosus videreris convocasse operarios, egisse cũ lapidibus?

Si

Si saxorum movendorum amor erat, urgebatque dementem gloriæ cupido, consultiùs egenis quàm vanitati mansionem statuisses, ut receptis quos ubique extorres agit divitum sævitia, tuas illi laudes dicerent. Neque tibi muta defuissent præconia, si ab egenis gratitudo defuisset: ipsum namque opus factorem suum indicasset posteris silentio suo; & illud in optimæ famæ securitatem, te pauperum hospite verissimè dici ex evangelio potuisset; si hi tacuerint, lapides clamabunt.

Sed ab hominibus celebrari parum est: si in id opus contulisses opes tuas, laudatorem haberes Chistum ipsum toties admissum, quoties vaga ejus membra tuis tectis succederent. Quæ apud Deum fama est, æternum manet: nam unde deficiat? quæ extra ipsum quæritur, citò perit; & quis ab ædificio privato diuturnam speret, cum neque pyramides illæ AEgyptiæ, illa orbis miracula, authorum suorum nomina ab oblivione vendicare potuerint?

Fidem videtur amisisse iste senex: nam si servat adhuc quid, in temporali domicilio totus est, neque quomodo habitet curat, ubi illum egressum sæculo æternitas exceperit? in alterâ vitâ commodas sedes nulli habent, nisi qui hîc sapientes architecti præsenti operâ, futuris laboravere: etenim subædificante Deo, mansiones illæ à mortalibus fiunt, quæ promittuntur in mortalibus.

Hæc erat nostri Gygis cogitatio, cum jubentem dominum in suum conclave, ne tenerum caput sol aut nimius aër læderet, famuli deferunt: quos cum amovisset à conspectu quibusdam epistolis cœpit vacare. Has cum ille exararet tremulâ manu, Gyges in altera mensâ codicem videt, ubi expensarum quæ ad ingentem fabricam pertinebant, ratio habebatur, ne in comparandis quæ tanto operi necessaria fuerant, aut in numerandis tot artificum justis, deciperetur hominis Providentia. Fortè fuit, ut & in hac mensa theca calamaria esset; cujus illicò occasione hæc in fronte libri ex sacris codicibus scripsit Gyges, ut quàm insipienter novam sibi domum struxisset, senex agnosceret: Stulte animam tuam hac nocte repetent à te, & quæ parasti, cujus erunt?

Tum ad illum accedens, miratus quid scribendo gemeret, majori stupore tactus hæsit, ubi argumentum Epistolæ vidit esse amorem. De nuptiis cogitabat, & nescio cui adolescentulæ suos ignes, suos singultus eâ verborum elegantiâ, iis argutiis commendabat, ut qui vultum hominis non intueretur, crederet eum in illâ ætate, cui non sapere, & levia loqui, statim ut amat, penè concessum est? Quid ajebat Gyges, in isto funere velut quædam nocturna insidet libido?

Iste qui tam intempestivè amat, credit adhuc posse amari? quæcumque illum in conjugem accipiet, nubet cineri, non viro. Si ad illud

illud sepulchrum lubens videbitur accedere, ob id solùm faciet, quod sperabit inter ossa, ac siccas carnes, aliquem se thesaurum repertu- ram: horrebit tamen sperans: illudque spe- ctrum amplexata, horam cogitabit quæ ab illo infœlicissimam divellat, ut si iterum nuben- dum est, saltem non illud videatur conjugium quod quasi jubente Mezentio cum carne mortuâ alligatam vivam copulet, ut fœtore intereat.

O jam non commentum, sed historiam quod de Cupidine & morte poetæ luserunt! mutavere arma: Cupidinis jaculum mors sumpsit; & dum senem perire vult, amatoriâ sagittâ percussum, in has cogitationes compu- lit, ut se miserum credat si non habeat uxo- rem: verùm quas non dabit Zelotypo homi- ni curas forma præstantior, si in domum fre- quentes amici conveniant, & mulier, (pudi- ca licet; quia tamen pulchra amari mos est, & ferè necessitas) alteri quam marito pla- cuerit?

Rugarum suarum conscius, & quam iniu- cundè adolescentem aget; semper queretur se despici à muliere: quidquid literarum scri- bet illa, putabit fatum suum: tot emptores pudicitiæ credentur, qui munuscula miserint; de omnium fide sollicitus, perpetuâ famulo- rum successione studebit suspectæ uxoris ca- stitatem tueri; & cùm fecerit omnia, cùm spe- culatores habuerit qui de illa certissimè refe-

rar

rant, cùm duplici serâ tutus erit, & totâ nocte etiam accensus ignis vigilabit ad custodiam, nihil de timore decedet.

Sed & amet atque ametur, neque illum pavidæ & insomnes curæ discrucient, nubendi tempus non est cum mortis nuntia senectus abstinendum esse admonuit; nisi illos velis imitari, qui ob scelus in majori Britanniâ, à judice damnati, ut ultimam vitæ suæ noctem jucundiùs agant, petunt, si carent uxore, ut in ipso carcere liceat novo matrimonio supplicium auspicari, quod postridie passuri sunt; nàm inveniuntur mulieres, quæ lucellis spe infaustas nuptias contrahere cum scelestissimis velint; & conjugii brevitatem atq; infamiam non cogitent, modò pecunia egestatem sublevarit.

Grandis erat, & suó digna ingenio sic apud se meditantis Charmionis philosophia. Sed si videbatur senex insanire, qui eâ in ætáte positus de uxore cogitabat, quid putas de illis senibus dixisset, qui illicitis omninò amoribus canos suos dehonestant? vitam illorum exhaustis vino doliis justissimè compares; quibus solùm restat sua fex: nam priorum temporum senes illi nihil servavere, nisi spurcitias; decrepitam ætatem, cloacam effecere in quam quid præterita ætas fœdum habuit, confluit. In cæteris memoria labens, adeò constanter retinet turpitudinum ~ines, ut nulla vis, nulla ratio, nulla ipso-

rum

rum corporum infirmitas, aut impotentia delere eam possit.

Sub ipsâ mortis falce luxuriosi sunt; & si quid religionis in animo superest, nihil tamen de obscœnitate minuit illa divinorum recordatio; pavent simul & peccant: perditissimo amore jam non ducuntur, sed trahuntur; vivunt non quomodo volunt, sed quomodo cœperunt: & dum consuetudini non resistitur, necessitas facta est voluptatum mancipiis.

PRINCIPUM AUCUPIUM.

SI tempore atque ingenio benè utatur ars, neque abdicarit patientiam, quid non tentet fœliciter? quid ab illâ tutum erit? frustra delitescent in speluncis suis feræ; pisces immensis fluctibus condentur, & notos in oceano recessus trepidi subibunt; frustra pernicibus alis aves cœlum petent: quidquid terra celat, invenit, vel sagacitate canum usa, vel ducentibus ipsorum animalium in profundiores latebras vestigiis; quidquid natat, hamo, retibus obtinet; quidquid volat, aucupio.

Nunquam tamen subtilior ars quàm cum capit & principes: hic autem modus, ut se didicisse Gyges à peritissimis aucupibus referebat. Sub eodem tecto duo viri habitabant, unus poëtica illustris, alter soluti sermonis

eloquentiâ clarus; & tum fortè fabulabantur, cum ad illos Gyges venit. Prolixam chartam manu tenebat qui in poëticis excultus ferebatur, & subridens ita socio: Fœliciùs certè in Hesperidum hortis, ubi mala aurea opulentæ arbores emittunt, quàm in summitate Parnassi, qui egenâ tantum lauro nobilis est, Musæ degerent. Nam quem mihi dabis Poëtam, qui condendo versus, illas opes obtinuerit, quas aliis non raró confert sordidus labor, & in parvis diligentia?

Virgilio jam multum tempus apud Augustum manenti; ne absque præmio sudasset tantus poëta, panes dati sunt; pertinacius, digniusque laboranti, iterum panes; ut venustissimè Augusto dixerit Virgilius ipse, si ex illâ mercede liceret de optimi Principis conjectare natalibus, nihil aliud credere se posse, quàm pistore genitum, qui tot opum Dominus, poetæ dudum expectanti nihil præter panes dedisset. Eâ forsitan voce Augustus ad illa talenta compulsus est, quæ postea contulit; sed ut tardè, eo etiam numero data sunt, ut inde Maro paupertatem quidem vitarit, non attigerit opulentiam. Tristior omninò fuit Homeri sors; egenus vixit; despectus à suis, adeò clarus post mortem, ut qui ingenium viri contempserant, de cadavere contenderent.

Vide quod consilium mihi fecerim; clarissimis poëtis ingratus plerùmque labor fuit,

functos

functos Principes cecinisse; vivos volo promereri: præconiis suis plurimùm delectantur Magnates; quod officiorum assiduitati, periculis etiam sæpiùs negant, laudibus dabunt; eâ arte illos capi ita certum est, ut si quis peritè hos laqueos incautis paraverit, nemo de successu ambigat.

Optimè, retulit orator; sed si lubet, videamus quàm venustè mentiaris in isto carmine. Poetis ea fingendi libertas cumulatè concessa est; nobis cautius agendum, ut quidquid dicimus ad veritatem videatur accedere: decet enim nos, non ille Apollinis furor, qui vos ab humanis rapit, inspiratque calentibus quod cæteris loqui fas non est; sed modestior per omnia, frigidiorque assentatio. Idem Poëtæ sperantis, & Oratoris aulici propositum, fallere; mulcere animos encomiis; naturam, cum quid rare facit, imitari; id est, quæ per se minutissima sunt in amplissimam gestorum seriem extendere; ex pigmeis creare Gygantes, Colossos; ingentes animos formicis, artusq; terribiles addere, ut qui ista legerit, vel audierit, putet ambos de elephantis, aut leonibus loqui. Sed fraus illa oratori majore sagacitate ornanda; etenim orator dicitur vir bonus dicendi peritus; & licet eodem fascino utatur, fama tamen servanda est. Verùm tu qui cæterorum Poëtarum more non timidè, aut obscurè soles fingere, dic quâ ratione in principis benevolentiam aditum tibi facies.

fru-

frustra illud opus tentas, nisi multùm placueris.

Argumentum poëmatis erat, Regiis armis oppugnata quædam civitas, quâ jam de deditione cogitante, Princeps aliquis advenerat, ut lauros facillimâ manu meteret, quas justior fama debebat laboriosæ virtuti. Ita non raró redditæ sanitatis nomen usurpat, qui sub finem morbi vocatus venit non peritus medicus, sed fœlix. Et tamen Principem illum qui vix suos hortos, suos amores reliquerat, ut ad hostes pergeret, invictissimum prædicabat poëta: ipso marte ferociorem: præliis assuetum; cùm quidquid præliorum antea vidisset, specillis vidisset, voluptatem ex aliorum discrimine captans, ipse à periculis tutus.

Attonitos in civitate tutelares Deos describebat carmen illud, mox ut venientem senserant, commotas sponte arces, sed quæ non caderent nisi Principis imperio, cùm propior, solo nutu, ea munimenta deleri juberet, quæ tot turmis, tot machinis, tot ignibus negaverant obsequium. Absque illo Achille bellum absolvi non potuisse; fato illius publicam fœlicitatem deberi; tanto syderum nexu editum ut quâdam necessitate principis arma victoria sequeretur. Ad hujus Galli conspectum leonem tremuisse; quidquid virium, quidquid animorum miles habuisset, fluxisse ab illo; nam ut caput exercitus fuerat, ita & cor; unde

illa

illa nervorum calorisque ad extrêmas usque partes diffusio. Denique non fœlicius Amphionem lyrâ suâ olim civitatem excitasse, quam ille alteram diruerat; Hebræo duci comparandus; Cæsare fœlicior, cui aliquando satis erat vidisse, ut vinceret.

Cùm hæc fusè, & numeris vocem inflantibus, legerentur à poëta, indignabatur Gyges, & ita apud se: O adulatores, servum pecus! & hæc patienter, hæc libenter princeps audiet? injuriâ mercedem quærit scriptor iste, nam ita hominem laudasse, lusisse est: justè profectò, & ad poëmatis hujus naturam egerit munificentia Principis, si authori speratam mercedem, fuste, non pecuniis solvat. Adeone desipit adumbratus Heros, ut nesciat qualis sit; quàm non libenter deseruerit privata studia, otium, delicias suas, ut inter tumultus bellicos spectaculum sui faceret? fierine potest, ut ad picturæ istius conspectum, quam ut ipsi similimam exhibet poëta, non erubescat, non succenseat?

Verùm nihil horum formidabat carminis author; & socio effusissimè ridenti, quod tantos animos mollissimo homini daret, ita excusavit versus suos: Nihil agimus, Amice, nisi impudenter mentimur; falsis adeò sunt assuetæ Principum aures, ut si quid sincerum de illis protuleris, perrarò benignè excipiant. Plures modestiæ suæ pœnituit; si ex vero tantùm laudas, nihil ad tuam fortunam efficies

Recr

Recordare quàm largus in suos laudatores fuerit ille Purpuratus, qui ab aliquot annis apud nos extinctus est. Tanto cultu illum prosequuti sunt ex nostris scriptoribus aliqui, ut exteri venustissimo tractatu nobis idololatriam objecerint. Vigilantiorem syderibus, unus dixit; dignum quem sol ipse miraretur: stupefactam ad hominis perennes curas cœlestium luminum turmam. Nihil ego certè audacius; nihil quod à veritate magis alienum dicã; nam tremuisse muros civitatis, omninò minus est, quam stellas stupuisse: vis autem scire, ut quæstuosum fuerit poetæ suum carmen? singuli versus auro æstimati sunt, brevissimo labore amplissimam mercedem tulit.

De isto quoque purpurato, tanquam de Deo ita quidam loquutus est, ut etiam trinum diceret. Salutis authorem cecinit ex assentatoribus unus; alter incarnatam sapientiam retulit, quæ mortales miserata cum illis misceri voluerat, ut præclarissimis laboribus, ingentibus meritis, cruce denique, Galliam vetusto regiminis delicto corruptam, damnãdamque, redimeret. Epistolas lege quæ viventi datæ sunt; vix aliquas modestiores invenies. Sed inter alias illa eminet, quæ (defuncto quidem illo Principe) authorem adegit, cum jam id securè posset, ut professâ culpâ, & in locum blanditiarum substituto ad Christum voto publicè oraret sibi ignosci, quod tanto thure mortalem placaverat.

Et

Et vere, ait alter, nimia fuit in hunc virum assentatio; sed utcumque condonanda; nàm certum est ingenium illud, quod & ipsi hostes fassi sunt, nostræ ætatis scriptoribus dedisse suâ prudentiâ cæterisque virtutibus, quæ in politico homine eximiæ censentur, non ignobilem materiam. Sed vix fero tantis præconiis exornari Magnates illos, qui præter suam fortunam nihil habent quo intumescant, aut distinguantur à cæteris.

Si quis hospes, quæso, in AEgyptum venisset, cum toto Regno tympana ac tubæ natum Apim significabant, rogassetque sibi ostendi numen illud, non putas AEgyptios erubuisse, qui suum vitulum petenti prodidissent? nihil enim aliud Apis; & tota ineptissimi cultus ratio, quod illud animal, vel illudente dæmone, vel ludente naturâ, candentem maculam gestaret in fronte, in tergo aquilæ effigiem, duplices in caudâ pilos. Hic AEgyptiorum Deus ad cujus ortum nemini licebat non lætari; quo peremto, præconis voce luctus publicus indicebatur, ut ad bovis funus quisque plus lachrymarum effunderet, quàm in ærumnosa domo, vel in patriæ ipsius cladibus acerbissimi casus expressèrant.

Sublimis stabat medio in templo bos egregius, dumque suum fœnum vel porrectum mandit, vel ab imo revocatum stomacho multo labiorum motu ruminat, proni sacerdotes, supplicesque, ac trepidi thus adolent; ad mug-

mugientem bestiam pervenit cum suo suffitu Religio; votum sit omnium, belluæ salus; & ne meritis quoque laudibus careat, non tauro patre, sed fulmine genitum Apim musici vario carmine intonant: supremos honores illi deberi, qui cæteris bobus natalium dignitate, ac signis præstantior haberetur.

Mentem meam quid simulem? quoties aliquis ex magnatibus illis ingenti præconio extollitur, qui suæ fortunæ mole magis insignes sunt, quam vita, aut ingenio, Apis colitur. Et vide ne tu tuo poemate ad sacra illa sis delapsus, quæ justissimè in AEgyptiis damnamus.

Supra merita Principes velle laudari, maximè probat quod de Alexandro dicitur: Recessurus ab quadam regione, ingentia arma fabricari imperavit, quæ humanam omninò mensuram excederent, spargique per agros ut eâ arte decepta posteritas crederet aliquando, gyganteâ mole fulsisse, quidquid sub Alexandro pugnaverat; neque mirum tantis hominibus cæteros mortales, aut vi, aut sponte fuisse obnoxios: nam quis ille exercitus in quo pusillum nihil? in quo sub immensis artubus pares animi referebant illas acies quæ olim in cœlites pugnaverant? Putem quoque illum Principem, tot serpentes, tot leones, tot ursos, ac efferas gentes finxisse, in illâ quam ad Aristotelem scripsit epistola, ut eo commento crederetur, quidquid in orbe fortius est, atque immanius, cessisse Alexandro. Fabulis

Fabulis laudari Principes volunt; certum est, si tamen (quod fortè non adverteris) aliquid veritatis ejusmodi commentis inseratur; illo enim vehiculo eget laudantis falsitas, ut jucundè, leniterque ad Principis animum perveniat; & non sine fundamento videatur adulatio suam machinam struxisse, cujus summitas nubes dedignata, ipsis æquat syderibus. Aliàs assentatione læditur Princeps: & laus quæ à merâ fictione petitur exprobratio est non præconium.

Itaque crediderim ego tuæ fortunæ esse consultius, si de fortitudine taceas, & in Principis istius fœlicitate atque prudentiâ totum carmen tuum luserit; alioquin ridebunt quotquot audient; & si sapit ille, musam tuam non feret, quæ militari fronte pacificum caput, sic jocata coronaverit. Versus quidem tui sunt elegantes; sed memineris floribus aliquando tyrannos, hostes suos suffocavisse, & te pulcherrimis Principem certissimè læsurum, si in immerita ejus acta tantam præconiorum copiam indiscrete projicias.

Plura quidem vobis, ut dicebam, quàm nobis oratoribus concessa sunt; sed sit etiam aliqua, poeseos veluti hypocrisis, ut quæ fictionibus nata est, videatur ideò tantum fingere ut sub illo ornatu veritas digniùs, magnificentiusque appareat; per se enim inculta est, nuda, & licet formosissimam dicant, amatores tamen plerumq; non habet, maximè ex Prin-

cipibus; nisi & ipsa aliquo fastu aulæ genium imitetur, discatque fucum pati, & cum illo comitatu incedere quem fabulæ dabunt: sic enim majore strepitu veniet, monebitque, aliàs fortè non observaturos, quàm sit conspicienda mortalibus.

Aliquid Regie dederit princeps, hîc siste, hic finge, non displicebit famæ suæ cupido nubem illam latiùs spargi, ut in ampliores terras videatur effudisse suos imbres. Semel in acie visus est? gaudebit magno verborum ambitu prædicari sua pericula, suos animos, hostium quoque vires atque audaciam, quos ut fortissimos atque obstinatissimos describes tuis versibus, clarior apparebit illa virtus quæ dimicantes contrivit. Præteriti certaminis imagine pasce, delecta principem tuum; revoca quidquid terribile pugna habuit; prostrata hominum cadavera; equos vel temerè fugientes absque dominis; vel in ipsa morte insanientes; desperationem hostium, ultimos pereuntium fremitus, hisque admixtam, dissono clamore, alacritatem vincentium.

Grandis inde bellicæ virtutis scena fit; & quia inter hæc artis ludibria aliquid veritatis insertū est, facile putabit princeps se heroibus parem: placebit sibi, deinde tu illi, quod ejusmodi voluptate, ac gloriæ sensu animum demulseris, & in præmium laboris dabit, quod tantopere concupiisti. Nam tui carminis finis est, non princeps, sed pecunia; & spe incitatus

laudas,

laudas, non famæ illius studio, aut subditi, ut videtur, obsequiosa charitate.

Illud tamen maxima cura celandum est: nam omne oleum tuum amiseris, si, quæ latet vel leviter appareat scriptionis improbitas. Vide picas, corvos, passeres, quam suspiciosæ aves sunt, quanto tempore positam ab aucupe escam intuentur, quanto circuitu timent, antequam tangant: capi non possunt nisi ita industria lateat, ut naturæ esse videatur, quod artis est. Vis inescare principes? cautè age, citò se dabunt in laqueos: ita quidam ex nostris has insidias magnatibus paravere, ut qui capti sunt, muneratum à se authorem sciant, non se irretitos arbitrentur.

Hæc audiens Gyges artem discebat qua tamen nollet vir sincerissimus uti; simulque stupebat non advertere principes, quoties impensè laudantur, toties quæri in prædam; & inanissimis præconiis aurem dare, quæ specie obsequii illos ad optata dona sollicitant, ac superbos efficiunt.

Plurima certè sunt quæ principes viros suæ mortalitatis admoneant. Escarum illa tot conviviis nunquam explenda necessitas, illa naturæ officia, quorum non possint absque pudore meminisse: dolores, morbi; & quidquid in dedecus, aut in supplicium, Deo vindicante, genus nostrum perpetitur. Sed utilissimis monitionibus ita plerumque officit dignitatis splendor, ut qui his radiis circumse-

ptus supra cæteros eminet, minùs se mortalem quàm Principem sentiat. Quid modesti ab illo expectes, si jam sui, propemodum oblitum, in altiores cogitationes erexerit adulatio? si in cœlum se asserat? & panegyricis assuetus, neminem amet, nisi qui abjectissimo laudum servitio, ac mendaciorum concinnitate gratiam illius promeruerit?

Subtiliora quoque audivit in aliâ domo Gyges, ubi de capiendis principibus confidenter inter se agebant duo Aulici. Querebatur unus se hactenus infelicem, qui illud aucupii genus ignoravisset, petebatque doceri: & hæc callidissimæ artis præcepta accipiebat ab alio.

Aulicorum Numina Principes esse, bene nosti: putas autem satis, si adores? Illud quidem multum placet, à cultoribus suis frequenter thura accipere; prostratas ante sublimem fumantemque aram subditorum fortunas intueri; sed alia sunt quæ minori pompâ licet tamen potentius, atque utiliùs, animos eorum demulceant. Ab ipso supremi Numinis cultu disce Regibus famulari, ut tibi propitios facias.

Maxima pars Religionis non in eo constat, ut canticis, atque procurationibus majestatem Dei profitearis: parva sunt ista, quibus tamen, tanquam præcipuis, adeo indulget absurdum vulgus, ut vix aliquem ex plebe invenias, qui putet

putet se in Religionem peccare, si hæc signa prætulerit. Præter numeratas preces, lustrales aquas, campanarum sonitum, cæteraque ejusmodi, quorum usus ad externi cultus rationem admissus est ab Ecclesiâ, præter hæc, inquam, quæ sensus feriunt, & vel ab impio quoque possunt simulatè exerceri, nihil aliud esse Religionem putat insulsa multitudo.

Quid verò Theologi docent? illa certè esse optima, placere Deo: sed nos illi minime acceptos fore, nisi & ipsum imitemur, illudque, quod obsequiosum os cecinit, ac sacri Ecclesiæ ritus significant, vita pronunciet. Crucifigi cum Christo major est cultus, quàm si charitatem morientis, fusumque sanguinem, ac invictam sub tortorum sævitiâ patientiam grandibus præconiis exornes. Panegyrici optimum genus, facti mores ad exemplar; voluntas ad placitum illius ordinata, quam flecti non est æquum, cùm suprema omnium sit, nec aliâ lege regatur orbis, cujus homo tantum pars est.

Recordare quid dixerim, quodque non abnuis. Principes habemus pro Numinibus, ergo colantur ut Numen scilicet imitatione magis, quàm hymnis, ac laudibus. Pinge in te quos revereris; se agnoscant, cum te cernent; observa quid velint, quid agant, sciasque inde tibi formulas dari, quas præterire non licet.

Principes aliquis indecore in alteram partem cervices flectebat; nullus aulicorum f-

qui recto capite incederet, omnibus collum reposuit cura placendi; sed inepta hæc, & nimis professa adulatio. Animum Principis imitare, non corpus; nam histrionum est aliorum gestus mentiri, neque caret injuriâ, quod natura in Principe peccavit, hoc illi similitudine defectus tanquam in speculo proponere.

Cum aliquot calvos authore Sejano simul in aulam introeuntes, ut choreas agerent, Tiberius conspexisset, illicò excanduit, putavit, eo tripudio sibi illudi, quòd calvitio deformem ætas simul, & voluptatum intemperantia fecerant. Balbutit Princeps, claudicat, curvus graditur, ne imitere; ne quod ignorari maximè cupit, agnovisse te sentiat: alii defectus sunt, quos utilissimè, non hærente quidem linguâ, aut pede dubio, vel inflexâ spinâ, sed tuis moribus exprimas.

Si mollis est: & tu mollis esto; lauda delicias, convivia, amores: extolle, quod captus formâ mulierum, vago Cupidine insanit; quidquid dicis, quidquid hortaris, subjiciat faces, ut majori corripiatur incendio; atque etiam, si est opus, & altioribus secretis dignus habearis, ministrum te Veneris præbe, reluctantem pudicitiam illi concilia; nihil probrosum est quod Principum gratia fit, & fortunam nostram promovet. Aliquos novi quos adhuc deturparet sua paupertas, nisi facilem ad opes viam ista officia dedissent, quæ tamen

cautè

cautè celanda sunt, ne inde exurgat calumnia, & in tuam famam debacchetur.

Venationem amat Princeps tuus? nihil loquere præter canes; amove illum à consilio, ut insectetur lepores, cervos; & si fortè audaci telo percusserit occurrentem aprum, lauda egregium facinus, ut sæpè victoriis illis delectetur, quæ magis canum sunt, quam hominum, & tempus illud omne absumunt, quod debetur publicis negotiis: Beneficium putabit, quòd à regiminis curis illum ad ferarum certamen & avium pugnas transferas. Non meministi Romani illius, qui nihil eximium habens præter aucupandi artem, ita perdices, merulas, corniculas cepit, ut simul & Principem suum, & ad illud dignitatis fastigium aviarius pervenerit, quod bellator mereri, atque obtinere debuerat? Magnum fecit non militaris labor per solitos gradus scandens, ut summa attingeret; non animi vis; sed industria, ut sponte aversum à negotiis Principem, illis remissionibus delectaret, in quas pronum adverterat. Suas dignitates alii, suas opes illustrius consequuti sint, illo certè viro nemo unquam, meâ sententiâ, facilius optatam felicitatem aucupatus est.

Vides quanta sit aspirantis fortunæ solertia, Principum moribus studere, ut nihil illis proponas, nisi quod amant? Si pecuniarum amore teneri illos agnoveris, protinus novos habendi modos cupidis subministra; non diu si-

ne mercede erit consiliorum utilitas. Nec de plebe multùm cura; laboribus nata est, neq; crudele videtur aliquid ærumnarum addere necessariæ calamitati. De cætero cave ne aliquis te diligentior illa consilia proferat, antequam promas; soli enim tantorum authori debetur gratia, non illis qui Regiam cupiditatem ad modica aut ad nota compellunt. Si ergo benè quid somniasti, festina effundere; fructus Principis, etiam tuus erit, dum nihil ad gazam illius tuo ingenio perveniet, antequam quod pollicitus est, promptissimâ solutione acceperis. Sic ego quondam Principem meum demeritus sum, & ita publico ærario consului, ut fortunæ meæ magis; illasque sim consequutus opes à quibus sæpè, ut tu haud ignoras, non dedignetur prementibus negotiis ipse Rex auxilium mutuari.

Quod de amoribus, de venatione, de pecuniis dixi, etiam intellige de sævitiâ; ferus est Princeps? ne avertas illum à sanguine; suscita veterum injuriarum imagines, objice novas; si quid incautè in illum peccatum est, scelus voca, iram nutri; sic placebis turbido, nec amoveberis ab aulâ, qui ex animo Principis pependeris, acceperisque mores tuos.

Nondum omnia in illam rem dixerat senex Aulicus, cum subita tussis ab invito Gyge excussa, aliquem adesse colloquentes admonuit: Sed frustrà sub aulæis, ipsoque strato quæsitus est. Hinc pavor utrique ingens, ne ad Princi-

pes

pes perveniret ejusmodi sermonis communicatio, periretque assentationis aulicæ quæstuosissima illa & antiquissima ars, quâ persæpè capiuntur.

TRIUMVIRATUS IN SYLVANOS.

Ne optimo colendæ pietatis consilio frequentia noceret, viri aliquot in sylvas secesserant: ignotum penè cæteris mortalibus hominum genus. Præcipua illis cura, latere, & pati: Dies labore ducebatur; ipsa quies, ne securitate peccaret, tanquam in militum statione, interrupta vigiliis: lectus, stramen: cibi, radices: aspero vestitu, constitutisque per alternas noctes flagellis, ita sponte ad castitatem erudiebantur, ut subactum eâ sævitiâ corpus animorum tranquillitatem haudquaquam perturbaret. Summa inter illos concordia; fuga honorum; studiumque ea agendi, quæ Deo acceptiora esse, ratio vel pietas ostenderat. Ab cæterorum hominum consortio ita semotis, ipsa secessio dederat nomen: nam quòd in sylvis degerent, eos vulgus simpliciter appellabat Sylvanos.

Dum sic, quasi in altero orbe, uni Deo operantur, interim pervadit ipsas urbes fama virtutis, neque enim diu tanta lux condi poterat; Sed maximè, postquam plerique nobiles illam vitæ rationem sequuti, cæteris sapientis-

simæ secessionis exemplum fecerant, prioris instituti fastidio.

Magna persæpe virtutis securitas, ignorari. Diu servatur tectus odor, quem nimius aer citò dissipat, solque ipse radiis allicientibus disperdit, si ex pixide eduxeris. Solitariis hominibus sua fama nocuit: Ad multiplices pietatis curas magno civitatum consensu, renitentibus tamen ipsis, vocati sunt: & quidem fœliciter ac prompte plurimos animi morbos abstulere, quos medicorum notæ manus prolixâ curâ convellere nequiverant.

Fortunatos successus non tulit Triumvirorum aversa mens. Igitur cogitavere, quâ ratione Sylvani, qui jam urbibus ex officiorum sedulitate chari esse inceperant, iterum in suos saltus compellerentur. Virorum nomina pene eadem quæ olim Romanam Rempublicam tot cladibus exercuere: Unus enim Tonianus: Lepidus, alter: tertius vocabatur Augustulus. Quadam die cum in illud consilium convenissent, sic præsente Gyge suum quisque in insontes stomachum profudit: Et prior quidem Tonianus, quòd æstuanti bili impar, eam diutius comprimere haud posset.

Amovendos esse dicitis, inquit, perdendi sunt. Non videtis quantâ superbiâ se extulerint, quòd iniquis temporibus tanquam rebus publicis necessarii à nostris antecessoribus quæsiti sunt? Ambitiosis, & plusquam satis

est

est alienâ jam solicitudine se onerantibus nihil antiquæ solitudinis restat, nisi nomen. Ipso suo instituto sylvarum incolæ, quid morantur in urbibus? ex quo admisimus homines istos, qui mixtis laboribus in sacram segetem nobiscum succederent, quoties experti sumus duros messores! Suum nobis subsidium nimio vendunt, utcumque ferendi nisi & exprobrarent. Auxiliares copias non fero, quæ suprà nos in tantùm crevere, ut ipso numero timendæ sint, si animis avertantur, & sua jam fama noceant, dum ubique vulgatur, majores animos habere eas acies; minore sumptu ali; constantius arma ferre; haud curare stipendia; denique militare fideliùs.

Iam nobis invitis præliari volunt accitæ in opem turmæ; neque suos tantum duces nostris æquant; nescio quos ex militum vulgò in cœlum tollunt, tanquam ea egissent quæ ex nostris imperatoribus nullus. Sua manu additas Christi imperio regiones verbosè commemorant; suorum facinorum annales texunt, quibus pietatem (qua sæpe orbantur) ac literas apud populum ventilent, ut jam ea arte per totam Galliam clari sint.

Audite propositum meum: tota vita cum libris versatus, ad illam eruditionem perveni, ut aberrantem quomodocumque Ecclesiam, possim avitæ fidei, ac optimis moribus restituere. Totum lumen illud quod hausi à libris, in Sylvanos convertam; sentient quid va-

leat mea doctrina, ubi odio accesserit.

Immitis censor decerpam ex illorum voluminibus quidquid minùs prudenter scripsere: ipsam charitatem, qua prodesse mortalibus voluerunt, accusabo veneficii: in sceleris ultionem, lentos judices meis querelis provocabo, quodcunque unus peccaverit, omnibus impingam; tollam fidem authoribus, qui clariores ex illis prodiere; verminosos, impuros; latronum, homicidarum fautores describam, publicas pestes. Ad mea monita sine dubio hærebit saltem vulgus (vernaculâ enim linguâ, ut notior sim, homines aggrediar) magna famæ detractio suspectos reddidisse. Sed quàm putas laborabunt, si & ostendero etiam à fide alienos? In hoc maximè enitar; quidquid magis sincerum exaravere, affirmabo scatere erroribus. Ansam dabit perplexa ratio scribendi; terminorum æquivocatio: ipsa sermonis eloquentia sæpè rebus fidei haud exactè conveniens: in has me tenebras penetrabo, ut quæ cogitavi, nocturnus hostis securè perficiam.

Quis legentium satis patientiæ habebit, ut velit in notas meas inquirere, omnesque eos pervolvere authores, quos dente tetigerim? Donec se omnino apud vulgus Sylvani purgaverint, multum temporis effluet: & quàm interim dulce, in eas angustias invisos homines perpulisse, qui se cæteris meliores eruditioresque jactaverant! nec conscientiam timeo; quaquà nocere, jus naturæ est, & pars

pietatis,

pietatis, insolentissimos homines religiosè calumniari. Itaque furiarum occupabo officium; admovebo ignes, qui fumo simul & ardore infuscent quidquid usserint. Et ne ipso vindictæ usu tandem fatigatus animus, ab injuriâ quiescat, voto obstrinxi me, quidquid virium habebo, quidquid temporis, ad obitum usque in id opus insumpturum.

Cum hæc Tonianus magno impetu diceret, sic apud se Gyges; tantæne animis cœlestibus iræ? Et hic homo sacer est, & ita sævit, & ita loquitur? ad altare sic succensus accedet? non ponet odia? & cùm sacram hostiam tenebit manu, animo ferox, in gratioris sacrificii recordationem cogitabit Sylvanos?

Lepidus, ex sui nominis significatione satis esse credidit, si lepidè noceret. Ergo risu incepit. Et mox, Quàm iucundè inter mortales sim receptus, haud scitis, inquit. Stellæ ludebant cum natus sum: Nam (ut accepi à matre) nescio quis Mathematicus qui fatale momentum noverat, interrogatus quid verò futurus essem, pronunciavit, eâ die hominem editum, qui facetiis foret ipso Luciano fœlicior. Quod in me igitur fortius natura posuit, ac subtilius, illud vibrabo in Sylvanos; iocosè pungam, nec credar verè hostis qui festivus insultabo.

Ampla ridiculi materia, ipsum Sylvanorum nomen; quæsitæ, ad sordidam egestatis sipompam, vestes; horrida supellex, & quidr

in illis superbiam perversâ viâ sequitur. Virorum otium, labores, ipsam fraternitatem, quam morum similitudine, & communitate rerum sibi fecere, traducam scommatibus, ut nemo putet sua fama dignos, quos ego sic luserim. Ea ratione despectio fiet status illius in quo tot ineptias cæteri, detegente me, adverterint, & pudebit viris illis adiungi, quos in fabulam vertero. Quid plura? histricum sic fœliciter agam, ut quicumque ad me accedet voluptatem ex verbis percepturus, simul lethale venenum hauriat, & necessaria fuga solitarios illos aut contemnat, aut oderit.

Ad vafram hominis propositionem risere alii, ipseque Tonianus, optimè, inquit: etenim dolus an virtus quis in hoste requirat? Me leonem procul dubiò dicent, qui professo odio immeritos dilaniabo; vulpem te, qui mordebis callidiùs. Verùm quid vocemur parum interest, dummodò cadant quos perdere volumus. Si animo impetus respondeat, ingentia vulnera faciam, latè nocebo: tu qui non odisse videberis, ex hoc acerbior, per secretissimos meatus penetrabis in medullas: non enim meministi verbi istius: molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula? Laudabis interdum viros, & dentatos lusus inseres malignis præconiis. Quod tanquam seriò in ipsorum commendationem texes, retexes statim; nam, ut puto, tua mens hæc est, ut, nihil beneficii maneat, cujus (jocans licet) tam properâ mutatione

mutatione egeris pœnitentiam. Ita scribes, ut si opus sit, possis à calumniâ absolvi, & sales vocare quidquid aculeati protuleris in hostium nostrorum perniciem.

O sagax planè consilium! ô annorum utilem nostris temporibus solertiam, ut qui fortè ensem ense amoverint, nec aperto marte satis ruent, omnino tuâ versutiâ tuisque insidiis pereant. Et, oro, laborem istum ne distuleris; dum ego audacior, neque multùm curans quid de me sentiant catholici, aut Roma decernat, volumen compingam, omni alio atrocius.

Tu verò quid in rem nostram, Augustule, quo ingenio putas Sylvanos debellandos? Aliquid ingens profectò meditaris: nam te cogitabundum arguit uno in angulo hærens oculus, longumque silentium; sensus nostros accepisti, tuum & ipse, si lubet, animum prome.

Augustulo frigidior malitia erat, atque tectior. Quid si autem, inquit, aliquod vitæ genus institueremus, quod inusitatis moribus, & non expectatâ luce Sylvanos istos obscuraret? Aliquot viros novi jam spontè à cucullo alienos, hos monebo, non abjecto sæculari amictu in unum convenire, iisdemque legibus regi; & ut auguror, facilè in id consilium ituris, me ducem constituam. Anachoreticæ disciplinæ aliquid non hactenus visum, mitiori instituto temperabitur. Theologiam far sis sententiis; sacellum, quod & egr

nobis erit, insolenti cultu ornabo, ut quidquid ad nos pertinebit, ipso novitatis charactere (quæ verò multùm placet) insigne sit. Eâ ratione comparatis plurimorum animis, non deerunt qui frequenti præconio insuetæ vitæ propositum mirificè commendent, dicantq; sylvanos meritis longè inferiores esse, quorum jam ex incautâ sui proditione, solitudo ac quies omnino perierit. Ita consenuisse institutum illud, ut nihil prioris sanctimoniæ deprehendatur in posteris; & magno Dei consilio, quosdam nostrâ ætate miræ pietatis viros aliquid religiosius ostendere Sylvanis, quam quod ipsi profitentur. Ita sensim evanescet importunissimorum hominum opinio, ubi aliquid apud nos faciliores Christiani deprehendent, quod ex fronte melius putabunt, suspicientque lubentiùs.

Magnum erit, si & aliunde in eos clerus insurgat, studiisque ac vestium reformatione trahat animos, quem vetus inscitia, & immodesti cultus libertas in contemptum adduxerant. Magna credite, Sylvanorum erit injuria imitari quod faciunt. Et quàm sæpè vicit suum exemplum, æmulatio?

Annuebant Tonianus & Lepidus; cùm Gyges triumviratum illũ diutiùs non ferens; Operam, inquit, perditis; quisquis in Sylvanos sic armatus est, illæsis hostibus, tela consumpsit. Ad invisi hominis monitionem ob-

stupuere

ſtupuere illicò tres viri, & jam non de Sylvanis, ſed de voce ſollicitos deſeruit Gyges, vehementer miratus, Chriſtianos inveniri qui tot artibus in optimam vitæ formam hoſtiliter agerent.

FUNUS VIRTUTIS.

QUi omnia noſſe vult, neceſſe eſt omnia videat atque audiat; per hos enim præcipuè ſenſus ſcientia fit, qui ſubtiliora rerum idola, facileſque ad diſcendum vias inquirenti animo ſubiiciunt.

Dictum fuerat Charmioni aliquem ex magnatibus nocturnas choreas brevi daturum matronarum præcipuis; & licet intempeſtivam hanc virorum atque mulierum convocationem minime probaret, quòd ſciret periculis plenam, & inde non rarò rixas, odia, ſæpiùs autem flagitioſos amores exoriri, tamen adeſſe voluit, ut cùm ejuſmodi ſaltationibus aliquis ſe patronum diceret, certiùs in illam licentiam inveheretur, cujus diſcrimina non à theologis tantùm accepiſſet, quos ex illarum rerum ignoratione ac ſtudiorum ſuorum mœſtitiâ nimis rigidos ferebant, ſed etiam hauſiſſet à ſenſibus.

Veſpera appetebat, & ne cui matronarum ſuæ ſtellæ deeſſent, quidquid gemmarum habebant, in nocturnos ornatus ex ciſtulis ſuis depromſerat, quæ inter fœminas acris eſt æmulat:

mulatio vanitatis. Omnibus sui cultus major cura, quàm si de patriæ salute ageretur: de singulis capillis in consilium ibant; nihil ad formæ venustatem satis, nisi quod centies dubitantibus matronis amica specula ostenderant; nam suspecta ancillarum fides, & deformitatis periculum erat, alienis oculis tantum negotium concredidisse.

Ex plurimarum auribus dependebant bina patrimonia, insulæ, saltus, & præter naturam videbatur tanta onera gestare cervices levissimas. Ut candidiores genæ apparerent, nigra quædam corpuscula, tanquam muscas cuti admoverant, eâ arte ut quod consilio & prolixâ patientia politum fuerat, casu videretur adhæsisse. Formam augebant pretiosissimæ vestes, additæque armillæ lacertis, quos propemodùm à cubito nudos in reliqui corporis conjecturam ac spectaculũ amoris voluerant, ut non solo mammarum ad papillas usque conspectu, in illâ saltantium turba ferirent intuentes.

Postmodùm provectâ jam nocte currus audiri cœperunt, & publicas ita vias præcedentium facum splendor collustravit, ut scirent aurigæ quâ pergerent, vitarentque facillimè quodcumque in illo equorum rotarumque tumultu carpentum occurreret. Ad strepitum, Charmioni somnus excussus est: nam paululùm dormire placuerat, ut cæteræ noctis viliam ferret faciliùs. Dum induitur, ô insaniam,

niam, inquiebat, tunc moveri, tunc mortalium quietem perturbare, cum cessationum operum indicit solis absentia, ipsaque natura nos admonet spiritus illos somno reficiendos esse, quos diei labor, & curarum multiplex æstus absumpsit! Diem, ut puto, odere isti noctivagi, quòd gratuitus est, quod & eo fruitur pauper; & facum lux ideo placet, quia emitur, nec egestatis est, eum sibi quærere fulgorem cum astra deficiunt. Totam vitæ humanæ rationem mutavere: ne aliquid cum illis commune plebs habeat, aliâ horâ petunt stratum, aliâ surgunt, aliâ cœnant; & maxima illis voluptas fit, tunc loqui, tunc turbari, cùm cæteri silent, & cum toto orbe quiescunt.

Neque timent istæ mulieres, quarum causa tot currus intempestive agitantur, per noctem cùm gravis est aër sic ferri: morbos non pavet hîc saltatricum mollities: si quid dies nocuit, habent pro AEsculapio tenebras: cæterùm miraculis famosa sunt loca illa quæ nocturno tripudio destinantur: nam statim ac in ea pedem inferunt, fugit dolor ille capitis, ille artuum languor, qui in templo, cum maturè surgunt ad pietatis officia, aut longius sacrum ducitur, redire consuevit. Nihil quod placet, noxium est: illa mala quæ medicos advocabunt, cogentque debiles domi hærere, & acerbissimis remediis uti, non invehunt vigiliæ istæ; sed in sacris ædibus, quæ ut plurimi

nimio frigore sunt insalubres, nimis protracta religio.

Sed cur noctu? cur cum viris qui mariti non sunt, gaudent suis rhedis gestari mulieres istæ?

Certè cum horâ & cum ipso consortio maximè, castitati non convenit. An forte satis duxit uxorem maritus, cùm in sponsam accepit? ideoque turpe habetur, si ubique ducat? & cum nemo dubitet de cònjugio, aliis tradenda est, quoties per noctem jubebit agi currum suum? & castitatis non suspectæ argumentum est iste mos; quo fit ut quisquis venustulus in mariti officium volet succedere, illam ducat ad choreas?

Indutus vestes Charmionis, annulum sumpsit; & cum jam pauciores currus audirentur, quòd saltationis hora instaret, pergit ad domum illius qui matronas invitarat. Neque multum substiterat ad januam, cum laxatis à custode foribus in aream admittitur; mox aliquot matronis mixtus, ipsum triclinium subit, in quo, donec convenirent omnes, quarum gratiâ nocturna hæc lætitia erat, cæteræ quæ diligentius venerant, ut cuiusque ferebat conditio, in orbem sedentes fabulabantur.

Sua musicis in editiore triclinii parte sedes erat, & in lucis commodum justo ordine, suspensæ funalibus quinquaginta faces, per varia ex nitidissimo cristallo specularia ita diem æmulabantur, ut vix ipse sol, dum nubes amovet,

vet, gaudetque conſpici, decentiùs fulgeat.

Ubi tot ignes vidit Charmion, ah! inquit apud ſe, ne ſit iſtud funus virtutis! tum coronam illam virorum atque mulierum circumſpiciens, revocavit ad memoriam verbum iſtud ſcripturæ: congregatio taurorum, in vaccis populorum; cogitavitque quàm potens in alterum ſexum eſſet ſexus ille, qui infirmior dicitur; & quidquid turpidum magis, hominum vitam exagitat, opus eſſe mulierum. Non multo poſt cum nulla ampliùs ex primariis fœminis deſideraretur, & muſicam ſilentium expectaret, dictum èſt modulatoribus ut plectro ſaltantium motus regerent.

Aliud ſibi ſpectaculum fecerat Gyges; non quàm bene ſaltârent matronæ, ſed quàm caſtè, quàm Chriſtianè vigilias illas agerent, ſcire volebat. Omnes penè motus animi conſpiciuntur in oculis; ſi mœret, graves ſunt ac languidi; ſi iraſcitur, illico minaci flamma feroces ſunt; ſi pavet, micant quidem, ſed tremulâ luce incerti, ut non metus tantummodo, ſed ipſius periculi imaginem non obſcurè præferant; ſi amat, rident; in oſculorum præludium ſuaviantur & ipſi, fatentur, petunt, & amœno prorſus incendio ſignificant illum placere, illum optari, in quem contentas acies toties vibras. Ut de matronarum animis conjectaret Gyges, omnium oculos intuebatur, & in pleriſque tanquam in amatoriis codicillis legebat Cupidinem.

Ne tamen aſpectuum ſeverus nimis interpres eſſet; aut levis, ut commodè potuit, aures dedit iis quæ ſedentibus matronis dicebantur, dum aliæ fidibus pedes moderantibus, flectebantur ad numeros. De forma illarum ſermo erat; quàm venuſtè ſaltaviſſent; quid magis juſtiſſimam admirationem faceret, pulchritudo oris an animi? quàm fœlices quos illæ dignarentur ſuis conſpectibus; ad hæc, annuendo negabant quodcumque de illis dicebatur eximium, & ſermones compeſcendo qui de illarum præconiis erant, modico riſu ac ſuaviter averſæ, provocabant ad alios; placebat quoque de matronis illis loqui quarum forma deterior, aut mores minus ad modeſtiam compoſiti meliorque fama quàm mererentur frequentes cum maritis querelæ inepta pietas, aut etiam ſecreta turpitudo.

Cum iſta audiret Charmion; & hæ choreæ, inquit, ſunt innocentes? quid turpius illis, quid crudelius? ſi quod ſcripſit Plato verum eſt, amorem in calidiori ſanguine gigni conceptumque ad amantis primùm oculos, tenues ſpiritus mittere, qui cùm ab illis ad amatæ quoque formæ lumina pervenerint, mox ad cor ipſius properant, quòd ſedem illam naturali ac neceſſario motu petant, unde ſunt geniti: Quot putem matronas amare; cum tot viri ſuum illis amorem profiteantur; & nullos penè videam, qui comptulas, & amari geſtientes, pudicè aſpiciant?

Inter-

Inter tot voluptatum incentiva, quæ maneat frigida castitas, cùm sæpè ad conspectum formæ unius, quam nec excertæ mammæ, nec vestium elegantia, nec ad musicam fractæ motiones augent, pudicitia pereat?

Civitates ferunt ortum habuisse ex accessu ad ignem; quòd cum priùs homines nullo commercio jungerentur, sensim ex occasione ignium, frigus depulsuri convenere; inde proliixiùs loqui; contrahere amicitias, inire connubia, urbes meditari; struere, condere leges; illam denique civitatum ac provinciarum concordiam statuere quâ constant imperia. Aliquid simile in isto virorum ac mulierum cœtu adverto: tanto affectu tantâque frequentiâ certissimè non convenirent, nisi quisque ignem quæreret; non enim satis est illis proprio calore aduri; alienâ flammâ corripi volunt: & quid ab illâ immun[illegible]rum verè sit stupa collecta, Synagoga peccantium?

Ad chorearum istarum excusationem forsitan dicent; nihil turpe in illis videri, neque unquam passuras matronas, si vel in leves actus prorumperet, virorum licentiam. O choreas innocentes! quòd viri Cynicorum more, spectantibus universis non id agunt quod nulla nox satis altè celaverit? interiorem pudicitiam violari nihil putant, modò corpus sibi labem inferri non sinat; os non promat quod probavit animus, & honestam dicunt quæ corrupta

rupta corde, tam libenter, ac toties, spectante Deo, admisit (cum ulteriores delicias fama negaret) oculorum adulterium?

Nocturnæ saltationis turpitudinem comitatur etiam, ut perspicio, atrox illa crudelitas, quæ absentes perimit, magorum sævitiam imitata, illorumque quos odit excitatis imaginibus infligit vulnera, ut exemplaria pereant, & lateat manus quæ intulit injuriam.

Sed quid agant istæ remotiores à cæteris, ubi consumptâ cerâ lux tenuior est, scire cupio. Nihil in isto cœtu audivit Gyges, aut vidit, quod magis læderet. Pedissequæ erant, quæ saltationi minùs intentæ ad quam nemo invitabat, cum viris aliquot miscebant liberiora colloquia. Sed & illarum una cum adolescente nescio quo obscurior, faventibus tenebris ipsoque tripudii tumultu, magis ab honestate rece[illegible]at, videbaturque ne ultrà in verecundiam peccaret, solo circumstantium timore cohiberi.

Hîc patientiam perdidit Gyges: & ut flagitiosam concionem solveret; titione quem primum focus obtulit, magnum opus aggressus est: Concitatissimo impetu se intulit in choreas: mox demissus ingentes in ipso pavimento literas exarare cœpit, stupente coronâ quod non visâ manu sub omnium oculis ejusmodi scriptura procederet. Ad spectaculum non modò turba expaverat, sed & matronarum ac puellarum aliquæ in deliquium la-

psæ sunt; nec erat qui ad sublevandam ægritudinem, merum aut odores postularet; una cunctis sollicitudo, quæ manus characteres illos faciebat, & quid scriberet?

Nunquam grandior expectatio, aut majus silentium fuit, donec scirent quid monere eos vellet spiritus ille, qui jam pluribus in locis sævior, hucusque tamen nocturnis choreis, tanquam pietati minimè adversarentur, omnino pepercerat. In hanc autem sententiam scriptura loquebatur: AEdibus his cœlestis imminet ultio, nisi perire amatis, cito fugite. Horrendam comminationem nemo bis legit, & ut prima vox aliis mandata totum triclinium percurrit, morituros omnes nisi statim recederent; quisque vitæ amore, præcipiti fugâ, nullo ordine servato, festinavit ad fores. Sed jam aperiri præ multitudine haud poterant, & stipatis corporibus, horribilis omnium clamor suspicionem incendii fecit his ad quos per silentium noctis ingenti circuitu pervenerat: Ergo non domestici tantùm, sed & ex vicinis plures seminudi, ne componendis vestibus moram traherent, in auxilium veniunt. Et mox prostratis foribus, quod quisque se primum vellet in illo turbine, uno impetu in aream, quæ latè patebat saltantium torrens effusus est.

Unus interim quietè agebat Charmion, & nondum triclinio egressus, ingenti lætitiâ fruebatur, quod tam citò paucissimis literis, car-

sibi solitudinem fecerat, fugaratque lucifugos; & intra se ita ajebat: Nocte pios convenire ad Religionis opus vix fert Ecclesia, ideoque vigiliæ illæ per totum annum sublatæ sunt quarum usus olim fuerat, & in dominicæ nativitatis honorem una relicta est, quæ tamen sic violatur à pluribus, ut illorum nequitia in proverbium venerit; & sinam ego per tenebras insanientium conventus fieri, cùm impediendi potestatem habeam in annulo? reddam soli saltatores istos, qui suas faces illius fulgori prætulere. Quiescere cogam turbidos, & lucrum quod ab ejusmodi pervigilio emergit, medicis eripiam; ita unâ charitate tribus consulam quæ choreis certè præferenda sunt, animæ, corpori, crumenæ; & sic religiosè benefecero, ut etiam sui amantes, & avaros demerear.

SCHOLA AMORIS.

HOmicidium doceri palàm est, ut quicumque hostem meditatur, discat à peritis quo ingenio, quo impetu, quâ securiùs parte illum confodiat; & quoties fœliciter peccavit sagax crudelitas, tiro laudatur quòd sævitiæ præceptis bene usus, peremerit inimicum; magister, quòd effundendi sanguinis regulas ritè fideliterque docuerit. Aliquid tamen ista disciplina habet quod non omnino vituperes; nam quia frequenter ipsa virtus armis petitur, & fit pugnæ necessitas, inde modum

dum accipit, quo certiùs se contegat, ac feriat. Sed nefandum plane, quod in scholam amoris scena ornatur, & ad histrionum spurcissimas scurrilitates tot viri cum fœminis inverecundè conveniunt.

Olim Romæ Pantomimi magno populi concursu exhibebant suos ludos, nec erubescebant spectatores eà intueri quorum exempla in ipsis numinibus præcesserant.

Suam Ledam, suam Danaën jam non furtivè amabat Jupiter, & ita in cygnum, & in clarissimum imbrem mutari gestiebat, ut vellet ab omnibus sciri, Deum esse qui sub plumis adulterum ageret, & sub auro funderetur.

Quod Vulcanum celabat Venus, concioni ostendebat. Suam noctem illustrari gaudebat Hercules, ut tam brevi tempore quinquagies patrem miraretur populus, & ex illo labore, qui secundus Heroi fuit, juvenes discerent tunc dignam præconiis turpitudinem haberi, cùm omnem modum excessit.

Hanc mimorum obscœnitatem temporibus Christianis adhuc perstare non tulerunt patres; neque acriùs in cruentos ludos, ubi homo occidebatur in hominis voluptatem, quam in istos invecti sunt. Nam quis pudice ista conspexerit? Meritò certè Ecclesia nullos tunc ad salutare lavacrum admittebat, nisi qui prius solemni sacramento renunciavissent theatris; & comœdos, ut impuritatis magistros, ac pestes publicas omnino defugerent.

Gygis ævo illa obscœnitas castigata dicebatur, & quidquid luderetur à scenicis, eâ agi modestiâ, ut vel severior matrona probaret ejusmodi voluptatem suis virginibus dari. Ad illam opinionem multum erat quòd Rex tragœdos novo diplomate ab illâ infamiâ absolverat quam priscæ leges intulerant, & plurimi qui sacro charactere erant insignes, non dedignarentur in ipsâ spectantium coronâ misceri cum cæteris. His indiciis tutus Gyges non putavit se aliquid in pietatem peccaturum, si & ipse interesset illis remissionibus, quæ optimis ingeniis dignæ, delicias facerent, nec læderent mores.

Omnis ferè status personas jam scænæ locus acceperat, cùm ad theatralem concessum, datâ janitori pecuniâ, palam Gyges admissus est. Honoratiores sedes acceperant proceres illi, eamque severitatem abjecerant quæ sacris debetur, nec servatur commodè ubi vultus amœniores postulat publica hilaritas. Ne quid austerum nimis aut religiosum illi voluptati officeret, etiam posuerant togas, & in brevi veste senatores illos videbantur imitari, qui ut liberiùs cœnarent, nec admonerentur quid peccaret in magistratu ebrietas, exuebant ornamenta dignitatum.

Hos contuens sic apud se Gyges ajebat. Quid in tollendis theatris ita sudant nostri theologi? quodcunque scriptione, vel concionibus egerint, delebit apud plebem Chri-

stia-

stianam omni argumento validior horum Antistitum præsentia. Ore ac calamo potentius est exemplum istud; æquum certe, ut omnes id sibi licere autument quod in illis adverterint.

Suspendit tamen virum, quòd nullus eorum adesset, qui insigni pietate noti, suas dignitates in majorem reverentiam extulerant; & jam dubius, an securè istorum exemplo niteretur timidior aliorum conscientiâ, ita sibi: Putas, Charmion, omnia tibi licere quæ sacri homines faciunt? Optime, modò ad omnia quæ agent, suum statum, suam famam consulant. Ergo si in superbiæ spectaculum, si in pingues mensas, sacros reditus impendunt; si in illicitos amores, nec pauperes curant, & illud poteris? credesque protinus opes tibi datas à Deo, ita in vanitatem aut in delicias posse effundi, ut nihil à te egeni accipiant? Cave ne ex illorum vita, qui liberiùs agunt, theologiam tibi facias: meliùs ab aliis regulas sumes, qui frequentiùs cum libris quàm cum aulicis versantur; qui nullibi magis quàm in templo noti, si nonnunquam in remotiora loca iter instaurant, ob id solum faciunt, ut populis suis bene sit, & ex vultu illam potestatem agnoscant, cujus nomen audiri certè non satis est; neque enim luna, licet vicaria solis, illud efficit quod suo splendore, suâ vi, diurnum sydus. Vide ut rident isti, ut toto animo comœdos expectant, dum musici ne otiosis ex morâ tæ-

dium fiat, adſtantium aures ſuo cantu, ſuoque plectro deliniunt. Cum ex iſto cœtu ſacri homines ad ſuas ſedes revertent, & in templo Tiaris conſpicuos ſeveroſque conſpexero, in memoriam redibit iſta libertas, veſtitus iſte concinnior, cachinnus hic, credamque, ni me Deus adjuvet, alteram populo ſed graviorem ab illis comœdiam exhiberi.

Aderant plurimæ cum ſuis matribus virgines, & mox ut in primam ſcenam ornatiſſimum theatrum aliquos actores dedit, qui ſpectaculum inchoarent, in pantomimos omniũ acies converſæ ſunt. Amatorium argumentum ſumere placuerat, ſed ea verborum honeſtate turpes affectus velaverat ſubtiliſſimus poeta, ut nihil videretur timendum caſtitati, ſi hos ignes, has amantium curas, hæc ſuſpiria miſeraretur.

Inter ſcenicos illos, eâ paſſionum larvâ naturam æmulabantur duo juvenes, ut ſperare ac iraſci, ut cadere animos putares, quoties ex vario adumbrati amoris impulſu, vel dulciùs inſaniebant, vel audacius; aut dejectos affecerat languor ille, qui vitæ pertæſus Parcam in remedium vocat; magnum utrique odii incentivum, unam amabant. Illa interim quem fovebat ignem celabat prudentia, unaque nutrice excepta, noverat nemo quàm turbidè amaret; quàm anxiè de illo prælio audiret, cui ſe præcipiti irâ ambos commiſiſſe fama referebat, ut alter felici marte ab æmulo tutus, tran-

quille

quillè suis votis potiretur. Uni timebat mulier, & si illo certamine caderet, decreverat mori. Solabatur miseram nutrix, deficientem excitabat in spes dulcissimas, suspirabat cum alumna. Cùm secretè sic dolerent, flentes tamen videbat, audiebatque gementes tota concio; & veras lachrymas ita in plerisque movebat fictitius mœror, ut diceret apud se Gyges, hanc tenerrimi amoris, dolorisque imitationem, exspectatoribus tragœdos effecisse, licet ipsi nescirent; Nam quid aliud, cum assidentes, histrionum motus sequuti, ad fabulam accessere?

Nec omnino tamen ab illis affectibus liber erat Gyges; ad suspirantis fœminæ questus sentiebat se molliri: & licet nihil certum amaret, amabat tamen, solutoque propemodum illo philosophi gelu, quod toties noxiis ignibus objecerat, leniter in venas serpebat aliquis calor, qui occasione datâ [illegible]riter urgeret seriò amantem, ac conflaret incendia.

Heu me, dicebat, ad ista moveor! neque Plato, & Aristoteles succurrunt ut ab istis passionibus me expediam. Credam ego, absque periculo matronas audire comœdos istos, qui tantos jam mihi stimulos creavere, ut reluctans accesserim ad affectus amantium?

Honesta quidem sunt verba ista si singula perpendero; fœmineam cupiditatem, ne inverecunde erumpat, continet, magnâ certè poëtæ solertiâ admixtus pudor, cura honoris:

veruntamen ubi secretum nacta est ista mulier, miseram se ex amore refert; quàm malè somnos agat fatetur nutrici; & dum suos ignes liberè profitetur, quos extingui nunquam sinat, dum queritur, ac luget, ad hos gemitus, ad has lachrymas, concioni fit teneritas illa quæ ad debellandam pudicitiam eo fortior est, quo se dulciùs in animum penetrat, & insidioso Cupidini aperit faciles vias. Sicut enim vitrum in cujus centro radii solares conveniunt ac stipantur, stupam urit, licet flammam cujus causa est, ipsum non sentiat; ita sæpè fit, ut qui friget comœdus, simulatione tamen amoris veros ignes tibi creet; quippè hoc perfectissima quæque naturæ imitatio habet, ut æquali propemodùm potestate eosdem effectus sortiatur, & imago solis quæ videtur in speculo, tam lædat oculos, quàm ipse sol.

Dum cæteri comœdos mirantur gaudentque eâ affectuum successione mutari, & noxii ignis scintillulas unà cum honestissimis versibus hauriunt; hæc meditabatur Gyges, optabatque Poëtas qui non verborum certè libidine, sed arte nimiâ hanc mollitiem facerent, in melioribus occupari.

Ab illâ tragicomœdiâ exacto vix biduo, ut aliquid de privatis moribus nosceret, solitus discendi ardor virum impulit; ideoque sumpsit annulum, & quàm fortè primam patente janua vidit domum ingressus; statim ut ad interius conclave pervenit, virginem vidit gran-

dio-

dioribus incedentem vestigiis, ac divulsis comis terribilem: videbatur insanire, neque furenti satis consilii reliquerat turbo ille, ut conspici timeret, ac jungeret fores. In acerbos gemitus soluta, simulque irâ ferox; nunc præerupta verba, nunc impetu lachrymas dabat; & errantibus oculis, quasi aliquid circà se quæreret, nihil satis videbat. In molli puellâ tantos affectus vigere, Gyges mirabatur; expectabatque donec aliquid illi excideret, unde tempestatis hujus origo posset agnosci. Quid tantum lugeret, quid desperaret misera virgo, prodidit non multo post ingenti suspirio laxata vox; Si alteri quam illi nubere jubeor, quid ultrà vivimus? Deinde in lectum humilem, qui ad quietem diurnam positus fuerat, quasi vires deficerent, negligenter procubuit. Breve silentium sequuta est infœlicissimi amoris descriptio, tanquam alteri loqueretur, illudque omne quod in theatro audiverat Gyges, nisi quod versus non erant. Ita ad exemplar accedebat luctus ille & pertinacia amoris, ut proptereà Gyges virginis ora diligentiùs intueretur, constitit unam ex illis fuisse quas ad comœdos viderat.

Tum cogitans quanto pudoris damno theatra illa personarent, à quibus abesse dicebatur obscœnitas; ista virgo, inquiebat, sponsum à matre expectaret, nisi diligendi audaciam accepisset à comœdis; quod lusit mimica mulier, serio agit hæc, luget ex animo; didicit

non quàm subtiliter tantum, sed quàm fideliter, fortiterque amandum sit. Frustrà proponas alios, consilium omne injuria est amoris; crudelitatem vocat amicorum providentiam; fortunam damnat, ex quâ conjugii leges sumere parentes jubent: ultrà procedit turbatissimus affectus, etiam fatis puella irascitur, quòd in majores nuptias sit genita; denique mors placet, nisi maritum, quem ab aliis expectare solet virginalis pudor, ipsa optet ac eligat.

Misere amantem puellam ita deseruit Gyges, ut sortem illius plangeret, & egressus ad profundiorem philosophiam animum applicuit. Virtutes accipimus ab aliis, inquiebat ille: neque enim nobiscum natæ sunt; peregrinas homini esse non obscurè probant; labor ille improbus, qui in acquirendis, aut fovendis, sæpè frustrà insumitur; parentum curæ inutiles; & quidquid circa nos agit, aut patitur institutio. Longè aliter de vitiis sentiendum, sponte generantur & adolescunt; ad hæc proprio genio instruimur omnes; nullo docente acuitur quotidie peccandi solertia; & ut quis perditissimus sit, sufficit se sibi tradidisse.

Planè mirabile est quod videtur in Ecclesiâ; intra se habet doctorem suum; non enim extra illam Christus, sed cum ipsa unum corpus est, & dum ille præceptoris officio defungitur, caput docet cætera membra, lingua loquitur pedibus suis; sed miserabile omnino, quod

sibi

sibi magister ac schola sit perversus animus, neque indigeat altero, ut discere possit ea omnia quæ divina lex prohibet, ratio damnat. Nihilominus tanquam unusquisq; nostrum se doctore non satis foret ad vitia illa eruditus, quorum est ingenita cognitio, in majorem nequitiam publicè schola proponitur à comœdis, eâque naturæ imitatione adumbrantur noxiosissimi affectus, ut non rarò qui fabulam viderit, verissimè peccet quod ad voluptatem spectantium histriones mentiti sunt.

Gratis datur à concionatoribus veritas; & quàm pauci sunt qui illos cupidè audiant, qui non putent se horam perdidisse, si in templo consumpta est! Quidquid fingunt pantomimi vendunt pretio, & emptores inveniunt. Invitat nos ad sanctissimum spectaculum pietas, nec movemur: comœdiam deperimus, quâ mores ruunt: hæc per menses integros impatienter expectatur ab omnibus, si promissam aliquid forte distulit; instantem nemo petit serus, ut nescias quorum sit diligentia major, histrionum, ut festinent ludere; cæterorum ut ludantur.

Has nugas procrastinari nemo sustinet, ut sacris solemnitatibus relinquatur suus locus, suus honos; unum diem dividit cum Religione, comœdia, & ut ipsi etiam illudat festivitati, pretiosiora ornamenta sæpiùs ostentat, dulciori musicâ placet, plures denique faces accendit quæ diutius luceant.

ſeptimo redit muliebris fatuitas. Ut videantur, jacent; quantò honeſtius eſſet, ad urbanitatis officia ſurgere, ac moveri: quis hic mos! tempus eligitur, quo inviſant matronas immobiles, & ut nulla cæteris lepidum illud ſui ſpectaculum neget, per orbem inſaniunt.

Paucis ante diebus aliam matronam viderat Gyges, cui cum nunciaretur mox adfuturum virum nobilem, qui præmiſſo famulo quæſiverat, an tunc domi hæreret, & an commodè inviſenda, illicò cubile conſcenderat, ut ægritudinis nomine ab illis honoribus abſtineret, quos in ſuis ædibus illi viro negare conſtituerat. Et quidem ſubdolum conſilium haud conjectaſſet ſimpliciſſimus Gyges; ſed illo apud ſe agitante, cur tam feſtinanter matrona quietem peteret, ipſa liberè inter domeſticos detexerat improbitatem ſuam.

Hujus igitur quoq; recordatione; ad quàm multiplices uſus qui me omninò latebant, inquit, jam lectus aſſumitur! non plus hodie invaletudinis aut ſomni, quàm fœmineæ vanitatis, ſive conveniri ambiat, ſive alicui injuriam paret, locus eſt. Uno aut altero modo olim lectus peccabat, voluptate ſcilicet, aut pigritiâ; nunc ſuperbiæ, & malitiæ genus eſt, ante illos decumbere quos honorare non velint, quo tamen quid abſurdius? cum in omni obſervantiâ humillimum ſit, atque ultimum, illud ipſum quod matronæ ſibi ex faſtu imperant,

rant, dejectio. Quanta sexus hujus imbecillitas, qui prostratus insultat?

Posteà cogitavit non solum ineptè, aut malitiosè fingi morbos; sed penè omnia quæ dicuntur, aut fiunt à plerisque hominibus esse ludibria artis. Tanquam se amarent, conveniunt; gratiosè loquuntur; sed ad obsequium natos, nec quid magis optare quam ut data occasio proferat quod altè in animo habent, non tantùm asseverant, jurant etiam: Verum ista omnia ita fidem non inveniunt, ut ab occurrente quolibet, si notus est, eadem quisquis expectet. Neque se in sinceris officiis ludi ullus queritur, cùm vicissim alios ludat, & jam mos sit in mutuam fiduciam ea palàm profiteri, quibus tamen nemo credat. Eo modo quo nunc ægrotat ista mulier, & aliæ suis diebus ægrotabunt: convenere, ut sic fingerent; quis iure imposturam vocet, quod ex pacto geritur?

In eo matronarum cœtu, quia nihil præter nugas audiebat Charmion, citò tædio affectus est, exivitque, ut quod hîc temporis amiserat, apud se cum libris acri studio recuperaret.

IMAGO REA.

PIcturæ inter liberales artes non immeritò plurimi locum dederunt, videtur enim propriè pertinere ad ingenuos illa naturæ imitatio, quæ olim apud Athenienses solis nobili-

bus concedebatur, & cui etiam tot Reges studuere, ut ex ipsa dignitate artificum, suprà cæteras artes, quas serviles vocant, sibi dignitatem fecerit. Et verè quidquid agit pictura, non tam labor, quàm ludus est.

Naturam provocat dum sequitur; audacissimique certaminis tunc exitus est dubius, cùm nescis, veritate natura vicerit, an ars venustissimo mendacio, & inter illarum opera suspensus miraris utriusque ingenium. Nam animantia procreasse, magnum quidem; sed æqualis propemodum gloria videtur, ita fingere, ut ad adumbratos canes, alii latrent; ipseque homo penicilli solertiâ, ac colorum fraude deceptus, putet se alterum hominem intueri, ubi in obvio pariete cernit non expectatam effigiem.

Tunc maximè pictura est in pretio cum ingenia subtiliora sunt, & poësis ac eloquentia florent: nam tria hæc æquali semper vestigio processere, nullàque ætas oratores ac poëtas exclusis pictoribus admisit: Pingit poëta, pingit & orator; describit mutis coloribus pictor; ex imaginum qualitate movet affectus; ut possis dicere Apellem suo sæculo fecisse, quod suâ ætate posteà Cicero, atque Virgilius; illos autem quod Apelles priùs egerat, colore verborum, ac figuris fuisse imitatos.

Gygis temporibus, ut eloquentiæ ac versuum apud Gallos maximum studium erat, ita & picturæ; eodem genio qui poëmatum

ac orationis munditiem commendabat, ad hanc artem incitante. Qui sibi plures tabulas comparaverat, præ cæteris laudabatur; adeoque placebat horum operum quantitas, ut pleraque divitum cubicula putares artificum officinas, neque ad spectaculum; sed ad ementium provocandam cupiditatem ejusmodi picturas exhiberi.

Artem hanc plurimùm amabat Gyges, licet non probaret tot nummis colligi eam oculorum voluptatem; & quia nobilium unus, tabularum famâ notissimus urbi erat, lubens in illius domum concessit. Ubi tot picturas uno in conclavi intuitus est, primùm confusè supellectilem miratus, pretiosè inutilem, deinde in singulis hæsit. Suprà cæteras placuit illa in quâ Curtius Romanus juvenis videbatur, conscenso equo se in specum præcipitans, ut pro salute patriæ diis manibus devotus illam labem medio in foro expleret, quam non coituram Oraculum dixerat, nisi aliquis ex primæ spei adolescentibus sese dejecisset in hiatum; tanquam timeret equus, simulque admotis calcaribus sponte pereuntem dominum non dispari audaciâ sequeretur, paventi similis, jubâ tamen ferociter concussa, nec jam humum, sed auras calcibus verberans spectante populo in eam ferebatur illuviem.

Non multò deterior erat altera, quæ Mutium exhibebat, ad Porsennæ stupentis conspectum, nullo damnante, injectam in focu-

lu-

lum dexteram exurentem, ut eam pœnam ab illâ exigeret, quòd in cæde aberrans, satellitem purpuratum pro Rege occidisset. Has cum avidè, diuque conspexisset Charmion, cæteras ut inferiores ingenio non æquali curâ obivit; cumque iam una restaret quàm ob dignitatem artificii remotam à cæteris ad aulæum pependerant, horruit ad illam Charmion. Venerem cùm Marte ludentem pictor inverecundè expresserat; & ne sua Vulcanum Zelotypia importunè his misceret amoribus, vigilabat ad januam Cupido, abjectâ fasciâ quâ cœcus est, nisi cùm oculos dedit æmulatio, aut timor.

Cùm leviter, nec consultò illam tabulam vidisset, ad focum pergit, ubi duo viri (nam frigus erat) inter se seriò colloquebantur. Unus ex vestitu & sermone videbatur theologus, & alteri, cujus erant hæ picturæ, ita dicebat: Non pudet te Christianum eâ spurcitiâ infamare domum tuam, ut quicumque te inviset, istam Venerem cum suo adultero cogatur intueri? Quidquid eâ in tabulâ aliis ostendis, doces, ut nemo hinc pudicus exeat, & illorum criminum reus sis, quæ ipse non perpetraris.

Suam picturam defendebat alius: Non ideò exponi, ut bonos mores corrumperet; sed tantum ne absque spectatore esset artificii excellentia; quotquot ejusmodi operum æqui judices erant, solitos mirari: apud plerosque, qui etiam inter pios habebantur, conspici aliquan-

quando ejusmodi nuditates, quas si intueri aliquis ex infirmioribus timet, tegat ipse; palpebræ enim unicuique à natura datæ sunt, & velum hoc rebus obducit quicumque vult. Cæterùm ajebat se pictores reos apud historicos legisse, quemadmodum ille Parrasius dicitur, qui ut Prometheum sub depascente aquila laborantem ad verum pingeret, hominem torsit; nusquam verò, quod sciret, imaginem ream inveniri, quæ criminis accusata, judicum severitatem meruisset.

Non ergo legisti, ait alter, quod de Theagenis signo libri tradunt? Ad viri hujus memoriam, quem inter heroas collocandum oracula dixerant, statua in foro posita erat: hunc honorem mortuo deferri aliquis non ferens, quòd hominem acriter odisset, statuam illam solebat serviliter flagris cædere: nec impunè illi fuit; quasi patientiam sub contumeliâ marmor perderet, in ferientem concidit, oppressitque pondere suo. Statuam illicò ut homicidii ream citant ad tribunal, trahuntque hæredes illius quem suo casu signum illud afflixerat: & quia ex veteri Draconis statuto pœnam contrahebat quæcumque res hominis interitum maturavisset, sive ensis, sive telum, aut quodvis aliud; sontem dixerunt Theagenis imaginem judices, quia peremerat hominem, jusseruntque protinùs mergi, ut ab insensata statua perpetrata mors non sine vindicta foret; omnesque eo naufragio discerent,

nihil

nihil innocens censeri debere, vita licet careat, ex quo adversus hominem pernicies emergit.

Ecce imaginem ream: putas autem tuam Venerem nulla pœnâ afficiendam esse, quæ tot justos occidit? Nam stante homine, toties cadit justus, quoties in illo justitia perimitur. Quid de fortitudine nostrâ tantopere gloriamur? ea est animi humani imbecillitas, ut levissimis rebus excitetur ad turpia. Si nudas mulieres frigida saxa repræsentant, impudica ista naturæ imitamenta plurimi non sine ardore conspiciunt, votis peccant; & ne dicas me nimiâ obscœnitatis opinione infamare nostrum genus, recordare, quæso, quantos non dicam admiratores; sed & amatores habuit lignum illud Gnidiæ Veneris, quod ob præstantiam artis tot mortales ad sui spectaculum alliciebat. Vesano illius amore captus juvenis, cùm in templo delituisset, simulachro cohæsit; majus dicam: corrupit quoque suum artificem statua; referunt enim Praxitelem ipsum, Venerem quam paulo ante finxerat, perdite adamasse, sibique minus temperantem frequenter irruisse in oscula. Et aliud posterioris ætatis ex historia referam. Ad Christiani principis sepulchrum imago erat, quæ licet unam ex virtutibus referret, quas vir ille habuisse dicebatur, ita tamen ex artuum nuditate ac forma, intuentes provocabat ad libidinem, ut cum illa Iberus quidam concumberet, mox ad ignem damnatus à Judice, quod la-

pidi

pidi virgini vim intulisset, nec sepulchrum reveritus aut nomen virtutis, abstinuisset ab illicitis amplexibus. Eo processit obscœnitas, ut saxea matre genita (nam illam industrius lapis in perditissimo viro excitarat) suam parentem pollueret.

Mira imaginum potestas; si sanctæ sunt, si martyrum vultus interritos, nec in ipsâ pœnâ cadentes pictor ostenderet; si virgines tanquam ad nuptias irent, ore hilari festinantes ad supplicium; si advertas ex pictura non renitentes, sed placidas uri; & dum pati gaudent, ludentem cum palmis in æthere cœlestium turbam; ferè tibi fit pœnarum illarum amor, quibus tot præmia parantur; nec insueta res, videre magis Christianos ex tabula. Ad illas imagines disco, plus sperandum è cœlo auxilii, quàm à tyranno metuendum; brevi supplicio infœlicissimam vitam absolvi; neque lentè beneficum Deum esse, cujus gratiâ patimur, cum idem sit nascentis gloriæ articulus, & pœnæ finientis.

Hanc picturarum vim quia novit Ecclesia, proponi Christianis jubet illas icones, unde plurimi discant, quod longo verborum circuitu vix satis descripserit eloquentissimus orator: & quia etiam in annalibus legere multi ex imperitia nequeunt, ut vexati fuerint sancti illi homines, brevissimam captuque facilem docendi viam, in subsidium Evangelii, sapiens Ecclesia pictoribus reliquit. Si religiosis imagi-

nibus, spectatores ita ad virtutem incitantur; si pro libris, pro concionibus sunt piæ effigies, non putas, ex adverso, incentivum esse libidinis tabulam istam quâ licenter adeò turpitudo proponitur, ut à lupanari (pace tua dixerim) modicum distet domus tua, cum has spurcitias cuilibet intranti objicit: & professa impuritate peccet in omnium oculis pictura lasciviens?

Apud veteres æquale crimen erat tyrannum admisisse, & servasse imaginem ejus. Continenter licet vivas, pœnam tamen non effugies, quòd tanquam luxuriæ receptator, imitationes illius suscipis, & stupentem in aliis libidinem toties excitas, quoties aliquis ad tuæ Veneris conspectum castitatem abjicit.

Innocentem putas eum qui non manu quidem, sed consilio scelus promovet? Non tu certè obscœnitatum patrator, sed suasor es: nam sicut qui olim in morborum levamentum salubres herbas experti, ne periret utilissima cognitio, publicè proponebant in tabulis, & ex illa charitate, naturæ interpretes, authoresque sanitatem habebantur; sic tu æquissimè censeris hortator turpitudinum illarum. Ad quas intuentem quemque invitat tua pictura; & vitiis alienis laborabis, qui aliàs ex morum honestate posses inter salvandos recipi.

Unum mihi restat, quod & breviter dicam, copiosæ pecuniæ brevem imaginem aliquando

do

do præferri plurimi mirantur; istud ego non stupeo; nam ubi ad summum pervenit pingendi ars, opera illius vix æquaverit pretium ingens ratio in promptu est; tunc non colores emuntur, sed ingenium, & quid par est ingenio? verùm meâ sententiâ ad monstrum accedit, inveniri aliquos, quibus charior tabula sit quam propria salus; & qui æternum cremari potius eligant, quàm turpissimam figuram ignibus dari.

Ad hæc verba visus est alter sic mutare consilium. Neque mihi in totum credam, inquit ille, neque tibi; expellam certè domo mea anathema istud: sed comburi non feram; nam quid de me putas dicturos qui hæc opera tanti æstimant, tanti emunt, si paterer egregium opus perire? Vis me fatuum ab omnibus haberi, aut quòd comparaverim, aut quòd usserim. Acerbas loquacissimæ famæ cavillationes benè vitavero, simulque saluti meæ consulam, si tabulam hanc uni dabo amicorum, qui sæpius illam audiente me ita laudavit, ut videretur non obscurè petere; ita mihi eripiam quod vetitum dicis, & alteri beneficium præstabo, cum hoc illi detulerim quod tantopere optavit.

O benevolentiæ nouum genus, Theologus ait, ea dare amicis quæ tanquam nociva à nobis removemus! putas verò tibi licere, ut ipse saneris, ad alios traducere ægritudinem tuam? istud quidem incantamentis plerumqu-

que fieri referunt, ut verè sanatio non sit quæ authore dæmone comparatur; sed quædam valetudinis transmigratio. Ita vis non perire ut amicus tuus pereat? Neque dare ista illæso Deo potes; neque vendere: delenda sunt; nam beneficii materia non est, pernicies: & iniquè pecuniam accipis, ut ad emptorem aliquid transferas, quo si careat, lucrum facit; si potiatur, habet unde miser fiat.

Cum hæc frustra dici à theologo Gyges doleret, leviter à foco discedens ivit ad tabulam. Prægrandis non erat, & ut paulo altiorem posset manu contingere, subsellio usus, facilè tulit. Hanc cum loco moveri, & mox nullo ferente ad se accedere cernerent, qui de illa loquebantur, illicò proiectis sedilibus, in extremum conclave uno saltu se conferunt; nam venientem expectare, videbatur temeritas; dum ita remoti spectant, ac timent, Gyges fractam priùs utraque manu tabulam, jacit in ignem; ac ne fœdissimæ imagini vel leviter parceret flamma lentior, nova ligna jam labenti subminiſtravit, & aſſumpto folle, qui illic forte jacebat, festinavit incendium.

Famosiſſimæ picturæ inopinata sors citò per urbem vulgata est; nec simile prodigium expectaverunt plurimi, ut ab illa tabularum turpitudine abstinerent; multis ambitio erat, illa lasciviæ monumenta publicè comburere; Et reclamantibus pictoribus, quod nobiliſſimæ arti atrox inferretur injuria, primò sibilis exce-

pti sunt; statimque publicâ voce dictum, religioni picturam, non religionem picturæ debere famulari. Periret ergo artificum labor, si cum pietate non conveniret: Gallos, esse Christianos, non spurcissimorum Numinum cultores; opera hæc sceleste asservari, ubi crux admitteretur; denique colores, ut & marmora, justissimè damnari, si id referant quod intueri non licet.

ANDROGYNI.

ERret, an ludat natura, cùm ambos sexus uni corpori inserit, incertum. Sed sive peccato, sive joco id agat, quidquid sic nascitur, monstrum est. Honestiùs certè videntur esse Androgyni, viri illi qui sic lacte abundant, ut in nutricum vices possint, si vocentur, non malè succedere; nam tales aliquando inventos refert historia; nec medici negant, licet aliqui dubitent, an hæ in viris veluti adumbratæ matres, possit eo succo sibi traditos infantes ita alere, ut alio nutrimento non indigeant: nam minùs elaboratum dicunt: neque unquam viros germanum lac à naturâ accepisse, quos illa ad fœturam & partum non destinavit. De perfectione, aut defectu alimenti experientia judicet; satis mihi ad propositum, quod aliqui ita nati sunt, ut sub uno sexu, aliquid maris & fœminæ habeant; tanquam dubitante naturâ quid potissimùm velit, cùm ambiguum illud opus, & veluti Hermathenam quandam (si-

tua erat Mercurium & Minervam conjungens) in spectaculum adornat.

Hanc corporis humani amphibologiam & alio modo vidit Gyges, cum ad cujusdam juvenis cubiculum pervenisset. Recens adhuc è lecto, togam sumpserat, sedebatque ante speculum; & dùm ille vultus suos miratur in vitro, sollicitus servus, digitorum habili motu patientissimi domini caput fingebat, ut vario ordine nunc in breves, nunc in laxiores annulos prolixa coma recideret. Quidquid primæ barbæ proximâ nocte succreverat, jam novacula decerpserat, ut omninò nesciret Gyges virum an fœminam cerneret. Monstrabant fœminam leves genæ; effusissimum capillamentum; & maximè illa animi fortitudo, quæ mulierum est, cum diu ornantur; hanc enim in viris haud videmus ineptissimam constantiam. Non tantoperè curat suos crines generosior sexus, urgetur ad alia; laborem istum non fert. Ergò fœmina est, ajebat Gyges; sed cur non ancilla, sed famulus dominæ suæ comam componeret, invenire non poterat, donec in memoriam rediit quod audiverat ab aliquo, jam non pudere fœminas nobiles in familiaria illa operòsissimæ vanitatis officia servulorum ministerio uti; neque apud multas eam esse verecundiam, ut timerent virorum manu, antequam de cæterâ veste cura esset, interiorem tunicam accipere. Quid igitur in famulo isto hæreo, inquiebat Gyges, jam

rece-

receptus est mos, ut viri fœminas è lectulo surgentes, ac propemodum nudas liberè videant, ornent; agit iste, quod cæteri faciunt; digitis, pectine, ferro, dominam suam comit. O quot procos illi faciet exquisitior diligentia, tantoque labore crispatus in varios orbes crinis? maritum facilè inveniet tanta venustas.

Defixum in illâ cogitatione, in aliam sententiam avertit comptissimi juvenis, qui diu silentium tenuerat, vox robustior: nam tonus ille virilis videbatur; mox, ad aliqua respondens famulus, calamistrato illi qui quæstionem fecerat, tanquam viro loquutus est, vocavit enim dominum suum. Tum Gyges apud se. Itane? sic igitur vultus, sic speculum, sic coma venustuli istius me fefellerit; & malè de sexu conjectarim ex muliebri patientiâ? Dein togâ depositâ juvenis, ut thoracem indueret, cum brachiis visus est, & jam non tota fœmina, neque etiam vir totus, sed semivir apparuit. Sumpto post ex sui speculi consilio, reliquo cultu, unum erat quo abstinere Hermaphroditus cogebatur. Etenim, galerum capiti imponi mollis coma prohibebat. Ergò manu sumpsit ut eo totâ die luderet; tanquam brumali tempore nimii colores essent, nudato vertice excepturus gravis cœli injurias, ne periret illud lepidissimi capitis artificium quod tot horas consumpserat.

Sapientissimæ cogitationis occasio fuit nimia hominis de suo cultu sollicitudo. Secum

enim ita Gyges: Ingens Deorum beneficium existimavit Socrates, quod vir esset, non mulier, & in digniori sexu obtineret rationis principatum: Iuvenis hic sponte eviratus, naturæ suum munus videtur impingere; sexum enim quem ab illa accepit, palàm abjicit, occultè tantùm resumpturus, ubi libidinosa nox quid natus sit admonebit, interdiù propemodum oblitum sui. Talis ille apud Dionem princeps, quem cum aliquis salutavisset ut dominum, respondit se dominam esse: muliebrem enim pallam sumpserat; diffluebant unguentis comæ, gemmis articuli fulgebant, & incessu, ac voce mulier, ut imperatricem indueret, imperatorem exuerat.

Subito eventu fœminas in viros mutatas, non semel referunt historici: licet veriùs, latentem ex aliquo natalium vitio, sexum ostenderit casus, quàm fecerit novum. Prodigium istud nostra forsitan ætas non viderit; sed habet unde erubescat, quod tot viri, compositis comis, deglabrato in virginum similitudinem mento, ut oscula suaviora sint, vestium curâ, denique imitatione sermonis, ac vitæ otio, tanquam se viros fastidiant, fœminæ fiunt. O contagiosas planè viris mulieres, quarum etiam sexus ut morbus aliquis magnâ ex parte sumitur, si diu contingat cum illis versari! Nam ideo juvenis iste Androgynus est, quòd ex illarum consortio virum dedidicit; ut matronarum ingenium, mollis, ac differtus

odori-

odoribus accedens, sub annulatâ cæsarie mulierem ageret. Restat, ut calathum, ac colum sumat, illæque gladio se cingant, & eo ludo fractum Herculem; jamque semivirum adumbrent, quem sua Omphale ad lanificium compulit, dum ipsa clavam gestat, & sub leoninâ pelle mentitur monstrorum ac ferarum domitorem.

Cùm in epulonum mensâ odores glutiuntur, quod sæpè fit, hanc immanis gustus ægritudinem, atque insaniam vocavit aliquis solœcismum voluptatum; non enim cum palato, ac linguâ, sed cum naribus odor congruit; nec benè concordant ad unius sensus delicias, quæ in duorum commodum suis proprietatibus à natura discreta sunt. Quid non & virilis comæ solœcismos vocem annulos istos; qui cum illâ prorsus non conveniunt? Extra mulieres incongrua est hujus mollitiæ, & capilli humani compositura; non pessimè uniuntur, cincinnus ac debile caput; calamistro penitus adversatur forte cerebrum; ideoque quisquis crinem suum ita torqueri voluit, se fœminam fassus est.

Verùm hîc non sistit opprobrium; ne quid de sexus dignitate maneat, suis etiam equis per urbem ferri erubescunt juvenes isti; quippe hoc robustum nimis, atque militare: pulverem ac lutum odere; solem quoque reformidant; nusquam illos nisi in auratis curribus videas, aut in gestatoriis sellis inclusos.

de muliebriter exeant, tanquam aliquæ ex suis machinis Deæ, cum placebit apud amicos aut amicas, in spectaculum prodire. Ea Heliogabalo amentia fuit, ut mulierum senatum cogeret quæ de cultu fœminarum decernerent. Nugarum istud negotium, dignum visum est imperatori, de quo curā sumeret Princeps; timuit, ne periret defectu consilii venustas, ac vestium ille apparatus, quem tollere ut nocentem civitati Augustus voluerat; si de suo unquam cultu deliberabunt inter se matronæ, absq; dubio convocandi erunt & Androgyni; noverunt enim quæ vestium forma magis placeat; quæ sit amicitia colorū, ne malè coëant, qui sibi invicem adversantur ac nocent; quæ strophia mos novus maximè probet; quo pretio comparanda sint, ubi fiant; quo pulvere, quibus radicibus albescant flavi aut subnigri dentes; quibus aquis capillus tingitur, si aut rufus putidæ carnis suspicionē facit, aut celandæ ætatis tempus incauto candore profitetur.

O certè dignos qui in mulierum senatu honoratiores sedes habeatis! jus omne muliebre ita didicistis, ut illud à vobis fœminæ petant, quoties de venustate inter illas controversia oritur. Quid ad formam; quid ad mollitiem; quid ad mendacium oris pertineat, decernite judices, dum fortioribus incumbent qui viri sunt, & enses in publici hostis perniciem stringent, quos gestatis innoxios.

JUVE-

JUVENIS ANUS.

EXeunt ab oceano flumina, sed non in longum vale: ita enim semper abscedunt, ut semper ad fontem suum redeant. Non sic labitur ætas: circulum nescit; rectâ viâ fugit nos, ut quos semel deseruit, nunquam repetat. Istâ tamen naturæ lege potentior visa est quædam mulier nobilis, postquam in conspectu Gygis, annis obsita, præteritam juventutem revocasset; longe alio modo quàm quem in recens baptisatis annotavit Augustinus; sic enim ex Adam veteres, per Christum puerascimus ut fiat in nobis nova vetustas.

Sexagenaria erat matrona hæc cum surgens è lecto, renovanda properavit ad speculum: frontem rugis sulcaverat edax tempus; ita vultus ceciderat, ut in mentum ex utraque parte recederent jam non genæ, sed pelles; buxeus color, & à juvenili tantùm distans, quantum à vernis frondibus autumnales, quas malè suis adhærentes ramis levis aura discutit. Capillos non omninò corruperat senectus, sed breves erant, nec qui struendo vertici sufficerent: Eo in statu, dum annosum caput una ex ancillis pectine percurrit, aliquandiu fuit matrona; sed tædebat vetulam suæ ætatis; & prioris formæ desiderio, imperavit ut accelerarent juventutem famulæ; nam se ferre, nisi maturetur, diutius non poterat.

In eburneâ thecâ quatuor ex argento pixides erant; una dilutam cerussam acceperat, quâ & aurea cutis albesceret, & rugæ æquarentur: purpurissum altera, ut imitatione sanguinis, quâ parte solent genæ rubescere, nimium candorem temperaret: in aliâ pulvis erat odoratus, quem Cyprium dicebant, ut ex eo suaviter comæ spirarent: quarta breves aliquas spongias continebat, cavæ senectutis, ut mox agnovit Gyges, non mediocre solatium. Et hæc præcipua erant ludibria artis: nondum enim ad eam solertiam venerat sæculum illud, ut ea nosset quæ postrema vanitas usu, ac temporum patientiâ didicit. Nondum tot secreta collegerat muliebris diligentia, quibus servaretur nitor ille cutis ipsâ sanitate, & interdum famâ charior, aut omninò compararetur, si natura negaverat. Inauditum eâ ætate lac virgineum; incantata (ut vocant) sudaria, quibus si utaris, tanquam negligenter repentinum sudorem detersurus, illico vultus candident.

Non multùm in dominæ suæ vultu hæserant famulæ, cum anni circiter decem ab illius calendario decerpti sunt: non multò post, alii decem; nam sub illa diligentiâ sensim rugæ peribant, & ita abscondebatur anus, ut alteram crederes; sed pallidam, & morbosæ simillimam deformabant adhuc flaccidæ malæ: vivacem fecit, purpurissum: & majore prodigio, receptæ in os molles spongiolæ, tumentes genas

genas ad floridam ætatem revocaverunt. Artem cumulavit adſcititius crinis, ac veſtium ſplendor: & quia etiam ſublimes cothurnos induerat mulier, jam non anicula Gygi viſa eſt, ſed prægrandis quædam virgo, quam adoleſcentes ſuſpirarent, & veluti juventæ tabulam, ad Deorum jocum, incautis amantibus pictor Cupido proponeret. Sic mutata riſit ad ſpeculum Matrona, & tanquam cunis proximior, nec quid de ætate jam metuens; digitorum læto ſonitu, morti illuſit.

Nunquam jucundius temporis jacturam paſſus eſt Gyges; nec ſemel fœminam mirabatur; Eane eſt, inquiebat, quam tot ſulcis deformem nunc nunc vidi? quæ puſilla proceſſit ex lectulo? ea eſt: Deus bone! tot anni, & ſimul cum illis juventus! brevitas hæc, & tanta magnitudo! ſed altitudini tibiarum imparia brachia erant, & quæ ingentibus coxis (nam ſic judicabat oculus) ſupervenerat ſtatura, mulierculæ videbatur. Poſthæc, quia ambulationem ſublimes craſſæ prohibebant, poſtulanti novam ſedem matronæ, altior cathedra data eſt, ne ſi in humili acquieſceret invenuſtè genua ad pectus accederent.

Satis riſus philoſopho Iuventutis ſpectrum fecerat. Abiit igitur, & cum mulieres aliquot, formâ præcipuas, ſuis in curribus per urbem euntes vidiſſet; dubitavit de omnibus, verène Iuvenes eſſent, an aliquâ arte ſenectutem occulerent. Ad quemcumque fœminarum

occursum, suæ anus meminerat; quis scit, ajebat, an capilli isti, vertici adhæreant? longè forsitan abest, aut jam periit caput, ex quo illi desumpti sunt: spongiis, an solidâ carne genæ illæ turgeant, nescio: omnis mihi jam albedo suspecta est; neque satis fido sanguini; & cùm grandes mihi videntur mulieres, est cur pusillas suspicer.

Perversè nos Deum imitari, apud sanctos patres legeram; cùm scilicet de cordium secretis judicamus; æquales non patimur; omnia volumus possidere; scire omnia; timeri; ut & diligi suprà cæteros; cum gloriam, delicias, longam vitam optamus; vindicamus injurias. Verùm haud credebam, æternitatem Dei, quâ semper vetus ac novus est, ullâ posse imitatione adumbrari. Sed & hanc, ut video, nobiles anus æmulantur; ita enim vetulæ sunt, ut sint juvenes. Præposteram, ac scelestam Numinis imitationem! variis artibus mutantur, ut nemo mutatas agnoscat, quibus dies omnis vestigium sui relinquit, ne memoriâ excidat quantum duraverint; & quasi non liceret sanctitatem Dei, bonitatem, justitiam, liberalitatem in exemplum sibi proponere, hoc tantùm quærunt, ut stet, aut stare videatur ætas, tanquàm si id assequutæ, ad Numen accederent, de quo illud legimus: Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Operosiorem ineptiam

eptiam vidisset in fœminis Gyges si ad nostra usque tempora protraxisset dies suos.

Quid Poppææ insaniam damnamus, quæ in suo comitatu tot asinas duci imperabat, ut earum lacte singulis diebus mergeretur, digna Nerone mulier, ex balnei usitatissimi candore semper futura candidior? Non tanto quidem impendio formosæ fiunt nostræ mulieres; sed æquali fatuitate peccant, dum collecto rore tingunt se; dum vini spiritu ita non sobriè utuntur in suæ venustatis incrementum, ut licet non potent, erres tamen, si abstemias dixeris. Dum personatæ, & servatis chirothecis dormiunt; ut pelli humanæ admotæ bestiarum pelles, calorem illum continent, quo nimium rubescit cutis, & pustulæ micantes generantur. Nam hæc omnia fieri certum est: ne deformes aut vetulæ appareant.

Ex nimiâ illâ senectutis fugâ fit quoque sæpiùs, ut grandiores natu filiæ, quasi fari nescirent, matris nomen non rectè, sed tanquam puellulæ quædam vix cunis egressæ, fractis syllabis pronuncient. Nam ut infantem simulat adulta, & non raro maturior virgo, ita aliquid suæ senectutis mater videtur amittere, nec sentit se fato proximam, quamdiu natæ ore blæso loquuntur, ac veluti nondum ablactatæ papillas peterent, pro matre, mammam dicunt; interim tamen senescit proles, excipitque decrepitas matres ultima ætas, & cùm semper juvenes videri ex fuco, & cr-

velint, ubi multa progenies adest, juxta gregem nepotum trementes virgunculæ componuntur.

SECESSUS GYGIS, ET FUNUS.

CUm duos circiter annos in urbe Regiâ commoratus fuisset Gyges, & pauca vidisset quæ ad vota procederent, cogitavit de secessu. Meminerat quàm jucundè duxisset tempus illud in quo, ut ab hominibus, sic à vitiis semotus securæ virtuti laborabat, & de alienis erroribus minus curans seipso suavissimè fruebatur. In illo rerum humanarum tumultu redierat librorum amor; & pristinæ quietis grandior imago stimulos philosopho dabat, ut sua studia repeteret.

Sed & tot mortalium conspectu anxius secum jurgari inceperat, damnabatque nimium illum videndi ardorem, qui non ad turbida tantùm sed sæpè etiam periculosa compulerat. Nam quanti inveniuntur qui scelera oculis hausere, ut per illas imagines ad pectus deducerent? non securè ludas cum serpentibus, & te voluptati socium dare, intutum est, licet à veneno caveas.

Timebat Gyges ne demum amica sibi crimina fierent si diutius essent familiaria, & jam sentiebat odium illud minui, quod validissimum fuerat cùm ex solis libris didicerat vitiorum

rum corruptelam. Magnum ad virtutem incitamentum, non aliter nosse; quoties enim de illis agit philosophus, non quàm suavia, sed quàm turpia sint, disputat; quàm à ratione abhorrentia, & monstrorum deformitatem ita illis impingit, ut ferè necessariò oderis, si nō aliunde agnoscas quàm dulci fascino mortalibus illudant. Verùm ut illa quæ nos prius læsit in exteris vestium forma, si diu cum illis agimus, sensim sui patientiam facit, deinde & patrii amictus fastidium, ut pudeat in alienâ gente aliter conspici quàm cæteri soleant: Ita prorsus vitia nobis conciliat improborum hominum contubernium, & videndi consuetudo. Primùm illis irascimur: proximè succedit huic motui alter humanior, inter iram indulgentiamque medius; hunc excipit excusandæ nequitiæ facilitas, tandem conformitas affectuum, ac morum similitudo. Nondum huc quidem pervenerat Gyges; sed ex parte desierat ille impetus animi quo prius incitabatur in vitia; & licet tota virtus staret, necdum posuisset arma, tamen erat languidior.

Hoc cum ille adverteret, paulatim sibi reddebatur societatem humanam devitans, viresque colligebat. In illâ fugâ factum est aliquando, ut uno ab urbe milliari ambulantem & cogitabundum sisteret ad Sequanæ ripam amœnissimus locus; sponte aliquot arbores creverant & æquali ramorum pondere in arcum nutantes, quâdam artis imitatione qu

cumque illuc casus adduxisset ad umbram invitabant: ut molliter quoque sederent, læto gramine, & ex aquæ viciniâ facili humo, etiam natura providerat.

Inde liber in urbem prospectus, quàm cùm mœstissimis oculis intuitus fuisset Gyges, O miseram, inquit, quæ tot mala tuo ambitu contines! O te nunquam subivissem; quid enim ad fœlicitatem proderat tot misceri tumultibus, tot videre sive fortunarum, sive virtutum ærumnas, tot fraudes, tot scelera? Domo meâ egressus sum, ut turpia, ut nefanda conspicerem, plector ex merito: ut homines adirem, libros reliqui: O mutationem quam etsi longâ mœstitiâ prosequar, nunquam tamen satis fleam! Nunc agnosco quàm dulciùs, quàm tutius sit, secum hærere, discere à mortuis, quàm à se abstrahi, & ex viventium consortio scire quantum à recto aberrat humana mens; quot deliramentis sub sapientiæ nomine laborat; quot vitiis corrumpitur.

Puto, beatus sum, quod immanes aras vidi; cæsos pauperes; turpiter pios; Christianos absque Deo; latentem hæresim; insana convivia; tormenta Magnatum; judicum artes, & crimina; ventres malè pastos, ut vestis ac supellex fulgeat; infausta conjugia; recentis fortunæ barbaros mores; literatam insaniam; oppressos ab ingenuis rusticos; violatam ab helluonibus abstinentiam; nobiles vino mer-; læsum Numen à blasphemis; aulicæ vitæ

tem-

tempestates; senum ineptias,; assentationem in Principes; impotentis invidiæ multiplices dolos; castitatem inter tripudii faces peremptam; theatrorum spurcitias; fictas ægritudines; picturæ delicta; enerves viros; figmenta ætatis: an hæc qui non videt, miser est?

Tum suum annulum respiciens: fortiori debebaris, inquit, ô annule! qui salvâ virtute posset ea omnia intueri, quæ jam nimis tuo auxilio nota mihi sunt. Sed quis me mortuo, te habebit? Si in avarum incidas, quot furta faciet? si in crudelem, quot cædes? si in salacem, quot sordes perpetrabit invisus? quæ timentis avari sagacitas, quæ hostium fuga, vigilantissimi amoris quæ excubiæ, insidias declinarint?

Cum hæc ille dixisset, paululum flevit, timuitque sua cogitatione læsisse philosophi manes, in cujus sepulchro librum cum pyxide invenerat. Mox iterum annulo loquutus; Ergo te abjiciam, inquit, quem unico mihi tot sæcula servaverant? quid fecisti ut pereas, tam abditæ philosophiæ munus? quid peccavit lapis? quid astra, cùm istam virtutem concessere, ut quicumque illum cum amico flore gestaret, non videretur?

Inter hæc cœperat molliri, dubitabatq; an servaret adhuc eximium illud naturæ opus, verum sibi inutile, cùm ex illo secreta hominum audire, aut intueri nollet ulteriùs. Quid enim ajebat, de futuro sollicitus sum? Ne

malos usus serviat, curabit providentia. Postquam decessero, forsitan me meliorem inveniet; maneat annulus; quicumque hæres meus erit, eo bono fruatur, quod nulli Reges dare possint; tutus pergat quocumque ibit; & meo beneficio supra sortem humanam elatus, quoties utetur, meminerit quantum mihi debeat. Sed si inde scelera proveniant, si in suas cupiditates aliquis istum annulum induerit, an tu non conscius, Charmion, qui reliqueris? in hac mentis tempestate subito zelo annulum jacit in flumen; Et melius est, inquit, te perire, quàm si homines pereant. Cùm hoc non omninò lubens fecisset, diu in undas respexit, quasi invideret quod se destituto tantum illæ thesaurum possiderent.

Non multò post cùm domum, suam revertisset, in morbum incidit & fato urgente cum vigeret adhuc animus, narravit amicis quod huc usque alto silentio presserat; addiditque se in ampliorem notitiam ea omnia calamo exarasse, quæ sciri à posteris vellet. Cæterùm in suâ supellectile frustrà quæsituros annulum illum quem fluvius acceperat, & fortè jam rapiente cursu devolvisset in oceanum.

Tanta res subito rumore pervagata admirationem omnibus, plurimis metum fecit; quòd nescirent, quandiu potitus fuisset eo annulo Charmion, an secretè peccaverant; quid enim si ille testis fuerat, & arbiter actionum?

Functo

Functo Charmione ingens populi concursus fuit, postulantis ut antequam terræ mandaretur, diducto sarcophago ejusmodi hominis liceret ora intueri; nec satiabantur aspectibus; rei novitate, quæ animis stuporem fecerat, ita etiam oculos fallente, ut aliquid in eo vultu insuetum adverterent.

De sepulchro posteà ambitiosè statuerunt cives, ut viri apud senatum, & quem tanto favore sors nobilitaverat, cadaver non indignè tegeretur. Charmionem exhibebat industrius lapis, & cum eo fortunam una manu librum dantem, alterâ porrigentem annulum, tot monstrorum materiem; & aureis literis splendidum marmor hoc Epitaphium legenti proponebat.

Siste, & stupe, viator. Hic jacet vir in medio hominum cœtu, dum viveret, numquam visus nisi cum placuit. Simillimum spiritibus habuit corpus, non mutatâ hominis naturâ, sed favente annulo, qui dum non quæritur, & aliud vota suspirant, à fortuna concessus est. In sepulchrum vivens admissus, accepit à mortuis unde viventes nosceret; notos deseruit, ex malis quæ ubique vidit, edoctus nullos esse fœlices nisi qui fugiunt. Abi viator; & si quid turbidum meditaris, disce, opibus, deliciis, famæ præferri debere innocentiam tuam, pacem tuam.

FINIS.

SOMNIA SAPIENTIS.

PETRO FIRMIANO Authore.

LECTORI.

QVid in fronte hæres, Lector? num pudet vocari ad somnia qui seriis pasci vel cupidus, vel assuetus? an tempori times? an pietati? utrinque te securum præsto. Librum hunc legisse non jactura temporis erit, sed fœnus, ingensq; pietatis (quod maximè optandum) accessio. Quæ fides somniis adhibenda sit, religio docet: plurima damnat, non pauca haberi vult pro oraculis; & quæcumque liber iste tibi exhibet religiose posse observari fateberis, Lector, si legas. Sapientis quippè sunt, cujus non rarò sopor eruditus & vigilantium magister. Ne tamen aberrantis mentis inania quædam spectra esse existimes, scias velim sobria anima cogitata sibi hìc proponi splendidissimasq; imagines, quas si intueris, tam certa, tam varia de rebus humanis percipies, ut nec invideas Epimenidi, qui præceptore somnio fœliciter jacens, si Græcis fides, universam hausit philosophiam.

Argumentum dedit operi ex occasione charissimus mihi Hermias: viro huic amœnissimum ingenium, & etiam in seriis non indigna sapiente hilaritas. Scientiam suam aliquo labore emi amabat, non facilem ad nos venire, quoties proferre rogabatur quæ vel à libris, in quos multus erat, accepisset, vel à seipso: sibi

namq;

namq; doctor sapissimè est animus, nec alio ad plurima radio indiget, quàm suo, si habere se reflexus advertat, neque uti neglexerit. Quodcumq; Hermias sive virtutum, sive vitiorum apud mortales viderat, id se somniasse asseverans, gravissimis commentis suam sic intexebat philosophiam, ut in disquirendâ veritate, opus nobis simul esset, & voluptas. Hoc cum iterùm & tertiò fecisset vir suavissimus, indeque amicorum qui mecum aderant solers industria plurimam deduxisset ad formandos mores sapientiam, placuit ludus; communiq; suffragio rogatus Hermias, promisit non sibi magis quam nobis somniaturum imposterum, & ex fide, quando sic volebamus, nuntiaturum quodcumq; per sopores visa nox ostenderet. Quod fuerat pollicitus, solvit. An benè dormierit vir ille, an ego, qui somnia excepi, inani labore tempus absumpserim, dignus quem nemo requirat, ferat nemo, judica lector, & si opus est, fave.

SOMN.

SOMNIA SAPIENTIS.

SCENA DOLORIS.

PRIMUM SOMNIUM.

ITa sæpè mœstus est aër, ut densissimo imbre humum verberet, & tamen solares radios non impediat: quid novum igitur, si in exordium hujus operis, omnibus ego placiturus, ita jam ex proposito varius sum, ut doloris scenam exhibens, risum moveam?

Iam stellæ ad accessum solis languidiùs spargebant ignes suos, & purioribus simulachris matutina sub auroram somnia mortalium mentes ludebant, cum rei ingentis spectaculum, ajebat Hermias, mihi per quietem ostensum est. Inter atras cupressus, taxosque immanes, palatium surgebat, eâ arte conspicuum ut terrorem incuteret intuenti. Ornatus qui exequiarum solet esse, non sine ambitione tristissimus: nam papavera, apium, cæterasq; herbas quibus functis parentare olim Religio erat, intertextis noctuis operi suo sculptor inciderat, & mortus plurimâ imagine adeo funestave-

ſtaverat domum, ut niſi viventium ſedem forma oſtenderet, ſepulchrum crederetur.

Arcendæ voluptati titulus hic, cælatis in obvio marmore literis, propugnabat infauſtas fores, omni præſidio fortior, DOLORI SACRUM. Plurimæ per ambitum ſtatuæ erant; virorum pauciſſimæ, mulierum numerus ingens, quæ maritorum jacturam non ferentes, crudeli manu ſibi mortem conſcivere, creditasque nec revocatas à naturâ, *projecere animas*, vel conſtanti pietate acerbiſſimos fletus ad remota uſque fata prorogavere, ut chariſſimorum conjugum manes longiori pompâ proſequerentur.

Aditum duo ſigna ornaverant: hinc Porcia cibo ardenti mortem urgebat, & quaſi ad guſtatos carbones horreret natura, in dubio vultu diverſiſſimorum affectuum nôtæ micabant, ut ſcires mulieris eſſe ita mori properantis, ut tamen advocatum funus non ſine pavore exciperet. Illinc ſub Reginæ lugentis amictu Artemiſia Mauſoli cineres admovebat ori ſuo, ſublatis ex mœrore oculis, ne in funebri paterâ jam brevem maritum, qualem nolebat, cogeretur aſpicere. In lethali palatio ampliſſimæ feneſtræ, frequentesque; ſed inutiles: nulla enim illarum patebat, ne per eam ſolis lumen admitteretur, umbrasque diſcuteret quibus pretium fecerat odium vitæ, & doloris atrocitas.

Intro-

Intromitti in illud nulli concessum nisi atrato; nam ut lætitia & risus, ita & colores exulaverant: neque iris ipsa ad januam, licet gravida fletibus, supplexque, inter mœrentes admissa est, quod

Curuata picto nuntiat nimbos sinu:

Interim dum indignata virgo (nam illam speciem referebat) suas repetit nubes, suamque Iunonem minatur, Hymenæus ex Iridis repulsâ cautior, visus est illicò togam mutare; in illam enim domum recipi ardebat, nec poterat multicolor, aut perfusus odoribus. Lepidissimam fraudem adjuvit picea fax, quam pro tædâ nuptiali præferens etiam flere videbatur: neque voces deerant, quæ veritatem adumbrarent, nunc in acutiorem sonum elatæ, nunc tanquam deficiente naturâ flebiles, & ad horrorem quandoque intercisæ silentio.

Admisso Hymenæo, tympanorum & tibiarum alacer sonus, simul & saltantium voces audiri cœpere: mox arbores quotquot ominosæ erant aptæque funeribus in myrtum mutatæ (Veneri sacra hæc arbos) & puer Cupido laureatus, cum gratioribus litteris fores ornasset, tanquam victor doloris, effusissimo risu somnium solvit.

Hæc dicente nobis Hermiâ omnes unà silebamus, jucundissimi sermonis voluptate ita affecti, ut nullus ne tussi quidem, aut manuum applausu, quod plerumque fit, narrantem perturbaret. Ut autem loqui desiit, primus

Asterius

Asterius; nam & antiquior erat, & sacrâ dignitate insignis, in hunc modum exorsus est.

Dignum planè somnium tuum, ô Hermiâ! quod vigilans animus recoleret: neque enim ex illis est, quæ turbinum instar, non benè redditas rerum corporalium imagines miscent, & à ratione deficiunt. Dormisti sapienter: ô utinam labor aliis tam benè cedat, quàm tibi quies: sed cujus ordinis putas visum istud? nam & somnia, vaga licet & sine lege errantia, optimus rerum distributor Aristoteles ordinavit, & ab eo suas quæque sedes sortita sunt. Ad illa certè non referam, quæ ex diversarum qualitatum imperio, quibus humanum corpus subjacet, suas omninò species mutuantia statum corporis adumbrant; & medicis quandoque non modicum lumen conferunt, si de remedio in obscurâ ægritudine dubitantibus, narraverit æger ipse quæ rerum spectra per quietem sibi contingant: an præcipitia meditetur, an incendia, an mitioribus simulachris aberrantem animam ludat nox benignior; spemque faciat, non inutili labore curari corpus, ex quo jam turbidum nihil cogitationum seges est, & somniorum materies.

Non ut te doceam, aut cæteros, qui hîc adsunt, Hermia! sed ne dedocear ego, repetam quæ à Philosophis accepisse me memini. AEquum est, plurimas ex imaginibus illis, quarum occursu & contemplatione varia

mortalium sopor, assignare temperamento: sicut enim ex cujusque terræ genio, orbis regiones vel alimenta in usus humanos benignissime præbent, vel crudeles venena in interitum generãt, ac necessaria sterilitate quoscumque colonos amovent; aurum creant, aut in viliorrvim suam produnt: animantia quoque mansuetiora, aut ferociora sortiuntur: nam & oves quasdam ex sui soli naturâ rabidas & intractabiles scimus, & leones aliquos inveniri quibus suæ sylvæ remissiorem iram indiderunt, quàm quæ cæteris insita est; ita hominibus varia sunt, ex diversâ corporum constitutione, illa rerum simulachra, quæ per soporem nobis obiiciuntur.

Qui nativis aquis veluti immersus est, alias undas sæpissimè dormiens intuetur, & non rarò, aut inter nautas superat fluctus, aut inter pisces ipsos spirat quoque, quia ad illorum naturam accedens ex dominantis scilicet elementi lege, liquidiora fingit phantasmata, totusque fluit in somniis. Alius ex aliâ corporis temperaturâ aut cum Dædalo sublimis in aere volat, aut cum Encelado premitur, laboratque sub incubis, prout levis humor sua tenuitate cerebrum jucundiùs versat, aut terrenus gravisque, phantasiæ ad utrumlibet pronæ pondus impingit. Aliquos incendio tradit suus calor, non priùs à flammâ liberandos quàm evigilent: ita quippè à naturâ conditi sumus, ut nos ipsos magnâ ex parte ex

so-

somniis nosse contingat, & frequenter illæ species, quas delusi nobis facimus, non rectiùs cætera quàm pictorem suum adumbrent. Ab his, ô Hermia, haud ineptè, ut mihi videor, conjicio, non esse ex temperamento somnium tuum; nam tibi jucundissimo viro tot tristia, sepulchrales arbores, noctuæ, fletus, cæteraque hujusmodi vix contigerint. Ad illa meliùs revocavero, quæ ex rerum quas vidimus recordatione ita emergunt, ut tamen objecta non omnino eadem ratione repræsentent, mixtis etiam quandoque mendacibus formis, quas æquali facilitate admittit humanus animus, vapore, benigno licet & necessario, laborans, nec jam suorum phantasmatum judex, sed ignavus spectator.

Grande negotium dormienti, memoria infinitis propè figuris, quas hauserunt sensus, referta, & ad levissimam causam mobilis; sic enim fit, ut impellente, quod ab alimentis in caput assurgit, humido illo soporis parente, rerum imagines veluti rotet, reducatque imprudens, quas aut sub recentioribus formis, aut ex affectu fortiùs in animo insidentibus, longâ oblivione absconderat: Sæpiùs tamen illa quiescenti redeunt, quæ vigilantem benè aut malè afficere; & ex præterito sensu doloris, ut & gaudii, restat in animo illa variæ repræsentationis facilitas, unde nobis vel tristes objectorum formæ occurrunt, vel hilares, quæ collapsam voluptatem, inaniter licet, ad

gustum tamen dormientis gratissimo errore restituunt. Non tu quidem mœstus, ô Hermia! sed satis tibi fuit, mœsta conspexisse ut injucundè somniares. Neque hoc peculiare tibi aut novum; fere quidquid ostendit dies, tragœda nox ludit. Non ea mihi est, nosti, quæ imperitis credulitas, qui ex nocturnarum imaginum observatione futuros eventus scrutantur: vates inepti, quibus oraculum sua mens cùm maximè delirat, neque lumen divinius, quàm quod trepidis, & ad sua visa laborantibus, infuderit.

Pictus imaginibus formisq; fugacibus adstans Morpheus, & varias fingens nova vultibus ora.

Alia tamen ratione dicam ô Hermia, unde tibi palatium illud tot funestum imaginibus; unde tot, verùm tàm subitâ lætitiâ arentes lachrymæ, brevisque adeò desperatio, quæ ad Hymenæi latitantis adventum tota in choreas soluta est.

Dolorem in spectaculum prodire, quoties aliquis ex viris illustrioribus è vitâ decedit, ita certum est, ita tritum, ut nihil sit ista lachrymarum scenâ famosius, aut communius. Sicut nesciente orbe interit pauper, ita turbulentissima est magnatum mors: aliquem enim efferri qui stirpe, prædiis, clientibus præcipuus fuit, maximus mortalium rumor, ac strepentis familiæ ambitiosa lachrymarum materies. In cinerum reverentiam nemo ex notis est qui solitos vultus gerat, induendi, vel invito, quos simu-

simulatio componit, ut potentiorum exequias à popularibus secernat suspiriorum ludus ille, & altioris fortunæ hoc saltem in vitæ exitu solatium sit, aut etiam honos, quòd grandiore tumultu solvitur, & lugetur acerbiùs. Ita est, circà divites adeò sincerum nihil, ut & vitâ functos urgeat adhuc quæ viventes obsederat crudelis assentatio, & doloris frontem præferens, quasi manes illis officiis demeritura, tacito risu funeribus illudat.

O jocularem mœstitiam! ô mimum funebrem, & fatuè serium! in hac acerrimi luctus necessitate (illum namque lege fortior mos imperat) qui ab amore lachrymas non habet, ad gratiosam tristitiam ita eruditur, ut sæpè ex testamento hilaris amicus, aut ab nova successione turgens hæres, molliùs gemat, quàm quos verus dolor conficit, & impressa gratis visceribus beneficiorum recordatio.

Aderat cum Anagnio, & Eusebio, tristissimus adhuc ex patris obitu Dyrcæus: ille gemitus damnari, quos sincerissimos paterno funeri adhibuerat, non ferens; nihil crudelius, inquit, ô Asteri, quàm lachrymas, quæ ex acerbissimo animi motu defluunt, cumulare ludibrio. Nescis eas vocari à plerisque, & ab ipso Augustino, sanguinem cordis, qui exire prorsus nequeat, nisi vulnus aliquod viam fecerit? ubi nobilissimum cruorem advertis, de plagâ ne dubita; quod integrum fuerat, telum aperuit. Non credis, quia non vides? & fluvio-

affectibus humanis magis patent, ut dixi, etiam cum admiserint fidelius, servent ostendantque diutius.

Præterea ad fortunæ ictus, quos raros perferunt, delicatiores fieri ex longo usu fœlicitatis facillimè concedes; & quid ergo mirum, si, ubi flendum est, acriùs fleant, quàm quos ab ortu in cætera vitæ spatia damnavit sua conditio, ut nunquam desit calamitosis mali alicujus societas, questuumque materies?

Sed hæc scilicet sola sunt quæ divitum largiores fletus excusant? & ista aliis etiam cumulabo. Statim ut aliquis apud illos diem suum obiit, maximè si familiæ dominus fuerat, pluresque ad sui reverentiam vel amicitiam compulerat potestate aut opibus, & bona in hæredem cadunt à quo eadem timeri, aut sperari oporteat; ingens hominum reverà concursus fit, Asteri! qui mœstâ facie verbisque dolori consentientibus (ut par est) ad tristissimos lares accedunt, testaturi quàm condoleant, quem civitas amiserit.

Inter tot lachrymas, quæ novæ identidem, neque convocatæ tamen adveniunt, fovetur familiæ luctus, & novo vulnere recrudescit in dies functi memoria, quoties aliquis, aut ordinem morbi, ut moris est, importunus quæsitor sibi enarrari postulat, aut mortis ipsius queritur immeritam neque expectatam acerbitatem. Nam contagiosus supra cætera dolor: illum in aliis vidisse, satis est ut tu sentias: sicut enim

enim laborantes oculos qui conspicit oculus, læditur ipse, & necessitate quadam naturæ malum trahit, ita mœror visus mœrorem creat, & â lacrymis abstinere haud-potest qui in domo ex supellectilis novo horrore ipsi funeri simillimâ, tot fletus intuetur.

Ad cœmeteria nemo ferè nisi tristis accedit; nam quis læto animo conspiciat miserrimæ humanitatis non tantùm tristissima monumenta; sed plerumque projectas reliquias. Funestiores sunt, Asteri! divitum ædes, ad quas tot honestissimi viri in eundem luctum consentientes, non nisi mœsta loquuturi conveniunt. Inter hæc quoque suum diem quisque cogitat, dum de alieno sic agitur, & mortalitatis necessariò fit planctus, atque memoria, à quibus excitantur facillimè fletus illi, in quos non injuriosè modò; sed tamen ferociter invectus es.

Miror te, cum ipse dives sis, in eam fortunam sic loqui; tuamque stirpem incusare; quod non more vulgi, efferat mortuos suos; & ad digniora funera plus lachrymarum effundat quàm solet stupida plebs, ubi ex illâ aliquis infœlicissimam vitam exuit, mitiorem certe terram experturus, cùm sub eâ extinctus jacebit, quam cum vivus calcaverat.

Quis deinceps sub oculis tuis audeat mortuos lugere, quibus ideò lachrymas damus, quia non dare immanis quædam feritas est, nec aliter justa functis persolvere vix possis, ur-

nâ licet pretiosissimâ amicos cineres excipias, laudesque marmori insculptæ immortale nomen transmittant ad posteros? Effecisti certè, Asteri, tuis sermonibus, ut te durissimum lachrymarum interpretem fugiam, quoties ad memoriam charissimi patris instabunt gemitus, & oculi stillantes signa dabunt me percelli: Hæres sum, Asteri, hæres sum; sed ô viveret charissimus parens! illo frui mihi dulcius quam auro, aut prædiis; divitem esse me sine patre non censeo; cætera, ut volet fortuna, rapiat, patrem amisi.

Plura loqui obortæ lachrymæ suspirantem impedierunt, quas ut sisteret Asterius, mutato, mox repetiturus, argumento, asseruit non modicæ laudis eas lachrymas esse quas non fingi omnes scirent: & plurimos inveniri, qui amicorum jacturam ferrent duriùs, quàm si acerba sors induxisset cæterorum penuriem. Christum ipsum viso amici tumulo non abstinuisse à fletibus, licet dubium sit, an quia mortuus erat, lugeretur, an quia in vitam revocandus, novoque sensurus experimento, functis quàm viventibus esse fœliciùs. Addidit & se quoque vix placari ad suorum funera, expertumque sæpissimè, injussas prodire lachrymas, nec facile retundi. Propè homines non esse qui flere nequirent, ubi casus exigit humanitatis officia, & supra inhumanitatis nomen peccare qui nollent. Neque philosophos ipsos damnavisse sensum doloris, cui sapiens, nolit licet, est

ob-

obnoxius; sed illum duntaxat tristitiæ apparatum, quæ arte procedit, suiq; famâ advocat inutilem solatorum turbam: Sineret ergo in eas lachrymas invehi quæ theatris aptiores sunt quàm funeribus, & scenam illam constituunt, quàm, si pateretur, ampliori sermone exhiberet audituris. Cùm non abnuisset, liberrimè Asterius sic prosequutus est quod incœperat.

Alieno gemitu delectari non semper est inhumanum: imò justissimam sui causam sæpissimè lætitia habet luctus ipsos, eoque plus quo videntur effusiores. Negas? ô te lachrymarum ludibrio dignum, qui mœroris scurrilitatem nondum inter ludicra advertis; ignarusque quàm multiplici fabulâ faciles oculos ludat scenicus dolor, ad omnes aliorum fletus solueris, cùm maior utique eorum pars publico tripudio excipi debeat, digna plane non contemptu tantùm, sed etiam cachinno sapientis!

Viris præstant, quis enim nesciat! eâ lugendi arte mulieres, & frequentior apud illas spontaneæ mœstitiæ usus in causâ est, cur amplior statuarum pars quas somnians vidisti, ô Hermia! sexum hunc, non nostrum expresserit: nam ad maritorum excessum, ita doctè fletum faciunt, ut & eas doloris præcepta hausisse, & cæteris mortalibus dare posse, non immerito existimes. Viduo amore, dum adhuc cruda est separatio, nihil certè tristius: verum sæpissimè contingit, ut exhaustis ex ne-

cessario mœrore lachrymis, jam sicca mulier novos fletus fingat, ne citò desiisse videatur, ubi longum tristitiæ argumentum casus dedit, aut recepta consuetudo misellam cogit non concessos à naturâ fletus ab arte mutuari.

Etsi indecens est, ô Asteri! intercepit Hermias, aliquem te adhuc disserente loqui, dicam tamen: Nemo unquam te veriùs in dormientium imagines lusit, attigisti profectò somnium meum; sed si placet prosequere. Tum ille læto vultu, ut etiam mœstissimum Dyrcæum exhilararet.

Atra sors, nobilem fœminam conjuge amisso in frigido toro jacere! huic fato privatæ lachrymæ non sufficiunt; advocandi affines, amici, ut videatur urbis calamitas raptus unius, quem forsitan vivum, si viduam & mercenarios excipias, nemo optabat. His testibus mulier variè furit, ne una personâ videatur suam scenam ornavisse. Ex dolore immanem dicas; aliarum namque maritos vivere queritur; tempus supputat matrimonii, suamque vocat injuriam, quòd fœliciores conjuges in longævo toro consenserint, ipsa verò infœlix in solatium breves annos acceperit, menses, dies. Quasi incerta cui irasci debeat, nunc in medicos atrox est, nunc in Deum, nunc in seipsam, quòd scilicet negligentem curam adhibuit languido; quòd facilem coegit illis remediis subdi quæ afflictas vires non oportuno [illegible]lio in desperationem sanitatis adduxerunt,

runt, suaque vi mortem festinavere, in quam lentiora subsidia fœliciùs pugnassent, aut sola etiam natura, quæ se uti solertissimè consuevit, suumque ingenium advocat, ubi ars tot infamata erroribus, & noxiè audax, non porrigit sua pocula; denique sublato conjuge, importunè iterat nihil sibi inter vivos superesse solatii; quod fatum reliquit, pœnam esse non beneficium, tanquàm suus illi maritus fuerit, quod cæteris Deus, Omne bonum.

Quæ primæ erumpunt lachrymæ, ut modo dicebam, ex verò fluunt, ideoque laudabiles quòd nemini imponant, quod ritè fundantur ut natura imperavit: has sequitur per aliquot dies fletuum pompa, cellæ obscuritas, solitudo quædam omnes admittens, ut fugientem fœminam latitantemque soletur amicorum frequentia. Tunc in Solis injuriam accenduntur faces, ut diurnæ luci videatur renunciavisse mulier, neque aliquid ultrà placere desperatæ, quàm quod exasperat lugentem, questus fovet, aut functorum statum adumbrat. Intereà videas omnes ad interiorem cellæ partem tanquam ad aram procedere: qui ad officium primus accessit, eodem vestigio regressus, manu oculis admotâ, flebile nescio quid submurmurans cæteros invitat ad simile obsequium. Longus suspirantium ordo, dum mulier immota in toro brevissimos singulorum sermones excipit, & rogata an valeat, an vivat, aut ad singulorum quæsita verboso dolore reperit

ſuam cantilenam, aut in majoris luctus ſpecimen, reſpondet gemitibus: ultra menſem durant. Næniæ iſtæ: neque mœrori officit ſua prolixitas; non finitur niſi conſenſerint mos doloris arbiter, & regina opinio.

Verùm quis Hymenæo ſubtilior? in mediis ſæpe fletibus non viſus advenit, & ſecretâ novi conjugis imagine adeo gemebundam ferit, ut antequam quod reſtat funeris amoveatur ab oculis, quæratur mente ſponſus, ſitque ratum matrimonium.

Intempeſtivum amorem inter tot lachrymas inveniri ſi miraris, recordare ipſam Venerem ortum duxiſſe à fluctibus, ideoque dictam Aphrogeniam, quòd quæ poſt immanes pelagi motus, ſedatis nondum undis, ſpuma ſuperfuit, Deam dedit. Aquas non odiſſe Cupidinem inde conjicias, quod ab illis matrem habet. Quid apud Maronem quæris in conſtantiſſimâ (ut jurabat ipſa) fœminâ,

Veteris veſtigia flammæ.

Suas Didones fert etiam noſtra ætas, quæ miſerrimo Sychæo non ita fideles ſunt, ut ſucceſſorem tori AEneam timeant, aut velint averſari.

Sed neque hoc cogitet orba mulier: certè ineptum eſt tandiu jacere in lectulo, & in ſe ſævire otio, fugâ, tenebris, divinorum quoque abſtinentiâ (nam tunc temporis ad templum non itur) cùm jam dolor evanuit.

Iure iraſcimur tyranno illi, qui vexatæ tri-

butis plebi laborem etiam imperavit, lege latâ ut singuli in domum regiam definitæ mensuræ vasculum quoddam afferrent, quod nisi miserorum sudore impletum obnoxios potestati cives non absolveret. Hujus certè sævitiæ pars est ille mos, quo Jubente per mensem aut flet mulier, aut flentem imitata, improbè facit, quod neque sapienter ageret, si germanus ex affectu dolor, eadem vi tempestatis quæ incipienti fuit, ad id usque tempus prorogaretur. Qanta naturæ injuria prolixior fletus! Illa enim hominum amantissima parens effecit, ut nemo possit valdè dolere, & diu: Et immanem credi volumus, dum finitas Lachrymas circulo quodam mœroris revocamus ad initium, & longo fletuum apparatu veluti probamus violentissimum aliquid durare potuisse.

Dum hæc ille loqueretur, cogitabam ego Christianam sanctitatem pollui ejusmodi lachrimis, neque licere orbe converso, tanquam adhuc staret antiqua gentilium superstitio, eâ mœstitiæ larvâ insultare funeribus: nec multò post silente Asterio, quid mihi in mentem venisset, his verbis aperui.

Apud infideles certè, tristitiam fingi, non omnino indecorum videbatur, cum & fictitios Deos colerent, neq; à cultoribus profundi deberent lachrymæ; numinibus veriores. Apud illos omnia falsa; oracula, Auguria, Imperatorum ubi homines esse desierant in Di-

vos consecratio: quid mirum si & gemitus?

Qantâ dementiâ ad functorum exequias conductæ mulieres non flebant modò, sed ululabant, haud referam: piget quippè narrare lamentatricum ordinatissimum furorem; quæ nisi dato signo non insanirent. Unum dicam quod ipse vidi. Asservantur adhuc pluribus in locis urnæ veteres, quæ Romano more mortuorum reliquias per tot sæcula intactos ad nos usque pertulerunt. Cùm unam ex illis, me præsente, vir quidam antiquitatis studiosus aperuisset, miratus sum phialas, (& hæ vitreæ erant) ipsis cineribus admotas tanquam ad funebre obsequium. Quæ Religio, quis ea in re superstitum fuisset adversus mortuos animus, non capiebam. Vacuæ erant, nec odores accepisse color ipse monstrabat, sua enim vasa quælibet aromata infuscant atque inficiunt, nec impunè benè olet quodcumque in hos usus destinatur. Hærentem me & vasa illa sæpiùs, ut ignotis fit, contrectantem non sine voluptate aspiciebat is in cujus ædes concesseram, visurus quidquid antiquorum operum multo labore, nec minore fœlicitate collegerat. Tum ille: quot phialas vides, ô Firmiane! tot vasa doloris credi voluit lachrymosa antiquitas, dives aquæ, quam nunc parcissimam ex posterorum oculis vel teterrimæ calamitates eliciunt.

Magna olim amicorum impensa, amici funus: dum corpus circumstante plebe inter plo-

plorantium gemitus votaq; manes ad ferales rogos invitantium, subjecto igne cremabatur, qui chariores homini fuerant, in amicitiæ pignus dabant igni quodcumque pretiosius in supellectile fuerat: miles ensem, mulier monilia, vestes; &, si magis urgeret dolor, tristiori obsequio etiam comas. Tanti erat mortuos demereri, ut & calvitio deturpatæ maximam inde laudem usurparent, neque magis placerent ad rogos, quàm cùm formam amiserant.

Soluto ignis officio; oculis, manu, ore legebant religiosos cineres amici: & ne lignorum reliquiis improvidè miscerentur eandem cum illis urnam habituri, quod hominis fuerat non ex colore tantum, sed etiam ex pondere & gustu secernebant à cæteris. Putas hic dolorem substitisse? major inde lachrymarum vis, ut ampullis, quas hic vides, studiosissimè exceptas charissimo cineri superponerent, & distractos fati sævitiâ amicos saltem fletus sequerentur.

Cum hæc ille dixisset, ô historiam simul & fabulam, inquio! quid enim verius; nam id te legisse non ambigo, ad mœroris ostentationem eiusmodi phialas in sepulchra comportatas fuisse: quid falsius, lachrymis plenas; cum dolor in promptu non sit, ut arbitrarios fletus quoties postulatur, proferat: & tot aquis vix sufficeret ingens plorantium turba, quot quisque illorum affirmabat se dedisse mortuorum exequiis?

prætereo, ut ad alia veniam. Conjugalem amorem nullâ re fortius probari existimant quàm ejusmodi lachrymis, quas si parce effundant, oculata suspiriisque incubans tot adventantium turba, non amasse, non satis æstimare jacturam suam, statim vulgabit. Flendum ergo non modice: & illa majori laude digna censetur, quæ veluti quædam altera ex fabulis Cyane in fontem versa, stratum primò mox proximos quosque aut perfundit, aut mergit.

Aliquæ apud barbaras gentes mulieres in ignem qui comburendis maritorum cadaveribus accensus est, se præcipites agunt, ut eodem fato utantur, videanturque dilexisse quibus jungi vel in ipsâ flamma exoptant. Sapientiores credis viduas nostras, quæ lachrymarum famâ probare ambiunt amorem suum? dabo distinctionem, tu judica. Apud Indos incendio viduæ pereunt, apud nos naufragio volunt videri periisse.

Turpiter etiam flere quæ tam improbè lugent, si placet argumentis demonstrabo. Quid ita in amisso conjuge deflet mulier? cur ad patris, cur ad matris funus modestioribus lachrymis tingitur, & minore negôtio, cessantibus amicis, ipsa sui doloris curatrix solatium admittit? At maritum perdidi, ais mulier, & præstat parentes amisisse. Illud ne honestè & sine verecundiâ dixeris? illos à naturâ accepisti, istum à te; sine illis esse sustines, sine

qui-

quibus formari, nasci, ad istud usque tempus perduci non potuisti? ô quàm durius separari â conjuge! voluptatem luges, an subsidium? nam utrumque ab illo. Tori solitudinem si quereris, venis in suspicionem deliciarum: si te destitutam ais, nec sine conjuge satis validam, ad repellendas nascentis ex ejus obitu invidiæ, fortunæve injurias, quis non videat istud lachrymarum officium tibi conferri non marito: & te furiosam effici non vi amoris, verùm deperditæ sortis quam tibi servaturus erat, desiderio?

Præterea videtur quæ tontopere priorem maritum dilexit, alium facillimè posse optare; ad hoc enim tendit amatorium temperamentum, & natura suam jacturam pluris æstimans quàm sinat morum gravitas, & laudabile pudicitiæ frigus. Quæ summè casta est mulier, non sine aliquo rubore fatetur se suum maritum vehementer amavisse, & licet absque crimine istum adhuc ignem foveat sinu suo, Vestarum tamen more prudentissimè occulit, non quia prohibitus, sed quia ignis est, nec decenter muliebris honos profitetur flammam suam. Quanto putas ardore flagrat illa, quæ mariti absentiam tormentum suum vocat; quæ tot acerbissimæ desperationis vocibus AEthneum quoddam incendium præfert, siquidem scintillas ejusmodi tantamque fumi caliginem nisi ingens calor non emittit. Vasta profectò delitescit in illo pectore ad nutrien-

dum ignem materia; & quis credat viduam averſari poſſe omnes viros, quæ ad unius contubernium, ne quid gravius dicam, tanto fervore ſuccenſa eſt?

Mihi nuper dicebat aliquis plurimas eſſe quæ ad inſidias lugent, ut cùm ex fletibus apparuerit, quàm conſtanter, quàm tenerè amaverunt, novo dignæ marito habeantur, & ita in hanc pedicam doloris incurrat imprudens aliquis procus, ſui facilitatem amoris fortè luiturus prolixâ pœnitentiâ. Hanc certè lachrymarum vafritiem neque mihi facilè perſuaſerim, ſicut neque viros inveniri qui anatum fluvialium more ad has aquas ab aucupe Cupidine capiantur. Stultè potius quam ſolerter illas mulieres flere exiſtimem, quæ ſuos queſtus ita obſtinatè protrahunt; leviſſimi enim cerebri indicium eſt iſte dolor, ſive ad veritatem, ſive ad fabulam ducitur, & æqualis inſaniæ videtur, aut ſe cupere eſſe infœlicem, aut ab aliis æſtimari.

Si maritum ſapienter amavit vidua, ſapienter & doleat, jam enim ille in tuto eſt: exivit hujus vitæ miſerias: ultimam hanc abſentiam ex brevioribus aliis, quæ toties dulciſſimam ſocietatem non prævisæ interciderunt prægustare mulier debuit. Cæterùm Chriſtiana eſt, neque illam decet inſanire, quia ſuus conjux vitam amiſit redituram meliorem.

Ampliora dicere in hanc ſententiam animus erat, cæteriq; expectabant; ſed adventans

in funebri veste Theodorus, ad brevitatem compulit. Mirum fuit quòd vultus cum veste pugnabat; nam solitò hilarior videbatur, & lugubria indutus ad risum invitabat. Cum hoc ego primus notassem: scis quid in mentem venerit, inquam, ô Theodore? Non unus homo es, aut certè Chymeræ similis, quæ leonis rictu, & serpentis caudâ à seipsà dissentiebat. Verùm loquere; nam ni fallor referenda attulisti. Tum ille: cur ita diversus sim, & sub læriori vultu vestis lugeat, nemo vestrum dixerit: anthitesim tamen illam, prælium illud, non verborum, sed rerum, nullus cùm explicuero mirabitur, neque me ineptum oratorem existimabit, qui hanc in me figuram silens expressi.

Hyppiam virum nobilem, & bellicâ etiam virtute notissimum, scitis in mediâ ætate, dum apud exteros famam quærit, diem suum obiisse. Nondum trigesimus effluxit dies ex quo tristissimum nuntium fulguris instar, improviso ictu Flaminiam uxorem non perculit tantum, sed pene exanimavit. Quid apud amicos mentiar? rem aperiam. Virum suum nescio quâ animi diffidentiâ non oderat quidem Flaminia, sed frigidè amabat. Multū ad communionis non spontaneæ ægritudinem, quod ex illo nullos susceperat liberos; quibus mitigari posset necessaria illa, & nisi mors intercederet, in multos annos duratura societas. Malè diligi ab uxore adeò Hyppias non tulit, ut sua

illi domus durior esset quocunque exilio, & abeundi consilia, indies tristior, meditaretur. Vicit tandem impatientia virum: excessit Galliâ; quæsiturus in alieno solo quod sua illi sors in patriâ negaverat: nec infœliciter aliquandiù inter fœderata arma versatus, aeris intemperie novus in eâ regione homo, inter inutiles, dissentientesque medicos paulò post extinctus est.

Extemplò nuntius destinatur ad Flaminiam qui conjugis primùm invaletudinem, mox periculum, fatum denique ex ægritudine diceret. Illo adventante Flaminia parandis quibusdam choreis (nam Bacchanalia instabant) intenta erat: & quâ venustate ad fidium concentum vestigia flecteret, discebat à musico. Ut lepidissimè saltantem nuntius advertit, dissimulato dolore cogitabat quàm tristia afferret molestissimus tripudii perturbator, & tacitè mulierem miserabatur, quæ præcipitanda in acerbissimos gemitus, eâ mentis alacritate mox futurum dolorem acuebat. Finitâ saltatione, tremens accedit ad viduam, & se quædam afferre significavit, quæ solitudo meliùs exciperet; neque enim audiri debere à cæteris, & ita imperasse qui miserant.

Mox ut in proximo conclavi solus adfuit cùm muliere, rem illi pandit ex ordine: ad morbum moveri visa est, ad periculum dubitavit oculus an fleret, ad mortem aliquot lachrymas fudit, stupente nuntio, quòd ipse ma-

tronâ tristior, in fletus solveretur. Mox obfirmato vultu, ad illum Flaminia; & nemini quæso dixeris. Scis Bacchanalia instare, instruitur publica saltatio, ut vides, cujus ego pars nobilior: jam ad hoc paratæ sunt vestes, ut Orphei fabulam senæ cum tot viris mulieres referamus; & me, si placet, o homo! proximis diebus videbis Eurydicen. Substitit ille, & inter flentem iratumque medius, promisit tamen nulli se dicturum ad id usque tempus quod celari voluerat.

Non multò post cùm transissent lætitiæ dies, publice Flaminiam admonuit sortis suæ: quantis illa clamoribus exceperit illud nuntium, quantos singultus ab imo pectore mulier expresserit, nemo referat. Quid plura? colore mutato inter ancillarum manus collapsa vires amiserat, & mori videbatur: deficientem compositus subitâ diligentiâ lectulus accepit; & quia, nisi cum mense non vult finire lachrymas miserabilis mulier, jacet adhuc, expectans donec nova luna admoneat satis datum gemitibus.

Comœdiâ hac frui quia non poteram nisi pullatus (nam aliter non licet) vestem hanc sumpsi quæ toto colore dissentit ab animo. Quandiù gementi matronæ adfui, ex reverentiâ risum tenui, quem nunc nisi inter amicos solvo, coactus nec jam custodiæ patiens, ventrem credo disrumpet.

Dum omnes idolum doloris rident, fa-

quę eorum fletus, qui humanitatis prodigi non debitas lachrymas fundunt, & vero affe-ctu moventur ad ineptissimum spectaculum: venit in mentem, quod de Tibulla Sempronii nepte legeram. Hæc mulier opibus fœlix, verùm sex filiis maximæ spei multo clarior, cùm omnes in floridâ ætate improviso fato amisisset, dolore victa mori decrevit. Nobilem fœminam non decebat ignobilis interitus: ut doleret, ut mater esset, urbem totam voluit scire, extructo publicè monumento in quo viva conderetur. Tot sine dubio spectatores adhibebat suo funeri mulier, ut aliquis prohiberet: sed in speciem furiosæ (nam quis credat sibi ipsi vivas exequias ornare voluisse?) stupens populus consensit, ut tumulo inclusam, & frigidos charissimorum pignorum cineres, quasi posset pristino calori restituere, foventem sinu suo, dira fames necaret. Ad immanis fati memoriam titulus marmori additus, qui hæc legentibus proponeret.

Plutoni, Proserpinæ, Cerbero, damnatam
Dedo animam: Vivam hoc me condo
Monumento: quietem posteri non invideant.

At historiam miratus & ipse Hermias, nisi te narrante, inquit, non crederem, o Firmiane! eo usque processisse doloris insaniam: sed ni fallor mulier ista citò doluit se nimis doluisse, & officioso sacrilegio sepulchrum illud violavisset, quisquis vivam adhuc, & jam tenebrarum pertæsam avulsisset à mortuis. Sed ô digнam

gnam

gnam cui interitum attulerit ars sua, & ostensus plebi dolor, quem latere, quisquis verè dolet, optat. Fléant quantùm voluerint nostræ ætatis mulieres, semper Tibulla vincet: nunquam grandiori scenâ lusit dolor: infœlix quod Romam facilem habuit, & petenti concessum est quod timebat.

Apud oculatos judices, anxia nimis ac negotiosa sceleris purgatio, ipsiusmet indicium est; innocentis enim sua causa fisi, minor cura pacatiorque de exitu litis expectatio, & ipsâ agendi fiducia, probari non malè putatur integritas conscientiæ. Libenter dicam, & nimius mihi dolor suspectus est: facillimè verum credam, si nihil ostenti habebit, tragœdiisque simile; si in vitam non erit contumeliosus; si patienter illam feret, nec ad citiorem interitum ferrum poscet, aut laqueos. Naturæ lege quisque sibi quàm alteri conjunctior est, & hæc quæ nobiscum nascitur ad extremam usque diem inconcussa manet charitas: putem ergo ex alieni funeris dolore hunc vitæ amorem deperdi, qui in ærumnosa quaque fortunâ ipsisque facinorosorum crucibus emicat adhuc, neque cedit suppliciis? Nullus est, nisi dolor mentem excusserit, qui sincerè velit mori, ut extinctis, neque jam opis nostræ egentibus, præbeat inutilem comitatum. Itaque cùm orbata viro mulier se vitam odisse inclamat, cùm se dicit miseram, quòd sola remanserit, neque liceat properare

suam mortem, aut mentitur, aut stulta est.

Una aliquando querebatur omnem sibi vim inferendi potestatem ereptam ab amicis! nam ad furiosas mulieris voces, ne in se auderet, omnes cultros submoverat credula familiarium pietas; inter hæc fortuitò adfuit malignus puer, qui necem optanti fœminæ, & sæpiùs gladium frustrà postulanti, ultro obtulit, ut si tantopere cupiebat umbræ mariti misceri suam umbram non dilata morte festinaret ad conjugem. Quid ad hæc fecisse illam putas? irata gladium retorsit in puerum, & novo dolore insaniens questa est, quòd arma in manus darentur, quæ negari, humanum erat; quòd fastidio cæteris esset suâ vitâ; quòd hæredes expectatæ dudum successioni acerbè inhiarent; juravitque se omnibus quibus posset modis, dies suos prorogaturam in eorum malum, qui ministro puero usi, periculum necis fecerant.

Non ita flent, quæ ex animo; modestior per omnia veritas. Quæ ab arte est mœstitia, imitatione furoris fidem quærit, quâ meretur destitui, dum grandioribus indiciis probari ambit, quàm quæ factus ad naturam dolor habere consuevit. Longe abest à mærore, solemnis mœror. Ubi tot cerimoniæ, crede mihi, dies festus est.

Per id tempus occubuerat eximii meriti vir, & secundæ à regibus nobilitatis, Turritius: & quia ad solatium destitutæ uxoris sæpe me

vocatum

vocatum fuisse omnes sciebant, postulavit Asterius, quomodo hanc illa ærumnam accepisset; nam plurima, nec certa, de eâ re loquax fama vulgaverat. Gratissimum mihi fuit ea enarrare quæ taceri vix poterant absque virtutis injuriâ, & in fœmina principe non quæsiti fletus exemplum proponere. Sed quia, inquam, visa est aliquibus altius ingemuisse quàm sua postulabat calamitas, ab sublati conjugis dotibus facillimè efficiam, ut effusissimas lachrymas haud æquales damno existimetis.

Absolutus princeps, naturæ opus ingens, & multi temporis labor: id tamen ille Turritius fuit, ita in bellum genitus, ut generosiorem alterum, aut prudentiorem non tulerit sua ætas; ita deditus pietati, ut inter acerrimos familiæ motus, fluctusque militares, ad quos vel genio honoris, vel negotiorum multiplici sorte adactus est, religio emineret.

Adolescens celebre apud Batavos armorum tyrocinium posuit, spe quam vel à cunis propè fecerat, suâque ætate grandior; & procedentibus annis, statim ut in virum crevit, non suis tantùm reverendus; sed & hosti, qui in eo summa omnia mirabatur sæpè humanissimum expertus, dignumque à quo vinci optarent quicumque non habuissent fortunam propitiam. Nullus enim armorum dux in illâ regione aut fœliciùs pugnavit, aut sobriè magis

victoriâ usus est, ita potens sui, ut nisi ad arbitrium non ferociret, animumque quem in pugnâ vehementissimum habuerat, mox civili consortio redditus, omninò posuisse videretur.

Suus olim pater novitate erroris illectus defecerat ab Ecclesiâ, & quandiù Turritius putavit se paternos ritus retinere inoffenso Deo posse, nemo ardentius sectam illam aut professus, aut tutatus est; sed sagacitate ingenii, & eruditissimorum virorum congressu statim ut fraudem detexit, tanto affectu agnitam veritatem coluit, ut neglectâ fortuna stipendiisque ingentibus, eam publicè amplecteretur, aliisque proponeret.

Catholicus ad majora certamina vocatur, & in susceptæ fidei exercitationem, pro hoste ipsam quam despexerat fortunam habuit, eo usque injuriarum suarum memorem, ut iratam placare, nisi satiatam malis, non potuerit.

Dum illa sævit in Galliis, invitatus à Pontifice, ut Ecclesiasticis copiis præficeretur, suæ virtutis spectaculo totam Italiam implevit; nam regio prope honore ubiq; exceptus, non sibi major visus est, sed manifestior, eâq; morum suavitate dignitatem temperavit, quæ omnem invidiam amoveret.

Compositis ex insperato rebus in Italiâ, dum suas hîc variâ prudentiâ instaurare nititur, in novos turbines delapsus à se nunquã discessit.
[illegible] animus, idem vultus qui in prosperis;
in-

infœlix ita fœlicitatem optavit, ut aut lentam expectare quietus posset, aut temnere aversum æquali semper per omnia robore, neque unquam amicorum solatio, vel temporum cursu egens ut mala toleranter susciperet. Quin & sæpè risit suam calamitatem, & fortunæ ludum, suum fecit; ex virtute, non ex rerum successu hilaris, & in Deum etiam, per tot familiæ clades, quas beneficia vocare solitus erat, quàm antè propensior. Instar prodigij fuit quod referam; cum in deterius irent domestica negotia, & ipse intercepta libertate aliquid etiam eò malo durius non metueret quidem, sed expectaret: testem suæ alacritatis Deum esse voluit, & voto emisso, sacellum lætitiæ Parenti Mariæ nuncupavit, suis sumptibus mitiori tempore, si ita Christus annueret, excitandum, ut pro signo posteris foret, quam libenter Numini accedens, libertatis jacturam, cæteraque adversa eo disponente pateretur. Liber postea, ductisque eodem animo per aliquot annos non mollioribus negotiis, sibi demùm ex meritò fortunam Turritius conciliavit. In aulam receptus ita volens hereditario principatu cessit, ut acceptis â Rege nobilibus prædiis, etiam latiùs dives esset atque securiùs, mediam scilicet Galliam, non litigiosos, ut anteà, fines, aut laborantem sub hostium metu potestatem habiturus pro custodia. In secretiora deinde consilia vocatus, ostendit non luce magis quàm sinceritate in-

genii, quanto regiæ authoritatis, & securitatis publicæ detrimento tandiù absfuisset. Aulæ *di*cebatur bonus genius, illoque avidè fruebatur Gallia, quia tardè, & negotiorum variæ implicationes ejusmodi virum maximè requirebant, qui imperturbatâ sapientiâ animique magnitudine tot valeret nodos solvere, qui aliâ manu divelli vix poterant, aut omninò amputari. Ita Regis bonum amabat, ut & plebis: privati commodi ad honoris normam, non mancipium, sed dominus; ut hostium, sic & opum domitor, quas nisi effundendas non optabat.

Mirum est, ab eo Regi tum gratioso nihil timuisse suspiciosissimum vulgus; expectasse autem ea omnia quæ publicam fœlicitatem constituunt. Nullius cupiditatis labe maculavit gloriam suam; omnia in eo perficiebant uno vestigio incedentes, prudentia & integritas. Ubi inter domesticos agebat, nihil illo humanius; rarò imperabat quæ rogari salvâ dignitate poterant; cum humilibus amicis, non cum subditis, versari Principem putares, adeò officiosè accipiebat officia, aut etiam postulabat.

Quam chara autem illi Leonora uxor fuerit, & ipsa clarissimo sanguine orta, inde agnoscas, quòd superstitem illam cupiebat; quòd secretorum omnium cõsciam semper habuit; quod qui sibi acerbissimos casus non timeret, delectissimæ tamen conjugi vel levissima quæ-

que

que mala metuere, non existimabat armorum probrum, aut virilis fortitudinis injuriam. Decem ex eâ liberos suscepit, ita partitâ in ambos sexus familiâ, ut natos natarum numerus æquet; in omnibus eadem omnino virtutis spes, germenque honoris. Masculos jam commendat suus ardor, & majora spirans animus quàm quæ privatorum studia esse soleant; totus in illis pater est, tota generosæ stirpis majestas. Sua virgines modestia ornat, moresque adeo compositi, ut in exemplar editas putes, ita fœliciter sapientissimam matrem referunt.

In mariti funere tot certè argumenta doloris uxor habuit, quot ille ingentia merita prætulit, quot Heroum publicas dotes, quas in eum, ad sæculi nostri stuporem dicam an decus? liberalissima manu natura congesserat. Nam ejusmodi viro privari, quid aliud quàm orbari virtutibus?

Adde animorum concordiam, adde & calamitatum societatem, ingens amicitiæ vinculum, ipsâque morum similitudine sæpe tenacius: Quantùm enim ad amorem confert eodem fulmine afflatos sua miscuisse solatia, simulque dejectos à fortunâ communibus votis in unam spem incubuisse?

Nihil autem putas eâ in ætate obiisse Turritium, quæ valentior cæteris, ad maxima quæque negotia vires sufficit? eo tempore quo genio illo maxime indigebat Gallia, intestini-

dissidiis à se miserabiliter discedens, & fastidio ministerii, sibi quàm hosti nocentior; eodemque Regis favore, qui familiam tot exhaustam pace belloque sumptibus, novis incrementis aucturus erat, si illo diutius frui maturatum funus sivisset. Magna doloris causa, vir fortis præcipiti fato sublatus, destitutum optimis consiliis regnum, fœlicitas occidens, cùm nascitur.

Quo autem modo in unius casu tot conglobatas afflictationes Leonoram tulisse existimas? vehementer certè constanterque doluit; neque enim vulgari fletu, & citò finituris gemitibus tantus vir lugendus erat. Est etiam aliquando lachrymis ex suâ vastitate & perennitate dignitas, & æquitatis justissimus ordo censetur, amissæ rei pretium testari solatii tarditate.

In eo tamen luctu nihil admissum est quod erubesceret ratio, aut Christiana pietas improbaret; non dirus clamor, non acerbis questibus ad adstantium tædium verberatus aër latentis impotentiæ signum dedit. Ut ingentia quędam flumina nullo aquarum tumultu volvuntur in oceanum, placidissimum olei cursum imitata, sic eâ fletuum largitate manavit Leonoræ uberrimus dolor, ut propè vocalis non esset; alta quies cadentes lachrymas comitata est; & si lenissima suspiria condonaveris, quæ interdùm premente mœrore laxabat anhelum pectus, aurora ipsa matutinum rorem

rem non ſtillat majore ſilentio. Non lucem, non cibos, non ſocietatem averſata eſt, ſui cæterorumque mortalium hoſtis: & licet ex Genio doloris turbam importunè ſolatia ingerentem declinaret; amabat tamen cum illis verſari, qui divinis colloquiis mulcebant gemitus, & æternorum æſtimatione minuebant breviſſimæ fœlicitatis pretium, quæ hîc inter tot adverſa vix purè & ad arbitrium emergens fulguris inſtar, ſtatim perit ut nata eſt. Nunquam major de egenis ſolicitudo fuit quàm cum cæterarum rerum oblita videbatur: quod de veſtium, quod de dignitatis curâ detraxerat, Deo dabat. Ad dolorem crevit pietas. Abſentem maritum, ut ſæpius ab illâ audivi, leviſſimâ noxâ, etiam ſi poteſtas concederetur, ſibi reddi minimè optaſſet; exanimem namque, quia ſic ferebat providentia, amabat in tumulo; & renitente naturâ horrenteque, quod hominis eſt, lubens tamen, ſeque fortior, ampleſtebatur lachrymarum materiem.

Illas ita effudiſſe non conſtantiæ labes fuit, ſed amariſſimæ pietatis officium, & conjugalis amoris validiſſima lex, cui certè nemo obtrectet, niſi qui hominem abjecit, ut inter feras percenſeatur, aut rupes. Nobiliſſimum Principem, quod mihi certè multum dolet, ipſe non vidi; ſed ex plurimorum teſtimonio, qui eum propiùs novere, famæque ipſius integritate illud certiſſimè didici, dignum omnino fuiſſe, qui tantæ uxori olim traditus.

post obitum suspiriis ab ipsâ ploraretur.

Hucusq; Anagnius ex modestiâ siluerat; sed cùm de viris mentionem injecisset, qui & ipsi aliquando ineptissimè dolent, invitatus à cæteris sic in eos invehi cœpit. Viriliter viros peccare quamvis lex prohibeat, ferè tamen consentit opinio: neque enim turpe existimatur illos irasci: ad singulare certamen provocare hostes, & rei familiaris impendio sectari famam, quæ profusionis damnosæ sola plerumque merces est, pœnitendumque solatium. Sed virum ad muliebria vitia descendere, nemo tulerit.

Vix honestè plurima quæ in sexu digniori præclara sunt, imitetur sexus alter: nam audacem fœminam, provocantemque pericula, quis ab impavidâ mente æstimet, cum tamen maxima virorum commendatio sit, si strenui inter formidanda quæque stent, & etiam quiescentes hostes lacessant, ne aut timuisse prælium, aut minùs alacres suarumque virium diffisi, expectasse videantur? Metus in fœminis, pudicitiæ non tantùm est securitas, sed etiam ornamentum; neque illis probrum, fuga, quoties periclitatur fragilis honor, & trepidâ celeritate servandus est.

Orbem etiam peragrare, ut advertat ipsa quàm pugnent diversarum gentium ritus, ac legum condendarum disciplina, si velit mulier, nemo non damnabit mobilis animi impetum qui intra patriæ fines arctari se non patietur;

quòd

quòd scilicet mulieri decentius sit in natali solo pacatioribus curis immorari, orbemque nescire, cujus partes tanto vitæ tumultu obeundæ sunt.

Quin & jure fœminam reprehendas si grandioribus disciplinis se tradet; & barbarum erit, novumque (neq; assueta viris feret schola) si Aristoteles inter ac Ptolemæos, numerabis etiam philosophas, astrologas. Ad hæc nomina ridere vos haud certe miror; illa enim ridicula esse prorsus effecit, non modò apud nos mos receptus, ut ad illa scientiarum secreta non admittantur mulieres, sed naturæ quoque justissimus ordo, ut in rem domesticam genitæ, altiora non sapiant.

Hæc tamen omnia in viris laude digna: Et Hercules, quòd multùm erraverit, monstra ubique gentium debellaturus, Illustris habetur inter Heroas; nullusq; Archimedem culpet, quod neglectis quæ circà se erant, familiariùs in Cœlo, quā in ipsâ terrâ egerit. Nō fatuè magis fortiorem sexum imitantur in plerisque rebus mulieres, quàm nos illas, in luctu ac lachrymis; & nescio majori ne dedecore pensum, an dolorem trahamus, cùm aliquem ex nostris fatalis illa necessitas tulit quæ ideo universorum est, ne pars justè quereretur, quòd æquali sorte admissis in hanc vitam omnibus, exeundi tamen lege aliquos natura discrevisset à cæteris.

Quoties amputatur vitis, longo fletu ma-

nat, ut penè ex lachrymis credas non sine sensu doloris jacturam ramorum fecisse, quos tamē officiosa manus tulit, ferrumq; ex vulnere beneficentius, quam si pepercisset luxurianti: Cæde robora, patientissimè ictus perferent, & nec stilla decidet quá suam orbitatem defleāt. Eadem sit inter mulieres virosque distinctio. Quid nobis blandimur fortitudinis opinione, si utrique sexui æqualis sit mœroris fletuumq; pertinacitas; si amicos, famæ nostræ non minùs, quā saluti consulentes, amovemus à conspectu; si luctum fovemus, quem vel leviter admisisse, totum est, quòd virilis honos sinat, ingenitaq; rationis illa dignitas, quæ negante Deo (ut penes nos esset potior consiliorū pars, & civile imperium) non reperitur in fœminis!

Lugeant illæ, quia afflictis ut plurimùm deest maximum ex remediis, judicium; & se molles calamitatibus præbeant, quòd ad illas sexum hunc (qui flecti facillimè debuit, ne fortior insolesceret) natura non duraverit. Surgamus nos in adversa, & in mortem ipsam sive nobis jàm vicina in luctam venit, sive ex amicis rapit aliquos, quorum vita fortunæ nostræ fulcimentum erat, aut solamen.

Ubi adsunt quæ dolorem vincant, flere non licet, aut saltem non diu: & etiam brevis illa consternatio animi, quæ tam cito virili pudore excutitur, dedecet nos; quid enim aliud quàm nobiliorem sexum, Tiresiæ alicujus instār, per aliquod tempus abjecisse, in turpissi-

mum experimentum, ut promentibus nobis mundus sciat, utrâ sors, maris, an fœminæ, expetenda mortalibus.

Hac tamen injuriâ non pauci dignitatem nostram infamant & lugentes mulierculas, in eandem scenam adsciti, imitantur. Amissa uxore quosdam videas prolixitate mœroris adeò omnibus molestos, ut ingens censeatur pœna in eos incurrisse: nihil animo volvunt, nihil loquuntur præter uxorem: & in condimentum cujuscumque sermonis, cum ipsi palatum amiserint, non pensato aliorum gustu, cineres miscent. Flere vel lætiores quosque volunt, quia ipsi aut nequeunt ridere, aut non audent, prohibente consuetudine, cui parere necessitas est, &, ut putant, etiam decor.

Privatæ sunt conditionis? Cessat familiæ cura, ut testem doloris segnitiem habeant, ipsoque larium squalore ostendant illam abesse, cujus industriâ nitebat jam neglecta, propeque inutilis supellex.

Magistratum agunt? egredi ad publicum munus, dolor non sinit; licet gemens, & tardas leges incusans, miserrimæ plebis egestas fores pulset, & nō uno ore queratur, parere jus mœrori: uxorium judicem non flecti aliorum lachrymis, quia suis intemperanter indulget; & proprii fati impatiens, non advertit cæteros duriùs premi, dum ipse invocatus, urgentibus malis non adhibet nisi serum subsidium.

Si per idem tempus, & hoc fieri posse quis

dub-

dubitat? ejusdem dignitatis plures eâ insaniâ simul laborarunt: quid tristius sub calamitatis publicæ ictu Roma pertulisti? dum

ferale per urbem
Iustitium. Latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces?

Ad suorum funera lugubri veste Cancellarium indui vetat in Gallia, sive consuetudo, sive lex: ut à primaria illa dignitate cæteræ discant, magistratum, nisi sapienter doleat, & privatos affectus subdat publicis curis, nocere civitati. Exiguo licet tempore sol lugeat, dum eclipsim patitur, quid tamen brevissimis tenebris orbi funestius? certè magistratus velut quædam sydera, ex alto lucent; sed quid ab illis boni expectes, si plus animo quam veste atratos longus dolor obtenebrat? Passiones in judice si non extinguantur, saltem lateant, & ex nimio dolore nemo inferat, cæteras etiam suas contemnere leges, licet cautiùs à recto aberrent, & integra fama jus proterant, cessaturæ ab injuria, quoties spectatorem invenerint. Mœrori non benè aptatur dignitas, supra illum est: Inepta res, lugens Senator, & mulierum more in flebiles voces erumpens: Eviratus, quid indicat? cum non nisi viros ea munera admittant

Sacerdotem verò suprà cæteros dolori imperare debere, ex hoc conijcio, quòd apud Iudæos Pontifici prohibitum erat, etiam in luctu publico,

publico, religiosas vestes scindere, cùm tota plebs suas ad calamitatis significationem injussa laceraret. Unum erat in quo Pontifex afflictæ plebi per omnia accedebat: si videlicet nomen Dei à Blasphemis, illo audiente, violaretur. Nam tum sacræ vesti non parcebat sacerdos, ad cætera durus, & ex dignitate dabat lachrymas, quia causa fletus, læsum numen, & contemptæ Religionis ardor. Sacerdotem quidem decent lachrymæ; sed quas animæ morientis funus expressit. Quid facilis ad alia busta movetur, ubi nihil sacro gemitu dignum? flere tantoperè lubet, ecce tristiores exequias, homines, qui cùm Deo mortui sint, vivere se credunt, & suo putore infestant quod vivum superest in Ecclesia: ut falsum scias, quod Afer ille ajebat, in media hostium carnificinâ, nihil putrido inimico esse suavius, aut salubrius, cùm fœtore peccantium justi laborent, neque majus periculum adsit, quàm quod instat à mortuis.

Militares autem viros dolore frangi, ejulare cùm uxorem aut liberos mors tulit, quid ineptius? Quis enim credat imbecilles adeò animos, hostiles impetus retundere; patriam tueri armatâ ferociâ posse, & pulverulentos, nec cruore minùs, quam sudore madentes, inter vulnera, & ferientium cæsorumque horridas voces, palmas legere, quæ nec viris fortibus cōtingūt, nisi renitentes audax manus abstulerit?

Dicam ego etiam quod vidi. Apud nos vir erat

erat à puerro inter arma educatus, nec tum mollis habebatur. Amore captus, uxorem expetivit, duxit, amisit. Neminem iniquius ensem tulisse ostendit dira separatio: ita flevit, ut fleat adhuc. Nulla ei nisi inamoena societas: solatia fugit: odit viros, inanis umbræ desiderio, & in vacuis ædibus, vix unicum servulum ferens, aut uxorem, aut mortem invocat.

Amantium Numen.

Nihil ferè præter imaginem mortuæ lubens intuetur, picturæ jam maritus non mulieris, artisque quæ colorum ministerio fœminam reddit insanus mirator. Tanquam brevi moriturus, testamentum conscripsit; in eo non tantùm cum uxore sepeliri vult, quod nemo improbet; sed marmori quoque incidi suas lachrymas, suos gemitus: & ne desit poëta, carmen ipse condidit quacumque elegiâ flebilius, quod qui leget, vix credat militem virum. Quid posteros scire opus est ejusmodi hominem insomnes noctes duxisse, ex quo decessit uxor: ab illo funere, solem nullos dies mundo dedisse nisi tetros, dignosque quos nox solitò promptior obvolveret, ac deleret oblivio? desperato non sufficit, ad sui mœroris spectaculum ætas sua: nascituris scenam ornat: per plura sæcula dici vult, nullum unquam extitisse stultissimi doloris comœdum meliorem.

De isto homine jam audiveram, inquit Eusebius,

sebius, & viventis epitaphium legi, in quo se Phœnicem inter maritos vocat, solumque dignum propter quem nuptiæ à Deo institutæ sint. Nemo decentiùs luget, quàm qui sibi: cætera, probant testes; dolor, maximè probatur si nolit, si respuat. Neque tamen solitudo suâ arte caret. Multi non videri optant, ut sciantur: & perversâ viâ famam doloris quærunt, dum amant ubique vulgari, ipsos delitescere: non esse ex illis qui clariùs gemunt cùm audiuntur: denique non contagiosâ calamitate laborare, cum miserum præter se optent neminem.

Hæc Eusebius, quem cum cæteri probassent, Hermias novâ hilaritate ad sua visa reversus est.

PUERI PATRES.

SECVNDVM SOMNIVM.

MAgnum sibi Theatrum homo, qui omnium apud se rerum imagines, etiam dormiens, fingit simul & intuetur: cæcus author, spectatorque operis sui, & ita frequentiæ natus, ut in ipso strato, ubi maximè solus est, sæpissimè turbam faciat.

Cum hoc exordio, cæteris quæ dicturus erat præiusisset Hermias, novum somnium proposuit, priore obscurius. Ad ea tempora remeavisse me arbitrabar, inquiebat ille, quibus in

augustiorem imperii formam ex optimis civibus aliqui, Romæ patres conscripti sunt. Nondum marmora insano labore surgentia eâ in urbe ostenderant parcitatis verecundiam, divitumque superbiæ incrustatas domos, voluptati thermas dederant. AEdes adhuc ut plurimùm lateritiæ; necdum triumphales viros ita corruperat opinio, ut sordidam laurum crederent, quæ sub luto servaretur. Omnia ad modestiam composita: mensæ nullâ artis industriâ spectabiles, aut pretio suo notæ. Sellas tamen curules jam ex ebore usus receperat excipiendis Magistratibus, ut dignitatem honestaret additus decor, vulgique oculis mitesceret non plus rigida quàm formosa potestas.

Sedes illas in amplissimo atrio repleverant aliquot senes, iis planè vultibus quos regiâ fasciâ dignos ita censuerat mirabundus Cineas, ut suus illi Rex vilesceret, postquam in consessu patrum Romanam gravitatem conspexerat.

Stupente me ad tot sapientum vetustam majestatem, subitò adfuit non expectata Clotho Parcarum una, quas humanæ vitæ stamina dispensare; asserentibus Poetis credidit aliquando ineptum vulgus. Firma illi frons, neque placabilis; incessus modò in illam, modò in alteram partem, eâ arte per varios circulos ductus, ut nescires ad quem pergeret.

Atrocissimi nuntii fœmina; nam ut in medio constitit, ex patribus aliquos quibus integrior

grior ætas, virgâ cupressinâ, quam in manu prolixam tenebat, percussos prius, deinde monuit, in vacua colo defecisse singulorum stamen, fatisque urgentibus lethum instare. Non frustrà loquutam probavit repentina mors patrum quos perire fata voluerant; è sedibus eburneis omnes unà lapsi, concionem infoelicissimo vitæ exitu funestam effecere. Tum Clotho levi vestigio, totum atrium percurrit, & confusum nescio quid dentibus premens, tanquam fari prohiberetur, cæteros quoque ad non mitiora pericula servari, manu, oculis minax significavit, & desiit videri.

Mox virorum turba ingens visa est in illas sedes irruere, quæ sessores expectabant; sed pauci admittebantur, cæteris expectare jussis quodcumque fortuna in prolixiorem largitatis pompam dare tarda decreverat. Mirum fuit, pueros vix primam infantiam egressos, frementibus viris, immaturâ fœlicitate in senum vices suffectos, & amethystinâ tunicâ insignes, ad solutissima gaudia invitare nutrices suas, gerulos suos. Mox in sellas eburneas jam pro sedentium exilitate laxissimas, servis opem ferentibus, puelluli conscendunt, & firmandæ dignitati præco vocatus, altissimo tono pœnam in eos pronunciavit, qui sic à fortuna evectos non numerarent in patribus.

Quid somnium illud significaret nemo satis videbat. Nam de judicibus illud interpretari, qui adolescentes filios fato vicini, in s-

dignitatem substituunt, multa prohibebant & maximè tenerrimæ ætati additus vestium color; nam nec puerulos judices habemus sæpe licet juniores quàm lex aut ratio postulat, ideoque levissimos, neque amethysto sed purpurâ gaudet ea dignitas, quæ regiæ vicaria potestatis, civilibus negotiis præest, & armatur in scelera.

Dùm singuli hærent, & difficultate argumenti in occultæ veritatis inquisitionem ardentiùs excitantur, otiosus interim Hermias fenestram petit, ex quâ in subjectam viam, quæ domui meæ adjacebat, prospectus erat: nec multùm in eâ moratus, venientem in curru cum suo adolescentulo Sabinianum advertit. Secundus illi erat filius, & jam designatus Abbas violacea induerat, beneficiumque à principe non modici census dicebatur expectare. Ad strepentis currus conspectum cum nos omnes subito clamore invitasset Hermias: ô fortunam, ait! ô somnii mei lepidissimum explanatorem! nec dum me capitis, ô amici! non vestis, non ætas adolescentuli istius in meam mentem vos penetrat? dicam ergo apertiùs: Ecce ad seniorum invidiam, & nostri sæculi dedecus, puerum patrem: tum repetitis sedibus, sic ille prosequitur.

Iam consuetudo invaluit, ut si plures liberi sint in familiis illustrioribus, unus, non ille quidem qui parentibus charior est, aut primus ætate; sed qui despectior, aut postremus natu.

pater

pater dicatur. Etenim non ubique videtis puerulos quos dominos Abbates famuli vocant? Et licet sæpissimè non vero titulo in eam sortem adscitas, tunicâ tamen talari, quâ sordentem humum verrunt, apud suos venerabiles & duntaxat colore dignitatis?

Abbas nomen syrum est, & patrem sonat; ô quàm bene congruit Sabiniani filio somnium meum! est certè quod gratulemur homini illi, qui non expectâtâ saltem filii pubertate, illi ex generatione, aut ex canitie nomen posuit, ut scias dignitatem illam, quâ jam adolescentulus fulget, fortunæ, arbitrio suo cuncta maturantis, non annorum beneficium esse. Quid autem magis indecorum, quàm eo nomine pueros insigniri, quo multæ ætatis senes, & sacerdotes? Quanto justius infantibus illis augustissimum nomen tribuas, qui in Asia velut annosi vitæ primitias agunt, & cum canis nascuntur: aut certe homuncionibus illis, quibus cum gruibus vario eventu res est, adeoque brevis ætas, ut quinto anno, nisi nos fallit historia, in viros evadant, & senescant octavo.

Subridentibus ad hæc cæteris, longum negotium, inquit Asterius, nobis facesseret somnium tuum, ô Hermia! nisi adventasset interpres puer, tuæque nocti lucem allaturus Sabinianus, qui & ipse filium, ut audio, patrem vocat; malè imitatus potestatem Ecclesiæ, ita (teste Augustino) generantis filios

suos,

suos, ut plurimos ex illis sibi patres constituat, eadem simul parens, & proles.

Quid non possit in cæteris vir iste, qui hoc miraculo nobilitavit familiam suam, ut homini ætate confecto, impubes filius patrem daret. O certè generationis portentum! ô fœcunditatem prioribus sæculis inauditam! infantuli patres fiunt, neque nostra stupet ætas: quippe assueta intueri, quidquid ultrà rationem, ipsamque naturam immaturè crescit, nec servato rerum ordine ad conspectum orbis festinat spectaculum sui facere.

Sed quid de filio querar? ducitur miser: &, quod multum ad innocentiam, nondum sapit. Quis puerum culpare potest, quòd ad nutum parentis, ineptus licèt, sacram vestem induerit? In Sabinianum patrem justiùs cedet totum disputationis pondus, & in illo optimè agetur causa illorum, qui præcipiti ambitu filios urgent, ut antequam altare norint, sacri fiant: ad hoc enim tendit, ut video, utilissimum somnium, ô Hermia! Verùm ut in causa ista, ordine quodam rationis procedamus, nec in vanum cadat tota quæstio, quæ in plures partita potest agi jucundiùs: tu, si non displicet, ô Anagni! an bonus pater Sabinianus sit, qui filium juniorem in gratiam fratris templo mancipat, illique opes sacras tanta diligentia quærit, ostendes. Eusebius quàm sit Christianus ille vir, palàm faciet; illi enim pietatis argumentum optimè convenit, cum & pietatem

Græci

Græci vocent Eusebiam; Et ne fugiendi laboris, aut affectati inter differentes silentii reus agar, qui cæteros ad copiosissima verba provoco, quæ tandem sit in disquirendis ecclesiasticis facultatibus providentissimi viri œconomia, ego ipse, si tempus siverit, & me tuleritis, dicam.

Tum Anagnius: In publicis judiciis non rarum est, inquit, ut is qui causæ actor crediti sibi clientis partes tuetur, in adversarium prius humanus sit, quàm sævus, & urbanissima præfatione leniat quod aculeatum, asperumque in progressu sermonis vehemens oratio habitura est. Tanquam adsit Sabinianus, ea ratione in illum invehi statui, ut me laudatorem prius, quàm reprehensorem habeat, & casuræ causæ solatium sit, aliqua hominis commendatio.

Ambos filios vir iste æquali omninò amore videtur amplecti; & ne alter alteri cedat, juniorem Deo vovit: ita enim unus dignior erit, natalibus; alius, sacris; & quam potestatem concedet grandiori sua ætas, minori dabit quoque suus ordo; ut penè nescias quis imperare debeat, quis obsequi, cum diversis titulis uterque sit fratri præpositus, & obnoxius. Eo modo justitia pulcherrimè servatur inter germanos si authoritatem spectas, &, si proventus, divitiarum etiam æqualis sors, nisi ais, quia patrimonio dignior est Ecclesiæ census, præferri juniorem.

S Pater-

Paternæ quidem opes senioris erunt; sed eas deperdere vario fortunæ eventu potest, hostium vi, crudelitate, dolis, suâ deniq; inscitiâ: bona Ecclesiæ ejus conditionis sunt, ut tolli, ut alienari prorsus nequeant; illis frui vel negligentior quisque fœliciter potest; suâ enim dignitate servantur, nec aliquis rapaces manus in illa injicere audet, nisi qui sustinet anathemate percuti, propriæ salutis contemptor, & sacrilegii infamia laborare.

Sed coactus (nam hoc certissimum) Sabiniani filius templo datur; sed luget, ais? illorum annorum est, ad omnia quæ non placent lachrymas dare. Invitis pueris conferri debet quodcumque illi utile judicavit maturior ætas; ut musas ille, sic tunicam odit. Veniet tempus quo agnoscat, quàm benè suus illi pater consuluerit; nihil ea violentia optabilius quæ ad præcipuos honores, & securiores divitias reluctantem compellit.

Addam & alia. Sabinianum aulica pravitas & domesticæ fortunæ ambitiosa lex non adeo flexit, ut Numine averso velit ditari. Sacras opes piè illum amare existimabis, si adstantem aris videas; nemo quippè majori aut constantiori religione Deo supplicat. Diu est quòd filio amplissimos reditus comparavisset, si emptor turpissimis conditionibus illud voluisset in illius partem cadere, quod ideò beneficium dicitur, quia gratuitum venit, nec alia pecuniæ

solu-

ſolutione comparatur, quàm quæ vel à pauperrimo facilis fluit, ſi doctrina & Religione polleat; æquiſſimum enim Eccleſiaſticæ dignitatis pretium eſt, ſcientia & pietas.

Theologos certè invenerat Sabinianus qui utiliſſimæ conventioni religioſam viam facerent, & tremulæ etiam conſcientiæ (niſi obſtitiſſet gravius à peritioribus conſilium) ſecuritatem. Tutiorem partem ſecutus eas omninò opes averſatus eſt, quæ facili, latentique commercio illis acceſſuræ erant quas patrimonium dederat, ſi major divitiarum cura fuiſſet, quàm Dei prohibentis timor, aut ardor Religionis. Non igitur inter eos Sabinianus reponendus eſt, qui facinoroſi mercatores perditionem, ſtimulos, non ſalutem aut quietem emunt liberis, eoſque ſacris initiari ſolummodò curant, ut opulentiùs ſceleſti in contumeliam Eccleſiæ eas opes turpiſſimè impendant, quæ ab altaribus egreſſæ, niſi ſuo fonti reſtituantur, immaniter currunt, poſtquàm copioſè fluentibus in honeſtiſſima quæque vitæ officia uſa eſt cum dignitate neceſſitas.

Innocentior multò Sabiniani in quærendis opibus diligentia; non alia ratione filio beneficium quærit quàm aſſiduitate officiorum, verborumque blanditiis. Virorum Principum, fruſtrata ſæpiùs quiete, matutinus ſalutator ad uſque veſperam faſtidioſa limina terit; quod non pecunia, illud poſtulat opportuniſſimis

laudibus, earum tantummodo prodigus rerum, quas avarus quisque effuderit integro marsupio. Quodcumque altiori fortunæ placere animadverterit, hoc omne probat, suspicit, alieni gustus mirator, traditor sui: quis verò sacrilegii reum dicat, quem ad obtinenda beneficia tantoperè aptum efficit, non grata solummodò, sed ut tempus rerumque non una facies exigit, etiam flexuosa urbanitas?

Ne qua capiendi beneficii prætermittatur occasio, aut sedulos amicos, aut emptos non uno in loco mercenarios habet qui expectanti vel fœlicia funera referent, vel acres etiam eorum morbos qui fato vicini tot vacantis titu.. candidatos in spem tumidissimam erigunt, quot sacræ dudum prædæ incubantes, vetustiore obsequio, & patientia, principibus viris commendat sua servitus. Verùm in hoc Sabiniani diligentiam vix carpo; illum enim facere quod plerumque facit divitum non ignobilis turba, illisque mancipiis addi, quæ genere clara in abjectissimas tamen preces repetito toties famulatu ruunt, non modica culpæ detractio est. Innocentem propè facit Sabinianum multitudo, & vel Catonis, si viveret, expugnaturum probitatem exemplum. Non ad istam humilitatem suo genio agitur, sed numero, & impetu; neque cæterorum more, etiam in publico vilis est, nisi quia novit virtuti suam excelsitatem nocere, securiusque ad optatos gradus perveniri, servitiorū ignobilitate, quàm

ingeniis

ingentis spiritus publicè professâ sapientiâ.

Hæc sunt quæ Sabinianum ex parte excusant, non omninò improbè illis inhiantem dignitatibus quas plurimi dato pretio sibi comparant, ut primùm velut quidam venatici canes, quæsitum odore venditorem invenerint.

Non ideò tamen Sabinianum inter eos patres reponam quos laudabiles efficit sua in liberos charitas. Sævissimè amat ille vir, in juniore filio omninò dissimilis sibi, illorumque montium naturam planè adumbrans, qui floridi & ad spectaculum lætissimis stirpibus virentes, intus tamen ignes fovent; ex amore enim sacros proventus optat filio, quem & ipse tamen calamitosum ita vult, nesciens licet, ut nullo alio unquam itinere certus ad ingentes miserias perventurus sit puer, quàm quod pater invenit.

Molles esse posse tyrannos posterioribus seculis ostendit Neronis ætas: Princeps enim ille adeò deliciis fractus erat, ut qui solutum conspexisset, vix arbitraretur effuso in tot voluptates homini, animos ad feritatem restare potuisse; interdumque irâ terribili exæstuans tantâ insaniâ furebat, ut nemo amoribus natum crederet, qui vidisset sævientem. In Sabiniano aliquid simile repereris; humanus est qui filium fœlicissimum vult; atrox qui eumdem ad ea officia cogit quæ non reformidat modò, sed horret.

Adolescentulus iste, ut optimè nostis, ad

levia natus, nobili jugo nunquam nisi invitus & gemens cervices flectet; quâ patientia autem putas dignitatem ferat, iratus dignitati? Iam præcoci in sexum alterum proclivitate mollissimus puer adeò gynæceum amat, ut vix amoveri possit animadversione præceptoris. Scio hanc ætatem cupidinis telo lædi non posse, nec nisi maturiore natura aptam animam concipiendis ardoribus: verùm scintillulæ istæ, futuræ cupiditatis quædam præsagia sunt, nec ita latentis sub puerilium annorum simplicitate, ut non possit deprehendi.

Ubicunque ferrum, vel aurum, intimam tellurem in perniciem hominis armat, aut ditat, fontes tinguntur, si per illud cursus est, vel arenæ ipsius pretio indicant aliquid ibi delitescere, quod miles non frustrà, aut avarus quæsierit. Sol ipse ortu suo qualem illum habiturus sis media die, sæpè ostendit; neque fallax de se ipso vaticinium; nam si emergens tristis est, vix in processu erit hilarior, lucemque suam plenis radiis fundet. Puer est, fateor, Sabiniani filius; sed non obscurè in eo ostendit natura, quid aliquando peccaturus sit, apud quem castitas, licet adhuc intemerata, nulla tamen dat præludia futuri cœlibatus. Libros odit; saltare amat, mundulus, ad fides ita jam corpus regens, ut æquales suos omnes superet.

Quem ad seria expectes qui jocis impensissimè deditus, cruciatur honestissimis studiis, & priusquam ignem senserit jam mulie-

rosus

rosus didicit frigidam virtutem odisse quæ sacerdotum est, & sterilis (si ad mortalia respicias) status, ornamentum singulare? Sed hic mos est nostræ ætatis, ut quælibet familia clarior Abbatem suum habeat, si grandiori ex liberis expetit in suæ fortunæ incrementum templo juniorem operari. Astra licet noxios ignes venis iniiciant, & torridus sanguis in atrocis morbi remedium nuptias optet, uxore tamen carendum est; & quæ Dei tantummodò consilium fuerat, virginitas, fit patris avari domestica lex, nolentisque filii, & sua etiam sacra abominantis, pœna crudelis: quo quid immanius dici potest, quid acerbius? Ecce quid in miserrimum adolescentulum coniicere optat, cæca & immanis providentia, jam tunicâ talari indutum, ut quid de illo pater decrevit in primogenitum totam effusurus hæreditatem, ignoret nemo. Non Deum, non naturam ipsam consuluit crudelis parens, qui antequam adolescentior filius de se posset statuere, ipso vestitu eam vitæ rationem misello imposuit, quâ jam non minùs quàm nato spadoni matrimonio interdicitur.

Quomodo felix, & fortunæ suæ placatus erit, qui à Deo non vocatus ad Ecclesiam, ad illam tamen parentum sævâ pietate coactus est? illius semper cujus amor erat conditionis inhærebit animo memoria; nihil præter venaticos canes, equos, choreas, etiam sacris indutus, & publicè psallens cogitabit ille, quem

ferreus pater, ut filio chariori meliùs esset, altaribus devovit. Inter ipsos solemnes Ecclesiæ ritus, offeret se frustrà concupitæ voluptatis dira imago; inter festorum gaudia, imperati cœlibatus truculenta lex ciet gemitus, & quæ pietatis esse videbuntur, sæpissimè erunt atrocissimi, nec professi tamen doloris, desperata suspiria.

Ea erat apud Romanos Religio, ut immolaturus Pontifex ipsam victimam non feriret priùs, quàm illa capitis inclinatione, quasi dato signo, indicasset ictum placere, nec invitam necari. Hoc à pecude expectari æquum censuerunt veteres, ne vel in bestiam inhumanitas sacrificium contaminaret, si publicis votis destinata mors, & etiam jubentibus diis placitura, à nolente susciperetur. Sabiniano velut quoddam Numen est grandioris filii fortuna; qua verò ille victimâ Deam placabit? illâ quàm maximè optat: altero scilicet filio, qui ne quidem fratris sacerdos in hoc vivit ut sævissimo Numini ipse faciat; sed ut patris manu hostia cadat, & duraturâ per plurimos annos mactatione probet miser, nihil fraternâ fortunâ, ubi sævitiæ ministro patre utitur, esse crudelius.

Quid filius junior, quæso, peccavit ut in Ecclesiam quasi relegatus proscriberetur? an quia non maturè satis natus, ideò nothus est? & judice Sabiniano gravidæ ab illo uxoris posterior fœtus, ejusmodi crimen, quod adul-

teris

terii pœnam subeat, neque possit absolvi? Ergò nihil nisi spurium generationis ordo parentibus dabit, postquam primum ediderint, in quem cadat quicquid legitimum vel comparaverint ipsi suis laboribus, vel antiquiore diligentiâ venturæ soboli majores reliquerunt? ergo ut quis fratris mancipium sit, satis erit, si aut tardè est genitus, aut parenti displiceat?

Iure belli servitia fieri nemo miratur, armorum hæc nota sævities, & victoris atrocitas; sed quis ferat in media familiæ pace, ad ampliorem grandioris filii censum, reluctantes fratres à patribus servos creari, ut diversissima sorte vitam degant, qui iisdem parentibus nati, æquali omnes jure ita hæredes sunt, ut nisi calcatis legibus, & læsâ, quæ prior illis est, naturâ, illos à patrimonio amovere nō possis?

Sed majores, ais, reditus ab Ecclesia percipiet Sabiniani junior filius quàm quos dedisset partita in ambos hæreditas. Utut sit, non copia fœlices facit; sed animi quies, & quocumque in statu sua voluptas. Inclusam avem non delectat ciborum copia, tristis edit quodcumque illi obtuleris: caveam laxa, mox ut recuperabit usum pennarum, aliam omninò videbis, & in sterili quoque hilarem, ut scias infœlicibus sæpissimè miserrimam abundantiam concedi, & destitutis egenam non rarò libertatem placere.

Dives erit, inquies, adolescentulus Sabi-

niani; hoc magnum æstimas? sed si flebit impinguatus? si insomnes noctes ducat? si cuique pauperrimo suam fortunam invideat, earum omninò pertæsus opum quas invito gementique pater ingesserit, ut eodem fato institutus clericus, destitutus hæres, queri non possit ea sibi haud contigisse, quæ distentam alvum, & sua impeditam mole saginam conficiunt?

Fœlicitatem in eo statuas, ut quis inter escas vivat? ut bovis alicujus instar, pabulo immersus, non aliud stratum habeat quam quod & mensa est, quoties alternantem cum stomacho somnum revocata fames excutit? O beatum virum quem tot bona circundabunt, ais! ex nausea bonum æstimas; nisi aliquid desit, nulla est eorum voluptas quæ possederis. Si nescis, ô Sabiniane! plenitudo ipsa, pœna est, morbus est; ubi nimium crevit, ingens sibi onus, invocat in remedium sui, quam maximè timet, vacuitatem. Sed te intelligo, Sabiniane, non soli filio, sed & tibi optas istos proventus, qui prætextu pietatis in communes usus cedant, & te etiam solicitum patrem exornent: neque enim tibi sufficit solita & tuis æqua natalibus supellex, fortunæque illius claritas quam ex longo usu fastidis. Novos quæris ex adolescentis filii dignitate radios; tuus ille domesticus ignis ut fulgeat, amplissimo nutrimento eget, & nisi avido vel oleum sacrum dederis, si non extinguetur, at saltem

luce-

lucebit obscurius. Sed in alienam messem falcem mitto, & dum absentem urgeo Sabinianum, vix adverto, Asteri, illius finem argumenti jam me attigisse quod te jubente susceperam. Non meum est ostendere quàm scelesta sit ecclesiastici census, & patrimonii ad profanos usus mixtura: Mihi satis demonstrasse, quàm sit malus pater Sabinianus, & quàm sæviat, dum se optimi parentis munere fungi arbitratus, miserrimo adolescentulo sacram pecuniam quærit, cui tollit suam.

Jam se ad alteram causæ partem comparabat proximè dicturus Eusebius, cùm me desiderium subiit aliquid narrandi quod priori argumento conveniebat. Brevis erat historia, quam cæteris nō injucundam fore ex me æstimans, qui eam sæpius lubentissimè ab amico audiveram, ita retuli.

Nescio quid dulce insinuat senum menti memoria rerum suæ ætatis. Dum eventibus putant se adesse quibus adolescentes interfuerunt, fit in eis quædam præteritorum voluptas, quasi rediret restituto flore juventus, & jam emortuæ senectuti novum à fatis stamen concederetur, quod Parcas diuturno fessas labore ad suam colum revocaret. Me adolescente actum est quod referam & maximè placet animos vestros tenere historiâ meæ ætatis.

Trebonius inter præcipuos nobililate & opibus clarus, filium, puerum adhuc, aulæ dederat, ut Regi, qui necdum ipse pubes, citiùs

notus, occupatisque circa majestatem officiis, maturiorem ab eo gratiam consequeretur. Adolescentulo optare, & assequi, res pene eadem, & sæpiùs oculata patris charitas nullo admonente vota filii præcipiebat: ampla doloris causa, & latentis invidiæ seminarium.

Iunior huic frater erat, cui cùm hæc negarentur, ideò maxime, ut mos est, placebant; ita ut sæpè diceret, sibi novercam naturam fuisse, quæ nobilem quidem genuerat; sed infœlicissimum, quia ultimum, & unius anni morâ damnarat cæterorum solatium. Puero huic ingenium acre, & vitæ abstrusioris impatiens, quam tamen ferre cogebatur, & horridiorem fecerat immanis præceptor, suo ita latio addictus, ut ab eo discipulum vel modicè avelli nefas putaret. Hæc patris ars, ne humaniori manu educatus puer, inter concessos lusus, & liberioris vitæ, quæ nobilium est, urbanitatem, suæ indolis admoneretur, non facilè revocandus, si se ad liberalia studia ineptum plus justo adverteret. Hunc dare Ecclesiæ Trebonius constituerat, ut major filius ex fratris consecratione ditior, opulētiorem etiam uxorem inveniret, & aucta tot bonis familia, superaret (quod maximè optabat) majorum claritatem.

Ut justior ætas puerilibus annis successit, amoto præceptore, alium habuit cujus operâ non omninò malus rhetor, inter philosophos tandem, animo miles, & nihil præter arma & aulam

aulam cogitans, indignante scholâ admissus est. Sæpè lachrymas professor in adolescentis vultu notavit, & madidam sub calamo chartam malè excepisse litteras, quas etiam, non certis ex animi dolore articulis, tremula manus turbaverat. Suos tamen non raro fraudabat gemitus miserrimus adolescens, ne patri referretur tædium illud cujus potestatem non fecerat, & doloris necessitas. Pecunia tamen in honorem familiæ satis copiosâ concedebatur. Neque enim in ea ætate negari jam poterat, & illustrissimâ stirpe genitum, opus erat eos scire quos habebat sub humiliori fortuna collusores, & socios laboris. Ex ea pecunia purpuream vestem, crispatas fluentesque plumas emit, quas decentissimo galero imponeret; fascias etiam, ut tunc usus ferebat, poplitarias ardenti coccino micantes: ensem denique, qualem extrà pericula & injurias nobilis iuventus ferre consuevit in argumentum natalium. Hæc omnia confidentioris servi ope secretò comparata, acerbissimi mœroris materia sæpiùs erant, cùm adducto cubiculi ostio, iis indutus miserrimus juvenis, aulicæ, quam ardebat, vitæ, sibi faceret in conspectu servi brevissimum experimentum. Et hæc, inquiebat, mihi tollis crudelis pater, ad quæ, literarum hostis, spontè currebam & natura vocaverat? cui ensis, equi, saltatio maximè placebant, libros dedisti! ergò major natu tulerit totum cujus mihi amor erat, & in solatium

calamitatis, solam reliquerit, quam nolo, quam non capio, & quæ nec me capit, philosophiam? hoc incessu militibus, hoc matronis placuissem, abjectâ in gratiam sexus ferocitate illa quæ castrenses viros decet. Ea venustate, cùm me intulissem in choream, omnes quotquot adfuissent rapti, me filium, me fratrem, me sæpiùs generum optâssent, non stirpe magis quàm toto corporis habitu, quàm vultus elegantiâ, quàm sermonis lenitate commendabilem. Ad hæc non sine lachrymis aggemebat famulus, & ut lugenti domino magis placeret, gestu quoque, & audaci, quia nullus secretorum testis aderat, voto, sævitiam patris damnabat licentiùs.

Non semel occultissimi luctus tragœdiam excitavit ille dolor; sæpè calcatâ tunicâ adolescens respexit ad purpuram, & extracto, qui sub seris in arca servabatur, ensi osculum dedit, cum charissimo ferro amorem testatus, quem nos amicis. In eo tamen vitæ infœlicis statu aliquot annos duxit, & tandem coactus sacerdos, sub Abbatis præclarissimo nomine, morbo quem sæpè optaverat solutus, exemplo cunctis fuit, ecclesiasticos honores, opesque in malis certissimè numerari, si invitis conferantur. Hæc habui quæ in propositam quæstionem vobis dicerem, quæque à probatæ fidei viro (nam & hoc forsitan quæritis) rescivi, qui Trebonii ad nobile obsequium comes, & domandis equis præfectus, familiæ

omnia

omnia arcana noverat, sæpe patri occultè iratus, quod nolentem filium ad tunicam cogeret.

Finitâ historiâ, non parvum, inquit Eusebius, mihi jam onus incumbit, qui læsæ Religionis jubeor Sabinianum insimulare. Certè cùm Abrahamus interficiendum suâ manu Isaacum aræ imposuit, seipsum immolavit in filio: nam parentis quædam portio filius est, eoque nexu ambo vinciuntur, ut quidquid uni competit, id naturæ lege ad alterum pertineat, nec ille propterea fœlix æstimandus sit, qui calamitoso patri superstes quadam fati necessitate (sic loquitur Philosophus) etiamsi cum illo fortuna mitiùs agat; semper tamen illud miserum habet, quòd egeni pars, ab infœlici massa avulsus est. Eâ certè ratione vir sanctus non sibi quàm nato clementior, in quem paraverat gladium, una Religione, uno ictu, bis, ut ita dicam, Sacerdos, bis & hostia, & mactandum immolavit Deo jubenti, & mactantem confecit.

Maximè Christianus esset Sabinianus, si eo animo filium optaret Deo votum: alterius enim consecratio utriusq; est quodammodò sanctitas, laudabilique arte mixtus civilibus negotiis homo, toties sedulus in templo fuisset, quoties filius sacerdos patris in se non modicam partem admovisset altaribus.

Nulla inter civiles familias illâ beatior, illâ sanctior, quæ licet terrenis negotiis implicata,

in aliquo tamen suorum ungitur, & altissimorum montium instar, ita imis adhæret, ut supremis se inserat, eorumque sit veluti nexus, quæ diversissimis curis, vitæque usu secreta sunt. Sed non ea fuit Sabiniani pietas; quàm sacra sit sua familia non curat; neque in filio illi placet Ecclesia, nisi quia viam fortunæ præit, & ignobili quasi famulatu illud omne ministrat quo commodior illa clariorq; potest effici.

Ineptos sacrorum ministros templo offerre, magna templi injuria, verùm multo & major, si invitos. Quis unquam imperitus, aut nolens artem suam nobilitavit, vel utili obsequio imperantem herum demeritus est? Varia est hominum ad singulas artes propensio, & industria: hic genium maris ventorumque non unas leges lubens discet; ille timidior, in solidiori elemento opes quæret, illudque bidente, vomere, rastro, indefessus cultor coget solvere expectatos proventus: picturæ hic fœlicius incumbet, miscendis coloribus aptior: Aliqui fortunatissimè armis studebunt, alii libris, ad cætera si naturam flectas, inepti. Quanta in urbibus, in agris, & in ipso etiam pelago officiorum perversitas, quanta artium. si ad illud quisq; cogatur ad quod idoneus non est, eaq; compulsus tentet opera, quæ aut valentiores nervos requirunt, aut acutius ingenium?

Anatum naturam induisse prope videntur qui nauticæ addicti, fastiditâ terrâ degunt in

aquis,

æquis; hos si terræ admoveas, videbis inerti manu, lacertisque fluentibus glebas versare, qui alacres pacato in mari remos agerent, & suas etiam undas, cùm magis tument ac sæviunt, non omnino inviti paterentur. Agricolam pone in mari, ad levissimas quascumque auras turbabitur, & ludente pelago pavebit, in constantissima terra opus facere adeò solitus, ut quidquid infra se vel leviter tremit, infidum putet. Non eâ manu, quâ aratrum, clavum torquebit navalis agricola; ad obvios quosque scopulos proram allidet, si illum rati præficies; pericula etiam facturus suâ inscitiâ, ubi aquis ventisque consentientibus, maxima erit à periculis securitas. Hos omnes si pingere velis, telam sordidabunt pulcherrimis coloribus, non distinguent, iratique penicillis, etiam studebunt illud perversè façere, quod neque volentes probè efficerent, ut ad rudiora quidem, verum graviora opera dimittas, & nauta suis fluctibus, suis agris colonus restituatur.

Eadem sit licet apud Poëtas Pallas & Minerva; rarò tamen qui Palladem propitiam habet, benevolâ Minervâ utitur; prosperitati namq; armorum vix accedit scientiarum fœlicitas. Ex optimo milite absurdus rhetor, & ex clarissimo oratore invalidus miles emerget, si illum à castris ad libros, quos odit; hunc à libris ad castra, quæ timet, transferas. Quod si ad singulas artes ea requiritur convenientis natu-

turæ dispositio, & quædam animi voluptas manum ad operam incitans, tædiumque, quod in sui processu labor propè omnis adducit, dulciter fallens; quantâ prudentiâ deligendi sunt, quibus committitur cura sacrorum, ut id munus rectè expleant, quo nemo unquam præclarè functus est, nisi qui sponte suscepit? Quid ab illo milite exercitus speret subsidii, quando cum hostibus res est, qui nisi tractus, aut fustibus cæsus, ad copias non accessisset? Quomodo fortiter stringet gladium, qui dolens vaginâ exemit; qui malo omine prælium incepit à lachrymis, & in ipsa dimicatione vix miles, penates etiam suos cogitans, secretis apud se votis pacem invocat?

In eo statu est Ecclesia Dei, tot hostibus septa, tot objecta periculis, ut bellatoribus indigeat. Quid ad animos, quid ad vires, quid ad victoriam conferet lugens, & ex solo etiam pavore fractus miles, cui sua arma oneri sunt; cui cùm à patre imponerentur, ad primam belli imaginem erupit, quasi jam multo provocatus labore, ignavus sudor? In fidei hostes an pugnabit ille clericus qui sacris copiis non eo animo accessit, ut ageret bellum Domini; sed ut commeatus publicos, quos alendo exercitui comparavit prudens nec futuri tamen præscia fidelium charitas, ederet ipse, otiosus eorum spectator, qui ex pugna justissimè æstimantes quantùm cuique alimentorum debeatur, eas sibi citrà laborem facultates dari

non

non sustinerent, quæ in bellantium usus, non in desidiæ commodum, aut tumorem concessæ sunt.

Multùm aberrat à pietate Sabinianus, qui filium, grave aliquandò suis partibus onus, inter eos scribi voluit, qui militari sacramento, datisque in sperati obsequii fidem mature stipendiis, religioso bello initiantur.

Videbatur Eusebii nimius in puerum calor, neque modesti animi esse tàm certò de futuris ejus moribus vaticinari: hoc ergò œstrum compesceret monebam, & mitiora loqueretur; verùm ille ex nostra tarditate incitatior. Neque propterea, inquit, frangetur justissimus impetus; quin & majora audebo, & pueri (ni resistitis) absque ullo mathematico cœlo, non dubius aut obscurus vates, horoscopum constituam. Quâ stellarum societate, quo aspectu sit editus haud multùm curo; proscripta dudùm apud me est ista scientia, quæ ex syderum vi mortalium mores ita æstimat, ut nulla supersit ad virtutes, aut ad vitia electio. Pro astris mihi sit pueri istius jam superba mollities, levitas mentis, deliciarum cura præcox, & maximè patris per tot vaferrimæ prudentiæ artes, in quærendis beneficiis sagacitas.

Si vota illius procedant, & suis promissis steterit regius favor, tot auctus opibus puer, aliquot annos ignorabit sortem suam, nec ad quid valeant ingentes proventus sciet, usque dùm tractu temporis, ipsâque vivendi experie-

rientiâ edoctus animus in earum facultatum usum maturuerit. Quandiù sub patris imperio ipse suaque fortuna erunt, utcumq; latebit pessimæ indolis coercita perversitas, & quid nocuerit Ecclesiæ Sabinianus paucissimi advertent: Verùm datâ aliquot annorum patientiâ, non obscurè illa vitia emergent, quæ tanquam in lucem edita, futuri conscius (fallar utinam) jam ego conspicio.

Neque doctus erit unquam puer iste, neque etiam vir bonus; abnuenti enim scientia non infunditur, & rarò videbis eo in animo virtutes nasci, in quo semina virtutum natura non posuit. Si ineruditus, fiat tamen ex parentum voto sacerdos: heu mihi! quâ ratione petenti populo divina promet oracula, qui suâ inscitiâ mutus, exsiccati instar putei, quas semper ore patenti promittet aquas nunquam dabit quærentibus? Quomodo sacerdotis istius labia custodient scientiam, quam nunquam hauserit? Sed si eruditus erit, ais, si publicè orabit? quis inde pietatis fructus? quis ad illum sonum in suas cupiditates sumat arma? quis accensus ad tibias istas, velut olim ille Alexander, in vitia decernat? Aptissimè licet motus illos imitetur, quos edit in ardentissimo concionatore sanctitas, illum omnes veluti quemdam pietatis mimum aspicient, & orantis vitam animo revolventes, non sine indignatione meminerint, quàm sit in privato virtuti hostis, i eam publico præconio honestavit. Quam

suis

suis sermonibus telam texet, retexet quoque iniquissimis moribus; & diversissimi itineris dux ambiguus, eâ castissimi sermonis, & corruptæ vitæ quasi rixa, non ad salutem magis quàm interitum auditores invitabit.

Non ex eorum numero erit puer iste, quos apud populum Christianum commendat vitæ integritas, & in ipso quoque opum splendore, modestia. Non superbiæ, non voluptati frænum dabit, neq; illis facultatibus sapiens dispensator parcet, quas deperdere fas non est, aut negare pauperibus. Non quid desit calamitosis; sed quid in sua solatia, quid in famam, quid in amicos possit congerere, egregius sui suorumque cultor, assiduè cogitabit; & escarum judex fastidiosus, decernet quibus epulis instructior mensa laudaturos sacri viri luxum parasitos celeriùs accersat.

Quantos gemitus Ecclesiæ ciet Abbas iste, dùm illa ostenso altari ad sobriam ebrietatem frustrà invitarit longè diversa pocula sitientē, & ad illas voces immotum, venite & bibite vinum quod miscui vobis. Ut Tertulliani verbis utar, nullum templum vir ille æstimabit suâ culinâ sanctius, cui condimenta, charismata; Spiritus sanctus, nidor; coquus, sacerdos. Tanto apparatu comedet, ut si locum ingrediaris, ubi tot pecudes in uniusviri delicias conficiētur; tot inter varii generis cultros, effusumque cruorem calida & penè adhuc spirantia exta jacebunt, existimes prælium geri non prandium parari.

Interim vix se Deo sacrum meminerit, & deposita interdum, quæ ad modestiam propè cogebat tunicâ, ut effusior epulo suos cibos, sua vina convivis jactitet, solutissimos inter & sæpè etiam dentatos risus, sacerdotem abiiciet.

Dum suo indulgebit ventri, pauperum clamoribus personabunt fores, quas servorum nullus miserturus aperiet; fortunati tamen, nec malè pasti, si non & fustibus admoneantur, minimè licere egenis sæviente fame, ea inclamare quæ suggesserit; & divitum domos, ubi dominus poculis aut quieti vacat, honorari silentio?

Equos, non quot ad gestationem sufficient, habebit; sed quot ad fastum nutriri ambitio volet, ut clamosiori hinnitu, phalerisque amplioribus currus trahatur, nec principe deterior clericus, minore tumultu humum premat, quoties optabit pretiosissimis indutus inter strepentes famulos à mirante plebe conspici.

Non sectis ex modestia crinibus; sed quasi Ecclesiæ suæ transfuga prophanis omninò ritibus initiatus, promisso ac delibuto sæpè capillitio aulicum agens, nunquam aut amœniori ingenio, aut vultu erit, quàm cùm inter matronarum choros ostendet, quàntum suus illi chorus displiceat, ubi occultior divinitas, & mœstior adoratio. Virtutum tamen quas oderit patronus, ubique eas coli imperabit, & in aliena vitia vehemens orator fremet sæpius,

pius, ut scias nec tibi licere ea nosse quæ palam fient, aut virum imitari.

Deliciarum quædam mortalibus necessitas est; nam quis vivat absque gaudio? quia autem castas animi voluptates tanquam imaginarias aversabitur vir ille, alias palpabiles quæret, quas vel nominasse culpa prope est, & pudoris injuria.

Minus audacter de futuris pueri moribus verba facerem, nisi me experientia docuisset innocentem perrarò dignitatem eam esse quæ confertur nolentibus, & maximè si in sceleratas voluptates natura proclivior, suos ad usus trahat eas opes quæ cohiberi vix possunt, nisi rapidas stiterit, aut famæ loquacis formido, aut quæ sanctior est, ipsarum opum reverentia.

Inter plurimos quos adhuc tenax memoria retinet, unius memini qui non absimili parentum curâ per vim tunicatus adolescens, statim ut se sensit virum, divitemque, eam vitæ rationem instituit, quæ ne quidem in veste ecclesiasticum hominem præferret: nam licet, quoties in aulam concedebat, talari amictu uteretur, ne inter alios ejusdem instituti viros, dispar cultus argueret levem, indignumque cui Rex inter tot frustratos petitores pinguissimum beneficium contulisset; nunquam tamen alibi sacræ vestis patiens erat, suis amicis dicere per jocum solitus, ejusmodi ornatum non bene convenire suæ ætati, eo melius usuram

usuram aliquando senectutem, si ad canos perveniret, neque venatorem decere.

Mirâ industriâ & articulorum velocitate testudinem pulsabat, nunquam tamen feliciùs quàm cùm aliqua musicum forma accenderat, & laus sperabatur à fœminis; hoc enim maximè amabat, & operæ cumulatissima merces, placuisse. Nihil illi pauperum conspectu durius, cùm tot satellites esse diceret qui Christi nomine creditas sibi opes reposcerent; tot ora improbo clamore illud Evangelii intonantia: Redde quod debes. In suis ædibus quieto similis, mox ut egressus membra Christi in compitis macie confecta, squalida, distorta conspexerat, ipsius domini miserrimas voces audire se arbitrabatur: Me ne relinquis? cùm utiq; splendeant non tua tantùm vestimenta; sed & famuli; sed & ipsi in suis præsepibus equi, & canum quoq; cura sit, ne egeant? Ego jaceam? hæ in te congestæ sint opes, solùm ut fulgeas, & eam sacer homo fortunam consequereris, quam laicus tuâ industriâ, tuis laboribus (adde & annorum longam seriem) etiam & fatigatus senex non habuisses?

Contigit aliquando ut desperatione audax quidam mendicus ei occurreret, & ita loqueretur: Quid nos fastidis clerice, non tu verè opulentus, sed nos? Quid refugis te dispensatorem eorum agnoscere quæ jubente Christo tua nobis manu tradenda sunt? Nec tuæ proptereà invidemus parti, iis fruere quæ honestissi-

stissimum procuratorem decent, tibi solve antequam nobis; sed te pasto, te etiam inter tot bona sępiùs incerto quibus potissimùm utaris, & de nobis aliquando cogita, propter quos tantùm dives es: si nescis, tuus ille currus squalore meo nitet; quidquid enim superflui in eo micat, comparavit illi mea egestas; quod ad modestam fœlicitatem addidisti, Clerice, non fortunæ ut tu putas magnificentia est, sed crimen; da citò, da pecuniam, aut currum permitte: isti justiùs in meos usus, quàm in tuos equi cedent, cùm jam meus ille scipio, tot annos itineris fidissimus comes trementibus vestigiis non sufficiat. Quid ad hæc vir Deo votus? currum jussit urgeri; laborabat enim sub pauperis manu, & circà rhedam copiosa egenorum turba accesserat, ad sui oratoris vocem plus aliquid certè ausura, nisi jubente domino rhedarius diligens in inceptam viam admonitos verbere equos velocissimè egisset. Fugientem longus clamor sequutus est, ut quā se periculo expedierat, hac saltem contumeliâ disceret, iratam egestatem sua quoque arma habere, & ubi effundi opes videt, quas putat suas, nulla dignitatis reverentia cohiberi. Cùm illud resciviisset vir quidam, non inurbanè dixisse fertur, pauperes acres omninò esse Theologos, ubi de opibus Ecclesiæ proponitur quæstio, nec debere aliquem mirari Ecclesiasticum hominem timuisse eos doctores, qui scripturam sacram, pugnantibus in se

divitibus, immodesta religione citant, & compita habent pro subselliis: hoc maxime dicebat, quòd vir ille inter Theologos disputantes vehementissimus, pauperem nihilominus declinarat, qui ad normam Evangelii argumentum confecisset.

Ejusmodi virum Ecclesiæ dedisse, non munus fuit, sed injuria, & istius pater modum certè invenit, quo thuris suavissimus odor altari admotus fœtore misceretur; nam quid aliud, sacerdotis ministerio juncta morum perversitas, & publicæ orationi fœdissimæ voluptatis conscientia? Ex me hoc dixisse nolim, longè ante Augustinus: hominem ergo ad templum compulisse qui in eo non benè moratus caneret, idem est, quod illud implevisse sacrilegiis; quòd Deum optare populo Christiano non exorabilem: nam ubi calcatur sacra res, irascitur certissimè Deus, & beneficia quis, vel ex sanctis, speraverit extorquere ab irato? Ecce quod lucratur in Sabiniani filio Ecclesia; virum aliquando habebit sub pietatis titulo pietatis hostem; nam quomodo amabit, ad quam trahitur? Invisi conjugii nexu nihil durius; catenis licet aureis membra implices, quid ad solatium captivi grave pretium, & amissa inter opes libertas? Idem existima de illo, cujus quæstio est, statu, quem susceptum abjicere nemo potest; quidquid enim feceris, manet vinculum. In eo igitur veluti amborum conjugio, Ecclesiastici videlicet

licet, & Ecclesiæ, quis charitatem speret, quis inter invisos mutuam pacem? Nec ille eam in conjugem, nec illum ea in maritum unquam optavit, quid inde, oro? Ecclesiæ suspirantis dolor, quòd coacta & absque amore virum duxerit; quòd sua indies ab impurissimo homine deturpetur sanctitas; quòd sibi honorem, quòd famam abstulerit, vix ab illis morum castitate recuperandam, qui fideliori sacramento, quod semel sponsæ juravere, id in ævum servaturi sunt.

Restabat Asterii de Sabiniani œconomia judicium; sed cùm in tanta rerum dicendarum copia incertus sermonis, maximè circa initia laboraret, dubitationem casus tulit.

Aliquot libri in conspectu erant, & ut sæpè incogitantes multa agimus, quem priorem Asterio mensa obtulerat, hunc manu tractabat; ita tamen ut à lectione abstineret, ne ad aliorum sermones inurbanus auditor haberetur. Volumen bibliorum erat, in quo quatuor prophetæ majores continebantur. Illo temerè aperto cùm jam sileret Eusebius, & expectaretur Asterii de proposita quæstione sententia; Nabuchodonosoris somnium fœlicissimè occurrit, quo significabatur regnorum in diversos mores abeuntium successio, potestas, & his famosior, pernicies: donec disponente Deo ad illud ventum esset, quod nulla vis, nulla ætas fregerit.

Tum Asterius: dubitanti quo exordio uti-

lissimum sermonem auspicarer, opportunè succurrit Daniel, nec parva mihi, sive foelicitas sive laus est, adjuvari à propheta. Statua illa grandis, fero aspectu, auro dives & argento, ære potens ferroque, nec stabilis tamen, Sabiniani domum, si vota hominis succedant, & sacris opibus familia ditescat, videtur adumbrare. Metallis non unitur fictilis labor, & ideò ad modici lapidis casum ruit illa statua, quòd ferreos ex parte pedes argilla corrumperet; ista enim nulla arte coalescunt, & eas res conciliare frustrà optaveris, quæ naturæ lege dissident, atque inter se discordant.

Ecclesiasticæ facultates si cæteris inconsultè admisceas, grandiorem profectò fortunam efficient, sed & fragiliorem: Ista enim bonorum disparitate nutat domus quæ utrisque fulciri studet; & dum ambo diverso pondere suam quasi massam repetunt, fit familiaris scissuræ quædam necessitas, certumque ex illo partium discessu exitium, cui nulla possit succurrere diligentia, nullus labor. Sicut nefas est ea separare quæ conjunxit Deus, ita non licet in societatem cogere quæ Deus ipse disterminat: nec minoris piaculi res est, sacras opes cæteris ita maritare, ut unum domesticæ fortunæ corpus nefaria illa conjunctione constituant. Utriusque sortis facultates in eamdem familiam cadere nulla quidem lex prohibet; sed uno licet alveo istæ aquæ contineantur, numquam tamen ita fluant, ut quod sacrum est,

prophanorum ad quoslibet usus communione censeatur amisisse suam naturam. Fallet me Sabinianus si sanctis opibus dignitatem suam servabit; hominem novi, profusissimos reditus statim ut tenebit, in suam culinam congeret, & utrasque opes confundente audaciâ, vix tum agnoveris aliud esse à patrimonio Sabiniani patrimonium Ecclesiæ. O insaniam! panis hominem alit, accipitrem necat: salubriter certè religiosis facultatibus utitur is qui ad illas jus accepit; qui secùs, ipsa alimenta in suam perniciem vertit; quot cibos tot laqueos illi profert feralis mensa; piscis instar, vorat hamum miser, illis addendus epulonibus de quibus sapientissimè dictum est, pasti sunt, capti sunt. Sacrâ Patrum authoritate maxime delector quia & ipse sacer sum. Prudentem œconomum putes, qui suis nutrimenta præbet, quibus necessariò intereant, si usurpari, si in res noxias insumi prudentes adverterint? œconomia est, illarum facultatum congestio, quæ cæteris opibus anathema inferant? quæ te perpetuum debitorem crucient? & utique reddendæ sunt, etiam cùm tempus in fœlicissimo hærede apud homines furti maculam videtur abluisse?

Ille œconomus, qui ut levissima lucretur, ingentia amittit, quietem, innocentiam, Deum? Ille œconomus qui futuri non præscius, brevi opulentiâ duraturam in sæcula, sibi suæque soboli, mendicitatem comparat, & sacrilegio

dives esset voluit, ut æternum suæ fortunæ hostem illum habeat, quem nisi placatum invenias, frustrà totus orbis in tuam fœlicitatem consenserit?

An illius Regis Sabinianus oblitus est, qui flagellis cæsus, cùm suæ infœlicitatis causam ignoraret, tandem stupens didicit, alienæ uxoris usurpationem hæc mala in regiam familiam invexisse, nec nisi redditâ, rapacem principem haud debere sperare meliora. Ecclesiastici reditus velut hedera quædam domum cui adhæserint aliquandiu fulciunt; sed noxiè adhæsisse tandem probat ineluctabilis ruina, & malè quæsiti auxilii justissima merces, paupertas.

Meministis quid de Tantalo mentiti sint Poëtæ:

In amne medio faucibus siccis senex
Sectatur undas, abluit mentum latex,
Eidemq; quam jam sæpè decepto dedit
Perit unda in ore; poma destituunt famē.

Laici imaginem dicas, qui sacros reditus sub filii nomine in suam familiam conjecit; illis enim frui omninò prohibetur, eaque ratione juxta se videt quod famem acuit, quod sitim, non quod sedat; & nisi abstinentia mediis in opibus placuerit (quod fortissimæ virtutis est) ad vicina subsidia suspirabit vir ille, quoties meminerit accessisse familiæ ad modestos so-

filii usus; ad patris verò cujus diligentiâ

com-

comparata sunt, cæterorumque inutile spectaculum. Qualis illa, oro, œconomia, quæ sacris copiis inhiat, quas si solum intuetur, misera, si tangit, scelesta est?

Quæ juxta viam sitæ sunt fructiferæ arbores à quolibet viatore saxis petuntur, injuriam tuleris si extrà conspectum ponas; nam remotas, nec dare faciles, quis quærat? Ecclesiasticos fructus ad manum habere, licèt decerpere sine sacrilegio non possis, maximum est appetitus irritamentum. Eorum omnium quæ se ultrò offerunt fit amor; & etiam, quia his non uti durum habetur, necessitas; quia autem facilior usurpatio, ubi illam nulla lex, nullum forum vindicat, quantùm putes in ea naturæ proclivitate, & delicti quasi tutelâ laborare innocentiam?

In iride sinceri colores non sunt; sed ita invicem suâ vicinitate permixti, ut nullus nisi in altero appareat; idem ferè videas in illis familiis ubi cum fortunis civilibus sacræ opes conveniunt. nam licèt suâ conditione discretę sint, ea tamen temeritate miscentur, ut ex usu, aut reverentia distinguere nequeas.

O improbam unionem! qua vi, quo impetu, illam dissolvet urgens tandem conscientia? nam ista aliquando separari, aut te perire necesse est, Sabiniane; quæ placuit cùm sumeretur esca, stomachum convellet, cùm ad vomitum veneris. Melius tibi tuoq; adolescentulo consules, si ejus indole pensatâ, ad illar

vitæ rationem instituas, quæ cùm supplicium filii tui non erit, neque etiam coget te vocare carnificem. Si illum ad Ecclesiam Deus vocaverit, ex illius pietate & studiis in progressu ætatis satis scies; tu pater, sed non arbiter conditionis; opta tu, sed eligat ille, & in ejus animum ne ampliorem potestatem usurpaveris, quàm ipse Deus, qui voluntatem haud cogit; verùm allicit non Tyrannus, sed orator.

Utinam adesset cui loquimur! ad tanta, ut existimo, quateretur ferreum pectus; si non odisse, at timere saltem disceret sacras opes, quas reluctanti filio quærit, ut sub Abbatis foelicissimo nomine, patris facultatibus exutus, & per vim sacer, infoelicem vitam agat.

Non plura Asterius. Conversationem finivit venustissimus puer; qui cùm aliqua ex iis quæ dicta fuerant, satis pro ætate intellexisset; affirmavit se Abbatem nunquam fore, neque fratris fortunam eo usque reveriturum, ut pro ea suas voluptates vellet perire, aut denique suam salutem periclitari.

CADMÆA NOBILITAS.

TERTIUM SOMNIUM.

NIhil philosopho perit; quidquid enim ille intuetur, argumentum facit sapientiæ, & in suos usus transfert.

Quadam die domo egressus, ad jucundissimi-

mi fluminis ripam cum amico ſpatiabar, ut laſſatos ſtudiis animos oblectaret illud ſimplicis naturæ ingenium, ſtirpiumque neglecta formoſitas, quæ aquis vicina ad ſatietatem nutritur, ſurgitque lubentiùs. Mirabar ego tot variæ pulchritudinis herbas, quibus nondum nomen invenimus, in unum locum conveniſſe, tantorumque operum, quæ longè ab hortis, diligentiam tamen illorum ſuperant, raró ſpectatorem inveniri.

Fluvio coronam fecerat ſpontanea illa, & confuſa amœnitas; quam ſalices, alnis per inæqualia ſpatia mixtæ, non ita premebant umbrâ ſuâ ut à ſole prohiberent. Inter has ruſticæ venuſtatis delicias, non rapidè fluebat amnis, ut quæ dives ripa oſtenderat, inverſa quoque imagine in pacatis undis repetita cernerentur.

Dum hæc ego intentius ſpecto, Cteſias (hoc amico nomen erat) aliam ſibi ex fungorum contemplatione voluptatem fecerat. Non longè ab alveo ad vetuſtiſſimæ arboris radices hanc verorum ſtirpium flaccidam imitationem adverterat, præcipitis naturæ opus, neque enim fungi diù naſcuntur aut nati patientèr adoleſcunt; ſed emergunt ſtatim, & velocitate ipſa ortus oſtendunt quàm deſpecti ſint, quàmque vile fuerit, naſci.

Pulchriora certè conſpiciebam; ſed majora Cteſias meditabatur: ſcis, ô Firmiane, inquit, quam mihi fungi iſti, tàm properâ nativitate è

facili trunco erumpentes, cogitationem dederint? Non majori labore crescit quorundam hominum gloria; inter duos soles nascitur: sed vilis apud sapientes festinata illa & fungosa prosperitas; neque mihi unquam probata est tanta fortunæ in provehendis alumnis diligentia. Ingentium opum expetendam esse tarditatem, vulgus ignorat; cùm tamen illæ honestius ad nos veniant si gradatim & silentio, quam si cursim ac strepitu: securiusq; habeatur, ut & dulcius, quod in meritam familiam veluti stillavit, quàm quod in cupidos lares toto fonte effusum est.

Vides, Firmiane, arbores istas? morâ extrà terram emerserunt, morâ creverunt, & ipsâ procedendi patientiâ vires illas comparavere, quibus innoxiè, diuque ferent imbrium ventorumque frequentes procellas, & æstatum incendia. Est herbis, quas hic etiam lætissimas intueris, ex cunctatione ortus sua quoque duratio: Nam tot ferè menses stant & virent, quot sumpsere, ut ad summitatem illam, quæ definita est à natura, leniter ascenderent, eaque prolixè fruerentur.

Ut ad homines veniam; optabilior multò, solidiorque lenta fœlicitas eâ quæ neglexit per succedentium ætatum varias sortes, gloriæ suæ culmen attingere, & quam puduisset originis, nisi in illam quoque gyganteo quodam progressu, celsitatem conspexisset.

Rapidissimè quamvis feratur sol, lux tamen illius

illius respectu nostri gradaria est; sensim namque se ostendit & ideò placet, quia verecundè postulat, mereturque oculorum suffragium: Non ita è nube fulgur emicat; subitò totumq; advenit; nihil servat quod expectes; omnis in ortu vis; & quia dispensatæ luci assuevit acies humana, illud nos maximè lædit, quòd hujus ignis repentinam lucem imparati conspicimus. Hoc quoque in plerisque fortunis durum est quòd non expectato splendore mortalium obtutus feriunt, neque modestior aliqua claritas præcessit quâ admoneremur quiddam ipsâ futurum illustrius.

Ut hæc dixit, ita est, inquam, ô Ctesia! absque aurora sæpè fulsit in Galliis meridies; & hoc fortunæ concitatioris prodigium sæpè mirati sunt exteri, apud quos altitudo illa, si & aliquando sinant, modestæ expectationis solet esse patientior. Sed hoc nobis peculiare est, ut præcipitanter quodcumque agamus, neque ad subita moveamur, quæ in tardiori populo stuporem non modicum facerent.

Ne tamen existimes, ô Ctesia! illorum hominum fortunam, cujus meministi, ita festinare ut omnem velocitatem superet, aliquid tibi ostendam pernicius.

Hermiam nosti, lepidissimum illum somniatorem, qui sæpe propositis ænigmatibus ad moralem philosophiam ridentes amicos provocat, & quasi ludens in mortalium errores utilissimè invehitur. Cùm apud me ali-

quando divertisset, & plurimi amicorum adessent, quos maximè delectabat illa philosophandi ratio, quæ tædium arcet, & ad honestæ conversationis humanitatem propius accedit, ista sibi ajebat contigisse per somnium.

Dormienti prima res visa, in ingens spatium porrectus ager, inæquali glebâ, tanquam recens ab aratro, frequentibus sulcis, in quem honestissimæ frontis vir quidam, nescio quæ semina plenâ manu conjiciebat. Venustum agricolam, qualem antè non viderat, Hermias miratus, aliquantulùm substitit: tùm data salute & honoris causâ excusans quòd ignotum percontaretur; &, heus, inquit, vir egregiè quid tanto affectu telluri mandas? satorem te profectò illa non haberet, nisi messem ab isto semine expectares tuis dignam natalibus?

Optimè, respondit ille, & quàm gloriosè laborem, videbis statim, imber modò, cujus ista nubes spem facit, expectantem humum non prætereat. Vix ea erat fatus, cùm pluvia, ventis nubem impellentibus, toto agro effusa est. Dein sol, qui aliquantulùm latuerat, suam sibi lucem restituens, diligentissimo calore ita fovit semina, ut ex illis non gramen, non calami aut spicæ, verùm coronulæ quædam aureæ illicò emicarent, quibus mox subjecta capita cum & tellus prodidisset, tot Marchiones apparuerunt.

Sic emersos nobiles vultus, cætera quoque membra non dispari ortu sequuntur, suis etiam,

jam, ne quid deesset, conspicua vestibus: Et Hermias novâ fœturâ ferventem agrum conspiciens, fassus est, haud promptiùs Thebanum solum Cadmo milites dedisse, quàm terra illa, adjutore cœlo, suos coronatos protulerat.

Hoc commento quid veriùs, charissime Ctesia! num & advertisti dignitatis hujus, quæ jam adeò familiaris est, præproperam nativitatem? Animantia quædam imperfectiora ita festinanter in aëre generari aiunt, ut cùm pluviâ decidant; quamvis ego in ipsa humo, ut illam calidus imber attigit, creari potius existimaverim: crassior enim materies in id opus requiritur, quàm quæ possit à liquida solaque nube subministrari. Sed cui causæ assignanda sit ignobilis diligentia, philosophi viderint; illud certum est, æstivo tempore aliquando tot minutissimos bufones in humente terra conspici, qui antequam solveretur nubes, omninò non erant, ut ex tactu illius, cùm depressa est, ortos necesse sit dicas, aut cum ipsa cecidisse. Ubi hoc accidit, vix inter tot animalcula, quibus scatet humus, innoxium pedem moveris: ita enim frequentes circà te repunt, ut sub gravi vestigio, ni caveas, plura simul conculcata intereant. Talis propemodum est nostrorum coronatorum ortus: è nube lapsos existimes: nam & subito, & catervatim, ut solent cum cœlum pluit præcipites guttæ, ex alto cadere videntur, strepituque ingenti, hoc

est, servulorum etiam sine causa ad amicos festinantium, jussis vocibus ita novam dignitatem proclamant; ut ignorare non liceat.

Fateor, ait Ctesias, nobilissimum imbrem, fortunæ illius diligentiam superare, de qua primùm sermo fuit. Sed si velis, ô Firmiane! vanissimos homines, qui non à Rege dignitatem accepere, aut à majoribus (de his enim non loquimur) verùm ea sibi nomina imponunt, ut suprà cæteros nobiles fulgeant, exagitabo; nescio quid enim in eam rem mota mens concipit, quod à ratione non abhorrere & tu forsan lubens concedes.

Statuæ quas olim illustribus viris senatus decernebat, longè præstantiores habebantur omnibus illis quæ plurimo tamen ære comparatæ, & dignitate artis nobiles, privatorum domos exornabant. Multum enim interest, imago sit virtutis merces, & judicum decreto publicè consecrata, ut sui conspectu torpentes animos ad ingentia facta provocet, an intrà penates obscurè emineat, ineptæ cujusdam gloriæ solamen, & inertis luxuriæ monumentum. Suam effigiem procurare quilibet pecuniosus potest; ad id enim inveniet mercenarios. Sed quid veræ laudis putas, suos vultus emisse ab artifice, qui ad arbitrium te tuum servili manu finget, non dedignaturus quoq; vel à rudiori sumere præcepta laboris, dummodo illâ assentatione, ac dolo, tumescat inane marsupium? Idem de Cadmæis Marchionibus,

nibus, Comitibus, & si quid aliud id genus est, judicium esto. Multùm distant à veris solidisque fictitii illi tituli, quos jam sibi plures assumunt, non expectatâ Regis gratiâ, ac necessario supremæ curiæ assensu, ad quam ritu gentis pertinet ejusmodi dignitatum recognitio.

Præclarè aliquis, cùm illos omnes qui Deo sunt accepti, Deos nominavisset, quòd scilicet Numen suâ sanctitate imitentur, eique ita charitate adhæreant, ut unus spiritus cum illo sint; facta etiam inaniũm Deorum mentione, quos sibi in variis gentibus non uno genere insaniens superstitio posuerat, ita utrosque distinxit: quàm illi magni quos fecit Deus, tàm isti nihil, qui ab homine facti sunt. Mihi multum arridet in re proposita subtilis distinctio. Quidam apud nos suis titulis insignes, instituente Principe, opus Regis dici non immeritò possunt; Regia enim manu in id fastigium erecti, non inania præferunt nomina, neque sic donatis illustres titulos mortalium ullus disputaverit: quia quod statuit Princeps, id ratum; sive placeat nondum meritos præmaturis honoribus insignire, ut sibi magis devinciat, antequam deberi beneficia diuturno famulatu existiment, & ex dignitatis celeritate incitentur ad firmius obsequium: sive gradus illos generoso labori, notæque fidei stirpibus conferat in præmium virtutis. Cæteri quos sola amicorum assentatio, vel domestica vanitas creat, tam sunt nihil, quàm sunt aliquid,

quos

quos Regiùm diploma aut majorum longa series in eam dignitatem asseruit.

Coronas vocamus circulos illos qui, tanquam sydera ambirent circà solem & lunam aliquando videntur, cùm utriùsque radiis nubes percussa in orbem discedit, sinitque ea lumina nullo fulgoris detrimento, inter varios colores iridi simillimos, conspici. Sed vanæ sunt coronæ istæ, nec aliquid habent quo vel levissimas auras inconcussæ ferant; citò evanescunt, caduntque, & totus ille aëris brevissimus labor, quasi pœnitendum opus fuerit, in lachrymas solvitur. Coronam æstimo si solida est, non si tantum appareat. Quid suprà capita nobilium istorum orbes quosdam honorarios, suis gemmis, & cælato auro insignes miraris? ornamenta ista, spectra sunt dignitatis cujus alii rem habent. Multùm distat à corpore inanis figura, molem quâ caret præferens, licet ad vacuum spectaculum plurimi quoque moveantur, illo qui nubem pro Dea stultissime adamavit, Ixione stultiores.

O quàm ampla sapienti risus materia, inscio Rege ab amicis, aut à servulis coronatus Marchio, qui quasi crevisset dignitate, statim ut voluit dici quod pridie non erat, grandiori incessu obambulat; sævior cæteros nobiles despicit, & in alium hominem mutatum se propè autumans, recentem fortunam stupet, cui nihil accessit, præter syllabas!

Audivi ab ipso Hermia de quodam homi-

ne,

ne; qui cum eo titulo dolens careret, hac arte votis potitus est. Multo apparatu convivium instruxit, ad quod ex amicis duo invitati, qui cum viro agebant familiariùs, dignitatis curam susceperant, ut à temulentis, inter pocula Marchio eâ die proclamaretur. Nondum ad secundas mensas ventum erat, cùm unus, uti promiserat, pleno scypho homini libans, salutatoriæ potioni gratissimum quoq; nomen lutato addidit, expectabundi convivatoris ignotum majoribus. Annuente Baccho, dignitati protinùs assentiuntur omnes, & quod tumultu statuère, vino firmant.

Sublatis deinde epulis, pictor statim quæsitus est, qui currui adderet novi honoris insignia, quem officiosa amicorum turba optanti detulerat. Cùm postea ultimam manum suo operi admovisset pictor, & rheda repetitis per ambitum coronis micaret, jussus est auriga currui ita præparato equos jungere; ut circumductus per urbem recens Marchio non lateret diutiùs.

Ineptissimæ vanitatis multæ, ut opinor, caussæ sunt. Iamdiu est, quod molestissima Regnorum negotia, & diffidendi cum finitimis fatalis quædam necessitas bella fovent: urbes intereà cœpimus multas, sed & amisimus; neque unquam sincerè fœlix fuit nostra Gallia, ut ex vario armorum successu, triumphisque ab atrato exercitu, post commilitonum funera, sæpiùs actis, disceret. Marti tot ærumnis famo-

ſo, pacem jure præferri In illis motibus viri nobiles copiis præficiuntur; acrior enim eſt ingenuis gloriæ cupido, & indoles bello aptior ſuâ audaciâ animos ſufficit, ubi jam trepido exercitu miles exemplo firmandus eſt.

Experientiâ quoque compertum, quando extra pericula cohortes otioſæ in ſuis præſidiis hyemant, rariùs ſub viro nobili diſciplinam ſolvi, quàm ſi ab aliquo regerentur, qui ſuprà cæteros non emineret opinione natalium. Illud enim decus ingentis momenti eſt, ut à gregariis militibus priùs penè naturâ quam officio præfecti diſtinguantur, & penes illos ſit imperium qui ad illud ſunt editi. Ita fit, ut obſequium præſtetur lubentiùs, & ex ſola quandoque ducum contemplatione contineatur miles, ſuo & armorum genio facillimè inſoleſcens, prædamq; ex civibus ſuis agere ſolitus, ubi ſpoliandos hoſtes pax non obtulit, neque obſtat, in ipſa quiete facinoroſis, ſuorum tribunorum reverentia. Hoc cùm non neſciant viri nobiles, qui Regiis cohortibus præſunt, præclariſſimos titulos ſibi imponunt, quos ſtupeat militum vulgus; & ita apud ignaros claritate generis auctâ, etiam animos excelſiores fidentiùs præferunt, audaciusque minantur, & in ordinem contumaces quoſque cogunt, poſtquam talis exiſtimatio timori præluſit, ducesque ſecrevit à cæteris.

Nec de præcipuis loquor, qui legionibus totis imperant; ſuos enim illi titulos ferè ſemper

per gentiles habent, & notis stirpibus inclyti, adscititio honore non indigent ad majorem suorum jussorum observantiam. De illis ago, qui modicam partem exercitus sub majori imperio regunt, habentque & ipsi plurimos, quibus obtemperent. Mirum est quot jam inter istos solo nomine Marchiones invenias; ad Centuriones pervenit non rarò dignitas ista : & penè sufficit ad titulum, non censeri cum milite. Non verò existima, ut domum redierc isti nobiles, futile nomen deponi; constantissimè servatur non ab eo tantùm qui occupavit, sed à familia, ut inanis splendor vel antiquissimæ stirpis, vel recens provectæ credatur justissimum patrimonium.

Alii ut futuras uxores fascinent, Marchiones, Comites fiunt. Ambitiosior enim viro est mulier : & plurimæ nuptias ex titulo æstimant, facillimè propitiæ, nec de opibus multùm quæsituræ, si coronam ostenderis.

Non pauci, ut jam adeptas conjuges placent, in eam dignitatem se asserunt. Illæ enim se inter nobiles matronas despici perpetuò queruntur, quod illo nomine insignes non sunt, cui locus honoratior ex more conceditur: sibi dari sellas humiliores : posse, si maritus annuat, illud opprobrium amoveri : denique, se infœlicem vitam ducturas, nisi aliis æquentur, quarum superbiam ferrre non possunt. Ergone morosam uxorem habeat maritus, & suis laribus gravem, Marchio formandus es

ſæpe licet impar fortuna, nec huic gradui ſufficiens, non parum vexanda ſit. Nam quomodo, niſi patrimonii, & miſerrimæ prolis jacturâ, æqua ſupellex comparabitur? Ne mireris ſi ſæpiùs in ſtanno tot cœlatas coronas conſpexeris, quæ argento decentius exciperentur: ſi elapſis hujus gloriæ primis menſibus, res familiaris claudicat: ſi equi vel pauciores, vel macilentiores, jam leviorem ex dominorum tenuitate currum trahunt: ſi rarior ſervus in egente domo ſtrepit: ſi fames niſi invocato creditore non expellitur, qui, ut expectavit aliquantulum fit ex amico acerrimus hoſtis, neque ſinit abſque pavore fortunæ reliquiis frui, tranquillisque ſuſpiriis breviſſimi luxus tumorem expiare.

Ita loquebatur Cteſias, & hominem maximè incitabat timor, ne unus amicorum qui ab anno hanc dignitatem aſſumpſerat, in fabulam veniret. Iam enim quærebat fœneratores, & aliquot agri jugeris diminutum rus, videbatur moleſtiorem fortunam prænuntiare. Iam ſervi pannoſis veſtibus dubium fecerant negligentiâne domini, an egeſtate ſordèrent; Iam brevior menſa pauciores convivas accipiebat: & ex fumo, non plus aliunde adventans, quàm vicina nobilitas admonebatur, raros hoſpites in ea familia expectari. Qui ſemel veniſſet, lautè ſatis excipiebatur: qui iterum, neglectiori cibo diſcebat quid peccaſſet repetita urbanitas: qui tertiò, aut abſentem

tem dominum habebat, aut tristem; & uxor, quasi ægrotaret illo die, nec fas esset ad officia egredi, per ancillas honestissimè excusans, manebat in lectulo. Ea & mihi nota erant, rhedamq; serico insignem & auro, sæpius fractam dici, & indies fabrum carrucarium expectare qui reficeret, cum equi deficerent. In eam ergò vanitatē, cum cessasset loqui Ctesias, ipsâ ambulatione non magis quàm prolixo sermone fatigatus, ubi se primum opportuna sedes obtulit, ad crepidinem fluminis sic ego quietior.

Vera retulisti, Ctesia, nulli certiori itinere ad egestatem festinant, quàm isti qui brevibus ulnis majorem se dignitatem amplexantur. Politicæ calliditatis egregiū facinus adducam nostro argumento conveniens. Campaniam, Italiæ fertilissimam regionem, plurimi Reges obtinuerunt; verum nulli sagacius Austriacis apud eam gentem imperavere. Scis, ex opulento otio, ubi in sui tædium venit, illos plerumque turbines derivari, quibus excutitur regii culminis reverentia populique fœlicitas. Statim ut fortunam puduit suæ quietis, credideritq; se timeri, & viam patere ad fortia, intumescit, & ad suarum opum conspectum, non fastidit modo leges, sed audacissima quæstione versat, an justè imperent qui statuere, Alchimiæ pessimum genus, si ex auro ferrum fiat; quod accidisse tamen certum est, quoties rebellante cive, qui facultatibus suis multum apud plebem poterat, opes in arma versæ sunt.

Mul-

Multi tum in illo regno viri nobiles erant, non paterno magis nomine, quàm divitiis clari, cum potestas Austriaca eâ Regione suam ditionem auxit, ad invidiam orbis, multorumque principum metum, jam latè diffusam. Timebatur ista nobilitas, aliquid certissimè ausura nisi inopiâ frangerentur ingentes animi, & defectionis genius, in quem proni erant, aliqua arte cogeretur ad obsequium, Mira principum versutia: quotquot insolescere poterant, ita potestatem amisere, ut se exarmari nescirent: officiosè omnes afflicti sunt: quâ ratione putas? dignitatibus.

Dum singuli quasi benevolo Rege in altiorem gradum assumuntur, prodigendi opes civilis quædam necessitas subit, pristinique status pudor, ne si facultatibus parcerent, & modesto servorum comitatu inferiorum plerisq; fortunis paterentur se æquari, concesso splendore indigni haberentur. Ita generosis equis, cursoriis, venatoribus, sarcinariis quoque qui mobilem supellectilem circumferrent, stabula impleta sunt: ita in auratos currus, in pretiosissima aulæa, in pueros honorarios, in uxorum gemmas tota belli formido conversa est. Haud multò post, nobilium istorum illustrissima egestas oculatioribus secretum principis aperuit; exhaustisque opibus soli apud illas familias tituli remanserant, à quibus nihil Princeps formidaret.

Patientiori consilio Cyrus Lydas, Xerxes Babylo-

bylonios in ordinem coëgit, cum uterque, exarmatis, etiam tibias, scorta, cauponas imperavit, ut in illud vitæ genus opes confluerent, & quod restabat animorum ad instaurandas defectiones, otio & voluptate flaccesceret; delicati conflictus ars est, opprimere hostem deliciis, & Politici regiminis utilissima fraus, subigere dignitatibus. Timendum munus, claritas, si confertur in exitium, si ad eos te sumptus adigit qui familiam diripiant, brevi simillimam arboribus, quas nimia fertilitas exhausit, ut uno conatu ederent quod in plures annos mortalibus utiliter dispensatur.

Expectas ut ad imaginarios Marchiones revertar? Quod in Italia calliditate principum gestum est, hoc apud nos non Rege authore, sed quorundam nobilium insaniâ, quotidie geritur; suis enim titulis pereunt, non secus, ac ille senator qui olim multâ pecuniâ dignitatem adeptus, rei familiaris inopiâ ita deinceps laboravit, ut publicè diceretur, spoliatum fortunis hominem in senatum relegatum fuisse, ne bonâ satis stirpe genitus in sordido exilio consenesceret.

Ex hoc mihi præcipuè misera videtur istorum nobilium paupertas, quod calamitosos jubet sub fœlicitatis larvâ imprudentissimi fastus pœnitentiam agere. Nunquam nisi secreti gemunt; & licet ad summam suarum rerum angustiam adducti, emergendi spem omnem amiserint, fingunt tamen fortunatio-

rum gaudia; quemadmodum illi dæmones, qui non rarò ridere in obsessis corporibus videntur, cùm nihilo minùs suæ illos poenæ maneant, nec miseris à vindice Deo concedatur, vel levi quiete suos cruciatus intercalare.

Et illud quoque durum est, quòd nobiles istos ex merito vexari quisque existimat. Sicut enim voluptuosorum morbi, qui ab aliquo vitio ortum habent, miserationem non faciunt, ita qui ex luxu eget, suo dignus malo putatur, cùm ad illud spontè venerit.

Quàm fatuum, suprà id quod cuique convenit, velle extolli! Aliquæ statuæ ita factæ sunt, ut si ponas in sublimi, totum artificium pereat, aut omninò oculos effugiant; ingentium operum est, ea altitudo, ad quam cum illa pervenerint, ostendent se decentiùs. Ineptum quoq; te erigi, si in eo statu malè tibi est; si, quisquis te conspexerit, superbiam damnat, quòd locum scilicet concupiisti, unde aut non videare, aut turpiter notus fias.

Sed hæc fortè, ais, singularia sunt, neque Regni multum interest, si nobiles aliqui non concessis titulis intumescant? Magna certè virtutis injuriâ per omnes provincias hæc jam serpit ambitio. Olim ad incitanda hominum studia fortibus viris coronæ dabantur, & licet frondeæ essent, nec ulla arte spectabiles, illarũ tamen diu pretium fuit, donec in vilissimos usus delapsas erubuit virtus, & mutato mortalium sensu, quantùm prioribus sæculis honori

nori fuerant, tantùm apud posteros contemtæ sunt. Ab Olympiis ad popinas transiere: quilibet ebrius suâ redimitus cernebatur; ut vina, sic & mancipia coronata sunt. Quid vir fortis ambiat potantium ornamenta, & servitiorum notas?

Multùm certè interest ne illi tituli de quibus loquimur, ad indignos perveniant, nec ita communes sint ut illos excelsus animus despiciat, qui nisi insolitis, arduisq; honoribus non excitatur. Militaris prudentiæ, eximiæ fidelitatis, laborum aut periculorum quæ tandem merces erit, si qui nihil unquam præclarũ ausi sunt, vel ab exercitu festinantiùs rediere, quàm accesserant, ut ignobili otio securiorem vitam ducerent, illa imagine dignitatis conspicui sint; quæ si rarior, nec facilè occupanda, emeritę senectutis, & per varia vitę discrimina Regi notæ, non indignum præmium æstimaretur?

Tandiù non viluit in plurimis gentibus equitum torquatorum ordo, quamdiù labor virtutis fuit illum honorem assequi, nec nisi ex præcipuis stirpibus admissi sunt. Ex quo vulgaris propemodùm effecta est illa dignitas, contemptissimi gradus nemo tulit in collo, aut veste, insignia, quæ olim prima nobilitas ambitiose ostenderat.

Quis jam ad fortia conferat animum? quis adeat pericula? quis suis sumptibus volens militet? ut eo titulo honestetur, quẽ nunc habet quicunq; vult? Equidem miror ea confusione

res apud nos agi, ut Regis officium quisque suscipiat, cujus est illos honores creare. Nam ut primus qui in nube ab adverso sole formatus est arcus, alios etiam se obscuriores minoresque, quasi solem æmuletur, & ipse suo conspectu sæpius pingit, si ad iteratas imagines aptam nubem inveniat; Ita corona Principis, quæ authore Deo eminentissimè fulget, inferiores coronas ubi vult facit; nec alia datur in regno potestas quæ præmiandæ virtuti illos conflet ornatus.

Nemo se Præsidem vocat, nisi qui Præses à Rege creatus est, neque unquam dixerit aliquis, causidicum suæ togæ privilegio in illum gradum neglectâ majestatis authoritate posse conscendere, aut solo duntaxat titulo frui, quo germanus splendor, & timenda reis potestas significatur. Quid stultius quoque, quàm si credat ex vulgari nobilitate aliquis, sibi licere, ob id solum quia nobilis est, ad arbitrium sumere dignitatum nomina, quæ apud elevatiores contemptum, apud æquales odium, & invidiam generent?

Ab his ad alia quædam quæ proximè accedebant sermo sponte delapsus est. Apud Latinos vocabula non habemus, quæ plerisque Gallicis locutionibus omninò respondeant. Aliqui domicellas appellavere quę rectius à peritis Mitellatæ dictæ sunt, ab illo capitis ornamento quo generis nobilitas, nisi usum licentia corruperit, non obscurè ostenditur. Illud

domea

nomen, olim clarissimum, jam apud Matronas prorsus viluit. Mirum est, quantâ superbiâ dominæ maiores vocitantur & suos titulos inflant, ne viris videantur modestiores, & in eo sexu timidior appareat immeriti honoris usurpatio. Cadmæas etiam Archidominas habemus, inquam, ô Ctesia, quæ ex simplicitate mitellatis, statim ut placuit, erupere.

Subrisit ad hæc verba Ctesias; sed parum est, ait, grandius nomen accepisse quàm quod cuique stirpi conveniat, neq; modum superet. Majoribus lædor, ô Firmiane! nec enim ferre possum tot matronas in auratis thalamis tanquam in templis, ut idola quædam conspici. Et ne existimes me in illam vanitatem plus justo excandescere, aliquid dicam quo me fatearis de illa re loquutum frigidius.

Dives, sed privatæ sortis mulier (ut scias me de fœminis principibus non loqui) cubiculum sibi construi curavit undique auro fulgens, credo ut pretiosius dormiat, & suarum opum spectaculo eorum oculos perstringat qui ad illam accessuri sunt. Non æquatâ planitie superbum conclave extenditur, ea enim parte paulum assurgit quâ lectum posuere, sub arcuato, & quod longè cætera suo pretio superat, laqueari ita recedentem, ut te in altera cella esse existimes, si interponatur janua quâ negari possit accessus, lumenque illa pars, quæ ad capiendos somnos destinata est, per suas etiam fenestras accipiat. In eo loco mulier jam alto

sole, & sumpto de more jusculo, decumbebat, iterato sopore adipem suum multa charitate fovens: cum rusticus, cui litteræ ad illam perferendæ traditæ erant, adfuit, janitori domus eos codicillos ostendens, rogansque, ex Domini sui præcepto, ut ipse qui tulerat, dominæ daret. Expectare per duas circiter horas jussus, donec illa sponte evigilans ancillarum unam vocaret (nam dormientem excitare nemo audebat) tandem ex dominæ licentia conscendit cum servulo. Superatis gradibus, ut primum aulæa conspexit in ampliori cubiculo quà necessarius ad interiora transitus erat, dubitavit rusticus an ultrà procederet: sed qui eum comitabatur hortatus est, timorem deponeret; ad humanissimam dominam iri; nec aliquid in ea domo esse quod timeri mereretur. Certiori ergo vestigio, stupens licet, incedebat rusticus: sed ut auratum conclave, in quo recumbebat mulier, ingressus est, nihil nisi divinum cogitans, illicò sacellum putavit, & in genua provolutus, grandioribus oculis, incertisque quid magis, quid prius mirarentur, omnia lustrans, Deum orabat. Verum citò dominæ risu, servique, monentis cubiculum illud esse, non templum, à pietate revocatus est, suosque codicillos protendenti manum mulieri, ut imperatum fuerat, dedit.

Dum legit illa, vir agrestis ex stupore ad voluptatem sensim transierat, & objectis familiarius fruebatur, interdumque inurbanè re-

flexis

flexis cervicibus respiciebat quæ à tergo posita erant, ne aliquid prætermitteret, non ausus omninò averti à muliere, cujus expectabat imperium. Perlectis codicillis non prius hominem dimisit, quàm ab eo per jocum quæsivisset, aliquid ne simile haberet rus suum, & quid in mentem venerat, cum primum tanto auri fulgore percussus est? Ecclesiam credidi, Domina, inquit ille; te autem quandam effigiem quæ religionis ergò in isto penetrali, inter tot opes, & holoserica, locata erat, ut ab intrantibus venerationem acciperet; sed excussus error, statim ut ex risu motuque corporis, quo nostræ carent imagines, cognovi te vivere. Potuitne illa sine pudore audire à rustico, quanto excessu ornaretur domus, quæ Deo digna habebatur, & crassissimæ simplicitati tàm altas cogitationes infuderat?

Grave licet aurum, ad summos tamen parietes pervenit, ligna celat, & novo vanitatis genere metalla matronis quæsita sunt, ut superbè jaceant. O sæculum in illis ædibus aureum verè; sed & ferreum, ubicunque egenus patitur, vidua luget, pupilli dirâ fame enecti desperant, ut radios ex illorum squalore sibi superbia comparet; & tot infœlicissimi, tanquam ad fodinas damnati, tantas opes tantis laboribus eruunt, ut divitum laquearia, non in cœli modum sparsis hinc inde syderibus, sed æquali per omnia claritate splendeant; &

mulier, *amicta sole*, sic enim, & aurum vocatur x-dici possit duxisse suam noctem!

Quàm probrosum Regno, aliquid exteris posse ostēdi augustius in privata domo, quàm quod in Regia conspexerint; & ita civem insolescere, ut supra principem suum, in aurata sede fulgeat! Quid interest, Thronus, an thalamus vocetur? Majestas est. Tolle nomen cui ex pudore parcitur (neque etiam usurpari sineret potestas) quot matronæ auro circumseptæ micant, tot reginæ volunt videri. Sed proh pudor! Aliquas inveniri quæ officinas adhuc suas spirant, adeoque nihil ingenuum habent, ut si ad aulam accedant, in alterum orbem eas venisse existimes: Multùm enim distat à maritorum fortunis, subtilitas aulica.

Non benè auro velatur natalium labes, istâ se magis luce prodit, & inter tot ingentia, parvitatem suam turpius retegit stirps ignobilis, uti felis ille Aegyptiorum, qui pro Deo stolidissimè habitus, deformior in suo cultu videbatur, quàm cum absque ornamentis totum se, totum felem ostenderat.

Adeò omnem modum excessit privatorum luxus, ut benè sit templis, si altaria divitum fumaria æquent; si vasa quibus propinatur Christi sanguis, ad illorum pretium accedant, quæ sibi in contumeliam paravit istarum pecuniosarum vanitas; ut non sine fastu egerant quod natura verecundè emittere, non docuit tantùm, sed imperavit. Non satis est dapes

argento

argento excipi, excipiatur & stercus: Sordidiora quæque honorem suum habeant, & quàm reverenter præstari debeant officia, ancillarum nares dives fœtor admoneat. Quantis opibus putas collum, brachia, articulos onerabit illa mulier, cui argenteæ latrinæ subjiciuntur, & matulæ serviunt quarum pretio plures captivi redimi facillimè possent, levarique ingens egenorum turba, si quod excrementis, membris domini concederet mulier Christiana, & pauper in quo Deus ipse toties egere se dicit, suâ dignior urinâ haberetur.

Vis audire privati hujus fastus immane ausum? referam. Pretiosissimas gemmas mercator quidam venales habebat, quarum fama mulierum verbosâ admiratione citò pervenit ad Reginam! ingentiores, nitidioresq; nemo unquam viderat. Cui rectiùs usui inservirent insolens ostendebat cùm magnitudo, tum decor: coronam postulabant. Cùm ad Reginæ conspectum vocatus mercator eas ex pyxide eduxisset, interrogatus quid venderet, ea dixit quæ Reginam frigidissimam efficerent. Pretio conterritæ satis fuit, exquisitissimum illud naturæ opus spectare, mirari. Tanto enim auro, inquiebat, invidiosas gemmas emere non placet, ex quibus deinde dicatur, me in uno torque provinciarum spolia complecti, ornariq; civium malis. Non quodcumque pulchrum est, Reginam decet; est & Principum modestia & in laudibus habetur, sæpè nolle, quod pos-

 sunt

ſumus. Illud ipſum quòd gemmas remiſerat Regina, ad illarum ampliorem famam contulit; &, quod ſtupeas, pecunioſiſſimæ mulieris, verùm ignobili ſtirpe editæ adeò vanitatem accendit, ut profuſo auro emeret quod ex modeſtia ſolvere Regina timuerat. Quis non jure iraſcatur, quæſtoris neſcio cujus uxorem eos concupiviſſe ornatus, & publicè geſtaſſe, quos Regia Majeſtas ut nimios erubuit?

Quàm ſuperbè gemmis potita eſt mulier, quàm ſe putavit de principe ſuâ triumphum egiſſe, ubi illas tumenti collo circumductas conſpexit in ſpeculo! Quam deſpexit modeſtiſſimæ Reginæ timidas opes, ſibique quàm ſæpè gratulata quòd optanti tot nummorum nugas, facilior arca conceſſerat.

Nunquam rubet Chamæleon, qui cæteris coloribus obnoxius eſt, licet purpuram illi objicias; & mulieres aliquas inveniri magis miror, quæ hoc animali omnino mutabiliores ad ſua tamen ornamenta, non erubeſcunt unde ortum ducant, quis, antequam diteſceret, maritus fuerit, non meminere; ad faſtum ſufficit, quod aureæ ſunt, & Mydæ digitos habent, ut quodcumque tetigerint flaveat. Silente mox Cteſiâ, ſic ego.

Singularis modeſtiæ verbum, quod mihi à nobiliſſimo viro aliquando dictum eſt, ita hæret memoriæ ut nunquam elabatur. Dives erat, juvenis erat, conjugatus erat; ſed nec opes inflaverant, nec corruperat ætas, nec illum

illum uxor à studio pietatis averterat, quæ in eo ad illud fastigium crevit ut jure digna haberetur quam ipsi solitarii suspicerent. Nomenclatore non est opus, ut quis fuerit ille vir, noveris; cui enim alteri quàm Rentio * concessum est, tot simul bonis frui, eâque morum sanctitate breves annos duxisse, quæ omnibus nota, & maximè egenis, etiam post obitum ut notior fieret, Typographos occupavit. In ea urbis regione habitabat, ubi tum ego. Cùm autem invisendi hominis gratiâ ad illius ædes me contulissem, nihil in illis vidi, quod damnaret vir moderatus & sapiens: Domini tamen sui stirpe dignæ erant, & fons imagine salvatoris conspicuus, ne quid in ea domo prophanum conspiceretur, suas in subjectum alveum aquas, etiam religiose videbatur effundere. Inter multa quæ de rebus pietatis mutuo dicebantur, excidit mihi ut illud ædificium laudarem. Scis quid responderit? non semel, inquit, erubui, me ita decenter habitare; sum enim Christianus. O vocem verè dignam quam nulla deleat oblivio! ô ingentes, etiam cùm jacere voluerunt, spiritus! Quis excellentissimam abjectionem non laudet, non suspiciat, quæ splendida quæque ita calcavit, ut indignam se crederet?

Domum illam nullum aurum exornabat; non juncta ad gratissimum errorem specula, ut alia cubicula redderent, totos parietes contexerant: non chrystallo solare lumen

* D. de Renty.

mittebatur, ne per vitrum vilesceret: non destinata musicis erat sedes sua: non hyberna, non æstiva triclinia habebant illæ ædes: Peccatum, si quod fuit, sectus lapis, paucaque per ambitum ornamenta; & tamen à viro nobilissimo dictum est; Pudet me habere; sum enim Christianus.

Eant nunc illæ mulieres, illi viri, quibus sua domus vilis est, nisi auro fulguret; & tamen haberi Christiani volunt, cum ita habitent; haberi Pii, quasi superbia non sit sub auro degere, & jacenti in tot templis, in tot pauperibus Christo egregios adoratores suum fœnum reliquisse.

Sed de istis satis: si me unquam ad scribendum applicuero, quidquid tu, quidquid ego in hanc materiam diximus, prælo dabo: Interest enim ut aliquis ineptissimis titulis, luxuiq; non ferendo liberius insultet.

AMPHITHEATRUM GALLICUM.

QVARTVM SOMNIVM.

OMnia hic mixta: vita ipsa contrariis constat: vix aliqua sincera voluptas est. Regio exercitu depulsis fœlicissimè hostibus, qui numero & ducum suorum solertiâ sibi præclarissimam urbem Atrebatum, olim suam, obsidione premebant: ut infœlicium armorum pudorem, successu meliore æquior fortuna diluceat,

lueret, ſtatim ad nos pervenerat fama victoriæ; ſed illo gaudio impermiſtè frui non tulit humana ſors: In ea quippe dimicatione perierat egregius juvenis, nobis chariſſimus, de quo multum ſperare æquum erat, ſi nobiliſſimæ indoli licuiſſet, conceſſo diuturnioris vitæ uſu, in ea ſe extendere ad quæ nata videbatur: Patri ſenectute & plurimis dudum morbis confecto unicus erat, nèc reſtabat languenti, lugentique aliud ſolatium, quo graves annos, & acerbiorem his orbitatem ſublevaret. Inde nobis occaſio bella devovendi, quibus tot funera maturantur; tot interdum exhauriuntur familiæ illuſtres, magno cum privati, tum publici boni damno, & urbibus ipſis infertur aliquando major vaſtitas, quàm ſi maligno ſydere invecta peſtis domos omnes pervaſiſſet.

Nullus in bellorum inſaniam acerbior fuit Iſmenâ: ſed Hermias, putas autem, inquit, Iſmena, ſi diſſidentia principum ſtũdiis regna mutuâ pace coaleſcerent, protinus ſanguinem ſiſti? Furor is eſt, quem publica fœdera, ſcriptæque in ære ad ſtabiliorem fidem concordiæ leges, compeſcere non poſſint. Fervet Gallicæ juventutis ſanguis, ſuis concludi venis non patitur; & ſi à publico hoſte vulnus non inſtat, quæruntur in ipſa patria qui frigido odio, & ſæpè nec læſi, manus ſuas cruentare non abnuant.

Hanc mihi in ſomnis ultima nocte inſaniam adumbrabat neſcio quod Amphitheatrum.

Ingens erat, nullusque ad januam adhibitus custos, qui intrantes prohiberet. Medium tenebat in altissima basi, gloriæ, ut videbatur, simulachrum, redimitum caput lauro, sed sordigâ, quam Mars æquior, & triumphalis virtus meritò erubesceret. Ante statuam magna gladiatorum strages; & cui spontanei certaminis lætior successus fuerat, hoc tantum dabatur in audaciæ præmium, ut esset Idolo proximior. Ineptam fœlicitatem stupebant alii; & dum functis tumulum negat delapsa cœlo vox, caveturque ne honestiores reliquias polluat damnatus cinis, superstitum nullus fit Deo aut sibi religiosior: Impetus manet nec furorem istum apud ingenuos, famæque avidos, cohibet sordidum funus.

Ut siluit Hermias, cæteri expectabant quis primus in ferocissimam vesaniam loqueretur: neque enim somnium indigebat interprete: sed dum sibi invicem ex nimia reverentia prolixum honorem deferunt, adolescens quidam Victor nomine, qui recens ab ejusmodi pugna venerat, postulavit ut sibi liceret, antequam damnaretur, suam causam agere. Et mox facultate impetrata, ut se brevi silentio collegit, ita exorsus est. Nemo omni ex parte innocens vivit; quilibet status suas syrtes, sua pericula habet, in quæ necesse est incurras, si ad illum accesseris; puto, ut dum omnes ex diversâ vivendi ratione variè labuntur, quisque alieni casus humanior judex fiat, neque plus

plus justo succenseat his qui contagione suæ sortis à recto quandoque aberrant, quòd non omninò ad virtutis normam suos mores composuere.

Quæstores qui Regiæ gazæ præficiuntur cupiditas allicit; & quanti sunt qui ex tactu non detestanti aurum istud, quacumque fluat, canali suo ex parte adhæret, & dum ad principem per tot ministrorum manus properat, prolixæ viæ, ipsâ sui jacturâ, pretium solvit.

Judices plerumque reos facit, quæ maximè in cæteris commendatur, urbanitas; quia dum placere honestioribus viris student, æquitatis sedem invadit teterrimus legum hostis favor, & calcatur jus, quod integritate muneris, & immotâ judicum severitate servari debuerat. Pericula ista virtutis procul à nobis sunt, qui aliud vitæ genus instituimus; sed aliud instat, honor, & apud viros militares recepta lex, ut qui injuriam accepit, ferro vindicet. Fateor, mos is ex opinione est, nec absque furoris imagine in illum consentit obnoxia nobilitas; sed quid agat? ex propriæ stirpis genio, ipsâque etiam parentum educatione acris est, neque à puero aliquid tenacius memoriæ adhæsit quàm illud, apud nobiles nullam læsi honoris nisi turpiter patientiam dari. Cùm autem inde frequenter apud nos odia exurgant, nec facilè ab ipsis judicibus solvendæ lites, (nam quis illorum properat si ex tarditate aliquid speratur emo-

lumenti) quid mirum, si purgandis controversiis adhibeatur ensis, & in lentissimi tribunalis officium sæpissimè succedat ex præscripto honoris, partiumque consensu, breve certamen.

Sed vita neci objicitur, inquies? levioris pretii res est vita, quàm honor, & ubi de utriusque periculo agitur, malim ego illam in discrimine esse, quàm hunc vel leviter periclitari. Quid verò interest, morbo, an ense solvar? quod pugna penè non sensuro dabit, hoc à natura prolixè timuissem, interitum. Momento cadam, quem infinitis forsitan doloribus illa servaverat, si offensæ patiens ad canos usque perduxissem meam ætatem. ut annos lucrer, honorem abjiciam? non tanti emo longum dedecus, nec unius certaminis fugâ claritatem illam subtrahi patiar, quam mihi majores suâ audaciâ, suis periculis comparavere. Quod de pugnæ necessitate censeo hoc me docuerunt antecessores mei.

At in pietatem pugnat hæreditarius error? vetustissimæ opinionis successorem esse me non abnuo, opum successor, neque pudet à nobilissima propagine illud vitium traxisse, quod nisi habeam, deerit quoque apud æquales meos nomen virtutis; timido nimiumque vitæ suæ studioso quisque insultabit, in fabulam vertar: & aut solus domi hærebo, quod molestissimæ vitæ genus est, aut pessimè cum cæteris agam, illorum excepturus injurias,

quoties

quoties placebit patientissimum militem infestare ludibriis.

Cæterum stupor ille animi ad indigna haud excandescentis, non famæ solius, sed fortunæ quoque certissima est jactura. Nam statim ac de vindicta nemo timet, ad offensam ita quilibet pronus est, ut ex levissima causa plurimi hostes emergant, tuum patrimonium aut malignis artibus, aut sæpè etiam non obscurâ vi eo audacius petituri, quò te noverint ejusmodi bonorum insultationes ferre remissiùs. Bubonum instar, cæteras aves, quasi facto agmine, in te insilire statim videbis, nec multò post, infœlicissimum nimiæ patientiæ lugebis spectaculum, pennis destitutus lugebis sortem. Ut in florum custodiam quædam arbores spinas generant, quibus rapax manus læditur, quæ ad decerpendos non sapienter festinat, & coloribus intenta non advertit periculum suum; ita generosa Nobilitas, tuendis opibus, sapienter ensem adhibet, ideoque minatur, & ferit, quia mollem insectatur malè litigantium cupiditas, & arma meliùs in auxilium veniunt quàm jus ipsum, quod exhaustis solummodò subsidium præstat, & nimio emendum est.

Vultis ultrà ostendam quantùm fortunæ noceat nimia illa nobilium in perferendis injuriis bonitas? Citò totâ regione spargitur, & ut primùm ad aulam pervenit ignavæ patientiæ fama, in proverbium ita cedis, ut te cavil-

lari

lari non magis sit jocus, quàm honos, dum quisq; stolidam virtutem damnando, quâ natus es, suos profitetur animos, eoq; tibi fit frequentibus facetiis acerbior, quò plus metuit tecum censeri si cachinno abstineat. Quomodo deinde promoveat suam fortunam ille vir, cujus circa majestatem tot repetitis fabulis, fama proscripta est? ipso principe judice dignus putatur qui rus suum colat; qui longè à publicis armis securitati suæ vacet; cùm ad fulciendum generis sui decus, amovendamq; contumeliam, privata non sumpserit. Nam licet Principes edicto cavere videantur, ne singulari certamine nobilitas pereat, quæ ad justiora pericula, in patriæ usus servanda est: ipsi tamen, risu, contemptuque hominum illorum qui ex majestatis reverentiâ stringere ensem non sunt ausi, rescindunt quodcumque statuere; nec illud creditur seriò prohibuisse Rex, quod aut silentio præterit, aut etiam præconiis ornat, quoties de aliquo refertur qui prior duellum obtulit hosti, vel accepit provocatus.

Verùm si & de crimine agitur, quàm leve sit, ipsa principum humanitas in concedendis gratiis non obscurè insinuat. In pugnam descendat aliquis, conficiat hostem; de indulgentia certus aliquantulum latitat, quasi potestatem metueret tàm facilè placandam, quàm accensa est; reum omnes laudant, tegunt, nullus judex inquirit.

Præter-

Præterea vix aliquem ex viris nobilibus pium invenies, qui vocatus ad certamen hæreat, & de culpa deliberet. Ab ipso altari ad ensem properare, adeò novum non est, ut plerumque vel casu, vel etiam gloriâ; in pugnæ scilicet celebriorem famam, dies illi eligantur qui pietati sacri sunt. Credam ego inter atrociora scelera, ut vos Theologi jactatis, rectè censeri culpam illam, quam tot viri in templis frequentes, numinique addictissimi ineluctabilem prædicant, cujusque toties sponte rei sunt, quoties honor cum lege divina de authoritate litigat, cogitque generosos, ne abjectè pii habeantur, suisque indigni natalibus, ipsam abdicare innocentiam? Nuper cùm ad Christi morientis anniversarium diem tota Ecclesia gemeret, quidam Nobilis flexis genibus, pectore in humum demisso, nec sine gemitu, volvebat apud se domini sui mortem; non plus Iudæis quàm sibi indignatus, quòd toties anteactæ vitæ erratis, hos cruciatus, hæc vulnera, Christo jam in cœlis regnante, redintegrasset; cùm subitò ignoti vultus nescio quis, pallio tractum submissè monuit, extrà urbis muros expectari ab alio, qui petitus injuriâ postulabat de utriusque animis, & fortunæ fœlicitate ense decernere. Non excusavit Numini vir devotus, quod ad cædem festinaret; Illicò gemitus sedavit, quos divino funeri dederat; & ne videretur coactus ire ad certamen, ori prælium citò annuenti modicum

etiam risum addidit, ut scias quàm libenter cùm jubet honor, & fama vel leviter nutat sacra res deseritur.

Quod optimi quique inter nos agunt, hoc ego non faciam, & invitantem amicum ut suo periculo miscear, turpiter deseram scrupulosi pietate? Tanto nobilium consensu mos hic firmatus est, ut pondere legem ipsam non æquaverit modò, sed vicerit, & palàm culpare audeat nemo, nisi qui se ignobilem profitetur aut in eum ordinem adscitus est, cui non licet à litteratorum sensu discedere, neque honoris subire pericula unde apud nos fama fit.

O quàm frustrà, quàm indignè nobiles erimus, si quoties eximendus erit ensis, forenses viros, doctores, & maximè solitarios qui generis claritudini non volitâ tantùm, sed professâ quoque obscuritate renunciant, vocamus in consilium. Quàm ludicra res, ad Theologorum placita formatus miles, qui priusquam manum ensi admoveat, trahit moras cum libris, ut honoris præcepta, iræque ipsius & vindictæ regulas ab illis percipiat.

Quid de exercitu speraverit Rex, si iis qui pugnaturi sunt obtunditur animus nimiâ patientiâ? si ferocitatem dediscere cogant edicta principum eos omnes qui nisi succensi, & acres, nihil fortiter agunt quod hosti noceat, neq; minùs alienis vulneribus quàm suis parcere videntur, ubi collisæ acies viros petunt, à quibus absint noxiosissimi tunc affectus, hu-
·tas, & timor?

Duel-

Duellum istud quod tantoperè convitiamini, publici certaminis quasi rudimentum est, quo strictos enses ita videre, ita non timere assuescimus, ut ad hostiles copias stemus impavidi, tunc cùm fulgentibus signis tubisque toto aëre præludentibus nunciatur cadendum, aut vincendum. Nam quòd armorum magistri in suis domibus tirones formant quibusdam præliorum simulachris, ad audaciam parum est: cùm illic enses innoxii ictum inferant, non vulnus, & nisi germanis periculis ad germana pericula non instituantur juvenes, morsque sæpè videnda sit, ut temnere eam discas.

Ut hæc dixit adolescens, in varios affectus abierunt qui aderant viri. A quibusdam laudabatur juvenis, quòd audacter, quòd non malè haud ferendi furoris patrocinium suscepisset; addebantque nobilissimi ingenii notas eo sermone deprehendi, ut sæpe ab noxiis stirpibus quæ profusissimæ surgunt, agnoscitur terræ genius, in usus humanos facillimè vertendæ, si meliora semina accipiat

Subridebant alii, quòd timidam doctorum piorumq; hominum prudentiam facetiis traduxisset, & in rationum locum, quibus sua causa destituta erat, substituisset argutias. Ars certe (ubi æquum deficit) auxiliaris, & sæpè ipsâ ratione fœlicior; nam ut jucundè ad animum perveniunt, mulcent, neque sinunt illam voluptatem facilè damnari quæ improbè placuit.

Cum aliquandiù nos ita tenuisset de illo discursu judicium, ut tamen adstantium nullus properaret refellere, indeque juvenis confidentior videretur, tanquam suæ causæ actione eruditissimos viros in eas angustias compulisset, ut validis rationibus destituti, quibus monomachia damnaretur, mutos agerent: tandem sic ad illum Ismenas.

Meliùs, ô adolescens! fassus es ex furore esse eâ nobilium certamina, quàm posteà hanc insaniæ labem ab ejusmodi pugnis, non satis castigato sermone, removere studuisti. Portentis illis persimilis videtur oratio tua, quib⁹ sub capite humano ferina membra sunt: nam quod rationis primum habere visa est, haud servavit in progressu, turpiterque descivit à seipsa. Si te concedente, genus quoddam amentiæ æquũ est credere calorem illum, quo viri nobiles in vetitas dimicationes tàm acerbè incitantur, certè tu rabiosi moris patronus; & quis te sapientem dicat, qui amentes non excusas modò, aut tueris, sed etiam à te justissimè damnatos, quasi jàm optimæ sententiæ pœniteret, cumulatis præconiis exornas?

Ais, ex nobilitatis genio furorem illum procreari: immò mancipiorum est, ita imperante more, in mutuas cædes ferri, & infando periculo sibi nomen quærere. In pulcherrimos impetus cùm ab hoste pulsatur fœlicitas publica, & in Regum tutelam instituta est nobilitas: putas ergò illâ inspirante fieri, quod fini illius

illius tantoperè adversatur, ut ex duello, mediâ in pace, plus præsidiorum amittant regna ac principes, quàm vel caderent manu hostili, si mixta Imperiis Imperia, in gentium perniciem totis viribus agerent?

Nam quòd cæso exercitu, nobilium qui in eo cecidere, interitus latiori famâ spargitur, quàm eorum quos privata arma conficiunt, inde provenit, quòd multa funera, si contingat in eandem horam cadere, totamque unus stragem locus accipit, animos nostros ampliori horrore ferit collectos cruor, totq; stirpium simul ad suorum casus lugentium acerbissimi gemitus, non quod major sit jactura: cùm utique plures diversis in locis perimat iniquissimus mos, & quam una dies inter militares copias ostendit, paucissimi anni, non collatis certè signis, verùm damnabiliori impetu, sævitiam exhibeant.

Vides ut monomachiæ & nobilitatis instituta, ac leges omninò non conveniant? ad hoc enim, ut explicatiùs loquar, eximuntur à tributis aliqui, suisque titulis fulgent, ut ingentiores animos alant in patriæ laborantis, ut tu etiam dixisti, necessarium subsidium: sed patriæ negat mos perditus, quos ex levi injuria neci obiicit, ac publicas vires sub ineptissima honoris imagine conterit, tot sublatis nobilibus.

Fovet tamen hanc pestem infatuata nobilitas, ut vix absque ea conspici ferat, arbori-

bus illis non absimilis, quæ ut adhærentem muscum nutriant, proprio succo exhauriuntur, & noxia charitate perdunt ramorum venustatem. Neque enim nobilitatis pars est ardor iste quo fertur in vetita certamina, sed vitium superveniens, quod si tollas, validor erit, ac pulchrior.

Verùm, ais, à puero in hanc opinionem erudiri viros nobiles, nec honeste deponendum quod traditâ veluti lege accepere à parentibus? Dic tu quoque, ô adolescens, servandos esse morbos in majorum reverentiam, si, ut plerumque fit, hereditariâ tabe in posteros fluant, nec licere advocare medicos, ut inditam stirpi valetudinem curent: Eadem enim est ratio; & sapienter non dixeris, plus animi vitium, quàm corporis imbecillitatem ex successione debere æstimari. Esto, hanc te avus, te pater insaniam docuerit: dediscere errorem, pulchrum est: nec credò te in Symmachi sententiam iturum, qui Romam fieri Christianam ideò dolebat, quòd cultum alterum per tot annos religiosè tenuerat; at inanissima numina olim venerati essent qui illam condiderant.

Ingens planè tibi gloria, si te ab illo furore absolveris, quo tui majores laboravere: si melioribus consiliis incumbas, nec indignam nobilitate existimes illam animi fortitudinem quæ in temnendis injuriis emicat: tela non sentit; suos denique hostes macerat, dum contemptus

temptu, aut ipsâ inimici conatus dissimulantiâ illis adimit, quæ maximè quærebatur, nocendi voluptatem. Eâ arte ita jam plurimi duellum vitant, ut non sine ultione patientes sint: nam quod ex animi præstantia vulnus non admisere, procul dubio hostis accipit, & in jaculantem, si durum quid nec penetrabile nacta est, sagitta retorquetur.

Temnebat hæc omnia juvenis, & motu capitis indicabat se in proposito mansurum, nisi validioribus argumentis moveretur. Ad quem ita Ismenas: te igitur mea philosophia haud flectit, ô adolescens? discedes obstinatus? Cùm ille simpliciter diceret, se de fama fortunaque præcipuè sollicitum, nec posse adduci ut probrosam noxiamq; suis facultatibus patientiam coleret; novis viribus Ismenas reluctantem adolescentis animum ita adortus est. Aliud omninò in te adverto, ô juvenis, quàm quod uno consensu sapientes tradidere, nempe in ignota neminem ferri, neq; priùs concipi amorem, quàm concipiendum aliqua lux ostenderit: Ecce, famam sectaris, ardes, cùm tamen ignores quid fama sit.

De illa puto te loqui, quæ claritas à philosophis dicta est, & id efficit, ut syderis instar luceat, quisquis illam est adeptus: audi quid eam definiant. Claritas est, inquiunt, bonorum virorum amica, & favens opinio. O te deceptum qui optimam famam quam dare, nisi boni viri, nequeunt, à fatuis corruptis-

que morum, & opinionis pravitate hominibus expectas!

Te ne ex duello æstimant qui verè sapiunt? qui iræ, cæterisque cupiditatibus modum posuere, qui consulto numine agunt omnia, nihil furore aut impetu? qui in suos concives benefici parati sunt ferre potius, quàm inferre injurias? Hos si habes laudatores, tua tibi constat claritas: istorum enim est dare radios, qui splendidum hominem spectabilemq; efficiunt. A tenebricosis dari tibi lumen autumas? falleris: suâ te nocte vestiunt quicumque ex cœca audacia, & iniquo certamine commendant.

A malis laudari, probrum existimavere veteres: stat adhuc Platonis epitaphium, quo prohibetur ejusmodi de illo panegyricus, ne si contingat à pravis optimum virum celebrari, fama ipsius contaminato præconio laboret. Et credis perditissimorum hominum suffragio posse te in egregium nomen assurgere, cùm extolli ab illis, etiam dum præstantissimas virtutes commemorant, propemodum sit meriti ipsius contumelia?

Sed quid, oro, tantopere in iis prædicant quos singulari certamine coiisse referunt? fortitudinem, puto, animos, solertiam? ne te nomina decipiant: nulla extrà bonum virtus est: ferocitatem voca, furorem, ut & casum, quidquid in vetito certamine roboris aut fœlicitatis adverteris.

Cæte-

Cæterùm hos animi motus, successusque ipsos comitatur notissima infamia : Ecclesiasticis fulminibus subjacere : inter fideles ad sacra haud admitti, tanquam mutatâ religione Christum abjeceris, nec te Christus jam agnoscat. Quandiù nefario crimine teneris; stas procul à templis, aut si in illa pedem inferre cruentus audeas, ipsa tibi pietas, nova culpa fit, quam & ablui necesse est, quod religiosum locum, inconcessum tibi, invisâ præsentiâ, ac profano cultu violaris.

Sed quid, si contingat te in illo certamine mori? Iacebit insepultum cadaver, donec judices pronuntient quàm sordidè tegi debeat: nam quæ vivo gladiatori templa jure occluduntur, neque patent execrandis cineribus. Inter sacerdotum pro cæteris functis orantium quotidianas preces peribit tui memoria: neque amicorum ullus, si sapit & Catholicus est, te gratum Deo, te salutem consequutum fuisse cogitabit in mœroris solatium.

Vis & de fortuna agam, cui tantopere times? quod in mentem venerit, breviter dicam.

Quantos vidisti qui duello in majores opes creverint quàm quas dederat paterna hæreditas, aut denique collegerat familiaris diligentia? immo, da qui perempto hoste non multùm ex suis facultatibus amiserit, dum mutare sedes, & timidè errare cogitur, donec fortunæ incommodo (negotiorum scilicet quæ aliàs graviter urgent, desertione; dissipatisque

in deprecatores, aut in judices ipsos pecuniis) satis sit à crimine tutus.

Quid memorem in fiscum principis toties congestas nobilium opes, qui vetante potestate pugnam inierant, ne quid magis suo Regi, quàm opinioni, ac famæ detulisse viderentur? gemunt adhuc variis in locis sub hac inopia familiæ illustres, quotidianis calamitatibus edoctæ, quid æstimare debeant, quid jactare parentum væsaniam.

Sed si patiens ero, ais, si ense (ut moris est apud nos) non amoveo injurias, aut fabula omnibus ero, aut præda. Indecorum ducis te legum, te tribunalium authoritate honorem ac fortunas tueri? Ipse Rex quoties lædi se à subditis arbitratur, leges invocat: jus suum à judicibus, suprà quos tantoperè eminet, discuti vult, ac statui, ut non erubescat privatus, quod nullo pudore patitur quem supra leges ipsas suum fastigium erexit.

Præterea multi sunt nobilium, qui se sacris mancipavere; multi qui studiis forensibus nati, inter magistratus recepti sunt. An hos omnes dices patere injuriis, quòd solis legibus teguntur; quod mollius consilium sequuti, ubi urget contumelia, aut facultatibus hostilis sævitia imminet, ferro abstinent? Immò securè agunt, ut & civium cæteri, qui non ense sed fascibus tutantur suas opes. Forum habes ad quod honestè confugias: quidquid subsidio indiget, hoc protectore servatur, honos, ...ties, fortunæ.

At

At tardè finiuntur lites? In commune malum inveheris: fer, quod & cæteri: onus leve est quod omnium humeris incumbit: quod gloriæ, quod securitatis, quod opum habiturus es, eme patientia.

Non ultra Ismenas nam & audiri Hermiam volebat, qui suo somnio totam hanc nobilium insaniam adumbrarat. Cùm ergò in illum humaniter, addito silentio, & manus osculatione aliquantulum respexisset, non ægrè obtinuit ut ita loqueretur.

Monomachiam dixisti, ô adolescens, haud grave crimen esse, indeque optimè concludi, quod principes facillimè placantur, cùm in ipsorum edicta eo modo peccatum est. Ut sint indulgentissimi, quid hoc ad atrocitatem sceleris? An parricidium inter leves culpas computabis, si Rex summa potestate usus, & misereri facilis, illud debitis suppliciis exemerit? Ex indulgentia principum si crimina æstimas, omnia penè absolves. Incestu suos populares inquinari non tantùm patientissimè tulit Regum aliquis; sed & omnibus ut impunè esset ea macula in naturam insultare, suam ipse sororem duxit. An propterea non immanes nuptiæ, quòd eam licentiam fecerat Princeps, & in majorem subditorum audaciam primus quoque pudorem abdicarat? Agunt, quod volunt, Reges, sed constantissimè sua manet singulis sceleribus enormitas, licet grassari sinantur, quietè agant, de legibus triumphent.

Quia juvenis es, neque tuum sanctos Patres, qui nobis familiares sunt, pervolvere, apud Hieronymum hæc verba non legeris. Inter scorta quoq; in fornicibus, & pueri steterunt publicæ libidini expositi; donec sub Constantino Imperatore Christi Evangelio coruscante, & infidelitas universarum gentium, & turpitudo deleta est. Peto, adolescens, an ex priorum Principum indulgentia scelus istud quod Constantinus severissimâ lege sustulit, aliquid suæ atrocitatis amiserat? An minori dedecore peccarent qui nullo terrore, nullis pœnis coercebantur, ne perversè sexus virilis in scipso infandam voluptatem quæreret? Omnium eadem est criminum ratio, non ex mulcta qua sæpè carent, aut Regum facilitate ac favore: sed ex ipsa sui natura pensanda sunt.

Ex suppliciis tamen, & principum ira si vis tuam nosse Monomachiam, memineris quod Pontifices maximi illam damnavere quoties anathemate percussa est. Tanta censetur pugnæ singularis immanitas, ut ad ipsos spectatores Ecclesia meritum supplicium extenderit. Satis ad fulmina, vidisse illam insaniam, quam animis, odio, manu exercent sceleratissimi lanistæ: quid certamen ipsum, si damnatio est, si sacramentorum orbatio adfuisse certamini?

Verùm de indulgentia Principis ne tibi jam tantùm gratulare. Nuperrime lex in dimicantes lata est, quam qui solverit, stupis labem,

bem. [illegible]
ipsum [illegible]
sacramen[illegible]
edicti [illegible]
nia. [illegible]
crimen vel [illegible]
Propositum [illegible]
ergo ea, [illegible]
gnias, & [illegible]
admonea[illegible]
quàm [illegible]
Principi [illegible]
tionem [illegible]

Ad[illegible] [illegible]
si vocentur, [illegible]
quibus [illegible]
agendi quæ [illegible]
tionibus [illegible]
sum [illegible]
neri [illegible]
fundere [illegible]
stianè [illegible]
prom[illegible]
tatibus.

Nam [illegible]
vina [illegible]
mandatum, [illegible]
omnibus [illegible]
animo [illegible]
occultè [illegible]
pri[illegible]

Quia juvenis es, neque tuum sanctos Patres, qui nobis familiares sunt, pervolvere, apud Hieronymum hæc verba non legeris. Inter scorta quoq; in fornicibus, & pueri steterunt, publicæ libidini expositi; donec sub Constantino Imperatore Christi Evangelio coruscante, & infidelitas universarum gentium, & turpitudo deleta est. Peto, adolescens, an ex priorum Principum indulgentia scelus istud quod Constantinus severissimâ lege sustulit, aliquid suæ atrocitatis amiserat? An minori dedecore peccarent qui nullo terrore, nullis pœnis coercebantur, ne perversè sexus virilis in seipso infandam voluptatem quæreret? Omnium eadem est criminum ratio, non ex mulcta qua sæpè carent, aut Regum facilitate ac favore; sed ex ipsa sui natura pensanda sunt.

Ex suppliciis tamen, & principum ira si vis tuam nosse Monomachiam, memineris quod Pontifices maximi illam damnavere quoties anathemate percussa est. Tanta censetur pugnæ singularis immanitas, ut ad ipsos spectatores Ecclesia meritum supplicium extenderit. Satis adfulmina, vidisse illam insaniam, quam animis, odio, manu exercent sceleratissimi lanistæ; quid certamen ipsum, si damnatio est, si sacramentorum orbatio adfuisse certamini?

Verùm de indulgentia Principis ne tibi jam tantùm gratulare. Nuperrimè lex in dimicantes lata est, quam qui solverit, stirpis labem,

bem, jacturam bonorum, & si capi potest, ipsum funus non effugiet; ad hæc enim se Rex sacramento adegit. Unum restat ad utilissimi edicti complementum, ut delatoribus pecunia, mulcta judicibus decernatur, qui in illud crimen vel officiosè, vel languidè inquirent. Promptissimos ad vindictam habebimus, si ex gratia, quâ sæpiùs peccant, periclitetur dignitas, & solio suo deductus aliquis, cæteros admoneat, non plus servaturos esse suũ decus, quàm curabunt in ejusmodi gladiatores, ex Principis jussso, & sui muneris conscientia, ultionem observari.

Addebas, maximè pios ex vobis nunquam si vocentur, certamen detrectare. Pios dicis quibus ante ipsa altaria propositum manet ea agendi quæ divinâ lege sub tantis comminationibus, prohibita sunt? Pium vocas furiosum illum, qui fletus, quos, ut ais, divino funeri dabat, tàm citò absterſit, ut sanguinem funderet? Cùm demissus videbatur Christianè orare, ac profusis lachrymis gratiam promereri, comœdum agebat, illudebat altaribus.

Numini addictos ne dixeris, qui ab lege divina abrasere de non perpetrando homicidio mandatum, & ad cædem expediti, omni loco, omnibus horis parati sunt proferre quid in animo habeant. In intimo pectore perpetuò occulunt quod eruat occasio; neque tunc propriè fiunt scelerati cùm vocantur ad pugnam,

ſed apparent quod ſemper fuere; prodit enim tum nequitia, non concipitur. In ea tamen mentis diſpoſitione, tanquam Deo eſſent acceptiſſimi, ſacris noſtris utuntur, non inani tantummodo; ſed noxia quoque religione, quòd ſcilicet cruenti ad illa acceſſerint: ipſa ſe pœnitentia inquinant, damnantque miſeri, quippè ſincera haud eſt; & cùm more Chriſtiano Dominum ſuum accepere, horret Chriſtus, æternumque duraturis ignibus deſtinat hoſpites ſuos. Ea eſt planè nobilium Religio quos dicebas & promptos eſſe ad ſingulare certamen quoties poſtulantur, & pios. Niſi candidiùs, ac poſthabita fama quæ ex ejuſmodi præliis apud fatuos emergit, Deum colant, nulla ſalus ſperanda eſt.

Quid, oro, agent iſti, cùm in mortis anguſtias improviſo ictu devenerint? Honorem, famam, ut quædam ſæculi idola dum adhuc vigerent, coluere: ecce quid minatur Deus, en verba indignantis, furentiſque; ubi ſunt Dii eorum, in quibus habebant fiduciam? ſurgant, & opitulentur vobis, & in neceſſitate vos protegant; tunc cùm fuſi ſanguinis, ac quæſiti toties periculi pœnas repoſco, implorate famæ tutelam, cui & aliquando homines immolaviſtis, & ſi quid adverſus me valet, honorem invocate. Rumori vixiſtis, non mihi; ſic jam ille deſtituit ſuos cultores? videte quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me. Sed dum his immoror, concionatorem agere

me

me non sentio ; decentiùs, utiliusque, cùm plures nobilium aderunt, hæc in templo, si volet, Firmianus dixerit.

Ad te revertor, adolescens; justæ militiæ rudimentum Monomachiam vocavisti : Non istud Romani censuere: nunquam enim apud illos in armorum documentum hæc carnificina probata est. Ad pugnam ne rudes accederent milites, longo ante tyrocinio exercebantur ad palum. Nunc tanquam caput peterent, nunc crura, nunc poplites, adumbratum hostem ea solertia ferire unicuique studium erat, ut nulla pars, quam tactam vellent militum animos ictusque frustraretur.

Scopas (ut ex Vegetio accepimus) hoc est fruticum vel straminum fasces, pro signo funditores ac sagittarii ponebant, ut sagittis aut saxis ex arcu vel funda destinatis, sexcentis pedibus remoti, signum illud attingerent; certi haud deteriùs jacula, & lapides in hostem missuros, quoties vero certamine liceret experiri dextræ fidem.

Ut versatos equites Roma haberet, ligneos quoque equos in adolescentium tyrocinium, hyeme sub tecto, æstate mediis in campis ponebat, quos inermes dum consuetudine proficerent, deinde armati cogebantur adscendere; tantaque hujus exercitationis cura erat , ut non solùm â dextris ; sed etiam à lævis partibus, & insilire, & desilire condiscerent; evaginatos quandoque gladios tenentes, vel con-

ros, ut quod continua meditatione extrà bellum omne fecerant, id tanquam ludo alacres in præliis agerent. Tu sanguinem humanum ipsa in pace fundi vis, ut crudelitatis opus sit istud nobilium ingenium quod in bello requiritur? neq; putas satis animorum habituros, qui extra discrimen armorum disciplinam didicere! Militaturis nobilissimum ignem sufficiunt tympana, tubæ, arma ipsa, equorum hinnitus, sociorum qui jam hæc videre, alacritas, generoso clamore hostes lacessens, ac victoriam appellans.

His exemplis, inquit adolescens, his rationibus dedo me; sed si quis mihi insultabit, si ferrum non ex condicto sed ex casu aut furore in me stringet, nihil agam, cædi me patiar? ut ictus devites, da & tu quoque, si lubet, inquit Ismenas; non enim eo usque imperatur patientia, ut perire præceptum sit. Ita omnes senserunt, & juveni, si peteretur, pugnæ potestatem fecere.

CHIMÆRA.

QUINTUM SOMNIUM.

HAud equidem miror hodie me à somno surrexisse fatigatum (referebat Hermias) longum iter egi dormiens; nam quanto terrarum interjectu distat à Galliis Asia minor? & tamen ab illâ Regione recens sum, necdùm benè recepi vires meas, ex quo suscitatus patrios focos reviso.

Inter-

Interrogatus deinde quid in eâ peregrinatione vidisset quod referri mereretur: nihil, inquit, mihi mirabilius visum monte illo cujus multiplices incolas sub mõstri specie pugnantes naturas uno in corpore admittentis, olim ludentes poëtæ figuraverunt. Non altitudine tantum; suâ sed & rerum varietate præcipuus est inter cæteros iste mons; nam & lætissima pascua habet, & conceptis ignibus feruet intus, ut stupendum planè sit sub amœno & viridi tantum calorem delitescere. Haud longè à monte hoc semotus, Philosophabar, miratus non semel flammeum verticem & inter perennes incendii minas armenta securè pascentia, cùm ex cacumine montis repentè ad me delatus est rugitus leonum; nec multò pòst, geminato horrore, sibilus quoque serpentium à radicibus. Ex his intellexi quidem Chimæram, ubi Leones sub ipso penè incendio altiora tenent, medium capræ, imum angues, non malè hoc versu designari,

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimara.

Sed & timui ne me nimis de Poëtarum ingenio sollicitum mora perderet, & una mihi securitas visa est si fugam capesserem. Ita elabenti, paventique non sufficiebat præceps cursus, dumq; exhausto spiritu, sæpius cogor gradum sistere, bestiarum imagine plenus, tanquam suo jam impetu mea vestigia premerent ipse payor somnum excussit.

Vnde autem mihi hæc Chimæræ repræsentatio, vix possim coniicere, nisi tu forsitan causa sis, ô Firmiane, cur ista somniarim. Nam si meministi, pridie dicebas aliquorum hominum vitam contrariis coalescere; in illâ enim plura inveniri quæ ita inter se discreparent, ut non magis monstrosum sit in unum corpus convenire diversas animalium species, quàm in uno vivendi instituto sacros mores cum prophanis temperari.

Ista dixisse satis fuit, ut cæteri Chimæram hanc morum exagitarent, & quia dicebar pridiano discursu dormienti Hermiæ imaginem illam excitavisse, ex qua deducenda erat disputatio, ita primus in id argumentum loquutus sum.

Synagogam & Ecclesiam necti non posse, magnâ prorsus veritatis fiduciâ, ipsi Petro Paulus ostendit, cùm de circuncidendis Gentilibus ageretur qui baptismum susciperent. Satis enim oneris Christiano fore, si mansuetis humeris ferret jugum Domini sui, nec æquum videri etiam in fundendo sanguine, extra martyrium laborare patientiam: sub eo pondere per multa sæcula suspiravisse majores: nec melius insinuari populis, adventasse tempus gratiæ, quàm si ille mos tolleretur, cujus etiam causâ, iniuriosa gentilitas quoscumque Circuncisio cute minuerat, vocabat recutitos.

Christianum Iudaisantem, Chimæram putavit prudentissimus Apostolus; neque tulit

mon-

monstum illud in Ecclesiam admitti, ne in uno cultu viderentur convenire contraria. Vacuos sed spei nostræ benè ominantes arborum flores, excludit posterior fructus : delet solutio cautionem; optima quidem suis temporibus Synagoga, verùm prodesse desiit ubi Ecclesia nata est, & cum vetustate promissionum stare non poterat novitas Evangelii. Ista ne sociarentur tantâ curâ providerunt Patres ut sabbathum servilibus destinarent, quieti diem illum quem dominicum dixere, ne simul vacarent Christianus & Iudæus, & ex communi otio crederetur in eosdem ritus consentire qui in tantis discrepabant. Quantâ autem diligentiâ cautum est ne Iudæorum pascha cum nostro celebraretur, quantisque, non dicam studiis tantum sed & impendiis, undique convocati Astrologi modum docuere, quo nunquam daretur temporum ille concursus, illa solemnitatum inter nos, Iudæosque consensio.

Major tamen fuit antiquorũ Patrum zelus ne Gentiliũ instituta & mores in Ecclesiam reciperentur : quippe in hoc quoque negotio Chimæram timuere. Quid simplicius quàm coronari oleastro, hedera, lauro, in publicæ hilaritatis significationem cùm ad illam triumphi, totaque urbe structa convivia vel mœstissimos quosque cogerent?

Coronis tamen dehonestari Christianum caput existimaverunt veteres, quod ille mos ab idolis derivatus Christi servis non con-

veniret, cujus vertex spinis obsitus tot imitatores debet habere quot illum recipiunt & adorant. Molles illas coronas dixerunt aliqui à candidatis diaboli fuisse usurpatas, neque propterea licere Christianis in se adumbrare quod in creatoris injuriam scelerate gestum est. Patrum sententiâ ethnico-christianus Chimæra erat, nec ferenda Iovi nec Christo, cùm in illâ vivendi formulâ uterque luderetur.

Ad nostram tamẽ ætatem audacia illa quodammodo videtur pervenisse: quâ ratione hoc fiat, dicam. Certè Christum occidit mundus, ipse mundum prostravit, adeò illi infensus, ut nec pro eo preces ad Patrem effunderet: aliud enim homo, aliud mundus, sive sæculum, & qui pro nobis omnibus dignatus est mori, pro sæculo nec stillam sanguinis fudit: Cùm ista constanter se oderint Christus, & mundus, quæ Chimæra; amborum cultum ita velle connectere, ut qui Christi videtur esse, videatur & sæculi?

Hoc in Iuda desertore Ambrosius horruit, in duplici enim mensâ epulabatur proditor, cùm & illi in escam Christus corpus suum sanctissimum daret, & dæmon cogitatus illos subministraret quibus anima crudelis delectatur & pascitur.

Frequenter adesse in templis; ad sacram synaxim accedere; interesse concionibus, laudabile quidem est; sed quæ motuum concordia, simul ambitiosè tegi, capillos tot modis laxare,

re, coërcere, inflectere, ut inde formosior vultus virorū oculos alliciat? Ad quid enim tanta diligentia? cur laborat in vestibus, in comis, in cute, mulier, si non quærit conspici? Si pudica est, cur tam compto ornatu, tamque inquieto alios provocat ad libidinem? O Chimæram! castitatam profiteri, & agere ut cæteri deperdant: tentationibus viam aperire cùm depellimus: Christo uniri, nec averti â sæculo!

Neminem duobus dominis servire posse docet Evangelium: sed hoc ad majores; hac enim tempestate artem invenimus quà quis Christi sectator fiat, neque mundum oderit, & in promptu festiva ratio quæ huic Chimæræ suffragatur. Certè â Deo sunt ornamenta hæc, aurum, gemmæ, capilli, qualemcumque formam illis dederit vel ferrum, vel, mitiore tormento, variè distributus funis, matronæ caput totâ nocte circumligans. Creatoris ergo contumelia videtur, damnare opera ipsius: & quòd Christiano crimen, modo vanitate abstineat animus, illud gestare, illud ostendere quod concessit providentiâ?

Verum quid Tertulliano respondeant? sic enim & idololatria excusabitur; quia illud omne quod inanibus Diis vel cremat, vel effundit, vel mactat, â Deo est, & merum, & victimæ. Eadem ratione & circi furor, & arenæ crudelitas, & spectaculorum turpitudo, immunis erit crimine, quia Deus creavit equos, tigrides, pantheràs, eâque voce utitur in the-

atris obscœnus homo, quam à Deo accepit.

Meritò celeberrimus author, operum Dei præposteram tractationem damnavit in pompaticis illis, ut vocat, mulieribus, quæ ad negotium vanitatis illis rebus abuti consueverunt, quas idcircò contulit Deus ut in abiiciendis, quoties superfluæ occurrerent, Christiana modestia commendaretur. Creatæ sunt ut lubenter illis careremus, & contemnendi ornamentum fieret, omni cultu apud Deum speciosior augustiorque, privatio.

Quis ferat, tot mulieres frequentissimè ad synaxim admitti, suæ formæ nihilominus adeo mancipatas, ut si quid ad ornatum desit, maritorum parcimoniâ, vel effuse conquerantur, vel ipso tumore elingues non prius placidæ fiant, quàm quod ineptè petitum est, ad familiæ pacem maritus concesserit?

Pias dicunt, & tamen nulla illis imago charior eâ quam vident in speculo: illi operantur, illi supplicant, tardè semper Christum colentes, licet in hoc quoque appareat diligentia; cùm verè quidquid thuris Deo tribuunt, residuum sit suffitus illius quem sibi prius adolevere.

In sacris multæ sunt; sed & simul durissimæ cervicis, quam nemo ratione ac consilio expugnare queat; injuriarum memores: domesticis ipsis sæpiùs gravissimæ, ut nulla pax cum eis sit, nisi cùm absunt: & necessariò instauranda sint prælia mox ut à templo, ubi dulcis-

dulcissimas vidisti, in domum feroces rediere. Quia altaribus familiares, nec adulterii probro famam suam maculant, titulo pietatis inflatæ, jus habere ad rixas credunt: quidquid voluere, nisi ratum est, à se ipsis longo murmure sæpè & lachrymis; exigunt pœnas, si aliis nocere non datur, ne vindicta pereat.

Novam mihi hæc vitæ Chimæra (quæ etiam virorum est) cogitationem iniicit, & ni fallor probabitis. Thebanorum fratrum odia adeò constanter perseverasse referunt, ut simul cremari post mortem teterrimi hostes sine rixâ non potuerint. Ex amborum contactu quasi hausta antipathiâ ignis à se ipso dividebatur, & quæ flammæ pars cadaver unius corripuerat, ne in ipso rogo convenisse viderentur inimicissimi fratres, recedebat ab altero. Non acrior certe inter hos alienatio viguit quàm quæ inter (ut Paulus loquor) veterem hominem novumque invenitur: simul enim consistere nequeunt: in mutuam cædem armati, vel vi, vel insidiis certant, nunquam fœderis aut ejusdem flammæ patientes: nam qui novum hominem adurit ignis divinus, veterem fugit ut sordidam materiam, nec ulla re magis dignoscuntur pugnaces, quàm dispare incendio. Amboș tamen homines in unum quasi corpus coiisse dicas, si plurimorum institutum, moresque perpenderis. Iterato sæpius divinorum usu sanctitatem profitentur, nec sæculi tamen ineptiis aut

aut cupiditatibus renunciant : concionatorum æque ac mimorum auditores benevoli : sequi faciles, sive ad monasteria, sive ad publicos Ecclesiæ ritus, sive invitentur ad choreas.

O portentum nostræ ætatis ! quis veterum Patrum unquam credidit tam dissimilia uniri potuisse ? O quàm longè recesserunt ab illo domini consilio chimærici homines ! nolite possidere duas tunicas ! obsoletam, laceram, turpem novo indumento cumulavere ; spoliari enim prohibitis non sustinent, ut optimis contegantur : & ita amant mutari ut maneant quod semper fecerant, sæcularium scilicet affectuū fidelissima mancipia, & in ipso Christi obsequio (cui se dedere) vanitatum sectatores. Hos tamen ad sacras epulas singulis aliquando hebdomadis non pauci sacerdotes admittunt, cum ista utique noverint ; ut jam plurimorum opinione arctiorem vitam non postulet mysteriorum frequentior usus, satisque sit ut quis sæpè ac laudabiliter dominicæ carni consocietur ; à gravioribus culpis abstinuisse.

Non ego plura : tum Ismenas in severissimâ materiâ hac die multo me iucundior. Nostro sæculo, inquit, illud Isayæ vaticinantis videtur impleri, erunt prava in directa & aspera in vias planas : plurimorum namq; Theologorū charitate provisum est, ut quidquid arduum habebat illa via quâ ad cœlum majo-

majores pervenere, ad faciliorem incessum sub nostris vestigiis complanaretur. Strictam quoque laxaverunt, ut commodè posset adiri, & toto opum comitatu circunsepti divites ad felicitatem illum gradum facerent quæ priùs tantummodò impedimentis carnalibus nudos, ac omnium rerum inopes solebat admittere. Iam securè agamus; Cœli fores dilatatæ sunt: antiquis dictum est, contendite intrare per angustam portam: nobis: nihil tale conemini: Christiani estote, neque propterea à pompis, si ita mos voluerit, à saltatione, ab epulis lautioribus, à comœdis, à jugi ludo abstinete: ab his omnibus vos excipiet citrâ scandalum, jam dari facilior Eucharistia.

Quia res seria agebatur, elegantem ironiam ea urbanitate interrupit Hermias, ut Ismenas ipse probaret se ad fortiora invitari. Ita est, inquit, Ismena: pastus ille cœlestis vocabatur olim cibus grandium, nunc quilibet parvulus ad arbitrium degustat: neque obest huic cum Christo familiaritati, vita vulgaris. Sed quid verè de Chimærâ istâ sentias quam modo Firmianus insectatus est, libenter à te audiemus: non enim illam satis nosse videris, nisi acerbiùs exagitandam autumas quàm jocis ac scommatibus.

Ergo, inquit Ismenas, ne puter in hac materia alium à vobis sensum induisse, à risu temperabo. Licet fortè rigidis sermonibus aliquid nō ineptè successisset, quod me tamen cogitis præter-

prætermittere. Dum se colligit ut validius feriat, gravissima dicturum revocavit à proposito Hermias ipse, ne cæteris illam voluptatem tolleret cujus alter desiderium fecerat: & mox iterum atque iterum rogatus, ita Ismenas orsus est.

Multum placet quod de falsis germanisque Oratoribus scripsit græcorum omnium festivissimus. Iuvenem fingit eloquentiæ cupidum, sed ignatum viæ quâ ad illam pervenitur: nam duæ, sed contrariæ occurrebant, & incertus cui se committeret adolescens, hærebat in bivio Flexuosa una saxosaque, nec impunè ferenda, spinis undique surgentibus. In hujus aditu senex videbatur, placido vultu, qualem Platoni fuisse referunt; intonsa barba promittebatur in pectus; & his consentiens vestis, modesto nitore præferebat sapientiam.

Adolescentem invitabat quidem tanta species ut viro loqueretur: verùm prohibebat reverentia; quod ut senex advertit, suaviter in illum intuens, si quod iter instituisti, ô Iuvenis, inquit, habe me pro Mercurio. Hic enim stó ut inscios viatores ego peritus viarum meo consilio dirigam. Ad quem ita adolescens: Diu est quod ad eloquentiam iter facere constituo; quâ certiùs via eundum sit: Igitur doce, Pater, neque sine ad honesta properantem irrito labore aut periculosis erroribus implicari: Hac itur ad illam, refert senex, viam digito indicans quæ saxosâ asperitate

totque spinis ardua erat. Hac contendit aliquando Tullius, hac Demosthenes, cæterique qui facundiæ laude apud Latinos, Græcosque floruere. Ut optatum finem consequaris, tibi sumendus est animus, ô adolescens! nam plurima occurrent quibus lacessatur patientia. Incedendum erit non per diem tantummodò, sed etiam cùm cæteri mortales somnum petent: nec de comitum solatio multùm spera: ibis sæpè omni consortio destitutus: hæc enim via nostris temporibus infrequens est, ut tu vides, quam si constanter teneas, in ipso extremo, fatigatus, & jam dignus qui quiescas habebis eloquentiam.

Ex adversâ parte via erat, trita magis nec viatoribus injucunda, in cujus initio hæserat vir quidam florenti veste conspicuus. Hic cùm adolescentem vidisset colloquentem seni, primum risit, quòd ab homine cui sua ætas omnem venustatem ademerat, peteret de eloquentiâ consilium; tum sic ad juvenem. Quid cum sene isto tempus conteris? Multi eodem animo, quo tu, ad illum accesserunt; sed quàm pauci verboso fidem habuerint, ex ipsius viæ solitudine conjice quam tibi necessariò tenendam ineptè proposuit. Nam quis, nisi mente captus, tanto labore, tantisque sudoribus velit eloquentiã adipisci? Antequam ad illam perveneris, aderit senectus: & quis fructus, sero eloquentem esse, id est, posse benè fari, cum vicina mors adeptum te quod concupieras vocabit ad silentium?

Molli-

Molliori itaque via uteris, sed & breviori, si me audias, ô adolescens! pro spinis enim flosculos habebis amœnissimos: ubique occurret quod placeat: ibis non quidem quâ Cicero atque Isocrates, sed quâ pergunt hodiè optimæ sortis viri quidam, quibus exigua literatura, & placendi fœminis singulare propositum. Hos omnes habebis socios, qui structuram ac suavitatem verborum magis quàm rationum vim aut altos orationis sensus ponderant: & quàm putas jucundum in eos incurrisse homines qui tanto successu venustis studuere?

Fictionem hanc quis non dicat veritati consonam in eâ materiâ quam tractandam suscepimus? Quippe jam duplex esse videtur ad æternam felicitatem via: arctam & asperam ostendit Christus, quam & ipse tenuit: vestigiisque ipsius inhærentes Apostoli crediderunt nisi arduis & naturam, ubi insolescit, severe prementibus, ad cœlum perveniri non posse. Hoc uno animo censent vetustiores Theologi, nec benè dici Christianum, qui à pompis hujus sæculi non abstineat. Theatra, nimios vestimentorum cultus, capillorum in tot undas ac serpentes decidentium operosam artem condemnant: illos si consulas, dicent, viam carpe strictiorem: nam quæ latè sternitur, improvidos ducit ad certissimum interitum.

Ad hæc si trepidat animus, habet mitiores Theolo-

Theologos qui paventem sublevarit: ea omnia concedent quæ alii negavere, saltationes scilicet nocturnas: ludos tanquam in animi laxamentum necessarios, quibus tamen damnum frequens ac proinde mœstitia comparatur: opulentam, laxamque vestium superbiam, pretiosa monilia, graves lapillis inaures, quotidiana convivia, tortiles comas; denique comœdiam, ne quid desit Christianæ remissioni, possitque in colendo Deo justè conqueri natura delicatior, se vetitis nimium premi, quam facilem ad pietatis officia habes si illi hæc omnia indulseris. Doctrina hac effectum est ut Chimæram haberemus, de qua inter nos sermo; monstrum illud vitæ dico, contrariis ita compactum ut judicare nequeas utrùm magis ad Christum quàm ad sæculum pertineat.

Versatili prorsus ingenio erat Alcibiades qui Athenienses delicias ad arbitrium poneret, ubi proferenda erat in graviore populo Spartanea severitas, ex locorum varietate, ut de Polypo dicunt, colorem mutans, solutus cum voluptariis, cum sobriis parcissimus. Mulierem novi eâ morum industriâ flexilem ut cum monialibus penè sit monialis: Verum cœnobii septa egressæ illicò redit ille fastus, illa vitæ mollities quam omnino in claustris videbatur exuisse. Vt imitatrices haberet sui instituti, hanc quoque vivendi rationem suas filias edocuit; alternis piæ sunt, alternis sæculares: nar-

luc

lucente sole, si dies festus agitur, verbum Dei libentissimè audiunt: nocte mimorum ineptias, à se ipsis jam alienæ, cùm cæteris auscultant: partitis eâ prudentiâ officiis, ut Christus habeat quod suum est, neque mundus, quem & ipsæ religiosè colunt, suis destituatur honoribus.

Acutè Virgilius scripsit divisa fuisse tempora inter Jovem & Cæsarem, quod nocti pluviæ successisset serenus dies spectaculis aptissimus. Ita agunt hodie plurimi, ut Deo suas partes concedant, sæculo suas, qualis fuit ille cui alter venustissimâ insultatione suam Chimæram exprobravit. Mane repetitis prolixâ religione precibus altaria fatigaverat, & etiam sumpserat Eucharistiam: post meridianas epulas, ludo se oblectarat cum amicis, ne inurbanus videretur: tandemque rogatus ab aliquo, in illius domum sub noctem concesserat ut Comicos actores audiret qui nuper ab Italia venerant, inter peritos suæ artis, ut dicebatur, eximios. Non tulit hanc vitæ mixturam aliquis, & ut versicolor homo quid peccaverat agnosceret: felicissimum me, ait ille, cui una dies contulit ut tertiò in te sic incurrerem: nam mane te vidi cùm sacram synaxim acciperes, multâ certè cum pietate: ludentem post prandium: nunc vero ut jucundè claudatur dies quem inchoaverat religio musicis ac mimis operam dantem.

Ad hæc verba excanduit vir ambiguus, mox

mox in ultionem injuriæ; & opportunè advenisti, inquit, nisi enim adesses tu comœdia cujus est exhilarare animos audientium, histrione caruisses. Nec contentus hoc stimulo, addidit, indecorum prorsùs esse, immeritis cavillationibus hominem peti, qui remissionis honestissimæ gratiâ, invitatus, nec absque suorum Theologorum consilio ad illud spectaculum accessisset: sed tumidum sibique placentem, quòd tam bellè amovisset contumeliam, illicò compressit expedita responsio: ut Eucharistiâ pastus, inquit alteri rectè hic adesse videreris, Lesbiam regulam consuluisti. Ne jurgarent ulteriùs, obstitit qui mox in theatrum prosiliit primus actor, & maximè nobilis viri sic breviter dicentis authoritas: suus cuique rei locus sit; sinite, quæso, lætari nos; neque enim tempus est quærendi quid rectius Theologi sentiant: graves nobis erunt comœdi si hic admittitur conscientia. Cùm ista referret Ismenas, risu omnes soluti sunt: statimque in Hermiam uno quasi consilio respicientes, silentem invitabamus ut aliquid in somnium suum diceret.

Grandis mihi Chimæra videtur, inquit ille, reformatio morum deterrimæ hæresi consociata. Neque putate me de Calvinianis loqui: absit enim ut reformatores dicam qui non fidem tantùm sed & mores ita depravarunt, ut sacerdotibus cœlibatum; monachis sua vota, suos cucullos; omnibus denique pœniten-

tiam ademerint. Vt quisque liberiùs peccaret noluerunt revelari illa voluptatum probra, quæ integritati Christianæ ut & Deo semper audacius injuriosa sunt, ubi frænum verecundia deest, quod compescat insaniam. Sustulisset pudorem vitiis, jejunia corporibus, ut duplici pastu incitata, in libidinem acriùs exardescerent, non reformatio morum est, sed corruptela vitiorum.

Quis prostitutam rectius appellaverit Ecclesiam quæ virgines habet Deo sacras, illasque ad nobile consilium provocat, an disciplinam illam salacem cujus documenta si audiantur, id efficient ut credat orbis Christianus, extra conjugium non posse diu pudicitiam conservari, cum tamen & ipsa tot viduas anus habeat, tot nubiles puellas, longo cœlibatu, plusquam volunt totis aliquando urbibus notas; tot denique sine uxoribus viros, quos omnes noxiis ignibus aduri necesse est, si diuturna non datur nisi in conjugio castitas, & periculoso instituto se involvunt illi omnes qui solemni voto eam vitæ formam profitentur, quam Paulus omnibus Christianis, ne pauci in eam contenderent, ut sibi exoptavit.

Igitur de Calviniana insania sileo: Alia est quæ etiam reformationis famâ nota perniciem suam cautiùs tegit, ut qui illâ afflatus est, omninò sit alienus ab Ecclesiâ, & tamen simul videatur Catholicæ modestiæ sectator constantissimus. In meam sententiam faciles

les ibitis, si quod mihi accidit, anno præterito nonis Martij, nunc referam. Heliodoro socio iter aggressus, contigit ut ab instituta via, aliud cogitans, nimiumque comitatu illius delectatus, longo errore abducerer: nec obortâ nocte jam spes erat ad illum locum perveniendi qui nocturnæ quieti destinabatur; maximè cùm nulli tunc occurrerent viatores qui devios in amissum iter restituerent.

Dum incerti in eâ oculorum mentisque caligine equos incitamus jam ad omnia pavidos, & quid sperandum sit aut timendum expectamus à fortuna, murorum ambitum cernimus, inter tenebras suo se candore prodentium: nec dubitavimus præpotentis alicujus viri esse qui in suæ domus custodiam & dignitatem generis, tam celsos, decorosque construxerat.

Ad fores mox facilè devenimus ducentibus muris: & ut eas timidè pulsavit Heliodorus, statim adfuit qui stratum in ipso aditu posuerat; verùm non aperire facilis janitor, donec sciret qui peterent admitti & certior referret ad dominum. Quærenti respondit Heliodorus, duos equites esse qui aberraverant à viâ, neque possent gravis cœli injurias declinare, aut ferarum occursum syluis vicini, nisi Christianâ charitate in eas ædes reciperentur. Ignotam vocem, eâ horâ, non tamen rigidè excepit ostiarius, ut jam de domini humanitate animum subiret opinio. Mox ab hero rever-

cum duobus famulis qui faces præferrent, januam solvit.

Nos amicos, nos affines putares, tanta fuit omnium in novos hospites gratulatio. Dum curandos equos sollicita diligentia equarius deducit ad stabulum, in triclinium intramus: nec passus nos ad se accedere dominus, alacer & toto vultu mansuetudinem præferens obviam venit cum uxore ac liberis, multùm lætatus, ajebat, quod hic error tanti meriti viros ad se perduxerat, dignos omninò quos & ipse multis erroribus quæreret, si ductore destitutus, à solo casu sua esset expectanda felicitas.

Quid urbanissimâ humanitate dignum referrem, non inveniebat animus; ne tamen silentio beneficium exciperē, dixi breviter: amicam tempestatem eam haberi, quæ ad meliores plagas classem appellit quàm quæ ex nautarum voto petenda erat; neque nos verè deviasse, qui tot virtutibus illustrem domum, ventis jactati, pro portu haberemus. Illo posteâ nos ad ignem invitante quem addito pabulo grandem excitari jusserat, modico tempore inter lætissimos sermones depulsum est quidquid injuriȩ nobis frigida ac madida tempestas intulerat.

Interim dapes festinanter parabantur hospitibus. nam familia jam à cœnâ surrexerat, nec expectatus aliquis solitam horam præterire coegerat sui instituti tenacissimos. Allatis epulis, præcipuum condimentum fuit, pie-

tas;

tas ; & mirante me virgines aliquas impediri in conficiendis vestibus, dum aliæ varia unguenta igni admovent ad ægrotantium levamen, subridens mulier nobilis dixit ; ex quo didicisset à sanctissimis viris divites à Deo institutos ut curatores essent pauperum, quantum potuisset egisse se, non ut suis tantùm facultatibus ; sed & suo labore ac filiarum operâ sublevarentur. In his tempus meliùs teri quàm in comparandis illis omnibus quæ ad cultum corporis pertinent, vel ad copiosæ supellectilis inanem superbiam : neque enim petiturum Christum an vestis aut domus fuisserit ; sed an egeni habuerint quo alerentur & nuditatem suam contegerent ?

Sed nec à labore abstinebat illa, cùm hæc diceret ; nam sericum velum quod propediem, in solemni festo, altari inserviret, necdùm ad oras circunductum aurum acceperat, diligenti pietate perficiebat.

Inter hæc puer adfuit egregio vultu, suæque ætatis blanditiis venustissimus, à quo cum quæsivissem anne Catechismum didicisset (hoc autem petebam quòd in eâ domo nefas erat, de sacris non loqui) statim jussit mater amoveri filium : tempus enim quietis adesse, eamque ætatem ita disponi ut faciliùs cibo quàm somno careat. Verum ille puerili vanitate incitatus, recitare cœpit quod memoriâ continebat, repugnante matre sciri ab ignotis, alios sensus suæ familiæ esse quàm quos Romæ profiteretur.

O Portentum reformatæ vitæ simul & hæreseos! Catechismus erat ille quem nuperrimè supremus Pontifex damnaverat. Recedente mox puero, petivi à matre an sciret ejusmodi doctrinam à Catholica veritate aberrare; sic enim ex cathedrâ pronuntiasse Pontificem? Quæ verò illa cathedra, inquit mulier, an lignea, an lapidea? Cujus enim naturæ sit, vix Doctores vestri explicuerint. An Papa quæ credenda sunt declarare non poterit, nisi sedeat? Plura dixit in Pontificem, neque culmen illud reverita, accusabit inscitiæ ac temeritatis quòd doctiores se perculisset illâ sententiâ, & non advocato Concilio in fidelium mentes tyrannicum dominium usurparet.

Ab his transivimus ad alia, consultò de variis fidei rebus quærente me, ut illa ingenia, sinus illos, ubi tanta delitescebant, penetrarem profundius, Aliter quàm nos de pœnitentiâ loquebatur mulier, de indulgentiis contemptim: aquam illam cui sacerdotalis benedictio superuenit, irridebat silens, ut & quosdam alios Ecclesiæ ritus; quibus non adumbrati Catholici adhibent reverentiam. Sanctos verò, ipsamque Virginem Mariam licet apud Deum potentes, ajebat tamen frustrà precatores adhiberi, si facilem accessum habemus ad illum qui neminem (modò verè doleat) propulsare consuevit. Nescio quid de Eucharistiâ subobscurum fari incœperat; sed uxore cautior maritus, dicentem ita avertit à proposito,

posito, ut videretur de solâ hospitum quiete laborare.

Igitur in paratum conclave jussit faces inferri, ubi jam ignis maturè in fumario accensus tardiores expectabat. Illo deinde comitante, præviam lucem sequuti, mox ut nos excepit, multo cum honore, locus quietis, optimam noctem mutuò nobis optantes, separamur in crastinum.

Liberioribus colloquiis solitudo debebatur: & jam te unicum habeo, inquam, ô Heliodore! Putasses in eâ vitæ reformatione, in ea languentium ac pauperum curâ tantam superbiam inveniri ut nolit decretis summorum Pontificum acquiescere, credatque, non quod universa Ecclesia; sed quod sibi paucorum hominum erudita cæcitas infudit, de quâ Davidis illud optimè dixeris: Nox nocti indicat scientiam?

Vidisti ut illa mulier obliquâ cavillatione damnavit Ecclesiæ mores, de quibusdam malè sentiat: de aliis dubitet? Animum in multis aperuit risus, & ad domesticos nutus illi frequentissimi dum ego de Catholicâ veritate loquerer. Iuxtâ Asphaltitem lacum dicũt reperiri arbores inaniter fœcundas; poma enim habent oculis quidem jucundissima; sed si manum admoveris, in cineres abeunt. Solidior non mihi videtur probitas ista quæ verâ fide destituitur: & certè, ne tam bellis coloribus incautos aspectus eludat involuta opinio, juvat ex tactu cognovisse.

Quid in illa domo vidisset sic narrante Hermiâ solus non mirabatur Asterius: cur enim stupeam? inquit, in Chimæram istam sæpe incidi, utinam & cecidissem! verùm fortè me requiritur aliquis Bellerophon qui trisceme monstrum felici dimicatione perimat.

Vario prorsus genio ducitur illa bestia: nam ubi clamore agendum est, rugit ut leo: ubi mitius, & luxuriantem ad communia pascua necessitas adigit, capram agnoscas: & mox serpentum more varios in orbes flectitur, acceditque silentio, si in suos profectus calliditas, facillimique corporis lapsus utilior judicatur. Quid terribilius illâ sectâ, dum putat nunquam eò audaciæ processurum Pontificem, ut decernat quid credendum sit? quandiu visa est timere aut deliberare potestas, totus aër audacissimæ disciplinæ personuit clamoribus. Non multò post ut sensit ictum, furore compresso obmutuit, tulitque ad conspectum orbis durissima sibi vincula, quasi sponte ducto rem sequeretur. Quàm lubricè nunc pergat, nodis vipereis non suspiciosos animos implicet, infundatque in venas noxiosissimum virus, vix credat qui non vidit.

Nam quæ major solertia, quàm fingere sublatum omninò fuisse monstrum illud: jurè pro pueris habendos qui trepidant ad immanis bestiæ memoriam, quasi dentes haberet & ungues, quod jam nullum est: ita fatuos qui quid terribile cogitaverunt, metuere, nec se in

propriis

propriis focis ubi amica sunt omnia, securos arbitrari?

Intereà tamen revocato strictiùs fœdere; pervicacia; colloquiis; libellorum sparsâ corruptione, peccantium error fovetur: & quò faciliùs serpat, in egenos liberalis prodit; dulcissimus in mulieres, elegantiâ sermonis: ad pecuniarum verò comparationem quas sibi novit necessarias, in divites urbanus: denique non ex Apostoli spiritu; sed ex malitiæ ingenio, omnibus omnia fit, ut omnes decipiat.

Non plura in hoc somnium dicta sunt, licet grandis materia ad ampliora provocaret: nam petebatur Asterius, & illo abeunte, soluta est dissertatio.

REGINA OPINIO.

SEXTUM SOMNIUM.

BReve quidem hoc somnium, multa tamen in illo sunt quæ Lectorem moneant, & attentum desiderent.

Quis Principum ampliores terras obtineret, aut fideliori obsequio coleretur, quærebat apud se, compositus ad quietem, Hermias, cùm subito somno oppressus est. Tot Regum refertus imaginibus, nihil nisi regium cogitare poterat dormiens, neque mirum quòd Reginam Opinionem sibi finxerit, imperioso ore judicandi, vivendique leges omnibus dantem

In altissimo solio consederat, sed videbar

instabile, ut si quis validè concuteret, citò ruerer cum suo cultu maiestas: verùm nemo in eam audebat, quòd sacra res ac timenda crederetur. Circa eam variæ fortunæ atque ætatis numerosa multitudo, ad contraria facillimè propendens, expectabat quid decerneret. Illa, quia princeps erat, ex usu principum quosdam gratiosos habebat, quosdam aversos, nec fatuis destitutum erat latus qui mœstam oblectarent: nam jubente illâ, aliqui utres vento plenos labris & ore premebant, quasi nutricum ubera sugerent, moxque inflati mirabantur latitudinem suam: & hos turba vocabat viros amplissimos.

Neque minor erat voluptas quam ex aliorum ineptiis capiebat: verùm ut sat vacavit iocis, visa est ad seria converti, jussitque sua promulgari statuta quibus à nemine reclamaretur. Sed dum silentibus universis legit præco, probanturque magno adstantium assensu insulsissimæ leges & ex parte etiam durissimæ, subitò comparavit armata Pallas, ad cujus conspectum cùm fugisset trepida opinio, mutatis omnium animis, ex communi suffragio Dea conscendit in solium, eâque sapientiâ sua decreta proposuit multitudini ut cerebro Jovis natam nemo prorsus ambigeret.

Somnium hoc non pronuntiavit quidem Hermias; sed absenti mihi significavit per tolam, quam cùm ostendissem Asterio, in hunc

in hunc modum rescribere ipse voluit, tanquam ad se mitteretur.

Ex hoc me liberalem scias (Hermia) quòd cùm ad me non scripseris, tibi solvo quod non debeo. Multi sunt eo avaritiæ genere sordidi, ut faciliùs amicis pecuniam dent quam epistolam: quod pendere Firmianus instituerat, læta manu tribuo nihil tale à me expectanti, id est illo cessante; lubens sic volvo tuum de Regina Opinione somnium.

Optimè Reginam vocavisti, latè enim dominatur opinio, neque orbe minus est imperium illud cui tot gentes, tanquam in suum malum convenissent & decipi placeret, tam libenter obtemperant.

Thronum ejus dixisti instabilem esse, quia per se non stat opinio; vaga enim res est atque volubilis, & ideò illam à scientia distinguebat Plato, quod scientia firmissimo vinculo hæreat menti, opinio autem insit in animo, non adhæreat; facile enim inde evellitur quod leviter admissum nec judicio sancitum est, nisi obstet pervicacia; nam ubi voluit, nihil est opinione stabilius; & frustrà Socrates laboraverit, licet se à Deo missum jactitet ut obstetricis officio defungatur, & ab animis avellat adulterinos illos opinionum fœtus, quos perversè conceperunt. Itaque mutabilis est ex natura sua opinio, & vitio nostro constantissima, quod sæpè evenit, & maximè videtur in populo.

Puto te audivisse de muliere illa Senonensi in cujus utero puer plus viginti annis mansisse fertur, servatâ figurâ in saxum versus, & totis matrem ad partum statis doloribus provocans, quoties nonus mensis occurreret. Prodigium non existimo infantes in parentum alvo lapidescere, neque per tantam annorum seriem ad ortum usque perduci: nam si animos non corpora respexeris, quotidianus rerum humanarũ iste cursus est, ut semel admissa communi errore opinio, tractu temporis potius solidetur quàm exeat ab animo.

Quibusdam opinio propitia est, quod illius beneficio felices sint: quemadmodum illi contigit qui triremes Atheniensium suas putans, tantâ lætitiâ fruebatur, ut restituto postea convenientibus remediis cerebro, graviter de medico quereretur qui tantam classem, tot opes, jucundissimè insanienti, importuno poculorum usu ac nimiâ charitate rapuerat.

O te sapientem! Hermia; nam quicumque veris animi bonis destitutus, inaniter exultat; quia cæteris potitur quibus non efficitur melior, neque egestatem suam novit, opinione beatus est.

Alii etiam sunt quos non sua quidem opinio beat, sed aliorum. Modica est aliquibus litera; quia tamen eruditionis supercilium sumpsere, libros habent, authores non ineptè citant tanquam sibi notissimos, & quod scientiæ deest, obvelant sagaci silentio, sæpe doctissimorum

simorum virorum famâ claros videas, nec ratò dignitates etiam consequutos, tribunalia, præfecturas Ecclesiarum, quas alii justiùs & ex meritorum præstantiâ habuissent, si favisset opinio.

Miror certè, veteres, qui fortunam inter sua numina coluere, opinioni, quæ tot bona largitur, non obtulisse victimas. Ordine fortunam antecedit opinio ut famulam domina, jubetque sequacem tribuere quodcumque sive opum, sive dignitatum suis alumnis deferri constituit: & tamen cum altaria & sacrificulos habuerit fortuna, supplicesque qui aversam religioso cultu placarent, opinio, quæ gradu prior est, sine templis & sacerdotibus fuit; neque unquam aliquis, quod sciam obsecratione studuit eam sibi conciliare cuius suffragio tam fauste ditescunt plurimi, etiam sine merito, fruunturque præcipuis honoribus.

Quàm sit autem noxia quandoque opinio, dicam. Multi defectu patientiæ dolores sibi geminant: grande enim onus est, levissimum licet, quod omninò inviti ferimus: alio modo vis? Sarcina non ex se rectius æstimatur, quàm ex animo: si non facilis, at saltem tolerabilis est, si portatur viriliter. Verum ubi credit æger aut calamitosus se morbis quibus affligatur, aut ærumnis imparem, ex eâ cogitatione fit malorum illorum accessio quæ neque natura, neque sors induxit, licet in utramque miser totos questus effundat, tanquam nihil

suo authori nocuerit vana & crudelis opinio.

Distinctione utar: quædam mala sunt quæ tantummodo patimur: alia quæ & patimur & facimus, adeò tamen ignari unde venerint, ut extrà nos quærâmus artificem. Aliquis accepit injuriam quæ nec ictum intulit corpori, nec nocuit facultatibus: caruit honore quem sibi deberi existimabat: cum salutationem expectaret, ab alio contemptus est: indè se graviter læsum dicit alienâ malitiâ, cum tamen sensibus fortunisque integer, idem homo sit qui fuerat, antequam negatione honoris se petitum quereretur. Vulnus istud opinionis est, non injuriæ: qui illam contemnet, aget quietus, nec de ultione cogitabit quâ suus dolor sanetur, cum nullum admiserit, & frustrà quærantur remedia, si absit quod curandum est.

Constantini Imperatoris effigiem marmoream in seditione furens populus violaverat: nuntiatum est Principi & clamantibus aulicis Cœsaris vultum eâ plebis insaniâ concerptum fuisse, scelusque illud mereri quidquid in *Majestatis* reos æquissimæ leges statuerant: *videamus*, inquit Imperator, an verè sim vulneratus: tum manum vultui admovens, *aliquem mihi nocuisse ex tactu certè non agnosco*: erravit populus cum in illo signo putavit lædi potuisse principem suum, ego magis si crediderim: non ita servio opinioni, ut ex illius arbitrio miser fiam & plagas accepisse me

existi-

existimem, quibus solum marmor affectum est. Proinde remisit injuriam, nec pro saxo doluit, licet ex arte Majestatem adumbraret.

Multas irarum causas amputat qui ab opinione liber est. Adeò nos delicatos præstat, ut remota sentiamus: ut cum nostri juris esse possimus, pendeamus ab altero, & precariâ quiete fruamur, dum in argumentum doloris illud omne convertitur quod contra nos loquuta est aut tentavit invidia.

Stultius est tamen mediis in opibus se egenum arbitrari, eo quod aliqua desunt quibus celsior fortuna ab aliis ambitiosè distinguitur: sic enim opinione paupertas fit, ubi non est, & vocatur inopia, mensam tuam non extrui Principum cibis: ad ea te cogi quæ nec peregrina, nec cara sunt: plures servos te non habere quàm quos nosse queas, aut in villis multiplices domos inutili luxu ornatas, quæ dominum semper expectent & nunquam excipiant. Quid opinione crudelius? Illud agit ut tenuitate laboret cui nihil deest præter ea quæ majorem tumultum efficiunt.

Quod de viris amplissimis scripsisse æquè jucundum ac verum est, neque miror tuæ Reginæ placuisse fatuos istos, qui vento distenti, tanquam cæteris augustiores, seipsos suspiciunt, totasque vias, velut phalerati quidam equi, suo fastu complent, ne aliis locus sit. Nisi latos effecissent sui utres, non curarent adeò spatiosas domos sibi construi, ut inspectâ fabric

bricá quiſque facillimè poſſit de dominorum tumore judicare.

Quæ ſit aliorum inſania, dicam breviter; neque enim librum ſcribo, ſed epiſtolam. Imperante opinione, in dies veſtium forma mutatur: qui ad coxendicum initia penè deſcenderant thoraces, mox velut pœnitentia erroris, revocantur ad humeros: Byſſina quæ circa collum tantummodò luſerant, hodie tibiarum quoque ornamenta ſunt, ocreis miſcentur, ut jam nemo niſi ad crura linteatus, equitet. Lunatos aliquando calceos vidimus qui menſuram pedum enormiter excederent: aliàs, quadratos contractoſque quibus premerentur ungues, & dolor fieret incedenti: ſed nefas eſt, indecorum aut incommodum ducere quodcumque juſſerit opinio.

Pauca hæc de amictu dicta ſint, ad corpora ipſa veniam. Hodie ſylvas æmulantur virorum capilli; veniet tempus quo aſperos calamis agros adumbrent, poſtquam alta & matura ſeges meſſorum manu præciſa eſt. Quæ nunc venuſtatem capitis commendat opinio, ſuadebit utiliſſimè deponi quod ſine ſudore, aliiſq; incommodis ſordidioribus foveri non poteſt; ita tamen ut iterùm velit ſylveſcere quod ut ſuperfluum noxiumque damnaverit.

Durius eſt in fœminas iſtius Reginæ imperium. Frontem expilant cum opinio ſuaſit formam augeri eo cutis ſupplicio, nec eleganter comas emergere, niſi multum receſſerint.

Poſteà

Posteà labor est ut à superciliis modico intervallo separentur & melle ac unguentis solicitatur capillus ubi primum noluerant. Nunc compresso corpore penè eviscerantur ut graciliores appareant, si exilitati pretium fecit opinio: nunc spissis, duplicatisque vestibus, etiam æstate, se contegunt, cumprimum placuit, quæ prius contempta fuerat, corporis forma crassior.

Quam Palladam vocas è cerebro Jovis natam, ad cujus accessum opinio fugam adornat, ego rationem dixero sive sapientiam: sola hæc enim ab opinionis tyrannide miseros mortales eripit, ostenditque quid sentiendum, & quid agendum, ut homo nihil leviter credat, aut ineptè moliatur.

Illud tamen non egerit ratio nisi armata; nam debilis non habet unde Reginam Opinionem è solio suo deturbet. Etiam infantes comprehendit hominis definitio. Sed quia in illis organorum defectu ratio involvitur, illóque humore laborat quem ad corporis augmentum copiosè ministrat sagacis naturæ providentia, vix aliud præter animal in infantibus deprehendes: nam quod rationale vocamus, sensim quidem emergit; sed quot nugis impeditum? in illis plures anni insipienter effluunt, & septimus nondùm benè crepundia amovet ut aliis ineptiis detineatur, donec tempus illud venerit quo pateat quàm laboriosè quamque tardè homines sumus.

Illa tamen mora, quia lex naturæ est, nec ab eâ mortalium ullus absolvitur, nemo mihi iure exprobrare potest, quod antequam in me pueritia adolevisset, ligneos equos conscenderim, & rudi simplicitate crediderim illa omnia quibus pueri luduntur à majoribus: necesse est enim ut debilis & inerudita ratio tam falsis quàm veris assentiatur, si facili nec suspiciosæ ætati jocosus aliquis aniles fabulas exposuerit.

Sed pudor est, provectæ ætatis homines adeò puerascere ut mirentur quidquid suspiciendum proposuit opinio: piscium putamina: verrucas concharum, sic enim gemmas vocat Tertullianus, illudque omne quod ad evacuanda marsupia tantis periculis quæritur.

Adamas qui hominum æstimatione cæteros lapillos longè superat, vitrum est, sed solidius: ut tam carè emeretur firmitas ista, suasit opinio, voluitque urbium pretia in pellucido saxo sæpè contineri, ut uno lapide dives mulier, tanquam de orbe devicto triumphans, circumferret provincias.

Ut ista negligat aliquis, necesse est discedat à puero: idemque censendum de honoribus qui multum appetuntur, quia fulgent, nec minore stultitiâ comparantur quàm gemmæ & adamas. quoties ingenti pecuniâ splendor iste emendus est. Tecum sentio, Hermia, nisi potens ratio sit, opinionem non detrudet, tot annos assuetam imperio, tot acceptam suffragiis.

SEPTIMUM SOMNIUM.

CHAOS.

Illud optimè Lucanus his versibus descripsit:

———— *Omnia mixtis:*
Sydera syderibus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi, totaque discors
Machina divulsi turbabit fœdera mundi.

Isto carmine factum est ut Hermias qui recens Poëtam legerat, eandem concussæ naturæ depravationem in somnis conspiceret: nec alia nobis proposuit præter illud, an scilicet in res humanas aliquando caderet ejusmodi perturbatio; ad quem ego sic, invitatus à cæteris.

Quid sit nox non concipio nisi priùs noverim quid sit dies, neque puto cæcos ipsos qui ad tenebras à natura damnati sunt, de illis rectè sentire: ea enim notitia, qualiscumque sit, ipsâ luce formatur, quam si non expertus est oculus, frustrà nitar pulcherrimæ ac jucundissimæ qualitatis absentiam comprehendere. Similiter, quid sit Chaos intelligam, si capiam quid ordo sit: quia verò definitur; suum cuique rei locum tribuens dispositio; ubicumque justissimus ille rerum situs turbabitur, necessariò admittetur Chaos, quo nihil tetrius aut deformius.

Qua

Quatuor disparis naturæ liquores in vitreo globo aliquando miratus sum, eâ corporum positione & varietate colorum ut referrent elementa. Qui enim in summo constiterat tanquam levior, ruber erat, nitidusque, nec ab igne dissentiens: sequebatur alter eximio candore pellucidus: huic tertius subjacebat eâ prorsùs viriditate quàm videmus in pelago; & qui obscurior cæteris turbidusque, suo pondere ad ima descenderat. Ordo hic impermistè servabatur, & quia in eo videbam imaginem universi, recordatus sum Claudiani illius,

Iupiter in parvo cum cerneret omnia vitro
Risit.

Conversusque ad amicum cujus industria fecerat ut in tantillo tanta conspicerem: certè, inquio, etsi tuus ille labor nondùm à Poëtis celebratus sit; tamen, quod ad gloriam multum est, Archimedem æquavisti: tùm ille concusso globo, diversissimorum humorum concordiam, ait, justissimamque collocationem miratus es, ô Firmiane! vide nunc quid sit rerum Chaos & quàm malè natura habeat si misceantur universa. Motus ille ita subverterat ordinem ut jam non varii *liquores* viderentur; sed ex eis pravum aliquid & oculis injucundum; donec quiete concessâ, sibi quique sensim restitueretur, seque ab aliis expediret qui permixtum corruperant.

Commodè sedem suam servant elementa: ignis

ignis sub concavo lunæ seipso nutritur: aër spatium illud omne occupat quod ab inferiorè superficie ignis ad nos usque interjacet: aqua super terram extenditur: illa, tanquam fundamentum orbis, immota manet, cæteris circum pro variâ cujusque sorte, perenne fluentibus: ignis enim ad proximi cœli legem volvitur, labitur aër, & aqua non genio minùs quàm ventorum quos admittit & sequitur, instabilis est. Chaos erit si descendant leviora: si cum suo elemento arbores ad Cœlum se transferant & novâ tempestate actum pelagus ripis suis non patiatur contineri. Confusionem augebit syderum casus & lites, non ut nunc fit; nam & occidunt & pugnant: sed si in pontum, ut canit Poëta, se tanquam novi pisces precipitaverint. & Luna non ferat ipsum Solem, à quo habet ut luceat, suo cursu definire dies & annos, ut illa mutabili vultu menses solet nuntiare.

Jam ad tuam quæstionem venio, Hermia: petis an in res humanas aliquando cadat ejusmodi perturbatio? Ita est: nam id in regnis non rarò videtur, in familiis sæpè, in personis frequentius. Triplex ergo Chaos datur, politicum, domesticum, & singulare. Ut faciliùs enodaretur ista materia, debuit præcedere distinctio, nunc ordine & viritim, ut dicunt, agendum est de singulis.

Optimus Regni status is est, cum inferiora subduntur superioribus & quæ cæterorum sorte

ſortem excelſitate ſuâ ſuperant, inter ſe conſentiunt: ſic enim elementaris natura ſuis continetur finibus, & aſtra concordiam ſervant, qualitatibus eâ ratione ſociatis, ut ſi quid in uno vehementius ſit & ardentius, aliorum amicitiâ ac nexu ſalubriter temperetur. Aequiſſimus ille rerum ordo, cum is cui commiſſum eſt imperium, legem dat, non accipit ab alio: ſuæque dignitatis memor, id eſt, ſe Solem ſciens, Zodiaco non digreditur, neque ſinit ſuas domos, ex quarum ſitu & conditione in ſubjectum orbem varius eſt, ab aliis ſyderibus uſurpari.

Nullum unquam turbatius Chaos fuiſſe arbitror quàm quod temporibus Caroli Sexti in Galliis viſum eſt. Dum in Britanniam Rex, ſuas ulturus injurias, cum ingenti exercitu proficiſcitur, repentè occurſu phantaſmatis ita demens effectus eſt ut mox in ſubditos ſuam videretur inſaniam effudiſſe. Solem tum habebat Gallia; ſed qui non moveretur neque diem ſuis daret: ingens malum, dignitas manſerat, radii defecerant: hinc cæterorum ſiderum concertatio, dum ſingula vicem Solis implere ambiunt, nec ſuſtinent, lucem, quæ novo ordine in terras effundenda erat, ſimul ab omnibus proficiſci.

Atrox prorſus luminum pugna, quâ factum eſt ut ex præcipuis unum, quod Soli vicinius erat, non modò aliquid ſplendoris amitteret; valentioris impetu penitus extingueretur.

Major

Major tamen perturbatio fuit, cum illud cui maximè Cœlum debebatur, ipso Sole & Lunâ authoribus, exturbatum est, ut expulso succederet Gallicis rebus infesta lux, suoque aspectu eam vastitatem inferens quæ nisi virgineâ manu, stupendisque miraculis amoveri non posset.

Dum sic decertant sydera, haud quietior tellus assurgit, locumque postulat indebitum sibi, neque luminibus ipsis subdi patitur, quæ prius, dum staret adhuc rerum ordo atque felicitas, immobilem rexerant. Nullis legibus coërcebantur elementa, & ut licentiùs furerent, terminos omnes abstulerat dirū Chaos: suas metas mare fastidiebat jam rupibus altius & cœlo minabatur tempestates.

Hæc in Galliis aliquando gesta sunt. Et quoties miscentur officia; discordant inter se Principes, amplioris potestatis desiderio, vel perversa cupiditate volunt Majestatem experiri; rebellat plebs, ad consueta onera se adigi non ferens, ambitque timeri quæ priùs tranquillè jacuerat; Chaos est, illi prorsus simile quod Lucanus descripsit, Hermia, & tu vidisti per somnium.

Ideò qui prudentissimi Reges fuerunt, ne mala hæc in publicum admitterentur, subditos Principes non siverunt nimium erigi, neque concesserunt jam copiosis opulenta matrimonia, ne tot rivis in unum alveum confluentibus, regno timeretur illa vastitas quam

latè jacentibus agris inferunt stagnantes aquæ nec riparum patientes. Curaverunt etiam ne tot arcibus in eâdem Provinciâ, totque civitatibus præessent, haberentue ex affinibus rectores urbium qui noxiâ charitate ducti, ubi postularet sanguinis necessitas, spretâ fide quæ debetur Regibus, iniqua molirentur. Eadem regnandi solertia strenuos viros habuerunt in Provinciis, qui Proregum cœptis invigilarent, & dignitatum concursu frangerent eam potestatem, quæ cohibere vix potest, nisi habeat æmulum

Ita coactis ad officium Principibus viris si quando populus vel sponte, vel sollicitatus insurrexerat, sub ipsa seditionũ initia jubebatur miles diligenti sævitiâ furentem comprimere: faciliùs enim impeditur Chaos quàm expellitur, & aquâ modicâ perit citò modicus ignis quem frustra toto puteorũ haustu velis extinguere, cùm sylvam corripuit.

Quid aliud bellum civile quàm publica confusio? Non gloriæ stimulis aut æquitate geritur, sed insaniâ. Quicumque homo est, nullo discrimine miles fit, judex, patronus, agricola, sacerdos: unumquemque enim ad arma cogit necessitas & circumstans periculum. Vario sacramento cives fidem suam alligant: urbes urbibus infestæ: timenda vicinia: patriam in ipsâ patriâ nullus invenit, cùm ubique malè sit.

Quot templa, tot, expulsis sacris, castra sunt.

sunt. In illis jam nihil audias præter armatorum strepitum: impia dejerantium verba, potantium raucas voces, si nihil urget & otium concedat vel dubia securitas: ovium balatus, mugitus boum humanis miscentur clamoribus, indicantque quid suum miles illic custodiat aut vicinis rapuerit. Tuta sunt ubique scelera: tribunalia silent: justitia tremit: furor imperat: separantur ab invicem fratres ut in suum sanguinem pugnent: nullæ sine hostibus viæ, & ne securus lateas, insidias, ignem, impetum timet solitudo, cui te tuaque commisisti, cùm egredi non liceat: musis ipsis sua collegia bellum claudit: jubet arma: cessant artes, nisi quæ paci infestæ sunt: inopia fit omnibus ut pauci crudeliter ditescant: & prædones adeò multiplicat publica paupertas, sit egeni, quos ad novam audaciam nova fames incitat, non minùs viatoribus timendi sint, quàm milites.

Puto vobis exhibuisse bellicum in republica Chaos; suum tamen & pax habet: nam si ad munera non assumuntur, præclariora ingenia; nec merito dignitates, sed favori vel pecuniis dantur: Si quod natura jacere voluit, eminet: si sacerdos laicorum mores sibi adsciscat, sibi sacerdotum bona Laicus: si fortunis ingentibus non præfigantur limites quibus tollatur potestas invadendi quæcumque placuerant, & sic indomitus ignis totum aërē quem infrà se habet, totas mare terras absu-

mat-

mat: profectò etiam in pace Chaos erit. Sed avertat Deus ut ista videamus quæ majores nostri variis temporibus ad satietatem experti sunt.

Bellicos tumultus Rex noster, impubes adhuc, æquitate causæ suaque felicitate dissolvit: frustrà in virum insurgent, qui puero cessere. Majore vi radios spargit sol jam altior: quod præstitit oriens Majestas, fortiùs aget, si quid amovendum erit quod lucem impediat, cùm jam pervenit ad meridiem. Heroum arma quandiù pro illo pugnavere, victoria sequuta est. Nullus ab eo mihi profligandus defecit: cadunt vires quas ille fato suo non roborat. Quæcumque in Regno adversus publicam quietem tentavit factiosorum perversitas, antequam noceret, solo Principis nomine compressa sunt. Pacem dabit felicissimam, quem sic bella reformidant. Nunc quid sit domesticum Chaos videamus.

Quælibet familia velut quoddam in angusto Regnum est; habet enim Principem suum, magnates quos commendat sua dignitas; plebem quoque, ab eo quidem fastigio longè remotam; verum cujus opera fit quodcumque Princeps jubet, postulatque communis utilitas. De familia illa loquor quam absolutam dixerunt veteres, cùm in ea nulla pars desideretur, & viro uxorem dederit legitimus amor, utrique natura liberos, fortuna servos qui accipiant imperia.

Regat

Regat vir; Sol enim est & injuste sibi potestatem Luna deposcit, nisi jus ad illam habeat præcipui syderis absentiâ. Magnum familiæ Chaos, uxor præsente marito volens, disponens, jubens, tanquam secundus haberetur quem natura primum voluit, & caput ipsâ costâ esset inferius ex quâ mulier sumpta est.

Absentia certè mariti non solo funere æstimatur, sed etiam defectu ingenii; nam si ita natus est ut hebes sit aut levis, non indecorè videtur uxor id in familiæ bonum agere quod aliàs marito competeret: nam Luna facta est ut quoties abscedit Sol, vicario lumine mundum regat, eò facilius debilem vim dimissura in terras, quò illis vicinior.

Nil magis appetit mulier, quam imperium; quod si semel maritus permiserit, potestatem illam nisi cum vitâ non exuet; aut si contingat virum novis animis in neglectam dignitatem suum sexum asserere, nunquam bene subditam habebit uxorem quæ regnum amiserit. Ideo maturè curandum est ut agnoscat se sociam quidem esse; sed ut Reginæ consortes Regum sunt: ita enim ex communione tori supremos honores cum illis partiuntur, ut cum illis non imperent. Milites legendi sunt? procuranda pax? sublevandus populus? concedenda supplicibus gratia? id omne Regis non Reginæ negotium est: si quid illa optaverit, ut se subditam intelligat, precibus obtinet non imperio.

Simplices maritos quàm constanter dominari debeant, suo malo Ninus admonet. Formæ illecebris captus uxorem habuerat Semiramidem, abjectissimæ stirpis, sed sagacissimi ingenii feminam. Illa ut se Reginam sensit, aliquid altius meditata est: secundi gradus impatiens, aliquando tanquam jocans oravit facillimum Regem ut per aliquot dies uxori liceret summâ potestate uti: velle enim videre se quàm decenter manu mulieris administraretur: ille interim à negotiis omninò quiesceret, & mox ad sceptrum rediturus, brevissimo regnantis conjugis spectaculo frueretur. Annuit petenti stolidus Rex & ad ludum illum quinque dies electi sunt. Sedentem in solio Magnates primùm novo cultu salutavere, deinde miles, ad id omne paratus quod armatis imperaret. Quam libenter in arduis obsequerentur, levioribus jussis agnovit subtilissima mulier: sed & donis sollicitandi erant animi, quos jam blanditiis suos propemodum fecerat, nec laboriosum id assequi, cum tota ærarii potestas penderet à feminâ. Per illos dies adeò se beneficam omnibus præstitit, ut timerent reditum Regis, nec obscurè dicerent non amovendam à solio quæ tantâ æquitate, tantâque prudentiâ creditam sibi dignitatem gereret. Ergo, inquit, si mea fortuna, vestra est, sinite me solam regnare, nec sexum cogitate, cives; sed virtutem & ingenium. Paruit populus: serò agnoscentem quid peccaverat

Regem

Regem, poscentemque ut saltem suæ uxoris comes esset ad imperium, conjicit in vincula: magno certè maritorum exemplo, qui virilis fortitudinis obliti, uxorem agunt officio, cum vultum & vestem non habeant.

Est etiam magna domus confusio, præpostera liberorum authoritas & servorum maximè qui ad humilia sumuntur: inde enim fit ut plures dominos familia habeat & distrahatur obsequium. Paternæ successionis pars est imperium illud quod maturè nimis aliqui sibi vendicant: exspectantur bona parentum, expectetur & potestas.

Olim magnorum fluminum capita religiosè colebantur, neque sine aris fuerunt, & abdito vasti amnis irruptio & aquarum calentium fontes: sanctiùs honoratur in patre, familiæ principium. Quàm distet à rivis origo tunc non agnoscitur cum æquali dignitate fluunt, & ita inflantur liberi, ut se sibi debere autument, non parentibus, cum tamen nihil habeant nisi quod ab illis accepere.

Verum sæpe patrum culpa est ista filiorum ab honore, rectoque ordine defectio. Solent illis omnia concedere: hinc petendi audacia, quam si aliquando non audiant, ira fit & querelis familiam implet, tanquam non daretur quod pari jure pertineret ad singulos. Sapienter aliqua consultò denegabit pater ut videatur suarum facultatum dominus: neque unquam se omnibus bonis abdicabit in gratiam

filiorum, ne sævos habeat in quos profusè nimis beneficus fuerit: tunc enim velut mortuus computatur qui nihil eorum possidet quæ antè tenuerat, & iis qui tam celeriter hæredes sunt, durum est, toties redire defunctos qui traditas opes, ad quamlibet occasionem, importunâ prece repetant. Certa est bonorum abdicatio: incerta filiorum misericordia: & quàm multi qui dantes parentes coluerunt, petitores non tulere?

Sed quid si servi dominos suos regant, non istud erit ingens familiæ perturbatio? Et hoc tamen patiuntur plurimi. Famulis primum se plus justo faciles præbent: deinde gravioribus negotiis tanquam necessarios insipienter præficiunt: habent secretorum omnium consortes, & quod sæpè celatur uxori ac liberis, mercenarii norunt.

Ubi sic promoverunt res suas, dedignantur utplurimum domini sui prolem; ambiunt ab illâ rogari: quidquid agunt ex debito, videntur gratiosè concedere immeritis: dominantium vultus ac mores induunt ut esse plusquam servos existimes qui familiæ præsunt. neque timent ejici: obstat enim negotiorum communicatio, metusque, ne si durè habeantur, propalent quidquid illis revelavit incauta dominorum simplicitas.

Totidem esse hostes quot servos aliqui putaverunt, quia moribus nostris verbisque maligni censores imminent, mox delatores futuri pro-

ri prout impulerit levitas, aut innata servis adversus jubentes dominos iracundia. Multis nocuit, non inermis quidem famulorum manus, sed os armatum: & sæpè vindictæ grande genus censetur, illud loqui quod scimus. Est in domino quod servus metuat, potestas: est in servo quod metuat dominus, lingua: & ideò in utroque non rarò, ferè hostilis animus: adversatur enim charitati jugis timor & necessarius ille vivendi modus qui libertatem adimit.

Vis scire quis servus vere hostis sit? Ille qui in familiam receptus ut vilibus officiis fungeretur tanquam in suo herilem potestatem exercet: dominum suum malignis artibus, tanquam ferreis catenis, alligat, ut non possit quod vult aut debet agere: dominam suam despicit: premit liberos; nam quid ab inimico gravius? Et tamen hoc plerumqs fit, nec satis ingenii dominus habet ut se mancipium agnoscat, licet sub honesta veste ad illud dedecus compulsus sit quod omnes agnoscunt.

Nullus miserior eo qui servorum suorum servus est, nec hoc à fortuna habet, sed à sua insania. Dominos feras, quos mercede conduxeris? Quid fuerint cum ad te primùm accesserunt, recordare: chaos est, si plus audeant & possint quàm sortem suam deceat: ordo, si benè, si humaniter imperes & illi fideliter obsequantur.

Invenitur etiam in quolibet homine, si inordinate vivit ea rerum permistio quam in regnis & in familiis observavimus? Quid anima sublimius? Quid abjectius carne? Et tamen quàm sæpè subjicitur pars nobilior ut alteri serviat? Cœlum & terram nos esse Cyprianus existimavit, cùm spiritum possideamus è cœlo, corpus è terra, & una pars non corrumpatur, alia subjaceat elementis, nec se possit ab interitu tueri. Cœlum & terra miscentur, quoties confunditur utriusque partis operatio: corpus jubet, obedit animus, suamque lucem conteri patitur à voluptatibus illis quæ infra illum sunt, nec aliquid habent quod spiritualis natura possit honestè appetere. In luxuriosis, si benè advertas, omnia turbata sunt. Non procedit ab animo lex, sed à sensibus: & ipsa ratio, caro fit: & caro vicem rationis explet, quia ducit, non ducitur.

CIRCÆA DOMUS.

OCTAVUM SOMNIUM.

Frustrà nunc in Campania domum istam quæsiveris: tempus absumpsit: neque enim oportebat illas ædes tandiù stare, & Sybillæ (cujus adhuc inviolata specus manet in illis regionibus) injuria fuisset, si eodem fato frueretur, veneficæ palatium,

Proxima Circææ raduntur littora terræ
Dives inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu.

Hoc

Hoc quomodo apud nos inventum sit, referre placet: quo scilicet carmine, quibus herbis nova Circe incautos homines in bestias commutarit.

Aliquis narraverat de muliere cujus ingenium dicebatur suo sexu grandius: ætas media: forma vulgaris; sed amœnus sermo, nec aculeorum expers & sese in leves animos suavissimè penetrans. Nullius Religionis erat, ut de omnibus liberiùs loqueretur: hanc plurimi invisebant, aut perdendi, nisi citò recederent, aut jam perditi; nam in eâ virorum frequentiâ magistram agebat: dissolvebat Theologorum argumenta ut impietatem, quam à libris quibusdam hauserat, statueret, & tanquam sole genita, tenebricosis mentibus infundebat suum lumen. Illâ suadente, in multis omninò defecerat Christiana religio, & fide perditâ, nihil fœdissimæ voluptatis subtrahebatur, ubi clam aut cum nefariis scelus admittere constituerat.

Cum hæc omnes non sine horrore audivissent, quid Circæa domus significet, quæ nuper mihi per soporem ostensa est, jam video, inquit Hermias: ô quàm fugienda domus ista! Quam potens veneficiis mulier, cujus arte tot viri commutantur in pecudes!

Sapientissimè prohibuit Apostolus mulieres docere in Ecclesiâ, & acutè Chrysostomus in memoriam revocans quid Adamo suasisset uxor sua, his verbis explicuit apostolicam se-

tentiam : semel docuit mulier & omnia pervertit· idcircò, ait Paulus, ultrà non doceat: & hæc tamen viros instruit: sed non miror audaciam: nec Paulum, nec Christum agnovit ista mulier, & omnibus qui religionem abjecerunt, familiaris est impudentia.

Nobiscum aderat Cesernius qui mulierem hanc non semel ex occasione viderat: & enim inquit, non omnes qui apud illam sunt diversati, suam formam amiserunt: sum qui fui, Hermia, multique alii eâdem mentis constantiâ usque adhuc homines manent, ut scias non solum Ulyssem, quod in sceleratas ædes intulit, suâ felicitate servavisse. Fateor plurimos prorsus amisisse suam figuram: sit (ut apud Plutarchum Gryllus ille qui à Circe mutatus in porcum, eadem jubente, narrat brutorum delicias) hi, inquam, nihil præter sordidissimas voluptates sapiunt: in venerem & in escas proni, vel mulierum formam assiduè laudant, vel famosiorum helluonum pingues mensas: nullam vitæ partem ratio in illis obtinet aut divini cultus sollicitudo, cùm totam inter se dispartiant salacitas & abdominis cura. Sic abjecto homine, mirantur tamen felicitatem suam: despiciunt cæteros quos commendat morum integritas & studium pietatis: dolent quòd tam tarde mutati sunt in bestias, nec aliquid magis curæ est, quàm convertendos alios in illud stabulum intromittere ubi tot bruta quotidie conveniunt.

In quibusdam tamen aliquid hominis restat, ut de Actæone dicunt, cui crura humana sub cervino capite manserant, cùm à suis canibus distraheretur. Nondum enim isti religionis sensum omnem amisere, ut in nefarias cupiditates se penitùs immergant: ne ultra peccent, prohibet invitos abditus timor: sed quàm modicum illud, quod si adsit, nihil deerit ad bestiam? Nondum quidem grunniunt, sed mox grunnient, nisi Circæam domum deserant; nam inter tot veneficia, vox hominis in hunc cantum facillimè vertitur.

Cesernii discursus hic Asterium impulit ut non solùm de mulieris istius, sed de aliarum quoq; periculoso consortio sic dissereret. Magna locorum vis, ex quâ sæpe fit ut homo vel formetur, vel pereat. Quòd in lapidibus aliquando videmus humani corporis effigiem, solâ delineante naturâ, id non casu, sed sydcrum charitate effici subtiliter observavit Albertus Magnus.

Quædam enim cœli partes sunt generi nostro amicissimæ: sub his in propriâ materiâ semper ritè procedit humana generatio & in alienâ non rarò veluti inchoatur: nam ubi singulares causas non invenit ista cœli dispositio, quæ secum consentiant, saltem ostendit in saxis quid intenderit, tantumque socios parentes defuisse ut generaretur homo quem sola sydera non efficiunt.

Hoc naturæ ingenio novem musas præfer-

bat famosus ille & omnibus penè historicis notus Achates, quem inter regales gemmas pretiosissimum Pyrrhus habuit, & chalcedonius lapis, tanquam cæteris humanior, eas sibi sine arte imagines imprimi gaudet, prout influxu virili vel feminco tactus est, viros reddens aut fœminas.

Sub aliis quibusdam cœli partibus ita laborat humana generatio, ut inefficaci materia vel omninò impediatur, vel à recto aberret, sive defectu, sive turpi partium accessione. & matrimonia probrosa sint iis qui suscipiendæ proli sedes aptas non elegere.

Ignota plerisque Philosophis opinio, verùm ad rem propositam quid pertineat, audite. Quædam loca sunt ita rationi congruentia, & hoc de scholâ Platonis aliquando dictum est, ut quisquis in illa admittitur, ex consortio sapientum fiat sapiens: secùs si in eas domos se recipiat, ubi contemnitur religio, vel prohibita voluptas familiaris est: nam contagione loci citò insanit, & in vitia labitur. Quod de corporibus humanis Albertus docuit, de animis rectè censeam: & quia in plerisque locis comparatur ratio, quæ verè hominem constituit, in aliis deperditur, fidenter conclude, quasdam dari partes in orbe quarum influxu homines fiunt; quasdam verò quæ ab eo instituto prorsus aversæ, in id tantùm laborant, ut extinctis hominibus ex illorum veluti funere nascantur vel monstra, vel pecudes.

Permanere vis homo? Circæas domos devita, nec te fortunatiorem crede pluribus aliis qui priusquam ad illas accederent, sapientes habebantur & post in bruta conversi sunt.

Stupenda refert Josephus de valle quæ non procul Ptolemaidem visitur. Quidquid arenæ gignit, vitrum est: sed insuper ea loci potestas ut quam aliunde comportaveris arenam, brevi temporis intervallo convertat in vitrum, quod postea si & extrahas, rursus ad suam naturam sponte redit, nec aliquid restat quo videatur vallis hujus occulta vi nativam formam alquando perdidisse.

Majora finxit de locorum potestate Theophrastus, cùm docuit animam humanam varia corpora mutuari ab elementis, cùm exuta carne hinc abit & ad suum principium revertitur. Quandiu remanet in terrâ, contingit illi non melius, inquit, suo elemento corpus: subtilius est quod ascendenti ministrat obvius aër: sed lucidum planè ac flammeum quo induitur dum per ignis regionem pergit ad Deum: donec & illo excusso jam sublimiorem omnibus elementis animam involvat, nunquam deponenda, nec multùm spiritibus dispar, substantia cœlestis.

Si de moribus agitur, eâque facilitate quâ mutatur homo juxta locorum naturam quibus insidet, æqualiter hæc omnia vera sunt: impius enim fit si frequenter in eas domos

divertat ubi docetur impietas : cum epulonibus, terreus : aëreus, cum vanis : cum libidinosis ac mulieribus, igneus : nec spes ulla datur honoris aut continentiæ, nisi locum mutaverit.

Aliquis mihi dicebat formosa quædam esse pericula à quibus vix libenter abducimur ; sed hoc, jocus est ; & ludebat sine dubio Seneca, cùm scripsit, non maximum ex suppliciis fulmen esse ; sed speciosissimum : ineptè enim misero dicitur, adhiberi ipsi à tortoribus formosissimum ignem, ut venustè pereat. Quid interest fulgente gladio cadam, an eo qui rubiginem contraxit ?

Fatuus omnino habetur ille Imperàtor qui spontaneum interitũ meditatus, ne à furente populo trucidaretur, sibi fieri curaverat ensem aureum, quo, necessitate compulsus, antequàm hostes accederent, seipsum conficeret. Nihil ad pereuntis solatium confert pulchritudo aut pretium rei quâ tollitur : Serico ligari vel cannabe, par est jactura libertatis : neque dissimilis casus, sive nos præcipites vile saxum, sive jaspis, aut Parium marmor exceperit.

Placet oculis mulier apud quam tota dies impenditur ; sed interit illius formâ castitas, ut cætera pericula, vitanda est, quibus nemo se lubens implicat, licet speciosa sint.

Ubi hæc Asterius exposuit, expectabat quid dicerem : & hæc difficultas, inquam, Asteri

velle

velle fugere cùm suaviter tenearis, & eo fascino te ludat amor, ut putes illos omnes insanire qui te non sanum credunt. Aegrotos vidimus imminente morte jucundissimos, sibique gratulantes valetudinem suam. Affecto sic cerebro, non tantùm aversabantur remedia, verùm & molestè ferebant medicorum conspectum, sollicitæ familiæ curas, & in amicorum fletus sæpè acerbi, querebantur quod ineptâ miseratione, firmissimo aliàs viro, veram ægritudinem facerent.

Ita cardiacus morbus amor est ut sit & cerebri vitium, ideòque incantatorem appellavit Socrates quòd rationem alliget, ludat sensus, fanaticum reddat quemcunque corripuit. Arreptitiis amator simillimus est, nisi quòd furit decentiùs, nec exorcismis vexatur aut pellitur dæmon, qui pectus ejus insedit: toto animo, toto sæpè & corpore jactatur miser, nunc aureo colore; nunc cinereo, & interdùm laborantis Lunæ tristissimam speciem referens, cùm vel pallida pluit, vel à Magis infestatur.

Sic habentibus frustrà proponas Circæis domibus exire; carminis enim cujus potentia tenentur, maxima vis hæc est, ut carere nolint injuriâ, timeantque aut etiam oderint eos omnes qui suo consilio volunt miserandos, neque tamen sibi notos, in optimum statum restituere. Quid igitur? nemo succurret sic perire volentibus? quiescet amicorum solertia?

tia? societatem dissolve, tu qui damnosam arbitraris: ita tamen ut quem voles salubriter ab illis domibus avertere, ubi salus periclitatur, non sentiat se avelli; tua enim industria peribit, nisi lateat.

Alias propone delicias: itinera, quæ spectaculorum varietate curiosum animum oblectent: viatores non diu comitatur Cupido; citò lassantur pueriles alæ, nec æquant properantium gressus. Hac arte desiit in plurimis amor, & licet dictum sit à Poëta,

Hæret lateri lethalis arundo.

Sæpe tamen cursus ipse telum excussit omni dictamo potentior.

Verùm regiones peragrare neque vult, neque potest amicus tuus; in ipsa patria fac, si pote, ut non quiescat: negotiis illum implica, donec advertas morbum illum remisisse quem contraxerat otio: cura vocari à multis qui eodem consilio nescientem impediant. Interim, ut opportunitas aderit, mulieris, cujus aspectu atque colloquiis tenetur, ineptias expone; satis invenies si videre placuerit. Ore dicaci, meditatisque salibus minue formam quâ raptus est: pudebit amare & mirari quod temnetur à cæteris, maximè si suadeas plures alios mulieris animum felicius occupavisse, nec ipsum verè redamari quem tot viris posthabeat.

Ars quidem illa tentata est, inquies: sed minimè processit; hac igitur utere. Nocturna lu-

na lumina solopprimit radiorum majestate; sic & tota formæ muliebris evanescet existimatio si præstantiorem ostendas; hoc autem quomodo Christianè fiat, explicabo: istos namque haud probaverim qui morbo morbum curant, & justè Italiâ pulsus est libidinis ille minister qui in remedium amoris novos ignes, nova philtra proposuit. Ex pessimo genere ne catulus quidem relinquendus: tyrannorum timentur hæredes, & frustrà moritur noxius amor, si successorem habeat similem sibi: Sálus non est, præcipitium aliquod devitasse ut in alterum incidas.

Itaque non honestè amanti forma illa proponatur quam sanctè depereat: Virtutem profer: hujus amore capti sapientes despexerunt venustatem illam corporum quæ vulgares animos allicit; & ne viderentur aliquid amare præter dilectam, spretis honoribus ac divitiis, spretis & voluptatibus, cum illa secesserunt; sed & aliquid pulchrius ob oculos pone, Deum ipsum. Quàm formosa sit artificis idea, videtur ex opere, licet totam suæ causæ speciem effectus non capiat: sed, ut potest, adumbret. Quanta Dei pulchritudo, à quo est, quidquid pulchrum est! Hanc mihi quotidie demonstrant speciosissima sydera: suspensæ ac mobiles nubium picturæ: sylvarum amœnitas: aquarum inter lapillos, herbasque ludentium limpidi cursus: varia florum, segetumque dignitas, totos agros convestiens:

gemmarum splendor, avium plumæ quibus & nos delectant & ipsæ superbiunt. His omnibus, cæterisque non dispari decore nitentibus, tanquam rivis, ad fontem pervenio, cujus formositas tanta est, ut illam per speculum & in ænigmate vidisse, sit etiam quodammodò viatorum consummata felicitas. Qui sic Deum intuetur, diligit, & vultuum illorum pertæsus quos ante perspexerat, jam receptis oculis, miratur ac luget cæcitatem mortalium.

Formâ mulieris æstuat amicus tuus? contemnet, si, te ostendente, Deum viderit. Verùm urge constans orator; nam tempore opus est, & multo sermone plerumque fit tam grandis, & humana omnia superans apparitio. Quod unus dies non aget, præstabit alter: sæpè de his loquere, etiam invito: varius est animæ status, Circæis poculis infatuatæ; nunc divinum amorem respuit, veniet hora qua recipiat.

Quod olim tanto ardore Christum mundus diligeret, ut non dubitanter pro eò pateretur quoscumque cruciatus, teste Augustino, opus Petri existimaverunt gentiles: aiebant enim Apostolum veneficum fuisse & cum incendiariis jure plectendum, qui noxiis carminibus totum orbem cremaverat. Magna Petri laus ista magia, quâ factum est ut dæmonum fascinationes omnino solverentur: incantationem abstulit incantamentum potentius:

tius: homines quos antea cupiditas, malus ignis corripuerat, divinus ussit. O te magum desiderabilem! si sanctum imitatus tot ore scintillas emiseris quot verba, cogasque amicum melioribus flammis aduri, quàm quas in Circæis ædibus obscœna voluptas accenderat.

METEORA.

NONUM SOMNIUM.

Quis meliùs hanc Philosophiæ partem tractasset, quam μετεωρολογίαν vocant, Aristoteles an Seneca, non conveniebat inter nos; placebat aliquibus Aristotelis erudita brevitas; laudabatur ab aliis ubertas Senecæ & intexta naturalibus quæstionibus moralis eloquentia.

Controversiæ finem imposuit jucundissimo commento Hermias, asserens se somnio admonitum fuisse ut de eâ materiâ scriberet: nec mirari debere cæteros quòd huic consilio tam libenter obsequeretur, cùm & Socrates nocturnâ visione jussus ne migraret ex humanis, antequam versus condidisset, serò notus Apollini & sub docentibus musis elementarius senex ad Poeseos studium Philosophiam suam transtulit.

Quærenti mihi postea, Aristotelem imitaretur an Senecam, respondit, neutrum se magistrum velle: sibi enim in mentem venisse

aliqu

aliquid utroque genere utilius: deinde subridentibus nobis, lætus ipse, ut solebat, sic exposuit instituti novitatem.

Homines si Meteora quædam vocavero, quia dignitate sui ortus elati, citò pereunt, nemo vestrum non probabit; nam quid aliud homo? Aspirante sole, sursum trahitur, modicum fulget, datoque orbi spectaculo, transit non reversurus. Hoc ad omnes pertinet, erigi, lucere, & breviter videri.

Aliâ tamen ratione magna est inter meteora ista distinctio: quædam enim ignita, cœloque vicina siderum speciem exhibent: quædam, licet accendantur, in eâ tamen regione fiunt quæ est inter cœlum & inferum orbem media; alia denique terris insident, quod ignem male conceperint, & defectu caloris deprimantur. In cæteris aqua dominatur, vel aër; & hæc variè res humanas afficiunt, prout à supernis causis moventur, nunc leniùs, nunc turbidiùs.

Inter homines inveniri cometas qui cæteris altiores non sine pavore spectantium fulgeant, notum est. Ex his quidam caudati sunt, quidam criniti, omnes tamen, sive tonsi caudam trahant, sive sub breviore figura proferant comas, aliquid ingens minantur mortalibus. Neque unus illis color: aliqui pallido lumine terribiles sunt, aliqui sanguineo; Quandiù durant, tandiu mundus non sydera; sed novos ignes stupens intuetur, & quid portendant,

tendant, quidve efficiant, sollicitus, hoc unum scit, imminere bella, stragem parari, vel, quod aliud gravissimæ pœnæ genus est, miseram pacem.

Quam cursum teneant, incertum adhuc, ut-ut de cometis docent Philosophi: crediderim ego quemque illorum peculiarem motum habere & suo genio duci, licet sæpiùs in septentrionem vergant, tanquam magis placeat illa pars orbis de quâ dicitur, ab aquilone aurum venit. *Iob* 37.

Omnibus non æquale tempus concessum est: quosdam vidimus qui celeriter defecerunt; alios qui majoribus nutrimentis foti plures annos fulsere & tandem consumptâ materiâ, desierunt videri: sed licet breviter splenduerint, longa tamen semper fuit malorum series quibus orbem vexarunt: nam hoc habet cometes omnis ut qui (dum perstaret) nocuit, noceat adhuc postquam extinctus est.

Ab his ignibus ad alios veniam qui in eminenti quidem illa regione micant, sed remissius: nec ardentes Principum lanceas silebo, nec scuta flagrantia. Suus etiam stellis cadentibus locus erit, quas ideò nullus timet, quia & suis viribus destitutæ sunt & fere illarum est, ut per æstatem sit quotidianum spectaculum.

De fulmine postea dicam quod injuriâ succenditur & nubium pugnâ. Quid in Regnis sit propriè fulguratio, futura fulmen si vires

habe-

habuerit. Quid tonitru, quod lumine tardius tunc admonet cùm clades inflicta est. An etiam sine fulgure prævio feriri nocentiores aliquando debeant & magis timendus ignis qui terebrat, an qui dissipat aut solvit in cineres. Quo concussi aëris motu, quibus latebris, denique quâ regione plurimi fulminis ictum declinarint, & an sua dignitate quædam stirpes hujus ignis immunes sint, ut de lauro & de aquilis dicitur, an potius justissimus omnium sit timor, ubi omnes deliquerunt, & fragore potestas intonuit.

De Meteoris ignitis ne aliquid prætermisisse videar, illos etiam ignes perstringam quos fatuos vocant: quam sint ad omnem auram & aëris quoscumque meatus, ire faciles, exiguâ & fallaci luce splendidi, ut si quis illis ducibus utatur, necessariò pereat. Jucundum quoque erit scire quomodo pingues terras incolant, circa patibula videantur, cadaverum capitibus nonnunquam insidentes, tamquam sua luce coronent, ut ab Ecclesiâ male damnatos vulgus existimet quos sic viderit post mortem à fatuis ignibus coronari. Flamma lambens ad eos pertinebit qui cum debeant in altum tendere, jacent & terrena sapiunt.

Ampliori discursu tractabitur meteororum illorum natura in quibus aqua vel aër principem locum tenet. Quid sit Iris, arcus ille sine sagittâ, qui pulcherrimis coloribus, imbres tamen prænuntiat; qui depresso sole, altus,

quo-

quoties sydus assurgit, deprimitur. Quid roridæ virgæ, quæ cœlo demissæ castigant quod feriri meruit, non dilacerant. Quid Coronæ quæ multum distantes à syderibus, illis tamen ornamento sunt: & an potestas contemnere debeat humiliorum benevolentiam, atque gratulationes, unde publica laus efficitur.

Quid sit fœcundus imber: grando dilapidans: nix constringens: mel cœlo delapsum: fluens manna, fusè dicam, ut qui scripta mea legerit, si princeps est, discat quid conferre debeat inferioribus: si subditus, quid ab illo sperare vel timere æquum sit.

Unde venti ducant ortum; ut flent, ut incumbant pelago, vel propitii navigantibus, vel insanâ tempestate turbidi: terras ut inclusi concutiant, subvertant urbes, ita demonstrabo ut pateat me sub meteororum involucris ea omnia tractasse quæ ad rerum nostrarum seu publicum statum, seu privatos mores pertinent.

Probaverunt omnes Hermiæ novam meteororum contemplationem; monui tamen cautè ageret, ne si liberius animi sensa proderentur, illicò jurgiosi clamarent, scribenti prudentiam vel charitatem defuisse: eo enim sæculo vivimus ut si quis pictor non consultò, sed casu ignoti hominis vultum vel leviter exprimat, cui sua figura haud placet, non habeatur innocens. Promisit Hermias eâ r

tione scripturum se qua nemo læderetur, nisi qui sponte rixas quæreret, & inepto furore vellet coloribus irasci.

TERMINALIA.

DECIMUM SOMNIUM.

SEd hæc (inquit Hermias) non prius exequar quàm à negotiis, quibus invitus detineor, me penitus absolvero. Otium postulant istæ meteororum observationes, & nisi me toto fruar, nec tentabo laborem: plus enim mihi ingenii dabunt solitudo ac quies, quàm libri suffecerint.

Cùm ista loqueretur, adfuit amicorum unus, cui superfluas curas neque sibi satis convenientes non semel obiecceram. Is, datâ salute, vicissimque acceptis honoribus, urbane rogavit ne ipsius intuitu cæteri omnes sermones abrumperent. Noverat illum Hermias & ratus opportunum tempus adesse quo moneri salubriter posset, finxit quæstionem se nobis proposuisse; an scilicet erudite somniasset Philosophus cui per noctem visa est natura formas omnes quibusdam circulis involvere, ne ultra procederent?

Intellexit Asterius solertis viri consilium, eâdemque sagacitate, accepto mox argumento: Doctum plane somnium istud, inquit; Inertem esse materiam atque otiosam schola docet; in ultimo enim rerum gradu consistit,

pro-

propè nihil & ad patientiam nata ; eo solo non ignobilis quòd nec generatur, nec interit, ut successivis formarum mutationibus constanter subjaceat. Cum igitur ignava sit ac virium expers materia, non illi, quæ se ipsâ cessat & constringitur ; sed formis, ad quas verè pertinet actio, datæ sunt quædam à natura leges quas præterire nequeant : & quia vis illa formarum quodam circuitu in omnes æqualiter partes (si nihil obstet) se explicat, quod definitum agendi spatium simpliciter dicas, sphæra, vocatum est Philosophis, quâ unaquæque res potestatis metas accepit, juxta dignitatem suæ formæ vel angustiores, vel latiores ; neque enim decebat dispares formas paribus sphæris includi.

Feliciter ac probè homines agent si ex rationis præscripto unusquisque intrà suam sphæram se contineri patiatur. Propterea custodes artium instituti sunt, ne aliqua concessos terminos transiliens, alterius occuparet officia ; utinam postremi sæculi compescuisset grammaticos. Nam quemadmodum magno languentium malo imperiti pharmacopolæ medicos agunt, ita isti literatores cum videri voluerunt Theologi, & in fortiorem disciplinam, divinorum rudes, semetipsos intruserunt, novis circa fidem Christianam erroribus laboraverit orbis, veterum placitis adhæsurus nisi versuum conditores, censoresque syllabarum, ac (quod classicæ

laudis culmen est) Ciceronis alumnos pro Doctoribus habuisset.

Cuilibet sua sphæra servanda est: nam quid deformius aut injustius, ut de cæteris loquar, quàm si Clerum regat ex armorum Ducibus aliquis, aut si bello Sacerdos præficiatur? Ensiferos tamen aliquando vidimus, perceptis Ecclesiarum bonis excepto charactere, quasi Episcopos, sacræ dignitatis larvam ita desumpsisse; ut toto cultu, quem tiara sibi meritò vendicat, inique potirentur. Gemebant sub equestri antistite cum jure canonico, Canonici: neque fas erat sacerdotibus solo titulo pastores & suarum sedium, non defectione; sed metu profugos invocare vel cupere.

In majore Britannia ubi Reges pulso Petro, ne quid Majestati deesset, duplex solium occuparunt, immanior fuit usurpatio Pontificiæ dignitatis: Non sola plebs, sed & Principes olim celebrabant Terminalia, & quod aiunt ipsum Terminum Jovi deorum maximo non cessisse, satis innuit nunquam violandos limites, neque ullam potestatem dari quæ in eos jus habeat.

Id tamen ausi Britannici Principes: etenim metas tulere quæ Pontificum ac Regum disterminabant imperia, & ut duplex hæreditas in unum dominum caderet, tota signa deleta sunt. Contineri suis finibus non passa est amplitudo Regia; irritavit majora appetentem ea terræ portio quæ thus gignit, ut haberet

beret unde suâ manu, nolenti Deo suffitus adoleret. Alia est sphæræ transgressio, cum quis Deo consecratus, sæcularibus armis militat, ut de illo referunt qui non ense quidem, sed clava ferox, ne cruentus censeretur revertisse à prælio, ut aiebat ipse, & sic ministrasse altaribus, eâ religione, eâque industriâ mactabat hostes ut non eliceret sanguinem. Pugnaces etiam episcopos habuit Francorum ille exercitus Sarracenis primum timendus, nec dubiâ victoriâ recuperaturus Salvatoris natale solum, nisi morbus jam provectis copiis & pæana maturè canentibus, triumphum invidisset.

Non sine sacræ dignitatis injuriâ inter armatos armatus alter aut obsessam ab Anglis civitatem, cuius erat Episcopus, tueretur, magno militum ludibrio & quasi dedignante fortunâ vetitis contectum servare; cum sua civium manu post imbelles aliquot irritosque conatus, in hostium potestatem delapsus est: de quo & lepidum legimus, quòd cum, deprecante per epistolam Cœlestino tertio Romano Pontifice, de restituendâ viro libertate ageretur, pro responso Richardus Rex Angliæ loricam, quam vir sacer induerat, Romam misit, ne putaret Pontifex aliquid ausum se in Ecclesiam; additâ brevi sententia: vide, tunica filii tui sit, an non?

Sapientiorem putas alium, qui patrum nostrorum memoriâ, maritimis copiis præfe-

ctus nihil aliud cogitare videbatur præter naves, & ventos, & fluctus, & vulnera? Quantas tempestates in animo passus est iste vir solâ flante cupiditate quæ illum ab decentissimo otio in tot curas conjecerat! Quoties Deum quasi furtim precabatur, toties turbabat orantem vel fortior aura, vel undarum nimia quies, vel tardior votis operariorum industria, cum tempus urgeret & ab altiore potestate, quæ pelagi leges suis consiliis aptari propemodum volebat, festinatio juberetur: sed pudebat nobilem Clericum intra suam sphæram degere & operari, & quo diffusior esset actio, constitutum sibi à Deo & ab Ecclesia circulum ut carcerem refugit. Paucos annos vixisse virum illum historici tradunt & inter pictores non convenisse cum de funeris ornamentis ageretur, an rectius familiæ symbolis atque coloribus galeam quam galerum superponerent.

In judiciis quoque non rarò videtur excessus ille sollicitudinum suas sphæras dedignantium ac officiorum in vicinos status exundatio, dum tribunalia suos fines longiùs amovent, neque patienter ferunt se Pontificum Decretis, Regumque statutis ita coerceri, ut inter civile forum & episcopale servetur modus, & æquali reverentiâ, quoties mutatione judicis legum sævitiam declinare volunt versutissimi homines, utrimque vitetur alienæ potestatis usurpatio. Sed arduum, certis li-

mitibus

mitibus concludi, & meritò laudatur augustissimus ille Senatus Parisiensis qui Canonum, suorumque Principum mentem sequutus, ejusmodi appellationes quibus insolescentium Clericorum fovetur impunitas, adeò frequenter repulit, conscidit, multavit quoque, ut quod Episcopi jam timentur à subditis, dici possit effectus moderationis illius quæ malè confugientibus ad se reis, ne sphæram suam videretur deseruisse, toties asylum denegavit.

Vexabat Ecclesiam Donatus; obstinatum damnavit Melchiades; sed qui sententiâ corrigi debuerat, deterior factus, nullâ habitâ jurisrratione, appellavit ad purpuram. Putavit schismaticus homo Constantinum illicò discessurum ab eâ reverentiâ quæ debetur Pontifici, probaturumque quòd ad componendas Ecclesiæ lites, non ut auxiliaris (quòd justissime fit) verùm ut ipso Melchiade major & supremus sacrorum Judex, à partibus invocaretur. Sed assentatorem reum non tulit jam voto Christianus Imperator, & formulam Donati dignis titulis inurens, ita scripsit ad Episcopos: O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt. Quippe jam noverat Religiosus Princeps, non aquis tantummodò impositum à Deo terminum fuisse quem non transgrederentur; sed & Regibus: illudque non minus politicæ potestati significari quàm

pelago: hucusque venies & hic confringes tumentes fluctus tuos.

Magnum quidem quòd Catechumenus adhuc Constantinus Ecclesiam nondum matrem sic coluit; sed stupendum planè quòd longè antè Aurelianus ethnicus in simili causâ eâdem modestiâ usus est, ut ab infideli Principe Fideles discerent, etiam in summo imperio, ubi de sacris agitur, judiciorum abstinentiam.

Non montibus tantùm aut ingentibus fluviis separantur Regna; sed & aliquando lineis quas vix non admonitus viator adverterit. Tam facilè superandos fines quisque tamen Principum reveretur, nisi bellum cum vicinis instituat: satis enim ad dissolvenda fœdera, destinato impetu, terminorum religiosas leges vel leviter violavisse. Suas metas habet status omnis, quibus si non continetur, necessariò bellandum est; nam usurpari sua quis ferat? Et ingeniosè profectò, licet non Ciceronianè, dixit aliquis, tunc omnia turbari cum Curia sæcularis officialisat; Episcopus papalisat; Parochus episcopisat.

Hæc omnia dicebantur ab Asterio ut ille vir qui nostro colloquio supervenerat, sciret quàm noxiè quàmque humiliter negotiis non suis, neque sacræ vesti congruentibus, ad cujusdam Principis servile propè obsequium, neglectis studiis, & modicum de suâ ecclesiâ cogitans, totos dies impediretur. Nec ignoravit

ravit ipse, quidquid dictum fuerat in suum caput cecidisse: placidè tamen tulit ingeniosam amicorum correptionem, quæ consultò in mores alios invehens, suos illi ostenderat.

PIETAS FUGITIVA.

UNDECIMUM SOMNIUM.

Redeuntem solem populus ille dulcissimè intuetur, qui semestri nocte didicit quantum sit mortalium bonum, quanta orbis voluptas, diurnum sydus: & jucundiorem amicorum reditum facit, quæ ingens amicitiæ maceratio est, ad longum tempus protracta absentia.

Annos fermè duos impleverat Flavii in Italiam me suasore profectio. Quàm mihi malè consuluerim illo clarissimi viri discessu, vix referam: Eloquentem me fuisse sæpè dolui: illud serò advertens, mœrori quem ex amicorum desiderio conceperis, non benè mederi literarum solatium. Per tot spatia ab invicem distractis hoc unum restabat, cogitationum partem chartæ, quæ persæpè aut scribenti infida est, aut gestantis incuriâ perit, credere, & eâ utrimque timidissimo calamo loqui, quæ sciri ab aliis non expediret.

Post amicissimas querelas quibus remorantem per tabellarios lacessere solitus eram,

tandem expectatus venit, subito gaudio avidum pectus adeò permulcens, ut protinus quæ peccaverat ignoscerem. Quid valuisset, quâ patientiâ æstus Italos, quâ etiam ingenia & mores vaferrimæ gentis, ad diversissima natus, excepisset, rogantibus amicis non semel retulit: cùm ad singulorum adventum res sæpè eadem, post plurima mutuæ salutationis officia, suavissimosque amplexus, repetitâ quæstione proponeretur.

Amicorum hic fluctus cum tres fermè dies domum implesset, locum fecit deliciis tranquillioribus, ut jam utrique liceret altero frui. Melioribus oculis quàm quos turba habet, Romam viderat Flavius, & profectionis scopus fuerat, non statuas illas intueri, quæ dignitate operis suos artifices commendant, sed mores. Multa ergò petebam, sapientissimo viro facilius adhæsurus, quàm illis authoribus qui ex aliorum fide scribunt, aut ex vario affectu ità veritatem adulterant, ut certò nosse non liceat, quid exteri benè agant, quid peccent.

Flavius respondebat ad singula, & interdùm illius gentis mores mirè attollebat, interdumque dolebat, quod rectius sinceriusque habere videtur Gallia nostra, illam regionem non imitari. Quæ verò apud illam gentem pietas, inquio, ò Flavi? Certè solent itali Gallos tanquam de Religione minus sollicitos vituperare; puto, quòd hæresis in Gallus,

Prin-

Principum edictis secura, liberè agit, templa sua habet, suos ritus in quos animadvertere nullus judex permittitur, ne suo errore excæcatis deesse videatur publica fides, cujus auspiciis freti, se ad civilia obsequentes, ac pacatos promisere: nam quia modicum fermenti totam massam corrumpit, quidquid etiam Catholicorum est in Galliis, eâ sectâ inquinari aliquæ gentes autumant, quæ nos haud satis novere; & pessimâ famâ laboramus apud multos, quorum Religio, huic pesti licet non admixta, vix tamen nostra sacra æquaverit.

Italiam non perfunctoriè, aut more viatorum lustravisti; quid in ea pietatis agnoveris, refer; Nam quod plures sanctorum reliquias tenet, quàm nos; quòd in ea totius orbis Christiani Princeps degit, purpuratis circumseptus & inde sanctissima decreta exeunt, quibus illustratur fides, errorque confunditur; profectò parùm est, si cætera absint, quæ verè pios ac religiosos constituunt. Ad hæc ita noster Flavius.

Magnum quidem Italis summo Pontifice frui; Majestatem illam Ecclesiæ propiùs intueri, cujus splendor tanto regionum interjectu venit ad nos; & si dicere licet, capitis ipsius vicinitate in eam dignitatem extolli, quæ cæteris altior, etiam, ubi opus est, egentibus membris subministrat promptiora subsidia. Magnum etiam, tot Divorum reliquiis ditari; tot Martyrum, quos olim persecutio-

nis immanitas sustulit, ossa continere; tonneres, ut pluribus in locis propè sanctum sit, quidquid calcaveris. Hinc omnibus sacer horror, qui meminere quot præliis, quoque triumphis sanctorum nobilitata sit tellus illa, quæ Religionis ergò (cùm aliter fieri haud possit) adventantium vestigiis terenda est.

Sed de istis non procedit quæstio: petis ergò Firmiane, qualis sit pietas gentis illius, quæ tot prærogativis supra nos eminet: quamque nulla sui parte hæresis depravat, & adeò laudabili cura, ab omnibus sectis quæ à veritate alienæ sunt, sui Principes vindicant.

Non advertisti Firmiane, quibuscumque nationibus, ex suo Genio pietatem conflari? Eo modo, mihi crede, pii sunt Itali, quo nati sunt: licet enim pietas origine sit cœlestis (à Deo nempè mortalibus infunditur) tantâ nihilominus illi impingimus, tot adventitiis qualitatibus illam deformamus omnes, ut pro regionum diversitate, diversa sit; Italis Itala; Galla Gallis; & climatis sui, hominumque qui sub illo degunt, conditiones utplurimùm adumbret.

Ut noris quæ sit apud Italos pietas, satis est scivisse nationis illius ingenium, ac mores; etenim nullibi gentium naturalem suæ regionis statum fidelius exprimit. Ardentes sunt; sed & obscuri, ut cum velint suus ille ignis omninò lateat; ubi verò placuit, in promendis affectibus diserti, ac solertes, ut nec pueruli

inter illos sine arte, quod certè miseris, suos sensus significent: Si quid à fortunâ perpeti contigerit, miris verborum figuris miserationem movent; longa suspiria ducunt; suos casus, suos dolores eâ veritatis imagine pingunt, dilatant, ut qui illos non noverit, putet atrocissimam calamitatum eam esse, quæ forsitan leviter pungit, nec digna est, quam plangat vel mediocris patientia.

Nihil parùm significant Itali; quidquid laudant aut convitiantur, quidquid gemunt, hyperbole est; omnis apud illos passio seipsam superat, ubi ad os pervenerit: verùm præcipuè amor, ut si verboso credas, illico existimes ipsum Aethnam æstuare minore incendio.

In his habes, Firmiane, Italiæ pietatis fidelissimam iconem; multa in signis est, conspici vult, ita sine arte nihil agens, nisi suæ gentis genium omninò exuerit, ut etiam dum videtur simplicior, apud sagaces suspicione non careat. Candidissimæ virtutis viros in ea quoque regione inveniri haud diffiteor; sed frequentior omninò ille actionum, verborumque circuitus, quo luduntur qui flexuosam gentem, neque rectè incedere solitam, haud satis cognovere.

Vehementissimos plerumque habet concionatores, etiam ubi non decet, acres, suspensos, & tumultu actionum, ac vocis intemperantiâ, illum planè excedentes modum, cui

fides adhibetur. Rarò in suggestu sine cruce illos videas; frequenter quoque eruta sepulchris ossa in publicum deferunt, ut ad conspectum funeris, auditores altiùs tremant: dumque crucifigentes dominum Judæos, longo sermonum ambitu describunt, perforantes carnem clavos, ictusque terribiles, curant simul in templis malleos audiri, qui fortius mentes revocent ad infandæ crudelitatis, patientiæque dominicæ memoriam. Si de judicio extremo sermo habendus est, aliquando latentes tubas in fornicum eminentiori fastigio disponunt, quæ improviso clangore, cœtum terreant, & futuri metu, quasi jam instaret, omnem aliam cogitationem excutiant ab animis. Sonitum hunc sequitur populi clamor; diceres captâ urbe sub victoris sævitia desperatos vociferari, licet ex more potius, quàm ex illo pietatis sensu hæc omnia fieri, multumque ad fabulam accedere certum sit. Hæc si agerentur in Gallia, aut risum profectò aut indignationem cierent: sincerior enim apud nos omnimodis, nec ad spectaculum facta Religio.

Illud certè suprà nos habent Itali, quòd in proposito pietatis, ubi in illam consensere, sint constantiores, magisque severioribus illis disciplinis addicti, quæ corpus discruciant. Naturale est Gallis sæpè mutari; quemadmodum enim apud illos toto anno tempestates adeò instabiles sunt, ut nunquam vel æqualiter

liter ferveat æstas, vel rigeat hyems; & vicissitudinibus continuis, nunc immodici imbres terras mergant, nunc haud expectata siccitas in arenæ modum solvat: Ita unius habitus impatientissimi sunt ut plurimum Galli; sua nempe elementa sequuntur, suas stellas: nec diu pii sunt, nec impii nisi suprà naturæ genium, aut illos omninò firmaverit gratia, aut corruperit pravitas. Semel probatis Itali tenaciùs adhærent, neque versatili illâ morum alternatione communiter sinunt famam suam contaminari. Mollior denique nobis est & corpori amicior pietas, longo jejunio macerari vix sustinens leguminibus crudis, aut limacum flaccida carne farciri, qui apud Italos inter egregias dapes, suorumque Antistitum palato dignissimas ambitiosè numerantur. Cernis ut pietas utriusque gentis alteri composita, & laudabilior sit, & deterior? Malim tamen sincerè pius esse, licet in me aliquid firmitatis desideres, quàm sub theatrica illa Religionis larva constantissimè perseverare, ac diu, tanquam in divini cultus parte essent, eos motus significare quos in animo non habeam.

Cùm ita de pietate loqueremur, commodissimè supervenit cum Asterio Hermias. Illum jam à reditu suo viderat Flavius, jamque ex me audiverat quàm jucundè, ac sapienter somniaret; itaque ut illum est intuitus, quid tu, inquit, ô Hermia! quid & tua nox? ipse risu

modestò, nihil. Sed data utrique salute, petiit quid & ipsi valeremus, & an sanis illuxisset dies, quem nobis optimum desideraret?

Flavio deinde breviter renunciante quid inter nos fuisset colloquii, Asterius in Hermiam respiciens, ab isto argumento, inquit, certè non multùm dissentit somnium tuum. Placet referre, Hermia, quæ jam tu mihi, etiam non requisitus, solita humanitate narravisti? Nobis hoc ipsum enixè poscentibus, ita suam de pietate philosophiam explicuit Hermias, ut admixtas luci tenebras de industria audientibus proponeret. Sic enim ille.

In densissimæ proceritatis sylva putabam me esse, altique silentii; neque enim in ipsis arborum fastigiis vel levis aura ludebat; aves nullæ quæ suis vocibus, aut fontes qui implacido murmure illam quietem perturbarent. Ipse trepidus (namque illa opacitas, ac silentii horror aliquid pavidæ menti subjecerant) inter pacatas umbras pergebam, cùm subitò ad aures improvisi gemitus pervenere. Illico gradum compressi, ut hos audirem facilius; videbantur calamitosæ mulieris & quæ à loco unde illos exceperam, non multum recesserat. Ad hæc suspiria, quibus & jam concutiebar, sapienti quantùm potui vestigio, ne admoneretur aliquem adesse, quæcumque sic solitudini ac sylvis concredebat dolorem suum, profundiùs in saltum me penetro; & mox inter frondes matronam adverto miserabili specie, la-

esse, lachrymisque in ora ubertim fluentibus. Procubuerat in humum; crucem manu gestabat; aspera vestis, confecti inedia vultus, sed qui emitterent splendorem, quosque sine charitate, & observantia nemo posset intueri. In atrocissima sorte mulier plura suspiria promebat, quàm verba; Istud tamen, aggemente me, sibi multo cum planctu loquuta est.

Infoelix ego pietas, quam tot exilia versant, tot circumdant ubique pericula, tot mortales cogunt latere! quòd crimen, ut sic agar? ut sic patiar? Immeritam expulere ab aula, à foro, à templis. Ipsa claustra jam metuo, umbras, specus; O miseram! quis me locus excipiet? omnia tentavi, scrutata sum; adhuc tamen incerta ubi possim secura consistere. An & hæc forsitan sylva hostes dabit, qui me in fugam convertant, & more latronum insectentur? nunquam tibi benè consulueris; ærumnosa pietas, nisi cœlum, unde tibi ortus, repetas.

Hæc cùm audivissem, quasi matronam sublevaturus illicò me prodidi: Et fidum hominem invenisti, inquio, qui te constanter colat; quandiù tibi placebit hæc sylvarum opacitas, si me libenter feres, tecum hærebo. Illa insidias arbitrata, ut me vidit, celeri pede in profundiora saltus se contulit, graviter dolente me, quod tàm faustè inventam in eo recessu tàm citò perdidissem. Et frustrà ex vestigiis agnoscere volui, quâ parte fugam adornasset;

Nulla quippe in molli humo signa extabant, quæ ad recedentem meos gressus dirigerent, ut inde certissimè concluderem, haud illi ponderosum corpus esse, ut contingit mortalibus.

Neque propterea quievit inquirendi desiderium; lachrymis madens, quo me ferebat impetus, migro ubique inclamans (ut meâ jam voce tota sylva personaret) Pietas, pietas. Festinanter saltu confecto (nam urgebat ingens amor) in aliam solitudinem inscius pervenio, ubi in orbem positæ à natura rupes ita vocem excipiebant, ut non semel, & ad veritatem redderent. Et hâc quoque vociferante me, pietas, pietas visus est aliquis non dispari nisu respondisse, ut certius ad me quoque officiosa vox perveniret, pietas, pietas. Igitur spe jam alacris, in eam partem me flecto, nec de fide illius dubius qui monuerat in illis rupibus posse pietatem inveniri, diu inter saxa, quæ variâ asperitate vel tumebant in murices, vel in antra recesserant, matronam quæro; sed minimè aderat: demùm, improbo labore fatigatus, fraudem intellexi qua mihi illuserat Echo, ut eam pro pietate acciperem. Tum ipse me increpans, quid agis? ô Hermia! inquio, sola vox cautes has incolit: pietatem nosti, nil aliud certè quàm sonus est.

Non multum viæ confeceram, cùm in urbanissimum virum incidi, à quo cùm gemens percontarer, vidissetne pietatem? respondit

non longè abesse, familiarem sibi, ac si loquentis opera uti vellem; se quoque ad illius sedes ocyùs me deducturum: faceret ergò, oravi; Verùm officiosissimi hominis reliquus sermo haud placuit; nam de pietate tanquam de ignota loquebatur; florentem dicebat, molliculam, illamque nescio quâ veste exornabat, quàm utique non videram. Silui tamen, jam me deceptum intelligens, eoque duce in amplissimas ædes devenio.

Hîc ingentis speciei matrona habitabat, plurimo cultu, nam nec metalla sericis vestibus deerant, nec auribus margaritæ; sed distortas manus habebat, licet suis etiam lapillis fulgerent, & ad vitæ usus haud idoneas. Et hæc est, inquam, bone vir, quam pietatem vocas? reverere si lubet, tu; aliam quæro, quæ & manus habeat faciles, & meretricio amictu non superbiat.

Ita demigro iratus, & mox in aliam domum, somno rapiente, me confero. Stabat illic altare quidem pietatis, ut patebat ex titulo; verùm ipsa pietas haud videbatur. Circùm plurimi cultores, quorum pars suffimentis adolebant; ast cum, ubi illa esset quam tantoperè colerent, curiosiùs inquirerem, respondit adoratorum unus; Pietatis naturam eam esse, quæ sub sensu omninò non caderet, & ineptos eos haberi, qui aliquid in illa præter spiritum crederent. Miratus subtiliorem insaniam, ego quoque recessi iratior. Posteà tan-

diù quæsitam pietatem in apice montis deprehendi, dum isob sto; & quia per tot incommoda ad illam perveneram, promisit passuram se, ne ab illa unquam divellerer, in præmium laborum. Et hic est somnii mei finis.

Flavium summâ voluptate affecere dicentis Hermiæ sapientissima commenta; Verum est, inquit ille, ô Hermia! nobilis scilicet exul pietas, extra culpam calamitosa, paucorum suffragio digna est, quæ fido lare excipiatur; raro enim inveniuntur qui non aut publicè infesti sint, aut privatim hostes, ut dubium sit minorne ei ab insinceris custoribus pernicies, an ab iis qui audaciori amentia, non remotis (quod suadet certè pudor) arbitris, immeritam abjiciunt.

O quàm fugax bonum Pietas! quàm tardè admissum, quàm celeriter sui nauseam facit, ruborem, pœnitentiam! nullâ re frequentiùs luditur, nulla leviùs: pilam credas, quam nemo nisi repulsurus excipit.

Pro miraculo est, aliquem in complexu ejus absque rixa, aut frequenti etiam divortio, consenuisse. Non diù mortalibus placet, & hæc maxima censetur in illam gratia, si ad arbitrium voluptatis exul, reducenda expellitur. Durissimæ sortis causæ in promptu sunt, *Hermia*. Cupiditatibus humanis inimica est; Vix aptatur negotiis: ignara fraudum, quas nec texere potest, nec effugere; etiam ubi insidiæ urgent, de alieno scelere semper dubitans,

ac ti-

ac timidè suspiciosa: delicias odit, justissimum quoque sui præmium, laudem: ita in futurum prospiciens, ut misellæ elabatur quidquid in hujus vitæ solatia præsens tempus obtulerit.

Extorrem igitur pietatem esse haud miror; Verum quid sit illa tua Echo, quæ ad se incautos accersit, imponitque pietatem vocantibus, certè haud scio; Ipse ænigma hoc explana: quis enim rectius, aut subtilius revolvat somnium tuum?

Non arduæ inquisitionis res est, refert Hermias; plurimi sunt quorum pietas vox est, & prætereà nihil. De Chrysippo non audivisti? In commendanda virtute nullus illo eloquentior, legum ipsarum mens, ac patronus habebatur, dignus quem frequenter in senatu Trajanus ipse de jure dicentem, per tres horas non ferret modò, sed etiam suspiceret. Ille tamen vir, perditissimus erat, solo ore virtuti amicus, & tanquam luscinia esset, præter symphoniam nihil habens.

Nescis ergò, Flavi, plures ideò tantum verba sacra ex Bibliis, aut Theologis excipere, ut reddant? satis est illis, didicisse, ut loquantur; in solo referendæ vocis nisu, & verbosa quadam imitatione invenias quodcumque perceperunt. Pietas illorum, mera Echo: ad quam tamen sæpius festinat muliercularum, ac imperiti vulgi simplicitas. Ex studiis, ac doctorum hominum contubernio loquaces,

gaudent audiri ac vocari magistri; & propriæ salutis incuriosi, quam non habent pietatem, dare posse existimant. Ab illis recedere, ut ad meliores te conferas, qui vitâ, & sermone te etudiant, summa prudentia, ac morum securitas. Illud mihi per somnium, linguax Echo, & quæ me tandiu inter scopulos frustrà inquirentem detinuit, nisi fallor, adumbrabat.

Quid tu autem, Asteri, de Matrona illa suspicaris, quæ mollibus ac pretiosis induta, usu tamen manuum caret, inersque miratur cultus suos? Minus mihi negotii quàm tua Echo, facesset ista mulier, compta simul, & otiosa, inquit Asterius. Aliqui sunt qui pro pietate religiosam desidiam colunt; neque enim necessaria, etiam cum præcipiuntur, satis curant; vitant quodcumque feriatos turbat, Iudæo illi persimiles, qui sæviente pelago, cum remos agere juberetur, abnuit, ne religionem Sabbathi illo motu violaret, & fustibus cædi maluit, quàm læsâ quiete periclitanti navigio succurrere.

Angelos qui præter vultum, ac pennas nihil haberent, apud pictores sæpè vidimus; pii isti, ad illorum formam se accedere certissimè credunt, si manibus trunci, nihil agant, & toti sint in oculis, ac volatu. Hanc Angelis injuriam fecere pictores, ut suo labori parcerent; nam quia operosius est integra corpora delineare, quàm partẽ; artis solertia nititur in solo

capi-

capite ac plumis, mutilatã licet speciem haud ostenderint Angeli quoties hominibus apparuere in assumptis corporibus. Pietatis tamen summam in hoc jam plurimi constituunt, ut cerebrũ, & alas habeat, spretis illis officiis quæ ex charitate utiliter descendunt ad proximos, tanquam Christiano satis esset, meditari, ac in sublime erigi. Suam tamen inertiam magnificis vocibus contegunt, ut si ex veste pietas æstimanda est, non dubites eam esse, quæ illo verborũ apparatu venit in conspectũ mortalium.

Nec de solitariis illis loquor, qui robustum vitæ genus amplexati, ita quoque se divinis dedere, ut nullam desidiæ suspicionem faciat illa animi quies, quæ tanto labori, tantisque vigiliis, extrà omnes sæculi curas pulcherrimè conjungitur.

Illos carpo, qui ex segnitie quandam pietatem sectantur, quæ sensibus amica, eosdem non sinit in arduis impediri, & corporis fidelissimam curam agit, dum videtur sublimior.

Illos etiam improbo, qui sic mollissimæ pietati vacant, ut in egenos duri sint: speculativè, & quasi præcisis manibus, religiosi: divites sunt, nihil ad vestium pompam deest, nihil quod palatum oblectet pingui mensæ subtrahitur, nec aliquid interea pauper, aut incarceratus accipit, quo ab esutie, aut ab ergastulo se expediat. Et tamen pro piis haberi volunt, quia sæpè loquuntur de Deo, & cæteris frequentius ad sacra videntur accedere. Pieta-

tem

tem non voco, Hermia, nisi agat, ubi facultas est; nisi etiam laboret, & deponat superbiam. Ecce tuæ Matronæ explicationem, quam nec dormiens probavisti, & quæ nec cæteros fallat, si benè vigilent.

Quod dixisti de illo pietatis altari, unde aberat ipsa Pietas, ad illos refero, qui religionem merè in animo habere se jactitant: neque credunt multùm curare Deum, si in exemplar prodit, & ad signa perveniat. Aliquos enim vidi, qui ad illam insaniam devenerant, ut totùm pietatis opus referrent ad animum. Interna quidem est pietas, motus habet absconditos; sed nisi suâ motione agat & corpus, deficit non modicâ sui parte Religio, quæ totum hominem debet illi mancipare, à quo totus est homo, ut duplici cultu agnoscatur diversissimas naturas idem Principium sortiti, unoque quasi consilio uni creatori persolvere reverentiam.

Est etiam sua corpori pietas, quæ si abjicitur, citò & ipse animus sentiet extingui suos ignes; vix enim fervebit in languido. In fontem suum recurrit illa membrorum, si dici potest, Religio, namque animam, cujus imperio priùs incitata est, & ipsa incitat; quod ita stupuit Augustinus, ut sincerè fateretur se nescire, quomodò ille motus animi, qui ut fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Verùm ita oportuit, ut sic anima corporeo illo in Deum cultu ad suos profectus indigens, meminerit quoties supplicabit Numini, &

ipsam

ipsam carnem trahere in commune obsequium.

Pietatem aliqui volunt sine corpore, aliqui sine animo; cùm tamen secluso altero, non constet, quandiu terrenæ huic substantiæ copulata est pars illa subtilior quæ angelorum dignitatem accedit. Pius esse vis? nec solo spiritu tenta illud opus, nec solo etiam corpore, ne evanescat in meram speculationem pietas tua, vel ita sensibus deprimatur ut non possit assurgere.

Providentissimè Ecclesia, fidelium animos propositâ veritate sic instruit, ut & sensuum curam agat, dum illos vocum symphoniâ, ac facum splendore oblectat, cæterisque ceremoniis, quibus apud mortales adhuc carne implicatos, augustior fit Religio. Nihil boni in illis suspicor, qui pietatem ita in animo posuere, ut cætera negligant, aut despiciant. Vis dicam quid sentio? Non obsequio, sed prædæ amore, tollit viatori onus suum, latro, suas vestes; & qui pietatem nudam vult, tanquam superfluis illam exoneret, non amicus est, sed prædator convincitur.

Ubi hæc dixit Asterius, jam tuum est, inquit, Firmiane, de hodierno somnio loqui; An placet quod retulit Hermias, scilicet pietatem in ipsis claustris, ac speluncis pavere? Religiosi secessus certè probrum est, ista pietatis fuga, omnisque solitudo jure damnabitur, si in illa quoque pericula advertat. Cùm

ego

ego diutiùs silerem, ac cæteri subriderent? non imprudens, inquio, Asteri, in hanc somnii partem me compulisti; Illam agam, nec tacebo quàm malè sit aliquando pietati, ubi creditur securiùs degere.

Quid cœlo sublimius, aut sanctius? in illo tamen dimicatum est, in illo superbia se extulit, ambivit honores, nefarie tentavit id assequi, quod soli Deo conceditur: Quosdam veluti Cœlos esse claustra illa non abnues, quæ tanto spacio distrahuntur à terris, ut qui illa incolunt, sæpè non cadant sub aspectu mortalium. Ita sublevati, eâ concinnitate, atque silentio suos motus peragunt, ut inferior orbis (quasi quiescerent) suprà se illos agitari vix sentiat. Hic, naturæ quidem unius, verùm disparis potentiæ lumina, suos ignes, pulcherrimè miscent, & ordine quodam justitiæ, ne unum scilicet sydus, cæteris depressis, nunquam non emineat, alternis oriuntur, & cadunt. Jam cogita quod dixi, ab ipso mundi exordio cœli incolas superbiam turbavisse, inde enim fiet, ut non mireris claustra illa, quæ cœlos suâ celsitate, ignium concordiâ, ac denique regulari motu æmulantur, etiam procellas honoris admittere, cùm fatale esse videatur, ut ejusmodi præliis pateat aliquandò syderum locus; sed longè diuturnior est illis tranquillitas, eâ animorum pugnâ quæ procedit ex ambitu, cujus & causas breviter expediam.

Ubi

Ubi omnes uno voto egestatem professi sunt, nulla de opibus rixa est, & hæc profectò facultatum jurgia, quæ tot mortales, ac tandiu exercent, excludit eorum hominum solitudo, qui ut pacatius vivant, abdicatis fortunis, earum litium veluti radices amputavere, quibus divexantur qui aliquid suum habent, unde concitetur aliena cupiditas, & controversiæ exurgant. Quia tamen sine ordine nulla dari potest societas quæ diu ac fœliciter stet, & hoc ipsum ordo est ut aliqui imperent, aliqui mandata excipiant, ne tumultu, & concursantium potestatum variis opinionibus, negotia, ipsique homines laborent, si ad omnes unum dominium pertineat. Solitariis illis omninò necesse fuit aliquos suorum communibus suffragiis in eas dignitates evehere quibus committitur imperium. Nam inter illos cuncta miscueris si æqualitatem serves, quam, uno Platone excepto, Philosophi omnes in optima republica damnavere.

Sed vide aliquando quid accidat: nisi multa suavitate mitigetur ea potestas, eiò aversos habet eos qui illam creavere; nam grave censetur, beneficium non agnosci; & oblivionis justa videtur retributio, si quisque, ubi datus facultas, opus suum destruat. At deponi non expleto dignitatis cursu, & quasi in mulctam injuriæ, magnus dolor. Hinc questus, & restituendi honoris nimia sollicitudo, ad quam si plurimi ex vario affectu accedant, tanquam

in oppressæ virtutis partes, jurisque descenderent, animorum fit scissura, tantò pejor, quantò major est in eo hominum statu cæterarum rerum despectio; nam ubi in unum honorem aspiratur, ardentiori studio mens flagrat, quàm si illum æstum variæ cupiditates, ut pecuniarum aviditas, ac voluptatum libido, inter se dispartiant.

Prætereà, dùm singuli, datis suffragiis, spontè sibi dominos creant, desiderium aliquando subit gradus illius quem alteri contulerunt, ut vertente imperio, ad illos etiam perveniat potestas, cui tandiù & ad unum sunt obsequuti. Scis homini naturale esse, velle extolli suprà cæteros, maxime ubi æquum putat, & se quoque eas dignitates quasi per ordinem carpere, quarum aliis gustum fecit. Credis, facilè à vino abstinet, qui odorem illius haurit, & expetitum ministrâ manu propinat sumentibus? toties dedisse dignitatem alteri, quam nunquam acceperis, tandem molestum est, nisi cupiditatem illam castiget altioris disciplinæ sanctitas, & religiosi cœpti memoria, quò citrà omnem honoris sollicitudinem, & ambitum, ad illud vitæ genus modestissimi homines accessere.

Fateor ab suffragiorum appetitu inter illos posse tempestates exoriri, & reverà aliquando exortæ sunt; verùm raro accidit immodicâ dignitatum cupiditate ita claustra turbari, ut propterea exulet pietas, quàm semper multò

plures

plures inveniantur, qui sui status modestiam servant, quàm qui sic ab illâ recesserunt ut velint imperare. Sed his tumultibus quandoque claustra concussa sint, certè longo temporum decursu familiaris est illis ea tranquillitas, quam cæteri, quia adipisci inter civiles molestias nequeunt; demirantur. An ideo terram instabilem dixeris, nec statuendis ædificiis commodam, quia olim tremuisse historici referunt, & improviso motu terruisse, qui per tot secula quietè egerant, incolas suos?

Infrequens est, crede mihi, dignitatum contestatio, ubi qui eminet, cæteris miserior est; & ipso gradu cogitur ad infima plerumque descendere, quorum cura, ingens est delati honoris cruciamentum: qui apud illos insigniorem locum est adeptus, ante cæteros quoque abstinet, vigilat, pedes it, ut fit, & in pœnis, omnium primus; ac, ut gratiosè præsit quidquid grave injungit aliis, sibi prius imperat: Inde verò concludas velim, pietatem commodas sedes habere, ubi pax ita colitur, & tam raò violatur animorum concordia.

Quid si autem otio torpent solitarii isti, si vitiis eâ hominum ac negotiorum declinatione, accessus fiat, & hæc sustinebit pietas? in hoc maximè plurimi decipiuntur, quod vacare illos putant, qui tranquillam vitam ducunt. Actuosos scies, si memineris quibus

studiis fatigent, oblectentque animos illi vanitatum contemptores. Modico somno refecti, antè stratis exiliunt, quàm cæteri mortales nimium soporem excusserint; ut diei primitias ille habeat, qui diem concessit, lõgo cultu Deo supplicant; absolutisque tandem sacris ad lectionem se conferunt, qui in egregios labores ingenium accepere, scrutantur quidquid erudita antiquitas posterioribus sæculis reliquit, ut omnium ætatum studia, in majus discentium lumen miscerentur, & à mortuis, tanquam perenni inter doctos viros commercio, viventes beneficium acciperent. Ubi libros constantissimo labore ita diù pervolutarint, & ipsi sæpè libros conficiunt, conciones habent ad populum, optimis consiliis consternatas mentes solantur, sublevant: invisunt ægrotos, prosunt cunctis; nec ante suas sedes repetunt, quàm virtutum odore, pietatisque officiis, quotquot illos beneficos sensere, demeriti sint.

Cæteri quibus abjectior, vel in litteris haud exculta mens, illis operibus implicantur, quæ cùm necessaria ac perpetua sint, ita desidiam fugant, ut fractis labore artubus, nullum plane otium supersit, quod *in vitia* impendant.

Itaque, Hermia, paululum à veritate declinavit somnium tuum, dum in claustris pavidam pietatem facis, quæ nusquam securior est, aut fidelius colitur.

Neque

Neque etiam satis probo quod dixisti absolutè, aulâ, ac foro pietatem expelli. Stat in illis sæpissimè secura pietas, fovetur egregiè; nos habet qui illam & colant ipsi, & tuentur ab hostibus. Itaque modestioris criminationis erit, si generis humani benignior interpres, asseras pluribus in locis pietatem consistere, quam tamen ob frequentes injurias ingeniosè fugitivam vocavisti.

Quid verò in Templis tantoperè pietati adversaretur, ut ab illis quoque recederet, postulavit Flavius; ea enim loca ita religionem admittere ajebat, ut vitia excludant: nam quis audeat in illis Dei cultum abjicere, scelusque profiteri? ad hæc ita Hermias in sui somnii defensionem.

Eximiæ virtutis tuæ argumentum est, ô Flavi! ista de templorum reverentiâ opinio: Ex te, de cæteris censes: nam quia unusquisque nostrûm se intermedio omnia videt, omniumque colorem suum esse facillimè arbitratur, ideò & tu quam habes in animo pietatem, in aliis mortalibus conspicis.

Non ergo advertisti quo vestium fastu, quâ cervicum levitate ut plurimùm fœminæ nobiles Sacris nostris intersint? quàm anxiâ venustatis suæ sollicitudine teneantur, quamque videri gestiant, unâ licet religionis causâ ad sacras ædes videantur accedere?

Inter tot concinnos, quibus disponendis tantum tempus absumptum est, arbitraris pie-

tatem inveniri? Caput iſtud, tam prolixâ arte ad naturæ injuriam fictum, meditari aliud poterit quam nugas, ſuam formam, ſuos annulos, ſuos denique amatores, ſive jam irretitos regat, ſive comparandos, novo cœpto placebit aucupari. Chriſti ſpinas cogitabit, adeò molliter ornata cervix? & conceſſum ineptiſſimis curis, aut etiam minus verecundis animum, myſteria ſubibunt? Quid cum iſtâ venuſtate Chriſtianæ pietati? Quomodò ante aras ſua deflebit peccata mulier, cujus quoque ſtudium eſt, ore jucundo, oculiſque extrà omnem mœſtitiam compoſitis veniam precari, ne quid de formâ detrahat imperatus à Deo dolor, & muliebre conſilium turbet tantæ concinnitatis inimica pœnitentia?

Quale, heu, Religionis ſpectaculum, tantam ſuperbiam profiteri in veſtibus, quæ licet ponderoſæ non ſint, ſine adjutore tamen non geſtantur, & ideò tantùm laxiores fiunt, ut neceſſitatis imagine adhæreat incedenti puer, qui fluentes colligat manu, ne vel in ſubjectum pulverem, vel ſcreantium ſputa neglectæ dilabantur.

Quid verò de pulvinis iſtis cenſes, qui & auro fulgent & molles ſunt, ut genua dominarum magnificè ſuaviterque excipiant, & nihil in templo duriùs quàm in ſuo ſtrato delicatiſſima mulier inveniat? Eo in ſtatu, ante Chriſti in cruce pendentis imaginem arroganter orat ſibi culpas condonari, & tanquam

patroni

patronâ vanitate citiùs gratiam promeritura, judicanti Deo cultus sui pompam ostendit. Interim adstantes viri divagantur animis, inquietis motibus aguntur & insana vota concipientes frequentius venustissimam supplicem quàm altare conspiciunt.

Si pietas in templis stabile sibi domicilium statuit, ô Flavi! cur ergo Christianos non avocat à sæcularibus curis, ut divina cogitent, nec castigat garrientes? Unde fit ut quæ frequentissima sunt & etiam superflua apud divites, in templis ornamenta non fulgeant? ut ignobiles aræ mappis contegantur, quas apponi sibi in mensa vix sineret fortuna mediocris; & sacra ipsa (si dicere licet) rustica sint, dum qui ad illa convenere, in urbano cultu conspiciuntur. Si in templis degeret pietas, certè ex locorum munditiâ agnosceres diligentiam illius; frequenter abesse sacerdotes haud pateretur, & immodestè psallentes cogeret sapienter officio suo defungi; illa enim regit oculos, componit vultus, silentium imperat, ubicumque invenitur, nec temere de leviculo clero judicabis, si expulsam existimes.

Quantos concionatores vidisti, qui verè studeant pietatis sensu suos auditores afficere, & insciæ plebis tenebras discutere illis sermonibus, quos capere queat innata vilibus personis simplicitas? ut plurimum sacri oratores deprimi se existimant, si alta, si subtilia

non loquantur, pudet ad singularia descendere, rudiores solari, monere salutaribus consiliis, tanquam ad solos nobilium usus suam lucem acceperint. Invenerunt isti oratores, quomodo superbiam addant Evangelio: ne sordeat ad aulicorum conspectum Paulus, calamistratum effecere; quis ab ejusmodi hominibus fructum speraverit, cùm de ipso Christo verissimè scripserit aliquis, operationis suæ munus amiserat, nisi illud humilitas recepisset?

Vides jam ô Flavi! etiam in templis sæpissimè pietatem non admitti. Plura dicerem nisi prohiberet pudor ea referre, quæ omninò premenda sunt. Tuum illud silentium ô Hermia! inquit Flavius, ars dicendi est omni sermone eloquentior. Sic Paulus affirmans majora esse beatorum gaudia quàm quæ ipse effari aut mortalium mens capere posset, in amplissimæ conjecturę libertatem animos dedit, egitque peritus cœlestium orator, ut grandiori fœlicitatis imagine spes nostra reficeretur quàm si definitum aliquid ac sensibus notum explicuisset. Quidquid ita siluit, ut ait quidam, prodidit non prodendo: & sæpè efficacior pars orationis est, reticentia, ingensque rerum pondus, profiteri, aut nolle præ verecundiâ, aut pro imbecillitate non posse illas attingere eloquentiam. Non audes, inquis, referre quod in templis agitur: cùm nihil fic dicas, totum dicis Hermia: sed placet ad singularia

gularia venire ut eorum quæ cogitas ac censes, major nobis fides fiat?

Ita provocatus Hermias, aliquandiu pallio vultum obduxit, & mirantibus cæteris, quod contectus loqui vellet, respondit ipsum Socratem quoties de turpi cupidine tractare cogeretur, sic suo pudori consuluisse, ut extrà conspectum audientium liberiùs erubesceret. Sed non tulit Flavius religiosum virum qui virtutis partes agebat sub eo velo philosophari. Lateant, inquit, qui sectantur scelera, non qui odere, & ut hostes in illa severius invehuntur. Ad ægrotantium fœtorem qui refugit medicus, arte suâ dignus non est; etiam audacter contrectet quæcumque horrentem naturam ad vomitum provocant, nec demittat officium suum, quia illo benè fungi nisi commotus non potest.

Audivisti ergo, Hermia, aliquid agi in templis quod adversetur castitati? Breviter dicam quæ nimis, heu, vera sunt, inquit ille. Scitis ipsum montem quem suo cruore sacraverat dominus, ex nefandis impurissimorum hominum ritibus, & erecto in crucis locum Veneris simulachro, dictum posteà fuisse montem Venereum: neq; vos etiam latet, quod divus Paulinus lugens scripsit, in ipso Christi præsepio gentilium superstitionem profanos hominum amores, mortesq; coluisse. Major nostrorum injuria temporum, cum ad illa Christiani pergunt, ut de committendo flagitio, &

de temporis opportunitate, extrà omnem suspicionem commodius inter se conveniant; istud enim fit, neque securius credunt de sceleris ordine, ac pretio quærere, quàm ubi solet Religio fusis lachrymis, aut à propitio Deo ampliora petere beneficia, aut veniam ab irato.

Adest in altari Christus, tremendam majestatem circundant undique paventes Angeli, & sub eorum conspectu quàm facilè, quàm utiliter peccent, adulteri deliberant. Ante Christum eo consilio sisti, mysteriis nostris insultare est; & quicumque sic despicit dominum, novo modo reus est corporis & sanguinis ipsius, licet ore non recipiat: neque enim dijudicat corpus domini, cujus sanctitatem atque præsentiam nec reveretur, nec tremit.

Aptam fœdissimis colloquiis horam eligunt, cum aut nox ingruens, aut à fidelibus solitudo fiduciam timidis videtur efferre sceleribus. Quod horreas, velut asylum fit nequitiæ, Iudicis domus; hîc se turpitudo nullo pudore profitetur, quæ cæteris in locis infamiam caute devitans, quasi ad partes castitatis accesserit, seipsam verecundè negaverat. Sed pauci sunt qui eo animo templum petant, in eoque velint agere quod ubique scelestum est. Utut sit, ô Flavi! sed inveniri plurimos haud certè negabis, quos ad sacras ædes non religionis conscientia, aut aliquis divinorum sensus, sed for-

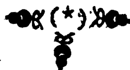
ma

ma mulierum trahit, & fœdè placendi sollicitudo. Quid autem istos cogitare existimas, qui se muliebris pietatis comites dedere, ut eam, cum minus adverterit, flagitiosis amoribus disperdant?

Post hæc in id argumentum multa dicta sunt, quæ privatim audiri possunt utilius, atque honestius, quam publico credi, ut jam nullus adstantium dubitaret, in propriis sedibus tam sæpè violari pietatem, ut de exilio habens cogitet, ad quod tot injuriis totque calamitatibus ærumnosa compellitur.

Absolvebam hoc somnium, cum improviso adventu Pontanus adfuit, eruditissimus medicus. Et hæc est, inquit, Firmiane, imbecillimæ sanitatis cura? hic consiliorum meorum fructus? perdet te obstinatus iste labor: omninò oculis orbari vis, qui tam pertinaciter scriptioni indulges? vis & noxiis humoribus opprimi jam fractum pectus? Multi te vegetiores, quod eâ studiorum incontinentiâ solvi se in dies paterentur, crescente tandem naufragio suffocati sunt. Peream! nisi te Hippocratis judicio sisto, qui ejus alumnos, scholam ipsius, per tot annos remediorum præpostero usu, aut negligentiâ infamavisti. Quid enim dici de nobis autumas, qui tandiù nullo successu, curam tui suscepimus? Ad hæc: rides simul & minaris, inquio, charissime Pontane! sed verumne his lucubrationibus jam non sufficere vires meas, ætatem meam, si hæc seriò loque-

ris, ſpondeo laborem hunc ultimum fore. Et non ſatis putas (retulit) edidiſſe te vernaculâ tuâ Philoſophiam Chriſtianam: de Monarchia Verbi incarnati tomos duos: Romana verò linguâ Genium ſæculi: denique tuum Gygen? quid rurſus occuparis in Somniis? fallor, aut tuam quietem non modicè perturbant. Cum ego illud quidem negarem; ſed nec ultrà amiciſſimi viri conſiliis vellem obſiſtere, Hermianis ſomniis finem feci, quæ ſi aliquis non malevolo aut critico animo leget, forſitan haud improbabit quòd poſteris reliquerim.

INDEX

Cupidi.

INDEX.

D.

Eb-

E.

Formæ

Mensam

H.

I.

L.

Lachry-

M.

INDEX.

M

O.

P.

Philo-

T.

Virgi-

INDEX.

FINIS.

A 419483 DUPL

